

Галактика • Библиотека
Галактика • Библиотека
Галактика • Библиотека

ДЖЕК ЛОНДОН

СКИТНИКЪТ МЕЖДУ ЗВЕЗДИТЕ



Джек Лондон

СКИТНИКЪТ МЕЖДУ ЗВЕЗДИТЕ

ГЛАВА 1

Целия си живот съм усещал други времена и други места. Усещал съм други личности в себе си. О, повярвай ми, същото е било и с теб, мой бъдещ читателю. Пренеси се обратно в детството си и ще си спомниш това усещане, за което говоря, като нещо преживяно в детските дни. Тогава не си бил завършен, кристализиран. Бил си податлив, променящ се все още дух, съзнание и същност в прозес на оформяне – да, на оформяне и забравяне.

Забравил си много неща, читателю, и въпреки това, когато четеш тези редове, смътно си спомняш мъгляви картини от други времена и места, в които са се взирали детските ти очи. Днес те ти се струват като сънища. Но пък ако са били сънища, сънувани тогава, окъде бе дошло съдържанието им? Нашите сънища са объркана смесица от неща, които знаем. Същината на най-неправдоподобните ни сънища е същина на наши преживелици. Като дете, като мъничко детенце, ти си сънувал как падаш от огромна височина; сънувал си че летиш във въздуха, както летят крилатите създания; мъчили са те пълпещи паяци и многокраки гадина, които живеят в калта; чувал си други гласове, виждал си други лица, кошмарно познати, и си се заглеждал в изгреви и залези, по други от тези, които виждаш сега или си виждал някога в миналото, което можеш да събудиш в спомените си.

Прекрасно. Тези детски видения са от други светове, от други съществувания, видения на неща, които никога не си видял точно в този свят на точно сегашното ти съществуване. От къде са дошли мте тогава? От други съществувания? От други светове? Може би, след като прочетеш всичко, което ще напиша, ще намериш отговор на загадките, които съм ти задал и които сам ти си задавал на себе си, преди да си прочел писаното от мен.

Уърдзуърт¹ е знаел. Той не е бил нито ясновидец, нито пророк, а само обикновен човек като вас, като всеки друг човек. Това, което е знаел, знаете и вие, знае го всеки друг. Но той най-сполучливо го е казал в пасажа, който започва с „Не напълно голи, не съвсем забравили...“

А наистина мракът на затвора се сгъстява около нас, новородените създания, и ние твърде скоро забравяме. И все пак, когато сме били новородени, ние сме помнили други времена и други места, сънували сме

1. английски поет-романтик

сънищата си за реене във въздуха. Да, и сме изживявали терзанията и изтезанията на кошмарния страх от смъртни чудовищни твари. Ние, новородените дечица, лишени от опит, сме били родени със страха, със спомена за страха, а споменът е опит.

Колкото до самия мен, още преди да проговоря, в онази толкова ранна възраст, в която съм издавал звуци, означаващи че съм гладен или че ми се спи, още тогава съм знаел, че съм бил скитник между звездите. Да, аз чийто устни никога не бяха промълвявали думата „цар“ съм помнил, че някога съм бил царски син. Нещо повече – помнил съм, че някога съм бил роб и син на роб и съм носил желязна халка на врата си.

И още нещо, когато съм бил на три, на четири и на пет години, още не съм бил аз. Бил съм нещо, което тепърва се оформя, непрекъснато променящ се дух, незастинал още в калъпа на отредената ми плът, и време, и място. В този период, всичко което съм бил в десетте хиляди живота преди, се е борило и е вълнувало този променящ се дух в усилието да се въплати в мен, за да стана това което съм.

Глупаво, нали? Но помни ти читателю, който надявам се, ще пропътуваш с мен далеч през времето и пространството – помни молч ти се читателю, че много съм мислил по тези въпроси, че през дългите нощи и ужаси на мрака, продължили с години, аз съм бил сам с многото мои „аз“ и съм беседвал и изучавал многобройните си други „аз“. Аз преминах през пъкала на всичките си съществувания, за да ти разкажа нови неща, които ще споделиш с мен в някой случайно откъснат приятен час над написаното от мен.

И тъй, да се върна към думите си – на три, четири и пет годишна възраст аз още не бях аз. Само се превръщах в него като се оформях в калъпа на тялото си с цялото властно, неразруσιμο минало, проникнало в тази смесица, за да определи каква форма ще приема в това превръщане. Не беше мой гласа, който изплакваше в нощта от страх пред познати твари, които без съмнение нито съм познавал, нито съм могъл да познавам. Същото важи за детските ми ядове, превързаности, смехове. Други гласове са викали чрез моя глас – гласове на мъже и жени от едно време, на всичките мъгляви множества прародители. В ядното ми ръмжене е звучало и ръмженето на зверове, по древни от планините, а безумните звуци на детската ми истерия, с цялата ѝ сляпа ярост, са се сливали с безмислените, лишени от разум викове на живи твари от предиадамови, предгеологични времена.

И ето че тайната е разкрита. Сляпата ярост! Тя ме е погубила в този сегашен мой живот. Заради нея след няколко кратки седмици ще ме

заведат от тази килия на издигнатото място с подвижен под и там ще ме предадат на смърт чрез обесване. Сляпата ярост винаги ме е погубвала през всичките ми съществувания, защото сляпата ярост е моето гибелно, съдбоносно наследство от времето на слизестите твари в самия зачатък на света.

Време е да се представя. Не съм нито глупец, нито умопобъркан. Искам да го знаете, за да повярвате това, което ще ви разкажа. Аз съм Даръл Стандинг. Неколцина от вас, които ще четете тези редове, веднага ще се сетите за мен. Но позволете да го обясня на мнозинството, които вероятно ще бъдат чужди хора. Преди осем години бях професор по агрономия в селскостопанския факултет на Калифорнийския университет. Преди осем години сънливото университетско градче Бъркли бе потресено от убийството на професор Хаскел в една от лабораториите на минния институт. Убиецът бе Даръл Стандинг.

Аз съм Даръл Стандинг. Аз бях хванат на местопрестъплението. Но правото и кривото в тази работа с професор Хаскел няма да обсъждам. То беше съвсем частна работа. Важното е, че в пристъп на гняв, обзет от тази пагубна сляпа ярост, чието проклетие нося от векове, аз убих своя колега професор. Съдебните протоколи показват, че съм го убил, и по изключение аз съм съгласен със съдебните протоколи.

Не, няма да ме обесят заради това убийство. За него бях осъден на доживотен затвор. Бях тридесет и шест годишен тогава. Сега съм на четиридесет и четири. Осемте години оттогава съм прекарал в Калифорнийския щатски затвор „Сан Куентин“. Пет от тях прекарах на тъмно. Наричаха го „строг тъмничен затвор“. Хората, които го илежават, го наричат „жива смърт“. Но през тези пет години на живот в смъртта аз успях да спечеля свобода, каквато малцина някога са познавали. Най-строго пазен между всички затворници, аз пребродих не само света, но и вековете. Тези които ме бяха погребали жив само за няколко години, без да искат, ми подариха безкрая на столетията. Наистина, благодарение на Ед Морел аз спечелих пет години скитания между звездите. Но Ед Морел е друга история, за него ще ви разкажа малко по-нататък. Имам толкова много за разказване, че просто не зная откъде да почна.

Е, някакво начало. Аз се родих в едно стопанство в Минесота. Майка ми беше дъщеря на шведски емигрант. Казваше се Хилда Тонесон. Баща ми Чонси Стандинг беше от стар американски род. Той започваше с Алфред Стандинг, контракуван слуга или, ако предпочитате роб, докаран от Англия на плантациите във Вирджиния в дните, които са били стари дори за младия Вашингтон, когато той тръгнал да проучва

пустошите на Пенсилвания.

Един син на Алфред Стандинг участвал във войната за независимост; един внук – във войната от 1812 година. След това не бе имало война, в която да не е участвал някой Стандинг. Аз, последният от семейството, който скоро ще умра бездетен, се бих като редник на Филипите в последната ни война и за да отида там, от откритата се рано пред мен прекрасна кариера – проферското си място в университета в Небраска. Боже мой, когато се отказах тогава, бях на път да стана декан на Агрономическия факултет – аз, скитникът между звездите, пълнокръвният авантюрист, непрокопсания Каин на вековете, войнствения свещенослужител от най-далечни времена, мечтателния поет на забравени векове, и до днес неотбелязан в историята на човечеството!

И ето ме – с окървавени ръце, в отделението на убийците в затвора Фолсът, чакам деня, предписан от щатските власти, когато служителите на щата ще ме изпратят в това, което те наивно смятат за мрак – мрака, от който се боят; мрака, който буди във въображението им страшни и суеверни картини; мрака, който ги кара с лигавене и вайкане да се стичат пред олтарите на своите, създадени от страха, човекоподобни богове.

Не, аз никога не ще стана декан на който и да е Агрономически факултет. А пък аз разбирах от селско стопанство. То беше моя професия. Аз бях роден за него, отгледан за него, обучен за него; аз бях негов познавач. То беше моя дарба... Аз мога да посоча отдалеч крава, която дава мляко с висок процент масленост, и да оставя млекомера на Бабкок да докаже колко е точно окото ми. Аз мога да погледна не земята, а пейзажа и да отсъдя достоинства и недостатъците на почвата. Не ми трябва никаква лакмусова хартия, за да се произнесе дали тя е киселинна или алкална. Повтарям, селското стопанство в най-висшата му научна форма бе моя дарба и е моя дарба. И въпреки това щатът, който включва и всички свои жители, вярва, че може да затрие тези мои знания в безвъзвратния мрак с въже, сложено на врата ми, и с рязко дръпване, причинено от земното притегляне – тези мои знания, развивали се с течение на хилядолетия и узрели преди още по обработените поля на Троя да бяха пасли някога стадата на овчарите чергари.

Царевича! Има ли друг, който да познава царевичата? Налице е моята демонстрация в Уистар, с която повиших годишния добив на царевичата във всички околии на Айова с половин милион долара. Това е история. Много селски стопани, които се возят с автомобилите си днес, знаят кой е направил възможен този автомобил. Много сладки девойки

и младежи с високи чела, задълбочили се в гимназиални учебници, не са и сънували, че аз съм направил възможно това висше образование с моята обработка на царевичката в Уистар.

А ръководенето на селско стопанство! Аз долавям загубите от излишно движение, без да проучвам филмовия им запис, независимо дали са движения на земеделски работник, или се дължат на разположението на селскостопанските постройки, или планирането на работата на работниците. На тази тема има мой учебник и таблици. Няма и сянка съмнение, че в този миг стотина хиляди селски стопани мръщят чела над отворените му страници, преди да изтръскаат последната си лула и легнат да спят. А пък аз стоя толкова по-високо от таблиците си, че ми стига да погледна някого, за да разбере неговите склонности, съгласуваност на движенията и коефициента на излишните движения.

И с това трябва да приключа първа глава на моя разказ. Часът е девет, а в отделението на убийците това означава гасене на лампите. Дори вече чувам лекия шум от гумените обувки на надзирателя, който идва да ме смъмри, че газената ми лампа още гори. Като че ли един обикновен жив човек може да мъмри обречения на смърт.

ГЛАВА 2

Аз съм Даръл Стандинг. Много скоро ще ме изведат и обесят. Междувременно казвам каквото мие на сърцето и пиша на тези страници за други времена и места.

След присъдата ме затвориха до края на „естествения ми живот“ в затвора Сан Куентин. Аз се оказах непоправим. Непоправимият е ужасно човешко създание – поне това се подразбира под „непоправим“ според затворническата психология. Станах непоправим понеже ненавиждам излишните движения. Затворът, както всички затвори, беше оскърбителен, скандален пример на излишните движения. Сложиха ме в ютената тъкачница. Престъпното пропиляване на времето ме дразнеше. Защо пък да не ме дразни? Отстраняване на излишните движения беше моя специалност. Преди откриването на парата или изобретяването на движени с пара тъкачни станове, преди три хиляди години, аз съм гниел в затвор в древния Вавилон; и повярвайте ми, че в онези отдавнашни дни, ние, затворниците, сме тъкали на ръчните станове по-бързо и по-добре от затворниците в работилниците с парни станове на Сан Куентин.

Престъпното пилеене на време беше отвратително. Аз се разбунтувах. Опитах се да покажа на надзирателите двадесетина по-рационални начина. Те донесоха за мен на началството. Бях наказана с карцер и с лишаване от светлина и храна. Излязох от там и се помъчих да работя в непроизводителната неразбория на тъкачниците. И се разбунтувах. Наказаха ме с карцер плюс усмирителна риза. Бях разпънат, стегнат и скришом набит от тъпоумния надзирател, целият ум на който стигаше да им покаже, че не съм като тях и не толкова тъп.

Две години търпях това глупешко преследване. Ужасно е човек да лежи бързан и да го гризат плъхове. Тъпоумните зверове-надзиратели бяха плъхове и те гризяха ума ми, гризяха всичките чувствителни нерви на месата ми, на съзнанието ми. А аз, който в миналото си съм бил най-доблестен боец, в сегашното съществуване изобщо не бях боец. Бях земеделец, агроном, вързан за бюрото си професор, лабораторен роб, интересуваш се само от почвата и повишаване производителността на почвата.

Бях воювал на Филипините, защото традицията на семейство Стандинг бе да воюва. Нямах влечение към воюването. Беше твърде нелепо

да вкарваш разкъсващи чужди тела в снагите на дребничките черни мъже. Беше достойно за смях да видиш науката да проституира с цялата мощ на своите постижения и ума на своите изобретатели, за да вкарва насилствено чужди тела в плътта на черните хорица.

Както казах, верен на семейната традиция, аз отидох на война и се уверих, че нямам влечение към войната. Същото откриха и моите началници, защото те ме назначиха за писар на интенданта, и като писар на писалище, аз изкарах испано-американската война.

Тъй че не защото бях боец, а защото бях мислител, мен ме вбесяваше пилеенето на времето в тъкачниците и надзирателите ме преследваха, докато станах „непоправим“. Мозъкът ми работеше и мен ме наказваха за това, че той работи. Така и казах на директора Атъртън, когато нетърпимостта ми бе станала толкова прословута, че бе заповядал да ме заведат в частния му кабинет, за да ми говори.

– Направо глупаво е, драги директоре, да мислите, че вашите надзиратели, тези подли палачи, могат да заличат в ума ми това, което ми е ясно и е установено за моя разум. Цялата организация на тоя затвор е глупава. Вие сте политик. Вие можете да си изтъчете чергата, та дребните санфранцискански политикани да ви издействат с политическото си влияние доходна службица, каквато заемате, но не умеете да тъчете юта. Вашите тъкачници от петдесет години не са помръднали...

Но защо да продължавам тази тирада? – Защото то беше тирада. Аз му показах колко е глупав и това го накара да реши, че съм безнадеждно непоправим.

Кажете за едно куче, че е бясно... – вие знаете поговорката. Добре. Директорът Атъртън изрече решаващата дума за лошото ми име. Аз бях удобна жертва. Не едно нарушение на другите затворници се прехвърляше върху мен и аз го заплащах с карцер на хляб и вода или вързан за палците на краката, така че да не мога да стъпя за дълги часове, всеки от които беше по-дълъг от спомените за кой да е друг живот, изживян от мен преди.

Умните хора са жестоки. Глупавите са чудовищно жестоки. Надзирателите и всички началници над мен от директора до най-незначителния бяха глупави чудовища. Слушайте и ще чуете какво направиха те с мен. В затвора имаше един поет, осъден, поет-изрод със слабохарактерна брадичка и високо чело. Той беше клеветник. Той беше страхливец. Той беше доносчик. Той беше провокатор – странни думи, за да излязат изпод перото на един професор по агрономия, но за един професор по агрономия е много лесно да научи странни думи, когато е осъден да

лежи в затвора, докато не умре там от естествена смърт.

Името на този поет-клеветник беше Сесил Уинууд. Бил е осъждан и преди, но понеже беше хленчав мръсник и подлец, последната му присъда беше само за единадесет години. Усърдно старание можеше чувствително да намали този срок. Аз бях осъден до живот. И въпреки това, за да спечели няколко кратки години свобода за себе си, този мизерен изрод успя да добави доста от вечността към моята доживотна присъда.

Ще разкажа случилото се в обратен ред, защото аз го научих едва след съсипващ промеждутък от време. Този Сесил Уинууд, за да си препише услуга пред главния надзирател, а чрез него пред директора, директорския съвет на затвора, комисията за помилвания и губернатора на Калифорния, скалъпи опит за бягство от затвора. Но вземете под внимание три неща: а) Сесил Уинууд бе толкова презиран от другарите си, че те не биха приели той да се обзаложи и за едно пакетче тютюн в надбягване с дървеници, а надбягването с дървеници беше любимото развлечение на затворниците; б) аз бях кучето, което бяха нарекли бясно; в) за тази измама на Сесил Уинууд му трябваша затворници с лошо име, доживотни, отчаяни, непоправими.

Но доживотните презираха Сесил Уинууд и когато той им заговори за плана си за общо бягство от затвора, те му се присмяха и го напъдиха като правокатор. В края на краищата той ги излъга, четиридесет души от най-много патилите в дранголника. Предлагаше им пак и пак. Говореше им за влиянието си в затвора, благодарение на това, че е доверен прислужник в кабинета на директора и има свободен достъп до лечебницата.

– Докажи ми – каза Дългия Бил Ходж, планинец, който излежаваше доживотна присъда за ограбване на влак и от години с цялата си душа се стремеше да избяга, за да убие съучастника си в грабежа, дал показания против него.

Сесил Уинууд се съгласи да докаже. Той заяви, че можел да упои надзирателите през нощта на бягството.

– Да се приказва е лесно – рече Дългия Бил Ходж – на нас ни трябват доказателства. Упой одного от надзирателите тая нощ. Да речем Барнъм. Той е мръсник. Вчера наби оня лудия китаец на Алеята на смахнатите... а не беше дежурен. Той е на нощната смяна. Упой го до-вечера та да си загуби службата. Докажи ми и тогава ще говорим сериозно.

Всичко това дългия Бил миразправи много по-късно в карцерите. Сесил Уинууд възразил срещу краткия срок на доказването. Твърдял, че

му трябвало време, за да открадне упойката от лечебницата. Дали му време и една седмица след това той съобщил, че бил готов. Четиридесет корави доживотни чакали надзирателя Барнъм да заспи през време на смяната си. И Барнъм заспал. Намерили го заспал и го уволнили за това, че спи на пост.

Разбира се, това убедило доживотните. Но трябвало да убеди и старшият надзирател. На него Сесил Уинууд докладвал всеки ден как напредва заговорът – всичко измислено и скалъпено от собственото му въображение. Старшият надзирател поискал доказателства. Уинууд му доказал, но пълните подробности за това доказателство аз научих цяла година по-късно – толкова бавно се узнават тайните кроежи в затвора.

Уинууд казал, че четиридесетте участници в заговора, от чието доверие се ползвал, били вече толкова влиятелни в затвора, че скоро щели да започнат да промъкват автоматични пистолети с помощта на подкупени от тях надзиратели.

– Докажи ми! – трябва да се е сопнал старшият надзирател.

И поетът клеветник му доказал. В пекарницата нощния труд бил нещо редовно. Един от затворниците-пекар бил на първа нощна смяна. Той бил „слушалка“ на старшият надзирател и Уинууд го знаел.

– Довечера – казал той на старшият надзирател – Съмърфеис ще донесе десетина автомата. Следващия път, след свободния си ден, ще донесе муниции. Но довечера в пекарницата ще ми даде автоматите. Вие си имате добър доносчик там. Той ще ви го доложи утре.

Тоя Съмърфеис беше снжен селяк-надзирател от околията Хумболт. Беше лековерен, добродушен дръвник, който нямаше нищо против да спечели честно някой долар, като вкара в затвора тютюн за затворниците. Тази вечер, на връщане от Сан Франциско, той донесъл петнадесет фута първокачествен тютюн за цигари. Правил това и друг път и го предавал на Сесил Уинууд. Така и тази вечер, без нищо да подозира, той предал стоката на Уинууд в пекарницата. Това бил голям, солиден, увит в хартия пакет най-невинен тютюн. Доносчикът пекар от скришно място видял Уинууд да приема пакета и донесъл сутринта за това на старшият надзирател.

Междувременно поетът-доносчик дал воля на твърде живото си въображение. Той се изтървал с нещо, което ми струва пет години строг тъмничен затвор в тази проклетата единична килия, където пиша сега. И цялото време не съм знаел нищичко за тази работа. Не съм знаел дори за заговора, в подготвянето на който беше подлъгал четиридесетте доживотни. Не съм знаел абсолютно нищо. Доживотните също не са знаели,

че той ги мами. Старшият надзирател не е знаел, че е жертва на измама. Съмърфейс е бил най-невинният от всички. В най-лошия случай съвестта му е могла да го гризе само за тайното внасяне на малко невинен тютюн.

А сега да разкажа как глупаво, нелепо, мелодраматично се изтървава Сесил Уинууд. На другата сутрин, когато срещнал старшият надзирател, той тържествувал и съвсем отпуснал юздите на въображението си.

– Е, стоката пристигна благополучно, както ти предрече – забелязал старшият надзирател.

– И то достатъчно, за да хвъркне по дяволите целия затвор! – потвърдил Уинууд.

– Достатъчно какво? – поискал да узнае старшият надзирател.

– Динамит и детонатори – продължил да дрънка глупакът – тридесет и пет фунта. Вашият човек видя Съмърфейс да го предава на мен.

Старшият надзирател сигурно насмалко не умрял на място. Всъщност мога да му посъчувствам – тридесет и пет фунта динамит в ръцете на затворниците.

Казват, че капитан Джейми – това му беше прякорът – седнал и си стиснал главата.

– Къде е той сега? – закрещял той – Трябва да го прибера. Заведи ме там веднага!

И тогава Сесил Уинууд разбрал грешката си.

– Аз го скрих – излъгал той, принуден да излъже, тъй като тютюнът, който бил на малки пакетчета, отдавна бил разпределен между затворниците по обикновените канали.

– Много добре – осякъл капитан Джейми, свързвайки се – Веднага да ме заведеш там.

Но не е имало никакви силни експлозиви, които да му покаже. Те не съществували и никога не бе ги имало, освен във въображението на мизерния Уинууд.

В голям затвор като Сан Куентин винаги има потайни скривалища. И докато водел капитан Джейми, Сесил Уинууд трябвало да е прехвърлил трескаво едно-друго през ума си.

Според показанията на капитан Джейми пред директорския съвет, както и според показанията на Уинууд, докато отивали при скривалището, Уинууд казал, че скрил барута заедно с мен.

И аз, току що излязал след пет дена в карцер и осемдесет часа в усмирителна риза, аз, който дори и според тъпите надзиратели бях твърде изтощен, за да работя в тъкачницата, аз, когото бяха оставили за един

ден да се съвзема от едно извънредно тежко наказание, аз бях посочен като човек, помогнал да се скрият несъществуващите тридесет и пет фунта силни експлозиви!

Уинууд завел капитан Джейми до мястото, където уж бил скрит динамита. Разбира се те не намерили там нищо.

– Боже господи! – излъгал Уинууд – Стандинг ме е изиграл! Той е вдигнал динамита и го е принесъл някъде другаде.

Старшият надзирател употребил по-силни думи, отколкото „Боже господи!“ Също така без много много да му мисли, той най-безмилостно завел Уинууд в кабинета си, заключил вратата и му теглил страхотен бой – всичко това се узна от директорския съвет, но по-късно. По онова време, когато е ял боя, Уинууд се заклел в истинността на думите си.

Какво е трябвало да направи капитан Джейми? Той е бил убеден, че в затвора са били внесени тридесет и пет фунта динамит и четиридесет отчаяни осъдени на доживотен затвор са готови за бягство. О, той подложил на разпит Съмърфейс и макар той да настоявал, че в пакета имало само тютюн, Уинууд се заклел, че е било динамит и му повярвали.

И именно тук се появявам...или по-скоро изчезвам аз, защото ме отведоха далече от слънчевите лъчи и дневната светлина в карцерите, в карцерите и единичките, и там, далече от слънчевите лъчи и дневната светлина, аз останах да гния пет години.

Бях смаян. Току що ме бяха освободили от карцера и съсипан от болки, лежах в килията си, когато дойдоха да ме отведат обратно в карцера.

– Сега – каза Уинууд на капитан Джейми – макар и да не знаем къде е динамитът, той не е страшен. Стандинг е единствения човек, който знае, но той не може да им съобщи от карцера. Доживотните са готови за бягство. Можем да ги хванем на местопрестъплението. От мен зависи да определя времето. Аз ще им кажа в два часа след полунощ, а също, че ще упоя пазачите, ще отключи килите и ще им дам автомати. Ако в два часа тая нощ не хванете посочените от мен четиридесет души облечени и съвсем будни, тогава, господин старши надзирател, можете да ме сложите в единичка, докато си излежа присъдата. А ако набутате Стандинг и другите четиридесет в подземните карцери, ще имаме колкото си искаме време да търсим динамита.

– Дори и ако трябва да съборим затвора камък по камък! – буйно добавил капитан Джейми.

Това стана преди шест години. През цялото това време те не са успели да намерят несъществуващия динамит и са преобърнали затвора

хиляда пъти нагоре с краката, докато са го търсили. Въпреки това до последния ден на службата си директора Атъртън вярваше в съществуването на този динамит. Капитан Джейми, който е още старши надзирател, до ден днешен вярва, че този динамит е някъде в затвора. Дори и вчера дойде във фолсът чак от Сан Куентин, за да направи още един опит да ме накара да му открия къде е скрит. Зная, че няма да може да диша спокойно, докато аз не увисна на въжето.

ГЛАВА 3

Целия този ден лежах в карцера и си блъсках главата за причината за това ново и необяснимо наказание. Единственото заключение, до което можах да достигна, бе, че някой досадник ми е преписал едно или друго нарушение на правилника, за да се докара пред надзирателите.

В същото време капитан Джейми се тормозел и се подготвял за нощта, докато Уинууд обади на четиридесетте доживотни да бъдат готови за бягството. А два часа след полунощ всички надзиратели в затвора били на крак, включително и дневната смяна, която трябвало да спи. Когато станало два часа те се втурнали в килиите на четиридесетте. Втурнали се едновременно. Килиите били отворени в един и същи миг и всички до един, назовани от Уинууд, били намерени напълно облечени, без да са си лягали, приклепнали до самата врата. Разбира се, това напълно потвърждавало цялата мрежа от лъжи, която този поет-клеветник беше изплел за капитан Джейми. Четиридесетте доживотни били заловени явно готови за бягство. Имало ли е значение, че след това те всички единодушно са твърдели, че бягството е било замислено от Уинууд? Директорския съвет на затвора единодушно сметнал, че четиридесетте лъжат, защото се мъчат да спят себе си. Комисията по помилванията сметнала същото, защото не се минали и три месеца и Сесил Уинууд, клеветник и поет, най-презреният между хората, бил помилван.

Е, добре, дранголникът или „пандиза“, както го наричат на затворнически жаргон, е школа, в която се изучава философия. Никой затворник не може да престои там с години, без да рухнат за него най-съкровениите му илюзии, най-прекрасните метафизически въздушни мехурчета. Истината живее, убийството излиза наяве – така ни учат. Ала този случай доказва, че убийството не винаги излиза наяве. Старшият надзирател, бившият директор Атьргън, директорския съвет на затвора, всички до един вярват и до сега в съществуването на динамита, който никога не е съществувал освен в добре смазания, прекалено бързо щракащия ум на изродения клеветник и поет Сесил Уинууд. А Сесил Уинууд е още жив, пък аз, безусловно, абсолютно най-невинният, отивам на бесилката само след няколко седмици.

А сега трябва да разкажа как четиридесетте доживотни навлязоха в безмълвието на моя карцер. Аз спях, когато външната врата към коридора с карцерите се отвори с дрънчене и ме събуди. „Някой нещастник“ –

помислих си аз, а следващата ми мисъл беше, че трябва съвсем да не му е лесно, понеже чувах тътрене на крака, тъпи отзвуци от удари по голо, внезапни болезнени провиквания, мръсни ругатни и шум от влачене на тела. Защото, виждате ли, всекиго от тях изтезаваха поцелия път.

Врата след врата издрънчаваше и тяло след тяло се набутваше, захвърляше или вмъкваше в карцерите. И непрекъснато все нови групи надзиратели пристигаха с нови измъчени затворници, като продължаваха да ги бият, и все повече карцери се отваряха за все повече разкървани човеци, виновни в това, че са копнеели за свобода.

Да, като хвърля поглед назад, човек трябва да бъде голям философ, за да надживее непрекъснатото въздействие на такива жестоки изпитания години и години наред. Аз съм такъв философ. Аз изтърпах осем години изтезания и накрая, като не можах да се отърват от мен по някакъв друг начин, те призоваха правителствените органи да сложат въже на шията ми и да прекъснат дъха ми под тежестта на собственото ми тяло. О, зная как вещи специалисти нещо пресмятат врата на жертвата да се пречупи при провалянето в откритата се под краката ѝ яма. И жертвите, както пътникът, за който споменава Шекспир², никога не се завръщат, за да докажат обратното. Но ние, които сме живели в дранголника, знаем за случаи, които се потулят в подземията на затвора, където вратовете на затворниците не се пречупват.

Смешно нещо е това обесване на човек. Не съм виждал обесване, но очевидци са ми разказвали подробностите за десетина обесвания, тъй че аз зная какво ще стане с мен. С оковани крака и ръце, с възела на въжето отзад на врата, с черната качулка, закрила лицето, ще ме изправят на подвижния капак, ще го дръпнат и аз ще падам, докато инерцията на моята тежест бъде рязко прекъсната от опъването на въжето. Тогава лекарите ще се струпат около мен и ще се сменят един друг, застанали на табуретка, обгърнали ме с ръце, за да не се клатя като махало, притиснали плътно ухо на гърдите ми, ще броят замиращите удари на сърцето. Понякога минават двадесет минути, след като дръпнат капака, докато сърцето спре да бие. О, повярвайте ми, веднъж сложат ли някому въжето, те установяват по най-научен начин, че той е умрял.

Ще отклоня повестованието си, за да задам един два въпроса на обществото. Имам правото както да се отклонявам, така и да задавам въпроси, защото много скоро ще ме изведат и ще сторят това нещо и с мен. Щом вратът на жертвата ще се пречупи от уж майсторски

2. „Хамлет“ – II действ.

сложения възел и клуп и от уж точно пресметнатото ѝ тегло и дължина на свободното въже, защо тогава оковават ръцете ѝ? Обществото като цяло не може да отговори на този въпрос. Но аз зная защо; знае го и всеки, комуто се е случвало да участва в линчуване, и е виждал жертвата да вдига ръце и да хваща въжето, за да разтегне клупа на врата си, та да може да диша.

Друг въпрос ще задам на самодоволните, живуркащи под стъклен похлупак членове на обществото, чийто души никога не са попадали в пъкала. Защо слагат черната качулка на главата и лицето на жертвата, преди да отворят капака под краката ѝ? Моля ви да не забравяте, че много скоро ще сложат тази качулка на моята глава. Тъй че аз имам правото да питам. Дали те, твоите палачи, о самодоволен гражданино, дали тези твои палачи ги е страх да гледат ужаса по лицето на човека, когото подлагат на този ужас по твоя повеля?

Моля те да не забравяш, че не ти задавам този въпрос в дванадесетото столетие след Христа, нито по времето на Христа, нито в дванадесетото столетие преди Христа. Аз, който ще бъде обесен тази година, хиляда детстотин и тринадесета година след Христа, задавам този въпрос на вас, за които се предполага да сте последователи на Христа, на вас, чийто палачи ще ме изведат и ще скрият лицето ми под черна качулка, защото не смеят да гледат ужасното нещо, което ще извършат с мен, докато съм жив.

А сега да се върна към положението в карцерите. Когато последният пазач си отиде и външната врата се захлопна, и четиридесетте пребити и обезверени затворници заговориха и запчнаха да задават въпроси. Но почти в същия миг Джек Трюмсела, един великан моряк, осъден на доживотен затвор, изрева като бик, зада бъде чут, и заповяда да млъкнат, за да може да се направи проверка. Карцерите бяха пълни и карцер след карцер, по реда на номерата, извикваха по колко души са там и имената си. Така се разбра, че всеки карцер е пълен с верни затворници и няма никаква възможност да има скрит и подслушващ доносник.

Само в мене, разбира се те се съмняваха, защото аз бях единствения човек, който не бе участвал в заговора. Те ме подложиха на щателен разпит. Можех да им кажа само как сам бил току-що излязал от карцера, къдетосъм лежал с усмирителна риза до сутринта, и доколкото можех да отсъдя, без никаква причина, отново бях хвърлен в карцера само няколко часа след като бях освободен от него. Името ми на непоправим бе в моя полза и след малко те заговориха.

Както лежах там и слушах, за пръв път научих за подготвяното

бягство. „Кой е предателят?“ – бе единственият въпрос и те обсъждаха това цялата нощ. Напразно търсеха помежду си Сесил Уинууд и всеобщото подозрение падна върху него.

– Има само едно нещо момчета – каза в края на краищата Джак Трюмсела – Скоро ще съмне и тогава ще ни изкарат и ще ни извадят душите с памук. Хванаха ни на място, облечени. Уинууд ни измами и предаде. Те ще ни извеждат еди по един и ще се мъчат да ни объркат. Ние сме четиридесет души. Всяка лъжа ще бъде открита. Затуй всеки от нас, като вземат да го бъркат, да казва истината, само истината и господ да му е на помощ.

И там, в тази тъмна дупка на човешката безчовечност, от килия на килия, притиснали уста до решетките, четиридесетте доживотни тържествено се заклеха в божието име да казват истината.

Малко добро видяха те от казането на истината. В девет часа надзирателите, платените убийци на самодоволните, закусили и наспали се граждани – жителите на щата, се нахвърлиха отгоре ни. На нас не само не бяха дали закуска, не бяха ни дали и вода. А битите хора лесно изпадат в треска. Не съм сигурен, читателю, дали можеш да си съставиш и най-смътна представа какво значи бит човек – „смазан“ го наричаме ние, затворниците. Но не, аз няма да ти го кажа. Достатъчно ще е да знаеш, че тези бити, трескави хора лежаха седем часа без вода.

В девет часа пристигнаха надзирателите. Не бяха много. Нямаше и нужда да бъдат много, понеже отваряха карцерите един по един. Бяха въоразени с топоришки – удобен инструмент за „респектиране“ на безпомощен човек. Карцер след карцер, те пребиваха и смазваха доживотните. Бяха безпристрастни. Аз бях смазан наравно с другите. И това беше само началото, подготовката за разпита, на който всеки трябваше да бъде подложен поотделно в присъствието на платените убийци на щата. То беше предвесник на онова, което всеки можеше да очаква в стаята за изтезания.

Аз съм минал през повечето от мъчилищата в затворническото битие, но най-лошото от всички, далече по-лошо от онова, което възнамеряват много скоро да сторят на мен, беше именно пъкълът на карцерите в последвалите дни.

Дългият Бил Ходж, подложения на страшен бой планинец, бе разпитан пръв. Той се върна след два часа... или по-точно, те го докараха обратно и захвърлиха върху каменния под на карцера. След това изведоха Луиджи Полацо, побойника от Сан Франциско, първо местно поколение от италиански произход, който се подиграваше и глумеше с тях и ги

предизвикваше да излят цялата си злоба върху му.

Мина доста време, докато дългия Бил Ходж надделя на болката си достатъчно, за да заговори свързано.

– Каква е тази работа с динамита? – попита той – Кой знае нещо за динамита?

И разбира се, никой не знаеше, макар това и да беше главното, за което са го разпитвали.

Луиджи Полацо се върна след по-малко от два часа, и се върна съсипан, ломотеше в несвяст и не можеше да отговори на въпросите, с които го опсипваха от целия екнал коридор на карцерите затворниците, на които тепърва предстоеше да изтърпят това, което бе изтърпял той, и които много искаха да узнаят какво са му правили и какви въпроси са му поставяли.

През следващите четиридесет и осем часа Луиджи го извеждаха и разпитваха още два пъти, след което отиде да живее в Алеята на смахнатите като дърдорещ идиот. Той има яко телосложение: ноздрите му са раздути, гърдите широки, кръвта чиста; той ще продължи да бръщолеви по Алеята на смахнатите дълго след като аз увисна на въжето и ще съм се избавил от изтезанията в затворите на Калифорния.

Затворниците ги извеждаха един след друг, поединично, и ги връщаха един по един да блънгуват и да вият в тъмните карцери. И като лежах там ислушах пъшкането и стоновете, и несвързаното брътвене на помътени от болка умове, някак смътно познати от миналото, на мен ми се струваше, че някъде, някога съм седял на високо място, коравосърдечен и горд, и съм слушал подобен хор от стенания и вопли. После, както ще научите, аз уточних този спомен и разбрах, че стенанията и воплите бяха на робите-гребци, приковани към пейките им, които съм слушал отгоре, от кърмата, като войник, пътуващ с галера на древния Рим. То е било когато съм плавал за Александрия, като капитан на войници, на път за Ерусалим...но това е история, която ще ви разкажа по-нататък. Междувременно...

ГЛАВА 4

Еждувременно след разкриването на заговора за бягство от затвора в карцерите цареше ужас. И нито за миг през тези безконечни часове на чакане мисълта, че ще трябва да последвам другите затворници, да изтърпя пъкълта на инквизицията, да бъда доведен обратно и захвърлен на каменния под между каменните стени и железната врата на карцера, не напускаше съзнанието ми.

Дойдоха да ме вземат. Неприветливо и грубо, с юмруци и псувни ме замъкнаха и ме изправиха пред капитан Джейми и директора Атъртън, застанали пред редица от пет-шест купени от щата и заплащани с данъци зверове-надзиратели, които стояха в стаята и чакаха да изпълнят всяко нареждане. Но те не бяха нужни.

– Седни – каза директорът Атъртън и посочи тежко кресло.

Аз, прбит и смазан, лишен от вода за дълго денонощие, премрял от глад, грохнал от боя, добавен към петте дена в карцера и осемдесетте часа в усмирителна риза, притиснат от нещастната човешка съдба, настърхнал пред това, което щеше да ме солети, след като бях видял какво е сполетяло другите – аз, отвъргнато несигурно човешко същество и някогашен професор по агрономия в тихо университетско градче, аз се колебаех дали да приема поканата и да седна.

Директора Атъртън беше едър мъж и много силен човек. Ръцете му се стрелнаха да ме хванат за раменете. Аз бях слмка за неговата сила. Той ме вдигна във въздуха и ме стовари на стола.

– А сега – каза той след като изпъсках и преглътнах болката – Разправи ми цялата работа Стандинг. Изплюй камъчето... до края, ако не ти е жал за себе си.

– Не зная нищо, за това което е станало... – започнах аз.

Повече не успях да кажа. Той изръмжа и с един скок се нахвърли отгоре ми. Отново ме вдигна във въздуха и стовари на стола.

– Без глупости Стандинг – предупреди ме директора – Кажи си всичко от начало до край. Къде е динамитът?

– Не зная нищо за никакъв динамит... – протестирах аз.

Той пак ме вдигна и блъсна на стола.

Минал съм през много изтезания от различен вид, но когато размишлявам за тях в тишината на тези мои сетни дни, сигурен съм, че никое друго страдание не може да се сравни с това мъчение. С помощта на

моето тяло този здрав сто загуби всякаква прилика със стол. Донесоха друг и след време и той бе разнебитен. Те донасяха все нови столове и безконечния разпит за динамита продължаваше.

Когато директорът Атьргън се умори, смени го капитан Джейми, а след това надзирателят Монохан зае мястото му в стоварването ми върху стола. И все динамитът та динамитът – „къде е динамита?“ – а нямаше никакъв динамит. Знаете, най-после аз бях готов да дам голяма част от безсмъртната си душа за няколко фунта динамит, за които можех да призная.

Не зная колко стола бяха счупени с моето тяло. Аз припадах безброй пъти и накрая всичко това се превърна в някакъв кошмар. Бях наполовина занесен и наполовина избутан и завлечен обратно в тъмнината. Там, в карцера, когато дойдох в съзнание, заварих доносник. Беше един бледолик дребен наркоман, готов да направи каквото му поискат за малко наркотик. Щом го разбрах, изпълзях до решетката и извиках в коридора:

– При мене има „слушалка“ момчета! Игнейшъс Ървин! Внимавайте като приказвате!

Избухналите клетви биха разклатили самоувереността на човек, посмел от Игнейшъс Ървин. Беше жалък в ужаса си, а ревналите като зверове от всички страни иземогащи от болка доживотни му разправяха на какви ужасии ще го подложат през идните години.

Да бе имало тайни, присъствието на доносник в карцерите щеше да накара затворниците да мълчат. Но при положение, че всички се бяха заклели да казват истината, те говореха пред Ървин открито. Единствената голяма загадка беше динамитът, за който те знаеха толкова малко, колкото и аз. Те се обръщаха към мен. Умолявах ме, ако ми е известно нещо за динамита, да си призная и да ги спася от по-нататъшни страдания. А аз можех да им кажа само истината: че не зная нищо за никакъв динамит.

Едно нещо, което доносникът ми каза, преди надзирателите да го отведат, говореше колко сериозен беше този въпрос за динамита. Разбира се, аз предадох на всички новината, която гласеше, че нито едно колело не се било завъртяло в затвора през този ден. Хиляди осъдени, които работеха, останали заключени в килиите си, и имало изгледи никой от разните фабрики на затвора да не заработи пак, докато не се откриел някакъв динамит, скрит от някого някъде в затвора.

А следствието все продължаваше. Все така затворниците ги измъкваша един по един и домъкваша или донасяха обратно. Разправяха, че

директорът Атъргън и капитан Джейми, изтощени от усилията си, се сменявали един друг през два часа. Докато единият спял, другият разпитвал. И спели без да се съблекат, в същата стая, където един след друг били смазвани яките затворници.

И от час на час в тъмните карцери безумните ни мъки се изостряха. О, повярвайте ми като на човек, който знае, че да бъдеш обесен е лесно, в сравнение с начина, по който живи хора могат да бъдат изтезавани до крайност и пак да останат живи. Аз също страдах наравно с тях от болки и жажда; но към моите страдания се добавяше и това, че прз цялото време си давах сметка и за страданията на другите. От две години бях непоправим и моите нерви и мозък се бяха закалили от страданието. Ужасно нещо е да видиш як мъж смазан. Около мен смазваха едновременно четиридесет яки мъже. Непрекъснато се чуваха молби за вода и помещението се превърна в лудница от викове, стонове, бръщолевене и бълнуване на хора, изпаднали в делириум.

Не разбирате ли? Истината, тъкмо истината, която казвахме, беше нашето проклятие. Когато четиридесетте души твърдяха едни и същи неща с такова единодушие, директорът Атъргън и капитан Джейми можеха само да стигнат до извода, че показанието е научена наизуст лъжа, която всеки от четиридесетте повтаря като папагал.

От гледна точка на властите, тяхното положение бе не по-малко отчаяно от нашето. Както научих после, директорския съвет на затвора бил свикан телеграфически и две роти милиция бе спешно изпратена към затвора.

Беше зимно време, а студът е понякога остричък дори и в калифорнийската зима. В карцерите няхахме одеяла. Моля ви да разберете, че е много студено да изтегнеш пребитата човешка плът на ледени камъни. Най-после ни дадоха вода. С гаври и псувни надзирателите вкараха пожарния маркуч и започнаха да поливат със силната струя карцер след карцер, докато пребитите ни тела се спитиха онаново от напора, с който ни шибаше струята, докато се видяхме до коляно във водата, за която толкова бяхме жадували и за която сега се молехме да спре.

Няма да говоря за всичко онова което преживяхме в карцерите. Между другото само ще спомена, че никой от тези четиридесет доживотни никога вече нямаше да бъде същия. Луиджи Полацо не можа да си възвърне разсъдъка. Дългия Бил Ходж бавно се побърка и след една година също отиде да се разхожда в алеята на смахнатите. Ах, и колцина още последваха Ходж и Полацо, а други, чиято физическа издръжливост бе подровена, станаха жертви на затворническа туберкулоза. Цели

двадесет и пет процента от четиридесетте умряха през следващите шест години.

След моите пет години в единичка, когато ме отведоха от Сан Куентин, за да ме съдят, видях Джек Трюмсела. Почти нищо не виждах, защото премигнах на слънчевата светлина като прилеп след петте години на тъмно, но все пак видях Джек Трюмсела достатъчно добре за да ми се свие сърцето. Видях го като прекосявах двора. Косата му беше побеляла. Беше прждевременно състарен. Гърдите му бяха хлътнали. Бузите също. Залиташе като ходеше. Ръцете му трепереха като на парализиран. И очите му се наляха със сълзи, когато ме позна, защото и от мен, някогашния мъж, бе останала жалка развалина. Тежах осемдесет и седем фунта. Косата ми се бе прошарила и не беше подстригвана от пет години, както и брадата и мустаците. Аз също залитах при ходене, тъй че надзирателите ми помогнаха да прекося залетия от ослепителен блясък двор. И Джек Трюмсела и аз се взирахме един друг и се познахме по пагобните следи на времето.

Хора като нас са превилигирвани дори и в затвора, тъй че той се осмели да наруши правилника и да ми заговори с пресекаващ и треперещ глас:

– Бива си те Стандинг! – изграчи той – Не се издаде.

– Но аз и нищо не знаех Джек – отговорих му шепнешком (бях принуден да шепна, защото от петте години мълчание бях кажи-речи изгубил гласа си) – Мисля, че изобщо никога не е имало никакъв динамит.

– Така трябва! – изграчи той и детински закима с глава – Дръж на своето. Не им казвай. Тебе те бива. Свалям шапка пред теб Стандинг. Ти не се издаде.

И надзирателите ме поведоха нататък; това беше последния път когато видях Джек Трюмсела. Ясно беше, че дори и той бе повярвал в легендата за динамита.

Два пъти ме изправяха пред пълния директорски съвет. Те ту ме заплашваха, ту ме придумваха. Становището им по отношение на мен се оформи в две предложения. Ако се съглася да предам динамита, ще ми наложат незначително наказание от тридесет дена карцер и след това ще ме направят отговорник на библиотеката на затвора. Ако постоянтвам в своята упоритост и не предам динамита, ще ме сложат в единична килия до края на присъдата ми. В моя случай, понеже бях доживотен, това бе равностойно да ме осъдят на строг тъмничен затвор, докато умра.

О, не, Калифорния е цивилизована. Няма такова нещо предвидено в сборника на законите. То е жестоко и необичайно наказание и никоя

съвременна държава не би поела отговорността за подобен закон. Въпреки това в историята на Калифорния аз съм третия човек, който е бил осъден на строг тъмничен затвор до живот. Другите двама бяха Джек Опърхаймер и Ед Морел. Скоро ще ви разкажа за тях, защото дълги години гниех заедно с тях в килиите на мълчанието.

А, още нещо. След малко ще ме изведат и ще ме обесят... не, не за убийството на професор Хаскел. За това получих доживотна присъда. Ще ме изведат и ще ме обесят, защото бях намерен за виновен в нападение с телесна повреда. И това не е в тъмничните правилници. То е законно положение и може да се намери в углавното право.

Предполагам че съм разкървал носа на еди човек. Аз не видях да тече кръв, но е така според показанията. Търсън му беше името. Беше надзирател в Сан Куентин. Тежеше сто и седемдесет фунта и беше в добро здраве. Аз тежах по малко от деветдесет фунта, бях сляп като прилеп от дългия живот на тъмно и бях прекарал толкова дълго между четири тесни стени, че на големи открити пространства ми се завиваше свят. Всъщност моето е било съвсем ясен случай на начална агорафобия, както скоро го научих в деня, когато избягах от единичката и ударих надзирателя Търсън по носа.

Ударих го по носа и го разкървах, когато ми се изпречи на пътя и се опита да ме хване. И затова ще ме обесят. В законите на щата Калифорния пише, че доживотен затворник като мен, когато удари тъмничен надзирател като Търсън, се осъжда на смърт. Положително кръвотечението от неговия нос не може да е продължило повече от половин час; въпреки всичко аз ще бъда обесен заради това.

И имайте предвид! Този закон в моя случай е *ex post facto*³. Той не е бил закон по времето, когато убих професор Хаскел. Бил е гласуван чак след като аз бях осъден на доживотен затвор. И тъкмо това е същественото: моята доживотна присъда ме правеше отговорен според един закон, който още не беше влязъл в сила тогава. И поради моя статус на осъден до живот аз ще бъда обесен за телесна повреда, нанесена на надзирателя Търсън. Това е явно *ex post facto* и следователно противоконституционно.

Но какво общо има конституцията с утвърдените от конституцията правници, когато те искат да махнат от пътя си известният професор Даръл Стандинг? Нито дори случая с моята езекуция ще може да служи като прецедент. Преди една година, както знае всеки, който чете

3. „като се изхожда от станалото по-късно“

вестници, точно тука във Фолсъм, обесиха Джейк Опънхаймър за съвсем същото престъпление... само че в неговия случай на телесна повреда той не беше виновен за разкървавяването на носа на надзирател. Той беше наранил един затворник с ножа за хляб, когато затворникът се е мъчил да го отнеме от него.

Странно е всичко това – животът и поведението на хората, и законите, и приплитащите се пътища. Аз пиша тези редове в същата килия в отделението на убийците, в която е бил и Джейк Опънхаймър, преди да го изведат и да му направят това, което ще направят на мен.

Предупредих ви, че имам да пиша за много неща. Сега ще се върна към повествованието си. Директорския съвет на затвора ми предложи избор: да ме направи отговорник на библиотеката и да ме освободят от тъкачницата за юта, ако предам несъществуващия динамит; доживотен затвор в единичка, ако откажа да предам несъществуващия динамит.

Дадоха ми двадесет и четири часа в усмирителна риза да го обмисля. След това ме изправиха пред директорския съвет отново. Какво можех да направя? Не можех да ги заведа при динамит, който не съществуваше. Казах им това и те ми казаха, че съм лъжец. Казаха ми, че съм труден случай, че съм опасен човек, морален изрод и най-големия престъпник на века. Казаха ми много други неща, а след това ме отведоха в единичките. Слжиха ме в килия номер едно. В номер пет лежеше Ед Морел. В номер дванадесет лежеше Джейк Опънхаймър. И беше лежал там вече десет години. Ед Морел бе прекарал в килията си само една година. Той излежаваше петдесет годишна присъда. Джейк Опънхаймър беше доживотен. Аз също бях доживотен. Поради това изгледите бяха и тримата да останем там за дълго време. И въпреки това минали са само шест години, а нито един от нас не е в единичка. Джейк Опънхаймър го обесиха. Ед Морел го направиха главен отговорник в Сан Куентин и след това помилваха едва онзи ден. Аз съм тука във Фолсъм и чакам деня, определен съответно от съдията Морган, който ще бъде сетния ми ден.

Глупци! Като че ли могат да задушат моето безсмъртие с нескопосаното им приспособление от въже и бесилка! Аз ще тъпча и ще тъпча пак – О! – безброй пъти тази хубава земя. И ще я тъпча в плът, ще бъда княз и селянин, слуга и глупец, ще седя на високо място и ще пъшкам, тъпкан от господари.

ГЛАВА 5

Първо беше много самотно в единичката и часовете се нижеха бавно. Времето се отбелязваше от редовната смяна на надзирателите и от редуването на деня с нощта. Денят беше само мъничко по-светъл, но беше по-добре, отколкото в непрогледния мрак на нощта. В единичката денят беше някакво прещадане, мътно просмукване на светлина от сийния външен свят.

Светлината никога не беше достатъчна за четене. Освен това и нямаше какво да се чете. Човек можеше само да лежи и да мисли, да мисли. А аз бях доживотен и изглеждаше сигурно, че ако не направя някакво чудо да измисля тридесет и пет фунта динамит от нищо, ще прекарам всичките години на живота си в безмълвния мрак.

Леглото ми беше тънък, изгнил сламеник, сложен на пода на килията. Тънко и мръсно одеяло служеше за завивка. Нямахме ни стол, ни маса – нищо друго освен сламеника и тънкото старо одеяло. Аз винаги съм спял малко и винаги съм бил човек с неуморим ум. В единичка човек омръзва сам на себе си в мислите си и единствения начин да се избавиш от себе си е да спиш. Години наред съм спал средно по пет часа на нощ. Сега се обучавах да спя. Превърнах го в наука. Станах способен да спя десет часа, после – дванадесет и най-сетне – цели четиринадесет или петнадесет часа от двадесет и четири. Но повече от това не можах да достигна и, ща не ща, бях принуден да лежа буден и да мисля, да мисля. А това довежда един човек с деен мозък до лудост.

Търсех начин да преживявам будните си часове механично. Повдигах дълги поредици числа на квадрат и на куб и със съсредоточаване и воля изчислявах най-изумителни геометрични прогресии. Заемах се дори и с квадратурата на кръга... докато залових себе си, че започвам да вярвам във възможността да се постигне тази невъзможност. И тогава, като си дадох сметка, че това води и към лудост, отказах се да намеря квадратурата на кръга, макар – уверявам ви – това да беше голяма жертва от моя страна, защото налагащото се умствено напрежение прекрасно убиваше времето.

Само с въображението си, със затворени очи, си представях шахматни дъски и играех за двете страни дълги игри, докато стигах до шах или мат. Но когато се усъвършенствах в тази въображаема игра по памет, това упражнение ми втръсна. Напразно се мъчех и мъчех да

разделя личността си на две, за да ги противопоставя една на друга. Все си оставах един играч, без предварително обмислени стратегически ходове от едната страна, които другата да не узнава в същия миг.

А времето тежеше много и се точеше бавно. Играех игри с мухи, с обикновени домашни мухи, които проникваха в единичката, както проникваше и мътна сива светлина; и разбрах, че те притежават усет за игра. Например, легнал на пода на килията, установих произволна въображаема черта на стената на около три стъпки от пода. Когато кацах на тази черта аз ги оставях на мира. Щом кацнеха на сената под тази черта, мъчех се да ги хвана. Внимавах да не им направя нищо лошо и след време те научиха толкова точно, колкото го знаех и аз, къде минава въображаемата черта. Когато им се играеше, кацах под чертата и често се случваше една и съща муха да играе с мен цял час. Когато се умореше, спираше да си почине на безопасно място над чертата.

От десетина или повече мухи, които живееха с мен през това време, имаше само една, която не искаше да играе. Тя решително отказваше да участва и след като научи наказанието за кацането под чертата, грижливо избягваше опасната територия. Тази миша беше мрачно, раздразнително същество. Както биха казали затворниците, тя имаше „зъб“ на целия свят. Тя никога не играеше и с другите мухи. А беше силна и здрава; аз я проучвах дълго, докато го открия. Неразположението ѝ към игрите се дължеше на темперамента, не на физиката.

Повярвайте ми, аз познавах всичките си мухи. За мен бе изненадващо множеството разлики, които забелязвах между тях. О, всяка една беше определено отделен индивид, не само по големина и външни белези, по сила и бързина на летене, а и по начините и хрумванията в полета и играта, в отклоняването и побягването, обръщането и бързо повтаряне на устрема или завъртане и връщане, в докосването и пълзенето по опасната стена, или лъжливо докосване и кацане другаде в безопасната зона. Те също най-рязко се различаваха до най-големи тънкости по манталитет и темперамент.

Познавах нервни мухи и флегматични. Имаше една по дребна, която изпадаше в истинска ярост срещу мен или срещу другарките си. Виждали ли сте някога жребче или теле да зарита със задните карака и да запрепуска бясно из пасбището просто от излишък на жизненост и изблик на чувства? Да имаше една муха – най-страстната играчка от всички – която, след като кацнеше три-четири пъти бързо едно след друго на забранената стена и сполучеше всеки път да избегне мекото като кадифе движение на моята ръка, изпадаше в такова възбуждение и вшзторг, че

се спускаше с главолмна бързина да кръжи около главата ми, като се въртеше, извиваше и обръщаше, но винаги оставаше в границите на тесния кръг, в който празнуваше победата си над мен.

Наистина, аз можех да позная предварително, когато някоя от мухите решише да започне играта. Имаше хиляди подробности само в това единствено нещо, с които няма да ви отегчавам, макар тези подробности да ми помогнаха да не се отегчавам твърде много през този първи период в единичката. Но трябва да ви разкажа едно нещо. За мен то остана много паметно – това е, когато вечно мрачната муха, която никога не играеше, поради разсеяност в един момент кацна в границите на забраненото пространство и се оказа мигновено хваната в моята ръка. Цял час след това тя седеше сърдита.

А часовете се точеха много бавно в единичката; не можех да ги проспя всичките, нито можех да убия това време с домашните мухи, колкото и да бяха интелигентни, защото домашните мухи са домашни мухи, а аз бях човек с човешки мозък; моят мозък беше обучен и деен, натъпкан с култура и наука и винаги включен във високо напрежение за някаква дейност. А нямаше нищо за правене и умът ми отвратително се занимаваше с празни размисления. Например моето определяне на пентозата и метил-пентозата в гроздето и виното, на което бях посветил последната си лятна почивка в лозята Асти. Бях почти довършил редицата опити. Дали някой го продължаваше? Чудех се; и ако се занимаваше, с какъв успех?

Виждате ли, светът беше мъртъв за мен. Никакви новини не стигаха до мен. Историята на науката напредваше бързо и аз се интересувах от хиляда неща. Ами например моята теория за хидролизирането на казеина с трепсин, която професор Уолтърс беше започнал да прилага в лабораторията си. Професор Шлаймър също сътрудничеса като мен за откриването на фитостерол в смеси от растителни и животински мазнини. Работата сигурно продължаваше, но с какви резултати? Самата мисъл за цялата тази дейност отвъд стените на затвора, в която аз не можех да взема участие, за която никога нямаше дори да чуя, беше влудяваща. А в същото това време аз лежах тука, на пода на килията си, и си устройвах игри с домашни мухи.

И все пак тишината в единичката не беше абсолютна. Още от самото начало на затварянето ми там чувах на редовни интервали слаби, глухи почуквания. От по-далече също чувах по-слаби и по-глухи почуквания. Тези почуквания бяха непркъснато пресичани от ръмженето на надзирателя. Понякога, когато почукването продължаваше твърде

настойчиво, повикваха и други надзиратели и аз разбирах по звуците, че слагаха някого в усмирителна риза.

Това можеше лесно да се обясни. Аз знаех, както го знаеше и всеки затворник в Сан Куентин, че двмината, в единичките бяха Ед Морел и Джейк Опънхаимър. Знаех също, че те бяха тези, които си разговаряха чрез почукване с кокалчетата на пръстите и че за това ги наказваха.

В туй, че шифърът, който използваша, беше много прост, няхах ни най-малко съмнение, въпреки това прекарах много часове в напразни усилия да го проумея. Бога ми, той трябваше да бъде много прост и все пак аз не можех да го разгадая. И той се оказа прост, когато го разбрах, а най-проста се оказа хитрината, до която прибягваха и която ме объркваше. Те променяха началната точка на азбуката, откъдето започваше шифърът, не само всеки ден, но при всеки разговор, а понякога и посредата на разговора.

Така настъпи денят, когато хванах правилното начало на шифъра, изслушах две ясни изречения от разговора, а като си заговориха пак, не можах да разбера нито дума. Но този първи път!

– Слушай... Ед... какво... би... дал... ей... сега... за... цигарена... книжка... и... пакетче тютюн? – питаше този от по далечния край.

Малко остана да закрепя от радост. Това беше начин на общуване! Това значеше другарство! Жадно заслушах и по-близкият, за когото се досетих, че трябва да е Ед Морел, зачука в отговор:

– Бих...изле-
жал...ка-

то...нищо...двадесет...часа...в...усмирителна...риза...за...пет...цен то-
во...пакетче...

Тогаваше чу ръмженето на надзирателя:

– Да го спреш това, Морел!

Един непосветен може да помисли, че на осъдените на доживотен затвор в единичка е било сторено най-лошото и следователно някакъв си надзирател няма начин да го накара да се подчини на заповедта му да спре да чука. Но има и усмирителна риза. Има и лишение от храна. Има и жажда. Има и побои. Повярявайте, човек, затворен в тясна килия, е много безпомощен.

И тъй почукването спря, а през нощта, когато се поднови, аз пак съвсем обърках конците. Чрез пререждане те бяха променили началната буква на шифъра. Но аз открих ключа и само след няколко дни се случи същата наредба, която бях разбрал. Много, много не се церемоних.

– Здравейте – изчуках аз.

– Здравей, непознатия! – изчука в отговор Морел.

От Опънхаймър се чу:

– Добре дошъл в нашия град!

Бяха любопитни да узнаят кой съм, за колко време съм осъден да бъда в единичка и защо са ме осъдили. Но аз оставих всичко това настрана, за да узная първо системата им на променяне началната точка на шифъра. След като я изясних, ние си заприказвахме. Това беше велик ден, защото двамата доживотни бяха станали трима, макар те и да ме бяха приели условно. Както ми казаха дълго след това, било ги е страх да не би да съм доносник, сложен там някак да ги подведа. Това бяха скроили по-рано на Опънхаймър и той беше скъпо платил за доверието, гласувано на „слушалката“ на директора Атъргън.

За моя изненада – да, за мой възторг, бих казал – двамата ми друга-ри знаеха за мен по името ми на непоправим. Дори в живия гроб, който Опънхаймър обитаваше от десет години, беше проникнала моята слава или по-скоро известност.

Имах много да им разкажа за събитията в затвора и за външния свят. Заговорът за бягство на четиридесетте доживотни, търсенето на несъществуващия динамит и цялата предателска машинация на Сесил Уинууд беше за тях нещо ново. Както те ми казаха, в единичките наряд-ко се промъкваше по някоя и друга новина чрез надзирателите, но от един-два месеца не бяха чули нищо. Сегашната смяна надзиратели в единичките бяха особено лоши и злобни.

И пак, и пак този ден всичките надзиратели ни ругаха за чукането. Но ние не можехме да се въздържим. Двамата живи мъртъвци бяха ста-нали трима и имахме толкова много да си кажем, а начинът на казване беше толкова отчаяно бавен и аз не бях толкова обигран в чукането с кокалчета, колкото те.

– Чакай, докато дойде Тестяното лице довечера – изчука ми Морел – той спи по-голямата част от смяната и ще можем да си поговорим.

Как си приказвахме тази нощ! Дори не си помисляхме за сън. Тес-тяното лице беше подъл и заядлив въпреки дебелината си; но ние бла-гославяхме тази дебелина, защото тя го караше тайничко да си поспива. Въпреки това непрекъснатото ни чукане трвожеше съня му и толкова го дразнеше, че току ни се скарваше. А останалите нощни надзиратели направо ни псуваха. Сутринта всичките доложиха за многото чукане през нощта и ние платихме за малкия си празник, защото в девет прис-тигна капитан Джейми с няколко надзиратели да ни подложат на мъче-нието в усмирителна риза. До девет часа на другата сутрин, цели

двадесет и четири часа без храна и вода, проснати безпомощно на пода, ние изплапахме цената на този разговор.

О, надзирателите ни бяха зверове. А при тяхното държане и ние трябваше да закоравеем и да станем зверове, зада можем да живеем. Тежкия труд прави мазоли по ръцете. Коравосърдечните надзиратели правят коравосърдечни затворниците. Ние продължавахме да си говорим и от време на време да лежим в усмирителни ризи за наказание. Нощта беше най-доброто време и като се случеше на пост да бъдат заместник надзиратели, често си приказвахме през цялата смяна.

Не правехме разлика между деня и нощта, ние, които живеехме на тъмно. Да спим можехме когато пожелаем, да си чукаме – само от време на време. Разказвахме си един на друг за много неща из своя живот и Морел и аз лежахме мълком дълги часове, докато отмерено, с едва чути далечни почуквания опънхаймър бавно изреждаше историята на своя живот от ранните години в бордеите на Сан Франциско, обучението му в една шайка, посвещаването му във всичко порочно, когато като четирнадесет годишен хлапак е служил като нощен разсилен в квартала на публичните домове, откриването на първите му нарушения на закона и нататък за кражбите и грабежите до предателството на един другар и кървавите убийства в стените на затвора.

Джейк Опънхаймър го наричаха „Човека-тигър“. Някакво младо репортерче бе изковало името, което с много ще надживее човека, когото са наричали така. И въпреки това винаги съм намирал у Опънхаймер всичките основни черти на честна човештина. Беше верен и предан. Аз зная за случаи, когато е предпочитал да бъде наказан, отколкото да издаде свой другар. Беше смел. Беше търпелив. Беше способен на саможертва – бих могъл да разправа една история за това, но ще спестя времето. А справедливостта у него беше страст. Убийствата, извършени от него в затвора, бяха последица изцяло на това крайно чувство за справедливост. И имаше прекрасен ум. Цял живот в затвора, десет години от които в единочка, не бяха замъглили разума му.

Морел, винаги верен другар, също обладаваше прекрасен ум. Всъщност и аз, който съм на път да умра, имам право да го кажа, без да си навлека обвинение в нескромност, че трите най-добри умове в Сан Куентин, от директора надоло, бяха трите, които гниеа там, в единчките. А тука, в края на моите дни, като хвърлям поглед върху всичко, което съм познал в живота, принуден съм да изрека заключението, че силните умове никога не са покорни. Глупавите, страхливите, ненадарените със страстна справедливост и безстрашен стремеж към борба – те

са примерните затворници. Благодаря на всички богове, че Джейк Опънхаймър, Ед Морел и аз не сме били примерни затворници.

ГЛАВА 6

Има повече от зърно истина в погрешните схващания на детското определение за паметта, като нещо което човек забравя. Да можеш да забравяш – това е здрав разсъдък. Непрекъснато да си спомняш – това е смахнатост, лудост. И така проблемата, пред която бях изправен в единичната килия, където се мъчеше да ме обладае неспирното спомняне, беше проблемата за забравянето. Когато играех с мухите или играех сам със себе си на шах, или приказвах чрез почукване с кокалчетата на пръстите си, аз отчаси забравях. Това, което желяех, бе да забравя съвсем.

Да вземем момчешките спомени за други времена и места – тези „проточили се облаци на слава“ на Уърдзуърт. Щом едно момче е имало тези спомени, дали те безвъзвратно се загубват, когато то порасне и стане мъж? Може ли тази част на момчешкия му ум напълно да се затрие? Или тези спомени за други времена и места все още остават заспали, зазидани в единични клетки на мозъка по същия начин, както аз бях зазидан в една от килиите на Сан Куентин?

Известни са случаи, когато осъдени на доживотен затвор в единичка са възкръсвали и виждали отново слънчевия лик. Тогава защо не биха могли да възкръснат тези момчешки спомени за друг свят?

Но как? Според мен чрез постигане на пълна забрава, за настоящето и за зрелия си живот.

И все пак как? Би трябвало да може чрез хипноза. Ако чрез хипноза може да се приспи съзнателния ум и да се събуди подсъзнателния, тогава това нещо би се постигнало, тогава всички тъмнични врати на мозъка биха се отворили широко, тогава затворниците биха излезли на слънчевия саяй.

Така разсъждавах – с какъв резултат, ще узнаете. Но първо трябва да ви разкажа, как като момче съм имал тези спомени от друг свят. Аз бях горял в облаци на слава, проточили се от предишни съществувания. Като момче съм бил спохождан от другите същества, които съм бил през други времена. Това е било през време на процеса на оформянето, преди непрекъснато променящия се дух на всичко онова, което съм бил някога, да бе застинало в кальпа на тази единичка личност, която хората сяха да знаят за няколко години като Даръл Стандинг.

Да ви разправа само един случай. Беше горе в минесота, на старото

ни стопанство. Бях към шест годишен. Един мисионер, завърнал се в Съединените щати от Китай и изпратен от съвета на мисиите да събира средства от земеделските стопани, беше останал да преспи у нас. Това стана в кухнята веднага след вечеря, докато майка ми ми помагаше да се съблека за спане, а мисионерът показваше снимки от Светлата земя.

И това, което се каня да ви разкажа, сякаш отдавна да съм забравил, ако не бях чувал баща ми да го повтаря на учудени слушатели толкова много пъти през детството ми.

Аз извиках при вида на една от снимките и я загледах първо с любовитство, а сетне с разочарование. Беше ми се видяла изведнъж извънредно позната, горе-долу както би ми се видяла и снимка на бащиния ми хамбар. После ми се стори съвсем непозната. Но като продължих да я гледам, преследващото ме чувство на познатост се завърна.

Кулата на Давид – каза мисионерът на майка ми.

Не! – извиках аз с голяма сигурност.

Искаш да кажеш че това не е правилното име? – попита мисионерът. Аз кимнах.

Тогава как се казва, мойто момче?

Казва се... – започнах аз и добавих неуверено – Не помня.

Не изглежда същата сега – продължих аз, след като помълчах – Странно много са я оправили.

В този момент мисионерът подаде на майка ми друга избрана от него снимка.

– Сам аз бях тука точно преди шест месеца, госпожо Стандинг. – Той посочи с пръст. – Това е Яфската порта, през която влязох и отидох направо при кулата на Давид ей тука в дъното на снимката, където е пръстът ми. Специалистите са единодушни по тези въпроси. Ел Кула, както е била известна на...

Но тук аз отново го прекъснах и посочих купищата парчети от разрушена зидария в левия ъгъл на снимката.

– Някъде там – казах аз – това име дето сега го казахте, евреите така я наричаха. Ама ние я наричахме някак другояче. Наричахме я... Забравих.

– Чуйте го малкия – засмя се баща ми – човек ще рече че е бил там.

Аз кимнах, защото в този миг знаех, че съм бил там, макар всичко да ми изглеждаше странно по-друго. Баща ми се изсмя по силно, но мисионерът си помисли, че аз си правя шега с него. Той ми подаде друга снимка. Беше гледка на гола пустош, без дървета и растителност, плитък пролом със сипеи по полегатите склонове. Някъде към средата

имаше купчина жалки колиби с плоски покриви.

– Хайде моето момче, къде е това? – попита ме мисионерът. И аз се сетих за името.

– Самария – казах без да се забавя.

Баща ми, развеселен плесна с ръце, майка ми беше озадачена от странното ми държане, а мисионера прояви раздражение.

– Момчето е право – каза той – Това е село в Самария. Аз минах през него. Затова купих картичката. И по това личи, че момчето е виждало подобни снимки и друг път.

Баща ми и майка ми го отекоха.

– Но то е друго на картинката – обадох се аз, докато паметта ми беше заета да възстанови предишния вид на снимката. Общите черти на гледката и линиите на далечните възвишения бяха същите. Разликите аз отбелязвах на глас и сочех с пръст.

– Къщите бяха ей тука, а там имаше повече дървета, много дървета и много трева, и много кози. Аз ги виждам и сега, и две момчета ги караха. А ей тука имаше много мъже, които вървяха подир един мъж. А тук – аз посочих мястото, за което бях казал, че там имало село – има много скитници. И те нямат никакви дрехи, само дрипи. И те са болни. Лицата и ръцете, и краката им са целите в рани.

– Той е чул тия истории от черква, или някаде...нали си спомняте изцелението на прокажените в евангелието от Лука – с усмивка на задоволство рече мисионерът – Колко болни скитници има, мойто момче?

Бях се научил да броя до сто на пет годишна възраст, затова се вгледах внимателно в групата и заявих:

– Десет. Те всички размахват ръце и крещят срещу другите хора.

– Но не се доближават? – беше въпросът.

Аз поклатих глава.

– Те само стоят ей там и все крещят, сякаш нещо им има.

– Продължавай – подкани ме мисионерът – Какво става после? Какво прави мъжът, който е пред другата тълпа, за която каза, че вървяла?

– Те всички са спрели и той казва нещо на болните. И момчетата с козите са спрели да гледат. Всички гледат.

– И после?

– Това е всичко. Болните мъже са се запътили към къщите. Те вече не викат и не изглеждат болни. А аз си седя на коня си и гледам.

При тези думи и тримата ми слушатели прихнаха да се смеят.

– И аз съм голям! – ядно викнах аз – И имам голяма сабя!

– Десетте прокажени, които Христос изцели, преди да мине през

Ерихон на път за Ерусалим – обясни мисионерът на родителите ми – Момчето е видяло снимки на прочути картини някъде с магически фенер⁴.

– Опитайте с друга снимка – предложи баща ми.

– Тука всичко е друго – заговорих недоволно аз, като разгледах подадената ми от мисионера снимка – Тука няма нищо, освен тоя хълм и тия другите хълмове. Това тук трябва да бъде главен път. А ей там трябва да има градини и къщи зад големи каменни стени. А пък там, на другата страна, в тези дупки в скалите трябва да са погребвали умрелите хора... Виждаш ли това място?... Тука са замервали хора с камъни, докато ги убият. Никога не съм ги виждал да го правят. Само ми разправяха за това.

– А хълмът? – попита мисионерът и посочи средата на картичката, заради който като че ли бяха направили снимката – Можеш ли да кажеш името на хълма?

Аз поклатих глава.

– Никога не е имал име. Там убиваха хора. Неведнъж съм ги виждал.

– Този път той потвърждава мнението на повечето специалисти – заяви мисионерът с огромно удоволствие – Хълмът Голгота, Мястото на черепите или, ако щете наречен така, понеже напомня череп. Забележете приликата. Това е мястото, където разпнаха... – той се пресече и се обърна към мен: – Кого са разпнали там, многознайко? Кажи ни какво друго виждаш?

О, аз виждах – баща ми е разказвал, че бях облещил очи; но аз поклатих упорито глава и казах:

– Няма да ви кажа, защото ми се смеете. Видял съм сума хора да ги убиват там. Те ги приковавах и то ставаше много бавно. Видял съм... но няма да ви кажа. Аз не казвам лъжи. Че той ще ме набъхти здравата ако лъжа, питай го.

И след това мисионерът не можа да изкопчи нито една дума от мен, макар и да ме прилъгваше с други снимки, от които ми се виеше свят от нахлулите спомени, и напиреха, и гъделичкаха езика ми с пристъпи от думи, с които навъсено се борех и отблъсквах.

– От него с положителност ще излезе специалист по библията – каза мисионерът на баща ми и майка ми, след като ги бях целунал за лека нощ и отишъл да спя. – или пък с това въображение ще си спечели име

4. Уред за прожектиране на образи, нарисувани на стъкло.

на белетрист.

Което показва колко погрешно може да бъде едно пророчество. Аз седя тук в отделението за убийци и пиша тези редове в последните ми дни или, по-правилно в последните дни на Даръл Стандинг, преди да го изведат и да се опитат да го захвърлят в мрака на края на едно въже, и се усмихам на себе си. Не станах нито специалист по библията, нито романист. Наопъки, преди да ме погребат в килиите на мълчанието за половин десетилетие, аз бях всичко, което мисионерът не беше предсказал: експерт по земеделие, професор по агрономия, специалист в науката за избягване на излишни движения, познавач на квалифицирания земеделски труд, прецизен лабораторен учен, където прецизността и придържането към микроскопичните факти са абсолютни изисквания.

И аз седя тук в топлия подиробед в отделението за убийци и прекъсвам писането на спомените си, за да се вслушам в успокояващото бръмчене на мухите в сънливата атмосфера и да доловя откъслечи от тихия разговор между Джоузефс Джаксън, негъра-убиец, от дясната ми страна, и Бамбечо, италианеца-убиец от лявата ми страна, които разискват от едната решетеста врата до другата, хасам-натам край решетката на моята врата, за антисептичните достоинства на тютюна за дъвкане за отворени рани.

А аз държа във вдигнатата си ръка автоматичната писалка и си спомням как други мои ръце в отдавна минали столетия са писали с четчица за туш, гъше перо и трастикова пръчица и отделям в мислите си време да се запитам дали този мисионер, когато е бил малко момче, е вървял по следите на облаците на славата и дали пред него са проблясвали някогашните дни на скитания между звездите.

Но да се върна към дните в единичната килия, след като бях научил шифъра на разговора с почукване и въпреки това часовете на съзнателния живот са били твърде дълги за понасяне. Чрез самохипнозата, която започнах успешно да упражнявам, стигнах до положението да мога да приспивам съзнателния си ум и да събуждам подсъзнателния. Но подсъзнателния ум се оказа недисциплиниран и разюздан. Той блуждаеше през какви ли не безумни кошмари, несвързано, без последователност в действието, събитието или лицето.

Моят начин механично да се хипнотизирам беше от прост по-прост. Седнал със скръстени крака на моя сламеник, аз забивах поглед в парченце блестяща сламка, която бях закрепил на стената на килията, до вратата, където беше най-светло. Втренчвах се в светлата точка, доближил до нея очи отдолу нагоре. В същото време напълно отпусках волята

си и се оставях на замяното олюляване, до което обикновено стигах. И когато усещах, че губя равновесие и залитам назад, аз затварях очи и падах по гръб в безсъзнание на сламеника.

И тогава, за половин час, десетина минути или дори цял час и повече, блуждаех безредно и безмислено сред натрупаните спомени за неизменните ми завръщания на земята. Но времето и мястото се менеше твърде бързо. След това, когато се събуждах, разбирах, че аз, Даръл Стандинг, бях свързващата брънка, която обединяваше всичките тези фантазмагории. Но това беше всичко. Никога не успях да изживея напълно една цяла случка, един съзнателен откъс във времето и пространството. Моите сънища, ако може да ги нарека сънища, бяха разпокъсани и безсъдържателни.

Ето един пример от блужденията ми: в течение само на петнадесет минути безсъзнание бях пъплил и ревал в тинята на първичния свят и седял до Хасфуртър и цепил въздуха на 20 век в движен с бензин моноплан. Когато се събудих помнех, че аз, Даръл Стандинг, в плът и кръв, една година преди затварянето ми в Сан Куентин, бях летял с Хасфуртър над тихия океан край Санта Моника. Когато се събудих, не си спомнях за пъпленето и рева в праисторическата тиня. Въпреки това, когато се събудих, отсъдих, че някак си бях запомнил тази отдавнашна случка в тинята и тя е действително една много по-ранна преживелица, когато още не съм бил Даръл Стандинг, а някой друг или нещо друго, което е пъплило и ревяло. Едната преживелица беше само много по-далечна от другата. И двете бяха еднакво действителни – как иначе щях да си ги спомням?

Ах, какво прелитане на бляскави образи и действия! За няколко кратки минути освободено подсъзнание, бях седял на царски трапези, на челни места и в края, бил съм и шут, и войн, писар и монах, бивал съм и властелин над всички на трапезата – държал съм светската власт със силата на моя меч, с дебелината на стените на замъка ми; държал съм и духовната власт по силата на обстоятелството, че свещеници и затлъстели абати седяха на моята трапеза, наливах се с мое вино и се тъпчеха с мои гозби.

Носил съм желязна халка на крепостник на шията си в студени страни и съм любил княгини от царски домове в затоплени от тропиците и напоени от слънчев дъх нощи, където черни роби вееха с ветрила от паунови пера да разкалят знойния въздух, а отдалече, отвъд палми и водоскоци, достигаше рев на лъвовете и вой на чакали. Седял съм прилежал в студени пустинни места и съм топлил ръце на огън, накладен

от камилски тор; и съм лежал в оскъдната сянка на обгорен от слънцето пелин край пресъхнали извори с пресъхнал език и съм копнял за вода, а около мен, разпаднали се и пръснати по солената почва се търкаляха кости на хора и животни умрели от жажда.

Бил съм моряк и наемен убиец, учен и отшелник. Седял съм над ръкописни страници на огромни плесенявали томове в тишината и полумрака на кацнали връз скали манастири, докато на по-полегатите склонове селяните се трудеха дълго сллед края на деня сред лозите и маслиновите дървета и докарваха от пасищата врещящи кози и мучащи крави; да, и съм води крещяща сган по отъпкани от колела, издълбани от колесници каменни настилки на древни и забравени градове; и с тържествен глас, сериозен като самата смърт, съм прогласявал закони, отсъждал тежестта на нарушението и налагал съответното смъртно наказание на хора, които като Даръл Стандинг са престъпили закона.

На замайваша височина от върха на мачти, олюляващи се над палубите на кораби, съм гледал блеснали на слънце води, където коралови храсти преливаха във всички цветове на дъгата в дълбините на тюркоазената бездна, и насочвах корабите в убежището на огледални лагуни, където котвите с тънтеж се забиваха близо до обраслите с палми брегове от коралови скали, шибани от прибой; и съм се сражавал по забравени бойни полета во време оно, когато слънцето залязваше над грозното клане, което продължаваше и през часовете на нощта с блеснали отгоре звезди и хладен нощен ветрец, долитащ от далечни снежни върхове, който не сполучваше да изстуди жарта на битката; и още съм бил малък Даръл Стандинг, бос в свежата от роса пролетна трева на стопанството в Минесота, премръзнал, когато в студени сутрини съм хранил добитъка сред парата, вдигаща се от дъха му; и докаран до страх и благоговение от великолепието и ужаса от бога, когато в нвделните дни слушах високопарните проповеди за божие царство и мъките в огъня на ада.

Но това бяха проблясъци и видения, които ме спохождаха когато в единичка номер едно в Сан Куентин аз се докарвах до безсъзнание, като се втренчвах в частица блестяща, излъчваща светлина сламка. Как ми идваха тези неща? Положително не можех да ги измисля от нищо в затворените около мен стени, както не можех да измисля от нищо тридесет и петте фунта динамит, толкова безпощадно търсени от мен от капитан Джейми, директореа Атъргън и директорския съвет.

Аз съм Даръл Стандинг, роден и отрасъл в земеделско стопанство в Минесота, някогашен професор по агрономия, непоправим затворник в Сан Куентин, а сега човек осъден на смърт във Фолсъм. Аз не зная – в

кръга на преживяното от Даръл Стандинг – тези неща, за които пиша и които съм изровил от хранилищата на подсъзнанието си. Аз Даръл Стандинг, роден в Минесота, който скоро трябва да увисне на въжето в Калифорния, положително никога не съм любил царски дъщери в царски двореци, нито съм се бил сабя срещу сабя върху люшкащи се корабни палуби; нито съм се удавял във винарски склад на кораби, наливайки се с неразреден спирт под пиянските крясъци и предсмъртните песни на моряци, докато корабът се надигне и се разбие върху черните зъбери на скалите и вода забулбука отгоре, отдоло и навред.

Няма такива преживелици в живота на Даръл Стандинг на света. Да, аз Даръл Стандинг, открих тези неща вътре в себе си в единичката на Сан Куентин чрез механична самохипноза. Тези неща не са били между преживелиците на даръл Стандинг, също както думата „Самария“ не е била позната на Даръл Стандинг, когато се е откъснала от устните на детето при вида на една снимка.

Човек не може да направи нещо от нищо. В единичката аз не можех да направя тридесет и пет фунта динамит. Нито можех от нищо в прживелиците на Даръл Стандинг да изкова в единичката далечните видения във времето и пространството. Тези неща се съдържаха в ума ми и аз първа започвах да се оправям с тези неща.

ГЛАВА 7

Ето в това се състоеше моето затруднение; аз знаех, че вътре в себе си съм запазил Голконда⁵ от спомени за други свои съществувания и въпреки това не можех да направя нищо повече отколкото да прехвърчам през тези спомени като луд. Аз притежавах тази Голконда, но не можех да стигна до богатството ѝ.

Спомням си случая със Сейнтън Мозес, свещеника, в който се бяха вселявали личностите на Свети Иполит, Плотиний, Атенодор и на този приятел на Еразъм, наречен Гроцин. А когато поразмислих за опитите на полковник дьо Роша, за които бях чел като новак в тази област в други, по-заети дни, стигнах до убеждението, че Сейнтън Мозес в предишните си съществувания бе живял като тези личности, които отвреме навреме като че ли се вселявали в него. Всъщност те са били самия той, били са брънки във веригата на превъплъщенията.

Но особено много се замислях за опитите на полковник дьо Роша. Той твърдеше, че чрез подходящи за хипнотизиране лица прониквал назад във времето до прадедите им. Така е било в описания от него случай с Жозефина. Тя била осемнадесет годишна и живяла във Воарон, департамента Изер. Под хипноза полковник дьо Роша я върнал обратно през младостта, моминството и детството, през възрастта на кърмаче и безмълвният мрак на майчината ѝ утроба, и още по-назад, когато тя Жозефина, още не е била родена, до светлината и живота в едно предишно съществуване, когато е била груб, подозрителен и озлобен старец на име Жан-Клод Бурдон, отслужил войнската си повинност в седми артилерийски полк в Безансон и умрял на седемдесет години, след като дълго бил прикован на легло. Да, а не хипнотизира ли полковник дьо Роша след това и сянката на Жан-Клод Бурдон, така че той се върна обратно във времето през детството и раждането, докато отново види светлина и живот в образа на проклетата старица Филомен Картерон?

Но колкото и да се мъчех с моето блестящо парченце сламка в процеждащата се в единичката светлина, аз не сполучвах да постигна нещо толкова определено за свой предишен живот. Неуспехът на тези мои опити ме доведе до убеждението, че само чрез смъртта бих могъл ясно и свързано да възкреса спомените за предишните си въплъщения.

Но в мен течаха силни жизнени сокове. Аз, Даръл Стандинг,

5. държава в Идия, прочута с добива на елмази, т.е. с богатството си

толкова много не исках да умра, че не се оставих директорът Атьргън и капитан Джейми да ме уморят. Моята природа винаги така ме е подтиквала да живея, та понякога ми се струва, че именно заради това да съм още тука, да ям и пия, да мисля и сънувам, да пиша това повествование за различните си „аз“ и да чакам неизбежното въже, което ще сложи край на тази брънка от многото ми съществувания.

И после дойде смъртта в живота. Научих този трик. Ед Морел ме научи на него, както ще видите. Всичко започна покрай директора Атьргън и капитан Джейми. Те сигурно страдаха от все нови пристъпи на паника при мисълта за скрития, както вярвах, динамит. Те дойдоха при мен в тъмната килия и ми казаха направо, че ще ме уморят в усмирителна риза, ако не призная къде е скрит динамитът. И ме увериха че ще го направят официално, без всяка вреда за собствените им чиновнически кожи. Смъртта ми щяла да бъде вписана в регистрите на затвора като дължаща се на естествени причини.

Ах, драги ми гражданино, пребиваващ под стъклен похлупак, моля те, повярвай ми, когато ти казвам, че днес в затворите убиват хора, както са ги убивали откакто е построен първия затвор.

Добре ми бяха известни ужасът, агонията и опасностите на усмирителната риза. О, хората сломени духом от усмирителната риза! Аз съм ги виждал. Виждал съм и хора осакатени до живот от усмирителната риза. Виждал съм мъже, силни мъже, толкова силни, че физическата им здравина устояваше на всички пристъпи на затворническата туберкулоза, след продължително наказание в усмирителна риза, с прекършена съпротива да залиняват и да умират от туберкулоза за шест месеца. Да вземем Уилсън Кривоогледия с неочаквано слабо сърце спрямо страха, който умря в усмирителна риза още на първия час, докато неубедения некадърник лекар на затвора гледаше и се усмихваше. И съм виждал човек да признава, след половин час в усмирителна риза, истини и измислици, които му струваха години излежано наказание.

Имам и свой собствен опит. В настоящия момент имам към петстотин белега по тялото си. Ще ги занеса със себе си на бесилото. Да мога да остана жив сто години, в края на краищата тези белези ще отидат с мен в гроба.

Може би, драги гражданино, който позволява и плаща на палачите си да зашнуроват усмирителната риза от твое име... може би не си запознат с усмирителната риза. Нека да я опиша, та да разбереш метода, по който аз постигнах смъртта в живота, станах временен господар на времето и пространството и напуснах стените на затвора, за да скитам

между звездите.

Виждал ли си някога брезентово платнище или гумено одеяло с месингови капсули по края? Тогава представи си парче дебел брезент, четири – четири и половина фута на дължина, с големи и здрави месингови капсули по протежението на двете дълги страни. Ширината на този брезент никога не е достатъчна да обгърне напълно човешкото тяло. Ширината е и нееднаква – тя е по-широка в раменете, после по-широка в хълбоците и по-тясна в кръста.

Ризата постилат на пода. На затворника, който трябва да бъде наказан или измъчван, зада си признае, се заповядва да легне по очи на проснатия брезент. Ако откаже, теглят му един бой, след което у него се поражда желание да легне, както е желанието на палачите, което пък е твое желание, драги гражданино, който храниш и възнаграждаваш палачите, заедно вършат тази работа заради теб.

Затворникът лежи по очи. Краищата на ризата се събират доколкото може по средата на гърба му. Тогава през капсулите се прекарва въже, както връзката на обувката, и затворникът го зашнуроват в усмирителната риза. Само че го стягат по-силно, отколкото някой си стяга обувките. На затворнически жаргон го наричат „заклещване“. Понякога когато надзирателите са жестоки и озлобени или когато получат заповед отгоре, за да се осигури бруталността на стягането, те притискат гърба на затворника с крак, когато опъват въжето.

Случвало ли ви се е да си стегнете обувките прекалено силно и след половин час да изпитвате мъчителна болка в стъпалото поради нарушеното кръвообръщение? А спомняте ли си, че след няколко минути такава болка просто не сте могли да направите нито една крачка повече и е тръбвало да развържете връзката, за да отслабите натиска? Чудесно. Тогава опитайте се да си представите, че цялото ви тяло е зашнуровано така, само че много по-стегнато и че усещате натиска не само върху стъпалото на единия крак, а на цялото си тяло и да стяга сякаш до смърт сърцето, белите дробове и всички други основни органи.

Спомням си първия път, когато ме сложиха в усмирителна риза долу в карцерите. Беше в началото на непоправимостта ми, скоро след влизането ми в затвора, когато изтъквах дневната си норма от сто ярда в ютовата тъкачница и свършвах два часа преди средното работно време. Да, и ютовото ми зебло беше много повече от средната норма. За първи път ме бяха наказали в усмирителна риза, според дневниците на затвора, зарад „пропуснати бримки“ и „скъсани нишки“ в плата – накъсо казано, защото работата ми била дефектна. Разбира се, това беше

смешно. В действителност бях сложен в усмирителна риза, защото аз, един нов затворник, майстор на експедитивността, обучен специалист по избягване на излишни движения, бях си позволил да кажа на главния тъкач едно-друго, което не знаеше за занаята си. И главния тъкач ме повика в присъствието на капитан Джейми до масата, където, като доказателство против мен, бе изложено отвратително зебло, каквото никога не би могло да излезе от моя стан. Три пъти ме вика той за това. Третото повикване означаваше наказание според правилника на тъкачницата. Моето наказание бе двадесет и четири часа в усмирителна риза.

Заведоха ме доло в карцерите. Заповядаха ми да легна по очи върху брезента, разслан на пода. Един от надзирателите, Морисън, стисна гърлото ми с палците си. Мобинс, отговорникът за карцерите, сам той затворни, взе да ме удря с юмурици. Най-после легнах, както ми бе казано. И понеже с боричкането си ги бях ядосал, стегнаха ме особено силно. След това като някое дърво ме претъркулиха по гръб.

Отначало не ми се видя толкова лошо. Когато затръшнаха вратата и издрънчаха с резето и ме оставиха в пълен мрак, беше единадесет часа сутринта. Няколко минути усещах само едно неприятно пристягане, за което наивно вярвах, че ще стане по-поносимо, когато му свикна. Точно обратно, сърцето ми се разтуптя, а белите дробове като че ли не можеха да поемат достатъчно въздух за кръвта. Това усещане че се задушавам вдъхваше ужас, а всеки удар на сърцето заплашваше да пръсне без друго пръскащите се вече дробове.

След изтекли, както ми се стори, часове и което сега, след безбройните ми последвали познанства с усмирителната риза често мога да отсъдя, че е било не повече от половин час, аз започнах да викам, да крещя, да пискам, да вия сякаш се намирах пред самата си смърт. Лошото беше в болката, надигнала се в сърцето. Беше рязка, определена болка, подобна на изпитваната при плеврит, само че тя парливо пробождаше самото сърце.

Да умреш не е трудно нещо, но да умреш по така бавен и страшен начин бе влудяващо. Като хванат в капан див звяр, аз изживях пристъпи на безкраен страх и кряска и виех, докато не си дадох сметка, че подобни вокални упражнения, само още по-парливо пробождат сърцето ми и същевременно изразходват голяма част от малкото въздух в дробовете.

Млъкнах и останах да лежа тихо дълго време – тогава ми се видя вечност, макар сега и да съм уверен, че не е могло да бъде повече от четвърт час. Зави ми се свят от това полузадушаване, а сърцето биеше до пукване и ми се струваше, че ще пръсне брезента, в който бях

вързан. Аз пак загубих самообладание и нададох страхотен вой за помощ.

Сред тези викове чух един глас от съседния карцер:

– Млъкни! – изкрещя той, макар и да стигна до мен много слабо – Млъкни! Отегчаваш ме.

– Умирам! – изписах аз.

– Шибни си един в ухото и забрави за другото – беше отговорът.

– Но аз умирам! – настоявах аз.

– Какво се тревожиш тогава? – прозвуча гласът – Скоро ще си мъртъв и болките ще свършат. Карай и хвърли топа, ама недей да вдигаш такъв шум около това. Прекъсваш първия ми сън.

Това коравосърдечно безразличие така ме ядоса, че възвърнах самообладанието си и си позволих само приглушено да стена. Така издържах безкрайно време – може би десетина минути; след това изтръпнало вцепенение обзе цялото ми тяло. Беше сякаш ме бодат с игли и карфици и докато беше като боцкане с игли и карфици, аз запазих присъствието на духа. Но когато болката от боцкането на безбройните стрелички спря и остана само изтръпването, което премина в още по-голямо изтръпване, аз отново се изплаших.

– Как мога поне за малко да си поспя? – оплака се моя съсед – Аз не съм много по-щастлив от теб. Моята риза е стегната колкото итвоята и искам да заспя и да я забравя.

– От кога си тука? – попитах аз като си мислех, че е някой новодошъл в сравнение с вековете изстрадани вече от мен.

– От завчера – отвърна той.

– Искам да кажа в усмирителна риза – додадох аз.

– От завчера, братко.

– Боже мой! – извиках аз.

– Да, братко, цели петдесет часа и не си ме чул да рева за това. Залящиха ме, като ме натискаха с краката по гърба. Малко съм на тясно, можеш да ми повярваш. Не си само ти, който си има неприятности. Няма още и един час откакто си тук.

– Аз съм тук от неznam колко часа – протестирах аз.

– Братко може да мислиш така, ама не е. Аз ти казвам, че няма и един час, откакто те доведоха. Аз ги чух като те стягаха.

Това не беше за вярване. За по-малко от един час бях умирал вече хиляда пъти. А пък този съсед, уравновесен и улегнал, с тих глас и почти отзивчив, въпреки грубостта на първите му забележки, е в усмирителна риза от петдесет часа!

– Колко още ще те държат? – попитах аз.

– Господ ги знае, Капитан Джейми много го е яд на мен и няма да ме пусне, докато не съм вече на умиране. Сега, братко, ще ти кажа нещо. Единственият начин е да затвориш очи и да забравиш. С викане и кряскане нищо няма да спечелиш в тая дупка. А забравяне става със забравяне. Вземи да си спомняш всички момичета, с които си се знаел. Така ще минат много часове. Може да усетиш че ти прилошава. Добре, нека ти прилошее. Няма нищо по-хубаво за убиване на времето. А като не можеш да мислиш за момичетата, мисли за тия, заради които си се озовал тук, и какво би ги направил, ако имаше възможност, и какво ще им направиш, когато имаш тая възможност.

Този човек беше Червеният филаделфиец. За една стара присъда излежаваше петдесет години за грабеж, извършен по улиците на Аламеда. Беше вече излежал десетина години, когато ми заговори в усмирителната риза, а това беше преди седем години. Малко след това той беше един от четиридесетте доживотни, подведени от Сесил Уинууд. За това пестъпление Червения филаделфиец загуби излежаните години. Сега е на средна възраст и е все още в Сан Куентин. Ако доживее, ще бъде старец, когато го пуснат да излезе.

Аз изживях своите двадесет и четири часа, но никога не съм бил вече същият от тогава. О, не искам да кажа физически, макар на другата сутрин, когато ме разшнуроваха, да бях наполовина парализиран и така отпаднал, че надзирателите трябваше да ме сритат в ребрата, за да ме накарат с мъка да се вдигна на крака. Но бях друг човек умствено, морално. Зверското физическо изтезание бе унижително и оскърбително за моя дух и чувството ми за справедливост. Аз излязох от първото си наказание с усмирителна риза с чувство на непримиримост и неугасваща омраза, която само е ставала все по-силна с годините. Боже мой! – само като си помисля за всичко, което хората са ми правили на мен! Двадесет и четири часа в усмирителна риза! Не съм и помислял нея сутрин, когато с ритници ме изправиха на крака, че щеше да дойде време, когато двадесет и четири часа в усмирителна риза нямаше да значат нищо; когато след сто часа в усмирителна риза щяха да ме виждат усмихнат при освобождаването; когато след двеста и четиридесет часа в усмирителна риза щяха да виждат същата усмивка на устните ми.

Да, двеста и четиридесет часа. Драги самодоволен гражданино, знаеш ли какво значи това? Това значи десет денонощия в усмирителна риза. Разбира се, такива неща не се вършат днес никъде в християнския свят хиляда и деветстотин години след Христа. Не искам от теб да ми

вярваш. Самият аз не го вярвам. Само зная, че то е било вършено спрямо мен в Сан Куентин и аз останах жив, за да им се изсмея и да ги принудя да се отърват от мен, като ме окачат на въжето за това, че съм разкъравил носа на един надзирател.

Аз пиша тези редове днес, в година господня 1913, и днес в година господня 1913, затворници лежат в усмирителна риза в карцерите на Сан Куентин. Никога, докато бъда удостояван с по-нататъшен живот и по-нататъшни съществувания, не ще забравя раздялата ми с Червения филаделфиец нея сутрин. Той беше лежал в усмирителна риза седемдесет и четири часа.

– Е братко, още си жив и здрав – обади се той, когато ме измъквах залитащ в коридора на карцерите.

– Ти да мълчиш Червения – изръмжа му старшият надзирател.

– Гледай си работата – отвърна той.

– Аз ще те оправя Червения! – заплаши надзирателят.

– Така ли мислиш? – попита пристоудно Червения филаделфиец и изведнъж продължи свирепо: – Ти ли ще оправяш нещо, дърт непрокопсанико! Ни ще оправяш, ни ще се справиш. Мого щеше да я видиш тая служба, ако не беше влиянието на брат ти! А то май никой от нас не греша, като мисли, че и влиянието на брат ти понамирисва!

Беше знаменито – този дух на човек, издигнал се над бедственото си положение, безстрашен пред страданието, което може да му причини някой звяр от системата.

– Е, довиждане, братко – пак се обърна Червения филаделфиец към мен – Довиждане. Бъди добричък и обичай директора. Пък ако видиш другите, кажи им че си ме видял, но не си ме дидял да се огъвам.

Старшият надзирател почервения от ярост и аз платих любезността на Червения с получените ритници и юмруци.

ГЛАВА 8

В единичка номер едно директорът Атъртън и капитан Джейми продължаваха да ме подлагат на инквизиции. Директорът Атъртън ми каза:

– Стандинг, ще си развържеш езика за тоя динамит или ще те затрия в усмирителната риза. И по-твърдоглави от тебе са си развързвали езика, преди да им видя сметката. Имаш само един избор: динамитът или край на представлението.

– Тогава, предполагам, че ще е край на прдствалението – отговори аз – защото не зная нищо за никакъв динамит.

Това раздразни директора и го накара да пристъпи към незабавни действия.

– Легни! – заповяда той.

Аз се подчиних, защото бях разбрал колко глупаво е да се съпротивляваш на трима-четирима здрави мъже. Те ме зашнуроваха стегнато и ми дадоха сто часа. Веднъж на всеки двадесет часа ми позволяваха да пийна малко вода. Не ми се ядеше, ни ми предлагаха храна. Към края на стоте часа Джаксън, лекарят на затвора, провери физическото ми състояние няколко пъти.

Но аз бях твърде много свикнал с усмирителната риза, за да може едно единствено наказание да ми навреди. Естествено, бях отслабнал, то ми беше взело силите; но бях научил мускулни трикове, с които да си открадна малко пространство, докато ме зашнуроват. На края на пчрвия сто часов кръг, бях изнурен и отпаднал, но това беше всичко. Дадох ми още сто часа, след като ме оставиха едно денонощие да се посъзвам. А след това ми дадох сто и петдесет часа. Голяма част от това време бях физически вцепенен и душевно побъркан. Също така с усилие на волята, успях да прекарвам дълги часове в сън.

След това директорът Атъртън опита друг вариант. Слагаха ме в усмирителна риза и ме оставяха да се съвземам в нередовни интервали. Никога не знаех кога пак ще ми сложат ризата. Така се случваше да ме оставят десет часа да се съвземам и двадесет в ризата, или получавах само четири часа почивка. В най-неочаквани часове на нощта вратата ми се отваряше с дрънчене и новата смяна надзиратели ме зашнуроваше. Понякога установяваха някакъв ритъм. Така в течение на три дена ме слагаха за осем часа в ризата и давах осем часа почивка. А после,

тъкмо когато бях започнал да свиквам на тоя ритъм, внезапно го промениха и ме оставиха в ризата две денонощия.

И непрекъснато ми се повтаряше вечния въпрос: къде е динамитът? Понякога директорът Атъргън изпадаше в бяс с мен. Веднъж, когато бях изтърпял извънредно жестоко наказание, той започна почти да ми се моли да си призная. Друг път дори ми обеща три месеца пълна почивка в лазарета и добра храна, а след това службата на отговорник в библиотеката.

Доктор Джаксън, слабосилна суха клечка с повърхностни знания по медицина, започна да губи вяра. Той взе да настоява, че усмирителната риза, колкото и дълго да ме държат в нея, не ще може да ме умори и неговата настойчивост подейства като предизвикателство за директора да продължи опита си.

– Тия мършави университетски плъхове може да излъжат и дявола – негодуваше той. – Те са по-здрави от гьон. Въпреки това ние ще му извадим душата. Стандинг, чуваш ли ме? Това дето си го видял не е нищо, в сравнение с онова, което има да видиш. По-добре изплюй камъчето и да си спестиш неприятностите. Аз съм човек, който държи на думата си. Ти ме чу, че казах: динамита или край на представлението. Така ще бъде! Избирай.

– Не вярвам до мислите, че не казвам, защото ми прави удоволствие? – успях да изпъшкам аз, понеже в този момент Джоунс тясното лице натисна гърба ми с крак, за да може да ме заклеши по-стегнато, докато аз се мъчех да намаля стягането с мускулите си – Няма нищо за признаване. Че аз ей сега си бих отрязал дясната ръка, само и само да мога да ви заведа при някакъв си динамит.

– Ами, виждал съм и други образовани като тебе – присмя ми се той – Някои от вас като им влезе бръмбар в главата, не можеш с нищо да ги накараш да се откажат от туй, дето са намислили. Ставате опърничави като конете. Стягай по-здраво, Джоунс, това е съвсем хлабаво!... Стандинг, не си ли кажеш, край на представлението. Ще си удържа на думата.

Научих и нещо утешително. Като позагуби сили човек започва и по-малко да страда. По-малко го боли, защото има по-малко какво да го боли. И човек, който е вече доста отслабнал, отслабва по-бавно. Общеизвестно е, че необикновено силни мъже страдат повече от обикновени болести, отколкото жените или болнавите. Колкото повече запаси от сила се изразходват, толкова по-малко сила има за губене. След като се стопи цялата излишна плът, онова, което остане, е по-жилаво и по-

устойчиво. Всъщност аз бях станал точно това – своеобразен жилищен организъм, който упорито продължава да живее.

Морел и Опънхаймър ме съжаляха и ми изучаха своите съчувствия и съвети. Опънхаймър ми каза, че е минал през всичко това и през по-лошо и е все още жив.

– Не се оставяй да ти надвият – изучавах той с кокалчетата на пръстите. – Не се оставяй да те убият, защото това ще им дойде добре дошло. И не им издавай заговора.

– Но няма никакъв заговор – изучах аз в отговор с крайчеца на подметката си по решетката (по това време бях с усмирителна риза и можех да говоря само с краката.) – Аз не зная нищичко за този проклет динамит.

– Така те искам – похвали ме Опънхаймър – Бива си го, нали, Ед?

И това показва какъв шанс имах да убедя директора Атъргън, че не зная нищо за динамита. Самата му настойчивост да го търси, беше убедила човек като Джейк Опънхаймър, който можеше само да се възхищава за твърдостта, с която държах езика си зад зъбите.

През първия период на инквизицията с усмирителна риза успях да спя по-дълго време. Сънищата ми бяха удивителни. Разбира се те бяха ярки и правдиви, каквито са повечето сънища. Това което ги правеше удивителни, беше тяхната свързаност и последователност. Често говорех пред група учени на спортни теми, четях им грижливо подготвени доклади върху мои собствени изследвания или за мои собствени изводи от изследванията и опитите на други. Когато се събуждах, гласът ми още като че ли кънтеше в ушите ми, а очите все още виждаха по изписаните на машина листа бяла хартия цели изречения и абзаци, които можех да прочета пак и да им се чудя, докато видението изчезне. Между другото искам да ви обърна внимание на факта, че, както забелязах тогава, използваният от мен начин на разсъждаване в тези сънувани речи бе неизменно дедуктивен.

Имаше огромно земеделско стопанство, проснало се със стотици мили на север и на юг някъде в умерения пояс, с климат и флора и фауна до голяма степен наподобяващи Калифорния. Не веднъж, не два, а хиляди пъти пътувах аз по това сънувано стопанство. Това, върху което искам да ви обърна внимание, е, че то винаги бе същото стопанство. Никакви съществени белези в него никога не се различаваха в отделните сънища. Така то винаги бе осемчасово пътуване в каручка, карана от планински кончета, от засети с люцерни ливади (където държех много дойни крави) до едно разпръснато село край голям пресъхнал поток,

където вземах влака на малка теснолинейка. Всички външни белези през това осемчасово пътуване с планинската каручка, всяко дърво, всяко възвишение, всеки брод и мост, всяко било и всеки размит от водите склон бяха винаги същите.

Обаче по-дребните подробности в това строино, смислено земеделско стопанство на сънищата ми в усмирителна риза все пак се променяха според годишното време и работата на работниците. Така на планинските пасища отатък люцерновите ливади, аз разработвах ново стопанство с ангорски кози. Там забелязвах промени при всяко сънувано посещение и промените отговаряха на времето, изминало между отделните посещения.

Ах, тези обрасли с храсти склонове. Как мога да ги видя сега същите, каквито са били, когато първом пуснах там козите. И как си спомням последователните промени: започналите да се образуват пътеки, където козите буквално си прояждаха пътя през непроходимите гъсталаци; изчезването на по-младите, по-дребните храсчета, които не бяха прекалено високо, за да ги опасат целите; просеките, които се образуваха по всички посоки през по-старите, по-високи храсти, където козите опасваха докъдето можеха да стигнат, вдигнали се на задните крака; настъпването на тревите, които покарваха по следите на разчистилите им пътя кози. Да, в последователността на тези сънища се криеше техния чар. Настъпи денят, когато работниците с брадви изсякоха всичките по-високи храсти, за да могат козите да стигнат листата, пъпките и кората. Дойде денят, зимно време, когато сухите оголени останки на всичките тези храсти бяха събрани на купища и изгорени. Дойде денят, когато аз преместих напред добитъка си, а орачите ми запъплиха напред-назад по склоновете и обърнаха тучните чимове, за да прегният в гъмжащ с живот хумус, в който да засея бъдещите жита.

Да, и в сънищата аз често слизах от влакчето на теснолинейката, където край големия пресъхнал поток се бе проснало разпръснатото село, качвах се на каручката зад планинските кончета и пътувах час след час сред всичките стари, познати места до люцерновите ливади и нататък до високопланинските пасища, където бяха узрели за жетва реколти на редуващите се царевича, ечемик и детелина и където наблюдавах работниците да жънат, докато отвъд, устремени все по-нагоре, козите ми опасваха храстите по по-високите склонове, за да ги превърнат в разчистени обработени полета.

Но това бяха сънища, само сънища, въображаеми приключения на моя подсъзнателно разсъждаващ ум. Съвсем различни, както ще видите,

бяха другите ми приключения, когато минавах през портите на живата смърт и изживявах наново действителността на други мои съществуваания от други времена.

През дългите часове на будване в усмирителната риза открих, че доста много размишлявам за Сесил Уинууд, поета-клеветник, който безразсъдно ми беше причинил всички тези терзания и който по същото това време беше пуснат пак на свобода на белия свят. Не, аз не го мразех. Тази дума е твърде слаба. В езика няма дума достатъчно силна, за да опише чувствата си. Мога да кажа само, че узнах гложещото желание да му отмъстя, което само по себе си беше болка и надминаваше всичките възможности на езика. Няма да ви разказвам за часовете, които посвещавах на плановете как да му отмъстя, нито за сатанинските средства и способности за измъчване, които измислях за него. Само един пример. Бях се влюбил в древния трик, при който за тялото на човека се връзва тенекиен съд с плъх. Единственият открит път за плъха е през самия човек. Както казах, бях се влюбил в това, докато не си дадох сметка, че такава смърт е твърде бърза, след което дълго и с удоволствие размишлявах за мавританския трик... но не, аз обещах да не говоря повече по този въпрос. Достатъчно ще е да кажа, че много от изпълнените с влудяваща болка будни часове посвещавах на мечти как да отмъстя на Сесил Уинууд.

ГЛАВА 9

Едно ценно нещо научих през дългите часове на будуване с изтощаваща болка, а именно тайната на тялото, управлявано от разума. Научих се да страдам пасивно, както без съмнение са се научили всички минали през квалифицираните курсове по стоене в усмирителна риза. О, не е никак лесно да запазиш разума си в такъв пълен покой, че съвсем да не усеща туптящата, нетърпима болка на някой измъчен нерв.

И тъкмо това изкуство да се налагам на плътта с духа, което така овладях, ми даде възможност лесно да управлявам тайната, която ми разкри Ед Морел.

– Смяташ, че е края на представлението ли? – изчука ми една вечер Ед Морел.

Току-що ме бяха освободили след сто часа и бях по-отпаднал от всеки друг път. Бях толкова слаб, че макар цялото ми тяло да беше една маса от болезнени синини, аз почти не усещах да имам тяло.

– Изглежда като край на представлението – изчуках аз в отговор – Ще ми светят маслото, ако продължават така.

– Не ги оставяй – посъветва ме той – Има начин. Сам аз го научих доло в карцерите, когато двамата с Маси не можехме вече да търпим. Аз устисках. Маси хвърли топа. Ако не бях го научил този трик и аз щях да пукна заедно с него. Трябва първо доста да отслабнеш, за да го опиташ. Ако го опиташ, когато си силен, нищо не излиза и тогава това те обърква завинаги. Аз направих грешка да го кажа на Джейк, когато беше силен. Разбира се, той не може да го направи, а после, колкото пъти е ставало нужда, беше вече твърде късно, защото го беше провалил на първия път. Сега дори не ми и вярва. Мисли, че си правя майтап с него... Не е ли така, Джейк?

И от килия номер тринадесета Джейк ни отговори:

– Не се хващай на въдицата, Даръл, то си е чиста измишльотина.

– Хаиде разправи ми го – изчуках аз на Морел.

– Ами точно заради това чаках съвсем да отпаднаш – продължи той – Сега то ти трябва и аз ще ти го кажа. То зависи от теб. Имаш ли воля, че го направиш. Аз съм го правил три пъти и зная.

– Е, какво е то? – нетърпеливо зачуках аз.

– Номерът е да умреш в усмирителната риза, да поискаш да умреш. Зная че още не ме разбираш, ама почакай. Нали знаеш как се изтръпва в

ризата: как ти се схваща ту ръката, ту кракът. Е, това не зависи от тебе, но можеш да го приемеш като идея и да го използваш. Няма да чакаш да ти изтръпне крак или нещо друго. Лежиш си по гръб колкото се може по-удобно и започваш да упражняваш волята си. И това е нещото дето трябва да си мислиш и дето трябва цялото време да вярваш, че го мислиш. Не го ли вярваш нищо няма да излезе. Това дето трябва да го мислиш и вярваш е, че тялото ти е едно нещо, а душата е друго нещо. Ти си ти, а тялото ти е нещо друго, за което пукната пара не даваш. Твоето тяло не е нищо за теб. Ти си господарят. Нямаш нужда от никакво тяло. И като мислиш и вярваш всичко това, започваш да го доказваш като използваш волята си. Караш тялото си да умре. Започваш от пръстите на краката, един по един. Караш пръстите да умрат. Заповядваш им да умрат. И ако имаш вярата и волята, пръстите ще умрат. Туй е най-трудното – да запчнеш да умираш. Умре ли ти веднъж първия пръст, другото е лесно, защото няма нужда повече да вярваш. Ти го знаеш. Тогава използваш цялата си воля да накараш да умре всичко друго в тялото. Казвам ти, Даръл, аз го зная. Правил съм го три пъти. Започнеш ли веднъж да умираш, то си върви нататък само. И смешното в тая работа е, че ти си си там през цялото време. Туй че пръстите на краката ти са мъртви, не те прави ни най-малко мъртъв теб. Малко по малко краката ти умират до коленете, а после и бедрата, а ти си си същият, какъвто си бил преди да започнеш.

– А какво става после? – запитах аз.

– Ами когато тялото ти е умряло, а ти си все още целия там, просто се измъкваш от кожата си и оставяш тялото. А като напуснеш тялото си, напускаш и килията. Каменните стени железните врати са, за да задържат телата. Те не могат да задържат духа. Ще видиш, че си го доказал. Ти си дух извън тялото си. Можеш да гледаш тялото си отвънка. Казвам ти, че го зная, защото съм го правил три пъти: гледал съм тялото си, като съм бил извън него.

– Ха! Ха! Ха! – изчука смеха си Джейк Опънхаймър от тринадесета килия.

– Виждаш ли, там му е бедата на Джейк – продължи Морел – Той не може да повярва. Единственият път, когато го е опитал, беше много силен и се провали. И сега мисли, че аз си правя майтап.

– Когато умреш, ти си мъртъв, а мъртвите си остават мъртви. – отсече Опънхаймър.

– Казвам ти, че съм бил мъртъв три пъти – възрази Морел.

– И си доживял да ни го разкажеш – подигра го Опънхаймър.

– Но да не забравяш едно нещо, Даръл – изучука ми Морел – Това е много тънка работа. През цялото време ти се струва, че си позволяваш волности. Не мога да го обясня. Все ми се е струвало, че ако не съм там, когато дойдат да освободят от усмирителната риза тялото ми, не ще мога вече да се върна в това тяло. Искам да кажа, че тялото ми ще си остане мъртво завинаги. Пък аз не исках да е мъртво. Не исках да направя удоволствие на капитан Джейми и другите. Но ти казвам, Даръл, ако можеш да го направиш тоя номер, ще можеш да му се смееш на директора. Накараш ли веднъж тялото ти да умре по тоя начин, няма да има значение, ако щат да те държат в ризата цял месец. Ти никак не страдаш, пък и тялото ти не страда. Нали знаеш за случаи, когато някой са спали цяла година без да се събудят. Ето така ще е с твоето тяло. То си стои там в ризата, нито те боли, нито нищо, само те чака да се върнеш. Опитай го. Казвам ти го честно и почтено.

– Ами ако не се върне? – попита Опънхаймър.

– Предполагам, че тогава глупакът ще е той, Джейк – отговори Морел – Или пък може би ние, дето висим в тая мръсна дупка, като можем да се измъкнем толкова лесно.

И тук разговорът беше прекъснат, защото Джоунс тестяното лице, събудил се кисел от тайното подремване, заплаши Морел и Опънхаймър, че ще ги доложи сутринта, което щеше да значи усмирителна риза за тях. Мен не ме заплаши, понеже знаеше, че мен, така или иначе, ме чака усмирителна риза.

Аз дълго лежах там в тъмнината, забравил страданията на тялото си, и размишлявах за предложението, направено от Морел. Както ви обясних, вече бях се опитвал чрез механична самохипноза да проникна назад през времето в предишни съществувания. В това бях отчасти сполучил и го знаех; но единственото, което бях постигнал, бяха трепкащи безредно разбъркани видения, без всякаква последователност.

Обаче методът на Морел беше явно толкова противоположен на моя метод за самохипноза, че аз бях възхитен. С моя метод преди всичко се губеше съзнанието. С неговия метод съзнанието оставаше до край и когато тялото съвсем отмираще, преминаваше в толкова възвишено състояние, че напускаше тялото, напускаше затвора сан Куентин, заминаваше далеч и пак си оставаше съзнание.

Както и да е, заслужаваше си да го опитам, заключих аз. И въпреки скептичното си отношение на учен, вярвах. Не се и съмнявах, че ще мога да направя това, което Морел каза, че е направил три пъти. Може би тази вяра, която ме облада толкова лесно, се дължеше на крайната ми

слабост. Може би не бях достатъчно силен, за да се отнеса скептично. Това беше хипотеза, подсказана вече от Морел. Това беше чисто емпирично заключение и аз, както ще видите, го демонстрирах емпирично.

ГЛАВА 10

Отгоре на всичко друго на следващото утро директорът Атъргън дойде в килията ми с намерението да ми види сметката. С него бяха капитан Джейми, доктор Джаксън, Джоунс тестяното лице и Ал Хъчинс. Ал Хъчинс излежаваше четиридесет годишна присъда и хранеше надежди да бъде помилван. От четири години беше главен отговорник в Сан Куентин. Че тази служба му даваше големи права, ще разберете, когато ви кажа, че само възнаграждението на главния отговорник възлизаше на три хиляди долара годишно. Поради това Ал Хъчинс, който притежаваше десет или дванадесет хиляди долара и му бе обещано помилване, можеше да се осланят, че ще изпълнява всичко, каквото поиска от него директорът.

Току-що казах, влезе в килията с намерението да ми види сметката. То бе изписано на лицето му. Постъпките му го доказваха.

– Прегледайте го – заповяда той на доктор Джаксън.

Това нещастно подобие на човешко същество смъкна от гърба ми вкоравилата се от мръсотия риза, която носех, откакто бях в единичката, и разголи бедната ми, изпосталяла снага с кожа, набрала се като кафяв пергамент по ребрата и осеяна с язви от многото продължителни престои в усмирителна риза. Прегледът беше безсрамно формален.

– Ще издържи ли? – попита директорът.

– Да – отговори доктор Джаксън.

– Как е сърцето?

– Великолепно.

– Мислите ли, че ще издържи десет дена докторе?

– Положително.

– Аз не го вярвам – свирепо заяви директорът – Но въпреки това ще опитаме... Лягай Стандинг.

Аз се подчиних и се изтегнах по лице върху разсланата усмирителна риза. За миг директорът като че ли се бореше вътрешно със себе си.

– Обърни се.

Направих няколко опита, но бях твърде изнемощял, за да сполуча, можех само да се извивам и гърча в своята безпомощност.

– Преструва се – забеляза Джаксън.

– Е, няма да има защо да се преструва, когато свърша с него – каза директорът – Помогнете му. Не мога да хабя повече време за него.

Тогава ме претърколиха по гръб така, че можех да гледам директора право в лизето.

– Стандинг – заговори той бавно – дадох ти достатъчно възможност до сега. Твоята упоритост ми е дошла до гуша. Търпението ми свърши. Доктор Джаксън каза, че си в състояние да издържиш десет дена в усмирителна риза. Направи си сам сметката дали че можеш. Но аз ще ти дам сега последна възможност. Признай си за динамита. В същия миг, когато сложа ръка на него, ще те измъкна отука. Ще можеш да се изкъпеш, да се обръснеш и да получиш чисти дрехи. Ще те оставя шест месеца да безделничиш на болнична храна и след това ще те направя отговорник на библиотеката. Не можеш да поискаш от мен повече. Освен това ти не издаваш никой друг. Ти си единствения човек в Сан Куентин, който знае къде е динамитът. Няма да оскърбиш никого, ако се предадеш и всичко ще тръгне на добре за теб от момента, когато се предадеш. А ако не се предадеш...

Той замълча и многозначително сви рамене.

– Да, ако не се предадеш, още сега ще те сложим в ризата за десет дни.

Перспективата беше ужасяваща. Както бях изтощен, бях толкова сигурен, колкото и директорът, че това ще да е смърт в усмирителната риза. И тогава си спомних за номера на Морел. Сега или никога бе времето да проверя колко е верен. Аз се усмихнах в лицето на Атьъртън. И вложих увереност в тази усмивка и увереност в предложението, което му направих.

– Господин директоре – казах аз – виждате ли как се усмихвам? Добре, ако в края на десетте дни, когато ме развържете, ви се усмихвам по същия начин, ще дадете ли по пакетче тютюн и пакетче книжки на Морел и Опънхаймър?

– И те ако не щури типове, тия университетски чешити! – изсумтя капитан Джейми.

Директорът Атьъртън беше холеричен човек и взе моето искане за оскърбително самохвалство.

– Само за това ще те заклещят още по-яко – осведоми ме той.

– Аз ви направих честно предложение, господин директоре – казах тихо аз – Можете да ме заклещите колкото си щете стегнато, но ако ви се усмихна сле десет дена, ще дадете ли тютюн на Морел и Опънхаймър?

– Много си сигурен в себе си – отвърна той.

– Затова правя предложението – отговорих аз.

– Ставаш религиозен? – подигра ме той.

– Не – гласеше моя отговор – Просто случайно в мене има повече живот, отколкото вие можете някога да изчерпите. Направете го сто дена ако щете, и аз ще ви се усмихна, когато ме развържете.

– Аз смятам, че десет дена ще бъдат повече от достатъчни, Стандинг.

– Това си е ваше мнение – казах аз – Вярвате ли в него? Ако вярвате няма да изгубите дори цената на две петцентови пакетчета тютюн. Общо взето, от какво може да ви е страх?

– За два бих те ритнал още сега в мутрата – изръмжа той.

– Не се стеснявайте – аз бях безочливо любезен – Ритнете с всичката си сила и пак ще ми остане достатъчно от лицето, за да ви се усмихна. Междувременно докато се колебаете, да речем, че ще приемете първоначалното ми предложение.

Човек трябва да бъде ужасно изтощен и безкрайно отчаян, за да може при такива обстоятелства да предизвика директора в единочката. Или да бъде и двете и отгоре на това да има и вяра. Сега зная, че имах вярата и затова се осланях на нея. Аз вярвах в това, което ми разказа Морел. Вярвах във властта на разума над тялото. Вярвах, че дори и сто дни в усмирителна риза не биха могли да ме убият.

Капитан джейми вероятно усети тази изпълнила ме вяра, защото каза:

– Спомням си един швед, дето се побърка преди двадесет години. Беше преди вашето време господин директоре. Беше убил човек при скарване за двадесет и пет цента и го осъдиха до живот. Беше готвач. Беше религиозен. Разправяше, че златната колесница щяла да дойде да го отведе на небето, и седна на червената печка и пя църковни химни и славословия, докато готвеше. Смъкнаха го от там, но свърши два дена след това в лазарета. Беше се опекар до костите. И се кълнеше, че изобщо не усетил горещото. Човек не можеше да измъкне дума от него.

– Ние ще накараме Стандинг да проговори – каза директорът.

– Щом сте толкова сигурен защо не приемете моето предложение? – предизвиках го аз.

Директорът така се разгневи, че то би било смешно за мен, ако не бях в такова отчаяно положение. Лицето му се сгърчи. Той стисна юмруци и за миг можеше да се помисли, че ще се нахвърли отгоре ми и ще ми тегли един бой. После с усилие се облада.

– Добре Стандинг – изръмжа той – Приемам. Но човек да не съм, ако няма да ти струва скъпо да се усмихнеш след десет дена... Обърнете

го момчета и ще го заклещите така, че да му изпукат ребрата... Хъчинс, покажи ми че знаеш как става тая работа.

И те ме претъркулиха и ме зашнуроваха, както никога още не съм бил зашнурован. Главният отговорник наистина показа способностите си. Аз се мъчех да открадна поне мъничко пространство. Беше малко, защото отдавна вече бях загубил месата си, а мускулите ми се бяха смалили и станали като връвчици. Нямах нито силата, нито плътта, за да открадна повече от малкото, а малкото, което откраднах, кълна се, можех да спестя само с изпъване на ставите на скелета си. Но и от това малко бях ограбен от Хъчинс, който едно време, преди да го направят главен отговорник, беше научил всички хитрини на усмирителната риза вътре в самата нея.

Виждате ли, Хъчинс беше гад по природа или същество, което едно време е бил мъж, но му е бил пречупен гръбнакът. Той притежаваше десет или дванадесет хиляди долара и вече виждаше свободата си, ако изпълнява каквото му се нареди. По-после научих, имало едно момиче, което му останало вярно и дори по това време го чакало. Женският фактор обяснява много неща у мъжете.

Ако някой е извършвал някога преднамерено убийство, Ал Хъчинс го извърши тази сутрин по нареждане на директора. Той ме лиши от малкото свободно пространство, което си бях откраднал. И след като ме ограби от това, тялото ми остана беззащитно, така че, стъпил с крак на гърба ми, докато опъваше шнуровете, той ме пристегна, както никой преди не беше смогвал да ме пристегне. Толкова жестоко бе това стягане на хилавото ми тяло и всичките ми жизнени органи, че още в същия миг ми се стори да усещам настъпването на смъртта. Но въпреки това вярата не ме напусна. Аз не вярвах, че ще умра. Аз знаех – казвам аз знаех – че няма да умра. Главата ми се маеше, кръвта туптеше от палци-те на краката до корените на косата на главата.

– Това е доста стегнато – рече с известна принуда капитан Джейми.

– Ами, как ще е стегнато – обади се доктор Джаксън – Него нищо не го хваща. Той не е като другите. Той трябваше отдавна да е мъртъв.

С доста мъка директорът Атьъртън успя да вмъкне пръст под шнуровете. Той стъпи с крак на гърба ми с цялата тежест на тялото си и ги задържа, но не можа да намери хлабаво място.

– Свалям ти шапка, Хъчинс. Знаеш си работата. Ха претъркули го сега да го погледна.

Те ме претъркулиха по гръб. Загледах ги с изкочили очи. Едно нещо зная: ако ме бяха стегнали по този начин, когато ми слгаха

усмирителната риза за първи път, положително щях да умра още след десет минути. Но аз бях добре трениран. Имах зад гърба си хиляди часове в ризата, освен това имаше и вярата в това, което ми бе разправил Морел.

– Хайде, смей се, дано да пукнеш, смей се! – каза ми директорът – Покажи я тая усмивка, скоято се хвалиш.

И тогава, въпреки че дробовете ми се задъхваха за мъничко въздух, въпреки че ми се виеше свят, аз все пак успях да се усмихна в лицето на директора.

ГЛАВА 11

Вратата издрънча и се затвори за всичко, освен за мъничко светлина, и аз бях оставен самичък, проснат по гръб. С похватите, които отдавна бях научил в усмирителната риза, успях с тътрузене, мъничко по мъничко да се примъкна така, че крайчецът на подметката на сясната ми обувка да допре вратата. В това имаше нещо извънредно ободряващо. Не бях съвсем самичък. Станеше ли нужда можех поне да се обадя с чукане на Морел.

Но директорът Агъртън изглежда беше дал строги нареждания на надзирателите, защото, макар и да се опитах да повикам Морел и да му кажа, че имам намерение да проведя опита, надзирателите му попречиха да ми отговори. Мен можеха само да ме ругаят, понеже както бях сложен в усмирителна риза за десет дена, не можеха да ме заплашат с никакво наказание.

Спомням си, че тогава ми направи впечатление колко ведър ми е умът. Тялото ми изпитваше обичайната болка от усмирителната риза, обаче умът бе толкова пасивен, че не усещах болката повече, отколкото пода под мен или стените наоколо. Никога никой не е бил в по-добро умствено и духовно състояние за подобен опит. Разбира се, това се дължеше до голяма степен на крайното ми изтощение. Но имаше и още нещо. Дълго бях приучвал себе си да оставам безчувствен към болка. Нямах нито съмнения, нито страхове. Всичките ми мисли сякаш бяха събрани в абсолютната вяра в надмощието на ума. Тази пасивност бе почти като сън и въпреки това по свой начин бе положителна и стигаше, кажи-речи, до екзалтация.

Започнах да съсредоточавам волята си. Тялото ми вече беше започнало да се схваща и да изтръпва от намалялото кръвообръщение. Аз насочих волята си към малкото пръстче на десния си крак и започнах да си заповядвам на това пръстче да престане да живее в съзнанието ми. Заповядах си това пръстче да умре – да умре, доколкото това засяга мен, неговия господар, и нещо свършено отделно от него. Започна трудна борба. Морел бе ме предупредил, че ще бъде така. Но нямаше и помен от съмнение, което да наруши вярата ми. Аз знаех че това пръстче ще умре и го разбрах, когато то умря. То беше умирало става по става под принудата на волята ми.

Останалото беше лесно, но – трябва да призная – бавно. Става по

става, пръст по пръст, всичките ми пръсти на двата ми крака престанаха да съществуват. И става по става това продължи нататък. Дойде време, когато замря плътта под глезените. Дойде времето, когато замря всичко под коленете.

Върховната ми екзалтация бе стигнала до такава висота, че не изпитвах и най-малка тръпка на радост пред успеха си. Не мислех за нищо друго, освен това, че карах тялото си да умре. Всичко, което бях, бе посветено на тази единствена задача. Аз вършех тази работа щателно, като зидар, който реди тухли, и гледах на тази работа като нещо съвсем делнично, както би гледал на работата си един зидар.

Докато изтече един час, тялото ми бе мъртво до хълбоците и аз продължавах да заповядвам на смъртта да се качва става по става нагоре.

Но когато стигнах равнището на сърцето, тогава настъпи първото замъгляване и замайване на съзнанието. От страх да не загубя свят, пожелах да задържа смъртта, която бях постигнал и насочих съсредоточаването си към пръстите на ръцете. Разумът ми се изясни отново и аз бързо постигнах умъртвяването на ръцете до раменете.

В този стадий цялото ми тяло, колкото това се отнасяше до мен, бе мъртво, освен главата и малка част от гърдите. Туптенето и блъскането на притиснатото ми сърце не отекваше вече в мозъка. Сърцето биеше равномерно, но слабо. Радостта, ако бях посмял да се зарадвам поне за миг, щеше да значи прекъсване на това усещане.

Оттук нататък моите преживелици се различават от преживелиците на Морел. Все още автоматично напрегнал волята си, аз започнах да изпадам в унес, както човек се чувства на границата между съня и будното състояние. Струваше ми се също, че мозъкът ми неимоверно се разраства в останалия със същите размери череп. Имаше проблясвания и припламвания на светлина, сякаш самият аз, господарят, се губех за миг, а в следващия миг пак ставах същият аз, все още обитател на тази плът, която карах да умре.

Най-озадачаващо бе чувството за уголемяване на мозъка. Без да е преминал през стените на черепа, струваше ми се, повърхността му е вече извън тях и все още продължава да се разширява. Наред с това имаше и други крайно удивителни усещания и преживявания, каквито никога не бях изпитвал преди. Времето и пространството, доколкото те бяха двата елемента на съзнанието ми, претърпяха огромно разширение. Така, без да си отворя очите, за да го проверя, аз знех, че стените на тясната ми килия са се дръпнали и тя е станала като грамадна зала за приеми.

И докато размишлявах по този въпрос долових, че те продължават да се отдръпват. За миг ми хрумна, че ако целият затвор продължава да се разраства по същия начин, тогава външните стени на Сан Куентин трябва да са далече навътре в Тихия океан от едната страна, а от другата сигурно навлизат в пустинята на Невада. Друго нещо, което ми хрумна, беше, че понеже материята е могла да проникне през материя, тогава стените на килията ми биха могли да минат през стените на затвора и така да оставят килията ми вън от тях и да ме освободят. Разбира се това беше съвсем фантастично хрумване и аз още тогава знаех, че е такава.

Разширението на времето бе също удивително. Сърцето ми беше само на редки интервали. Пак ми хрумна нещо и взех да броя бавно и отмерено секундите между ударите. Първо, както със сигурност отбелязах, между два удара минаха сто секунди. Но като продължих да броя, интервалите се удължиха толкова, че ми омръзна да броя.

И докато тази илюзия за удължаването на времето и пространство не ме напускаше и се налагаше все повече и повече, аз току започнах унесено да размишлявам върху нов и труден за решаване проблем. Морел ми беше казал, че печелил свобода от тялото си, като убивал тялото... или изключвал тялото от съзнанието си, което, разбира се, по същество е било едно и също нещо. Е, моето тяло беше толкова близо да бъде напълно мъртво, че аз знаех с абсолютна сигурност как, с едно бързо съсредоточаване на волята върху живото още късче от туловището ми, то също ще спре да съществува. Но – и тука възникваше проблемът – Морел не беше ме предупредил: трябваше ли да пожелаеш да умре и главата? Ако го пожелаеш, без значение какво щеше да сполети духа на Даръл Стандинг, нямаше ли тялото на Даръл Стандинг да остане мъртво завинаги?

Рискувах гърдите и бавно биешото сърце. Бързата повеля на волята ми бе възнаградена. Вече няхах нито гърди, нито сърце. Бях само ум, душа, съзнание – както искате да го наречете, – въплътени в някакъв мъглав мозък, който, макар и да се намираще в моя череп, беше се разширил и продължаваше да се разширява отвъд черепа ми.

И тогава, с пролясъци на светлина, аз се откъснах и полетях. С един порив бях се издигнал над затвора и калифорнийското небе и бях между звездите. Казвам „звездите“ съзнателно. Аз ходех между звездите. Бях дете. Бях облечен с тънки, меки одежди, които блещукаха в звездната светлина. Тези одежди, разбира се, бяха отглас на момчешките ми впечатления от циркови артисти и момчешката ми представа за ангелчета.

Въпреки всичко, облечен така, аз крачех по междузвездното пространство, възхитен от увереността, че съм на път към изумителни приключения, в края на които ще открия всички космически формули и че си изясня основната тайна на вселената. В ръка носех дълга стъклена пръчица. Знаех, че на минаване трябва да докосвам всяка звезда с крайчеца на тази пръчица. И знаех с пълна сигурност, че пропусна ли дори една звезда, ще бъда запратен в някаква неизмерима бездна на немислимо и вечно наказание за непростима вина.

Дълго вървах по звездния си път. Когато казвам „дълго“, трябва да не забравяте огромното удължаване на времето, настъпило в ума ми. Столетия наред вървах във вселената и с непогрешим поглед и ръка почуквах с крайчеца на пръчицата всяка срещната звезда. Пътят ставаше все по-светъл. И великата цел на безграничната мъдрост ставаше все по-близка. И въпреки това аз не грешах. Това не беше друго мое аз. Не беше нещо преживяно от мен някога в миналото. През цялото време ми беше ясно, че това съм аз, Даръл Стандинг, който върви между звездите и ги почуква със стъклена пръчица, накратко, аз знаех, че в това нямаше нищо реално, нищо, което някога е било или би могло някога да бъде. Знаех, че не беше нещо друго освен една нелепа оргия на въображението, каквито хората изживяват след взимане на наркотици, в делириум или в най-обикновена дрямка.

А после, когато всичко си вървеше хубаво и гладко по моя небесен път, крайчецът на пръчицата ми пропусна една звезда и в същия миг разбрах, че съм направил голямо престъпление. В същия миг един тласък, страшен и неизбежен, неуловим и насилствен като удар от желязното копито на съдбата, ме поразил и отекна във вселената. Цялата звездна система заискри, закръжи и избухна в пламъци.

Прониза ме остра терзаеща болка. И в същия миг станах Даръл Стандинг, доживотен затворник, стегнат в усмирителна риза в неговата единичка. И разбрах непосредствената причина за това призоваване. Беше почукването с кокалчетата на пръстите на Ед Морел в килия номер пет, който започваше да предава някакво съобщение.

А сега да ви дам известна представа за изпитването от мен удължаване на времето и пространството. Подир много дни запитах Морел какво се е мъчил да ми съобщи. Било е един прост въпрос, а именно „Даръл, там ли си?“. Той го изучава бързо, докато надзирателят бил в другия карай на коридора, към който се отваряха единичките. Както казах, той изучава съобщението си много бързо. Сега внимавайте! Между първото и второто почукване аз бях тръгнал между звездите, облечен с

меките одежди, и на минаване докосвах всяка звезда, търсейки формулата, която да обясни великата загадка на живота. И пак, както казах, това дирене продължи векове. После дойде призоваването, този удар от копитото на съдбата, острата терзаеща болка и аз се озовах пак в килията си в Сан Куентин. Това е било второто почукване на Ед Морел. Интервалът между него и първото почукване не е могъл да бъде по дълъг от една пета от секундата. И въпреки това толкова невъобразимо голямо е било удължаването на времето за мен, че в течение на тази една пета от секундата бях бродил между звездите дълги столетия.

Аз зная, читателю, че всичко казано по-горе звучи като куп глупости. Съгласен съм с теб. То е куп глупости. Обаче то е било преживяно. То беше толкова реално за мен, колкото е змията, която човек вижда в делириум тременс.

Възможно е при най-грезва преценка, на Ед Морел да са му дотрябвали две минути, за да изуча въпроса си. И все пак за мен между първото и второто почукване бяха изменили еони. Не можех вече да продължа по звездния си път с тази неизразима първична радост, защото пътят ми преграждаше страхът от неизбежното призоваване, което щеше да ме пререже, да ме откъсне и да ме запрати обратно в ада на усмирителната риза. Така моите еони на скитане между звездите бяха еони на страх.

И през цялото време аз знаех, че кокалчето на пръста на Ед Морел бе това, което тъй жестоко ме държеше вързан за земята. Мъчех се да му го кажа, да го помоля да спре. Но бях до такава степен откъснал съзнанието от тялото си, че не можех да възстановя връзката. Тялото ми лежеше мъртво в усмирителната риза, макар аз все още да обитавах черепа. Напразно се силех да накарам крака си да изуча съобщението ми на Морел. Доказвах си, че имам крак. Но както сполучливо бях провел експеримента, всъщност няхах крак.

После – и сега зная, че е било така, понеже Морел бе изучава до край съобщението си – продължих по пътя си между звездите и не бях повикан обратно. След това по това време, като в дрямка си давах сметка, че заспивам и това беше възхитителен сън. От време на време сънливо се размърдвах – моля те, читателю, вземи си бележка за този глагол: аз СЕ РАЗМЪРДВАХ. Движех краката си, ръцете. С кожата си усещах чисти, меки чаршафи. Усещах се да съм телесно добре. О, това беше възхитително! Както зажадените в пустинята сънуват плискане на водоскоци и струящи чешми, така и аз сънувах освобождение от стегнатата усмирителна риза, чистота заместила мръсотията, здрава, гладка,

кадифена кожа заместила моята – сбръчкана и пресъхнала като пергамент. Но аз сънувах другояче, както ще видите.

Аз се събудих. О, бях съвършено буден, макар и да не отворях очи. И моля ви да забележите, че всичко, което последва, съвсем не ме изненада. Всичко беше естествено и както го очаквах. Аз бях аз – бъдете сигурни в това. *Но не бях даръл Стандинг!* Даръл Стандинг вече нямаше нищо общо със съществото, което бях аз, нито пък сбръчканата и пресъхнала като пергамент кожа на даръл Стандинг с моята хладна, мека кожа. Нито знаех нещо за някакъв си даръл Стандинг, както и не можех да зная, като имаме предвид, че даръл Стандинг още не е бил роден и нямаше да бъде роден още с векове. Но вие ще видите.

Аз лежах със затворени очи и мързеливо се ослушвах. Отвън доливаше тропот на много копита, движещи се в крак по каменни плочи. По придружаващото го дрънчене на доспехи и конска броня разбрах, че долу на улицата, под моите прозорци, минава някаква кавалкада. И лениво се зачудих кои ли са. Отнякъде – а аз знаех откъде, понеже знаех, че е от двора на хана – се чу звънтене и чаткане на копитаи нетърпеливо цвилене, което познах, че е на моя чакаш кон.

Зачуха се стъпки и движение – стъпки, които открито се стараеха да бъдат тихи с намерението да пазят тишина, и въпреки това бяха преднамерено шумни, с тайно намерение да ме събудят, ако още спя. Усмивнах се вътрешно на хитрината на този мошеник.

– Понс – заповядах аз без да отворя очи – Вода, студена вода, бързо, потоп от вода! Твърде много съм пил снощи и сега гърлото ми гори.

– И сте спали много до късно днес – смъмра ме той и подаде водата, която държеше готова в ръката си.

Седнах в леглото, отворих очи и поднесох с двете ръце голямата чаша до устните си. И както пиех, погледнах Понс.

Обърнете внимание на две неща. Аз говорех на френски и не си давах сметка, че говоря на френски. Чак после, когато се озовах пак в единичката, когато си спомних това, което разказвам, разбрах, че бях говорил на френски – да, и бях го говорил добре. Що се отнася до мене, Даръл Стандинг, който сега пише тези редове в отделението за убийци в затвора Фолсъм, да ви кажа, аз зная френски само от гимназията, колкото да мога да чета на този език. Колкото за говорене – и дума да не става. Мога само да дам поръчката си в ресторант.

Но да се върна към разказа. Понс беше дребно, сбръчкано старче. Бил е роден в нашия дом – зная го, защото това беше случайно споменатото същия този ден, който описвам. Понс беше не по-малко от шейсет

годишен. Беше останал почти без зъби и въпреки силното накуцване, което го караше да ходи с подскачане, беше много жив и пъргав във всичките си движения. И беше дръзко фамилиарен. То се дължеше на това, че бе живял в моя дом шестдесет години. Бил е слуга на баща ми, преди още аз да прощъпукам, а след смъртта на баща ми (Понс и аз говорихме за това същия ден) стана мой слуга. Той окуцал на полесражение, когато конниците препуснали. Тъкмо бил измъкнал баща ми изпод конските копита, но бил прободен с копие през бедрото, повален и прегазен. Баща ми в съзнание, ала безпомощен поради собствените си рани, видял всичко с очите си. И тъй, както казвам, Понс си спечелил такова право да бъде дръзко фамилиарен, та поне бащиният ми син да не може да му излезе насреща.

Понс поклати глава като пресуших огромната чаша на един дъх.

– Чу ли я как къколеше? – изсмях се аз и му върнах празната чаша.

– Също като баща ви – рече той съкрушено – Но баща ви с време се научи, а за вас се съмнявам.

– Но той имаше болен стомах – подметнах му аз – от една глътка питие му се обръщаше наопъки. Не би било умно да пие, щом стомахът не задържа питието.

Докато приказвахме, Понс подреждаше до леглото дрехите ми за през деня.

– Вие си пиете, господарю – отговори той – Нищо няма да ви стане. Вие ще си умрете със здрав стомах.

– Искаш да кажеш, че моя стомах е подплатен с желязо? – нарочно изопачих думите му аз.

– Аз исках да кажа... – започна той докачено, но се прекъсна, като разбра, че го дразня, и присвил сухите си устни, сложи на гърба на един стол новата ми самурена наметка – Осемстотин дуката – язвително подхвърли той – Хиляда кози и сто тлъсти говеда, за да ви държи топло. Двайсетина стопанства на деликатния гръб на господаря ми!

– А в това стотина добри стопанства и един-два замъка отгоре, да не споменавам може би и някой дворец – казах аз и протегнах ръка да допра рапирата, която той тъкмо слагаше на стола.

– Така е печелил баща ви с яката си десница – отвърна Понс – Но каквото спечелеше, той го задържаше.

Тука Понс позамълча, за да вдигне и подиграе новия ми атлазен ален камзол, с който много се гордеех.

– Шейсет дуката за това – упрекна ме Понс – баща ви щеше да изпрати всички шивачи и евреи на християнския свят да се пържат в ада,

преди да плати такава цена.

И докато ние се обличахме – тоест докато Понс ми помагаше да се облека – аз продължавах да се разправам с него.

– Напълно ясно е, Понс, че не си чул новината – хитро му подхвърлих аз.

Той веднага наостри уши, каквото дърт клюкар беше.

– Нещо ново? – попита той – Да не би от английския кралски двор?

– Не – поклатих глава аз – Може да е нещо ново за теб, но въпреки всичко нещо съвсем старо. Не си ли чул? Философите на Гърция са си го шепнали преди две хиляди години. Точно зарад тази новина съм сложил два̀сет тежки стопанства на гърба си, живея при двора и съм станал конте. Виждаш ли, Понс, светът е най-порочното място, животът е от тъжен по-тъжен, всички хора умират и като умрат... е тогава са мъртви. Поради това, за да избягнат порока и тъгата, в тези дни хора като мен търсят захласа, шемета и безумието на празни развлечения.

– Ами новината господарю? Какво са си шепнали философите преди толкова време?

– Че господ е умрял, Понс – отговорих аз сериозно – Не си ли го чул? Господ е умрял, а скоро ще умра и аз и нося два̀сет тежки стопанства на гърба си.

– Господ е жив! – с жар възрази Понс – Госпо е жив и царството му не е далече. Казвам ви, господарю не е далече. Може още утре да дойде краят на земята.

– Така са казвали в древния Рим, Понс, когато Нерон правил от тях факли, за да осветява своите игри.

Понс ме изгледа със съжаление.

– Прекалената ученост е жива болест – недоволно рече той – Винаги съм бил против това. Но вие все искате да бъде по вашему и все ме влачите мен, стария, със себе си: да учите астрономия и смятане във Венеция, поезия и всички италиански шуротии във Флоренция, и астрология в Пиза, и бог знае какво в тая гламава страна Германия. Пфу на философите! Казвам ви господарю, аз, Понс, вашия слуга, един беден старец, който не може да различи една буква от друга, аз ви казвам, че господ е жив и времето да застанете пред него не е далече. – Той се прекъсна като се сети изведнъж за нещо. – Той е тука, свещеникът, за когото споменахте.

В същия миг си спомних за уречената среща.

– Защо не ми каза по-рано? – едно го попитах аз.

– Какво значение имаше? – Понс сви рамене – Нали и без друго

чака вече от два часа.

– Защо не ме повика?

Понс ме измери със замислен и критичен поглед.

– Като се търкаляте в леглото и кряскате като някой петел: „Пей ку-ку, ла-ла, ку-ку, пей ку-ку.“

Той имитира безмисления припев с режещ фалцет. Без съмнение съм кряскал тази безмислица, докато съм си лягал.

– Имаш добра памет – забелязах аз сухо и понечих да сложа на раменете си новата самурена наметка, но я хвърлих на Понс да я прибере. Той намръщено поклати глава.

– Трябва ли памет след като сте го ревали повече от хиляда пъти, та половината хан се събра да чука на вратата и да ви ругае, че не ги оставяте да спят. А когато ви наредих хубаво в леглото, не ме ли повикахте и не ми ли заповядахте, ако се обади дяволът да му кажа, че господарката ми е заспала? А не ме ли извикахте пак и ме стиснахте за ръката, та е посиняла и още ме боли, и не ми ли заповядахте, ако ми е мил животът, тлъстото месо и топлият огън, да не ви будя сутринта, освен за едно?

– Което беше? – подсказах аз, понеже за нищо на света не можех да се сетя какво съм могъл да кажа.

– Което беше сърцето на един черен бухал чернокапец, казахте, който се казвал Мартинели – който и да е той – за сърцето на Мартинели, току що опържено, на златна чиния. Чинията трябвало да бъде златна казахте; и ми казахте, че трябва да ви повикам като пея „Пей ку-ку, пей ку-ку“ и тогава взехте да ме учите да пея „Пей ку-ку“

И когато Понс каза името, аз се сетих веднага, защото Мартинели беше свещеника, който бе киснал два часа във външната стая.

Когато Мартинели бе повикан при мен и ме поздрави с титлата и името ми, веднага научих името си и всичко друго. Аз бях граф Гийом Сент Мор. (Виждате ли, едва тогава можах да узная и да си спомня това, което бече в съзнателния ми ум.)

Свещеникът беше италианец, мургав, слаб, сякаш от постене или изпостеляващ глад и не от този свят, а ръцете му бяха малки и тънки като на жена. Обаче очите му! Те бяха лукави и вероломни, тесни и с тежки клепки, и едновременно зли като на пор и лениви като препичащ се на слънце гушер.

– Работата много се забави, граф дьо Сент Мор – веднага заговори той, щом Понс напусна стаята, покорен на погледа ми – Този, комуто служа, започва да губи търпение...

– Я си смени тона отче! – едно го прекъснах аз – Помни, че сега не

си в Рим.

– Августейшият ми господар... – подхвана той.

– Царува августейше в Рим, може би – пак го прекъснах аз – Тук е Франция.

Мартинели хрисимо и търпеливо сви рамене, но неговите очи, блеснали като на базилиск⁶, издаваха преструвката.

– Августейшият ми господар е заинтересован от това, което се върши във Франция – тихо каза той – тази дама не е за вас. Моят господар има други планове... – той навлажни с език тънките си устни – Други планове за дамата... и за вас.

Разбира се под „дама“ той имаше в предвид великата херцогиня Филип, вдовицата на Жофроа, последният херцог на Аквитания. Обаче великата херцогиня, вдовица и така нататък Филип беше жена, и млада, и весела, и красива, и – според моето убеждение – създадена за мен.

– Какви са неговите планове? – запитах го без заобикалки.

– Те са прозорливи и обширни, граф Сент Мор, твърде прозорливи и обширни, за да си позволя да гадая, а още по-малко да ги обсъждам с вас или с когото и да било.

– О, зная, че големи неща се вършат и лигави червеи пълпят зад кулисите – рекох аз.

– Бяха ми казали, че сте упорит, но аз изпълнявам заповеди.

Мартинели стана да си върви и аз станах заедно с него.

– Аз казах, че е безполезно – продължи той – но на вас беше предложена последна възможност да промените намерението си. Августейшият ми господар постъпва от почтено по-почтено.

– Е, добре, ще я обмисля тази работа – казах небрежно и с поклон изпратих свещеника до вратата.

Той рязко спря на прага.

– Времето за мислене е минало – отвърна той – Аз дойдох за решението ви.

– Ще я обмисля тая работа – повторих аз и добави хрумналата ми нова мисъл – Ако плановете на дамата не съвпадат с моите, тогава може плановете на вашия господар да се изпълнят, както той желае. Защото, помнете отче, той не ми е господар на мен.

– Вие не познавате моя господар – промълви той тържествено.

– Нито искам да го познавам – отсякох аз.

И се вслушах в ситните стъпки на дребния свещеник-интригант

6. митично чудовище, което убивало с поглед

надоло по скърцащите стъпала.

Ако се впуснех в най-малките подробности на всичко, което видях за този половин ден и половин нощ, когато бях граф Гийом дьо Сент Мор, и в десет книги, големи колкото тази която пиша, нямаше да се поберам. Много неща ще пропусна, всъщност ще пропусна почти всичко, защото все още не съм чувал един осъден на смърт да бъде помилван, за да може да довърши мемоарите си – поне не и в Калифорния.

Когато препуснах от Париж в този ден, това беше Париж на отменили столетия. Тесните улички предлагаха позорна и нездравословна гледка с мръсотии и нечистотиите си... но трябва да пропускам. И ще пропусна всичките следобедни събития, цялото препускане извън стени на града, голямото увеселение дадено от Юг дьо Мьон, пируването и пиенето, в които взех малко участие. Ще пиша само за края на преживелицата и ще започна с това, как стоях и се шегувах със самата Филип – ах, боже мой, тя беше чудно хубава. Една гранд дама... да, но преди всичко и след всичко, и винаги – жена.

Ние се смеехме и се шегувахме съвсем безгрижно, а около нас се блъскаше веселото гъмжило; но зад шегите ни се криеше сериозна съредоточеност на мъж и жена, навлезли доста през прага на любовта, но все още не съвсем сигурни един в друг. Няма да я описвам. Беше дребничка, удивително стройна... но ето че започнах да я описвам. Накратко казано за мен тя беше единствената жена в света и аз малко се замислях за дългата ръка на този посивял старец в Рим, която можеше да се протегне през половин Европа и да се изпречи между моята любима и мен.

А италианецът Фортини се облегна на рамото ми и пошепна:

– Един човек, който иска да ви говори.

– Един човек, който трябва да почака за моето благоволение – отвърнах късо.

– Аз не чакам за ничие благоволение – беше неговия също толкова кратък отговор.

Кръвта ми закипя, но си спомних за свещеника Мартинели и за посивелия старец в Рим. Работата беше ясна. Това беше предназначено. Това беше дългата ръка. Фортини лениво ми се усмихваше, докато бях така замълчал за миг да си помисля, но в тази усмивка бе вложен възможният максимум наглост.

Ако някога трябваше да бъда хладнокръвен, това беше сега. Но в мен започна да се надига старата сляпа ярост. Това беше дело на свещеника. Това беше Фортини, изгубилият всичко освен потеклото си, най-добрият майстор на сабята, излязъл от Италия през последните десетина

години. Тази вечер дългата ръка беше Фортини. Ако той не успееше да изпълни заповедта на посивелия старец, утре щеше да бъде друг майстор на сабята, на следващия ден – трети. И ако случайно все не сполучаха, можех да очаквам камата на обикновен наемен убиец в гърба си или от праха на обикновения отровител във виното, в месото или в хяба ми.

– Аз съм зает – казах – Махнете се.

– Моята работа с вас не търпи отлагане – беше отговорът.

Без да усетим бяхме леко повишили тон, тъй че Филип го чу.

– Махай се италианско псе! – казах аз – Недей да виеш пред вратата ми. След малко ще си поприказваме.

– Месечината е изгряла – отговори той – Тревата е суха и чудесна. Няма роса. Отатък рибното езерце, на един хвърлей камък вляво има открито пространство, тихо и уединено.

– След малко ще получиш каквото искаш – промтрморих нетърпеливо.

Но той настояваше и не се отделяше от мен.

– Ей сега – повторих аз – Ей сега ще си поговорим.

Тогава Филип заговори с цялото си безстрашие и твърдост:

– Задоволете желанието на господина, Сент Мор. Придружете го сега. И на добър ви час – тя се обърна, за да направи знак на вуйчо си Жан дьо Жоанвил, брат на майка й, от Жоанвилите от Анжу – На добър ви час! – повтори тя, а след това се наведе тъй, че да може да пошепне: – Сърцето ми ще бъде с вас, Сент Мор. Не се бавете. Ще ви чакам в голямата зала.

Аз бях на седмото небе. Аз хвърчах. Това беше първото й открито признание, че ме обича. И тази благословия ми предаде нови сили и вдъхна увереност, че ще мога да убия и двадесет Фортиновци, и пет пари да не давам за двадесетина посивели старци в Рим.

Жан дьо Жоанвил отведе под ръка Филип, а Фортини и аз на часа уговорихме подробностите. Ние се разделихме – той да намери един-двама приятели и аз да намеря един-двама приятели, и всички да се срещнем на уговореното място отатък рибното езерце.

Първо намерих Робер Ланфран, а след това Анри Боемон. Но преди да намеря тях се натъкнах на една сламка, която ми показва накъде духа вятърът и обеща истинска буря. Аз познавах тази сламка, Ги дьо Вилардуен, недосялан млад провинциалист, дошъл за първи път в кралския двор, но въпреки това, невъздържано малко петле. Беше червеносок. Сините му очи, малки и поставени близо едно до друго, бяха също

червени – поне бялото на очите беше червено; а кожата му, както е обикновено за такива типове, беше червена и луничава. Изглеждаше съвсем като попарен.

Когато минавах край него, с внезапно движение той се бутна в мен. О, разбира се, това беше преднамерено. Той кипна и ръката му хвана рапирата.

„Бога ми – помислих си аз – посивелият старец има много и чудновати оръдия.“ – а в същото време се поклоних на петлето и промърморих:

– Моля да ми простите неловкостта. Грешката беше моя. Извинете, Вилардуен.

Но той не искаше да се укроти толкова лесно. И докато се пенеше и перчеше, аз забелязах Робер Ланфран, повиках го с ръка и му обясних какво се е случило.

– Сент Мор ви е поднесъл своите извинения – отсъди той – Помолил ви е да му простите.

– Точно така – прекъснах го аз с най-любезен тон – И ви моля да ме извините още веднъж, Вилардуен, за голямата ми несръчност. Хилядократно ви моля да ми простите. Грешката беше моя, но беше неволна. От бързане за една среща се показах тромав, ужасно тромав, но съвсем неволно.

Какво друго можеше да направи този дръвник, макар и без желание, да приеме извиненията, които толкова щедро му поднесох? Въпреки това бях сигурен, когато забързах нататък с Ланфран, че няма да минат много дни или часове и необузданият малдеж ще ссе погрижи да си премеерим силите на моравата.

Обясних на Ланфран само за какво ми е нужен и той не прояви любопитство да узнае повече. Беше жив младеж, не повече от двадесет годишен, но добре обучен на военното дело, беше воювал в Испания и си спечелил име в дуели. Само черните му очи блеснаха, когато разбра какво ни предстои, и нетърпението му бе толкова голямо, че той сам намери Анри Бомонт за втори секундант.

Когато тримата стигнахме на откритата поляна отатък рибното езерце, Фортини и двамата му приятели вече ни чакаха. Единият беше Феликс Паскини, племенник на кардинала със същото име и ползващ се с такова доверие пред чичо си, с каквото чичо му се ползваше пред посивелия старец. Другият беше раул дьо Гонкур, чието присъствие ме изненада, понеже беше твърде добър и благороден човек за тази компания.

Ние се поздравихме според правилата и според правилата

започнахме дуела. В това нямаше нищо ново и за двама ни. Теренът беше добър, както ми бе обещано. Нямаше роса. Месечината светеше от ясно небе и рапирите на Фонтини и моята се кръстосаха.

Аз знаех едно: колкото и за добър фехтовач да ме смятаха във Франция, Фортини беше по-добър. Знаех още и друго: че сърцето на моята възлюбена е с мен тази вечер и че благодарение на мен тази вечер на света ще има един италианец по-малко. Казвам, че го знаех. За мен нямаше никакво съмнение в изхода. И докато рапирите ни се кръстосаха, аз размишлявах за начина, по който щях да го убия. Нямах желание за дълъг двубой. Бърз и блестящ – такъв е бил винаги моят похват. И още нещо: след последните месеци на гуляи и пеене на „Пей ку-ку, пей ку-ку“ не бях годен за продължителна схватка. Бързо и блестящо – това беше решението ми.

Но „бързо и блестящо“ беше трудно нещо с такъв ненадминат фехтовач като Фортини зая противник. Освен това, за мой късмет, Фортини – винаги хладнокръвен, винаги с неуморима ръка, винаги сигурен и небързаш, както се говореше, при други случаи – тази вечер също бе избрал бързият и блестящ изход.

Беше бърз, напрегнат двубой, защото с каквато сигурност аз бях доловил намерението му да бъде кратък, със също такава сигурност и ой беше доловил моето. Съмнявам се, че щях да мога да приложа тази хватка посред бял ден, а не на лунна светлина. Мъждивото осветление беше в моя полза. Помогна ми също и догадката, изпреварила само с един миг това, което бе имал наум той. Беше контраударът, обикновен, но рискован похват, познат на всеки новак, повалил на гръб не един здрав мъж, който го е опитвал, и изпълнен с толкова опасност за нанасящия го, че фехтовачите не го обичат много.

Бяхме се дуелирали едва една минута, когато разбрах, че зад цялата си привидно стемителна и мълниеносна нападателност Фортини обмисля същия този контраудар. Той чакаше от мен напад с мушкане не само за да го парира, но да може да отгатне и отклони с обичайно леко извъртане на китката, като насочи върха на рапирата, за да ме посрешне, когато тялото ми последва мушкането. Сложна хватка – да, сложна хватка и при най-добро осветление. Избързаше ли да се отклони с една част от секундата, аз щях да бъда предупреден и спасен. Забавеше ли се с една част от секундата, моят удар щеше да го проние.

„Бързо и блясково, така ли? – помислих си аз – Чудесно драги ми италианецо, бързо и блясково ще бъде, но преди всичко ще бъде бързо!“

в известно отношение това беше контраудар срещу контраудар, но

аз щях да го излъжа с времето и щях да бъда свръхбърз. И бях бърз. Както казах, едва ли имаше и една минута, откакто бяхме започнали. Бързо ли? Тези мои напад и мушкане се сляха в едно. То беше мълние-носно движение, експлозия, мигновение. Кълна се, моите напад и мушкане бяха с една част от секундата по-бързи от, отколкото се смята, че някой може да ги направи. Аз спечелих тази част от секундата, Фортини се опита да отклони рапирата ми и да ме пониже със своята. Но отклонена се оказа неговата рапира. Тя блесна край гърдите ми и аз бях заграден – заграден от неговото оръжие, изпънато с цялата му дължина и празният въздух зад мен, а моята рапира се беше забила в него, беше минала през него, на височината на сърцето, от дясната към лявата му страна и излязла навън отзад.

Не е обикновено нещо да набодеш жив човек на шиш върху дължината на една рапира. Аз седя тука в килията си и спирам за малко да пиша, за да обмисля това нещо. И често съм се замислял за нея, за тая лунна нощ във Франция преди много години, когато дадох на това италианско псе да разбере какво значи бързо и бляскаво. То беше толкова лесно това пробождане на човешко тяло. Човек би очаквал по-голяма съпротива. Съпротива ч щяло да има, ако рапирата ми бе допряла кост. Но тогава тя беше срезнала само меката плът. И все пак беше минала толкова лесно! Усещам го и сега, в ръката си, в ума си когато пиша. Една игла за женска шапка не би минала по-лесно през пудинг, отколкото рапирата ми през италианеца. О, на времето в това не бе имало нищо удивително за Гийом дьо Сент Мор, но то е удивително за мен, Даръл Стандинг, като си спомням и обмислям след векове. Лесно е, много лесно да убиеш здрав, дишащ човек с такова грубо оръжие като парче стомана. Да, хората са като мекотел рак, също толкова нежен слаб и уязвим.

Но да се върна при лунната светлина и тревата. Когато рапирата ми достигна целта си, настъпи осезаема пауза, Фортини не падна веднага. Аз не издърпах рапирата си веднага. Цяла секунда стояхме така – аз разкрачен и изпънат, тялото издадено напред, дясната ръка протегната хоризонтално; острието на рапирата на Фортини толкова зад мен, че ръката му, стискаща ръкохватката, бе леко допряна до лявата ми гърд, тялото му сковано, очите отворени и блестящи.

Така, като статуи, останахме ние тая секунда и аз се кълна, че другите около нас не са могли веднага да разберат какво е станало. Тогава Фортини изпъшка и леко се изкашля. Скованото му тяло се поотпусна. Ръкохватката и ръката опрени на гърдите ми потрепнаха, после ръката се смъка надоло така, че върхът на рапирата опря на моравата. По това

време Паскини и дьо Гонкур бяха изтичали при него и той падна в ръцете им. Уверявам ви, че беше по-трудно да издърпам рапирата си, отколкото да я вкарам. Плътта му се свиваше около нея, сякаш не искаше да я пусне. О, повярвайте ми, трябваше да употребя определено физическо усилие, за да се освободя от това, което бях сторил.

Но болката от издърпването, изглежда, му върна за миг живота и волята, защото той се освободи от приятелите си, изправи се и вдигна рапирата за поздрав. Аз направих същото, изумен, че това беше възможно. Бях го пронизал на височината на сърцето и въпреки това не бях засегнал нито едно важно място. След това и преди приятелите да успеят да го прихванат, кръката му се подгънаха и той рухна тежко на земята. Те го сложиха по гръб, но той бе вече мъртъв, лицето му призрачно неподвижно на лунната светлина, а дясната ръка все още стиснала рапирата.

Да, наистина, страшно лесно е да убиеш човек.

Ние вдигнахме рапирите за поздрав към приятелите му и щяхме вече да си тръгнем, когато Феликс Паскини ме задържа.

– Извине – казах аз – Нека го оставим за утре.

– Трябва само да се дръпнем малко настрана – настоя той – където тревата е още суха.

– Нека тоагава аз да я намокря зарад вас, Сент Мор – замоли ми се Лафрант, петимен и той да види сметката на един италианец.

Аз поклатих глава.

– Паскини е мой – отговорих – Той ще бъде първи утре.

– Нима има и други? – попита Лафрант.

– Вижте какво ще ли каже дьо Гонкур – усмихнах се аз – Струва ми се, че той вече претендира да бъде трети.

При тези думи Гонкур с притеснение изрази мълчаливо съгласие. Ланфрант го погледна въпросително и дьо Гонкур кимна.

– А след него не се съмнявам идва петлето... – продължих аз.

И още не бях довършил, когато червенокосия дьо Вилардуен се приближи по осветената от луната трева.

– Поне него ще го взема аз – възкликна Ланфрант с почти умоляващ глас, толкова голямо бе желанието му.

– Попитайте го – изсмях се аз и се обърнах към Паскини – Утре – казах – Посочете времето и мястото и аз ще бъда там.

– Тревата е чудесна – подразни ме той – мястото е чудесно и аз съм решил Фуртини да ви има за другар тая вечер.

– По-добре би било да го придружава приятел – ухапах го аз – А

сега, с ваше позволение, аз трябва да си вървя.

Но той ми се изпречи на пътя.

– Който ще да е – каза той – но да свършим сега.

За първи път с него ядът ми започна да се надига.

– Добре служите на господаря си – подметнах аз.

– Аз служа само на собственото удоволствие – бе отговорът му –
Господар нямам.

– Моля да ме извините, че ще си позволя да ви кажа истината – рекох аз.

– Която е? – запита той тихо.

– Че вие сте лъжец, Паскини, лъжец като всички италианци.

Той тутакси се обърна към Лафран и Боемон:

– Вие чухте. След това не можете да ми откажете да го свърша.

Те се колебаеха и ме поглеждаха да разберат моето желание. Но Паскини не искаше да чака.

– Пък ако още имате някакви скруполи – избърза той – позволете ми да ви помогна... ей така!

И той се изплю на тревата в краката им. Тогава ядът ми се разгоря и вече не можех да се сдържа. Сляпата ярост го наричам аз – едно завладяващо и непреодолимо желание да убивам и да унищожавам. Аз забравих, че Филип ме чака в голямата зала. Единственото, което знаех, бях сторените спрямо мен неправди – непростимата намеса на посивелия старец в личните ми дела, поръчението, дадено на свещеника, наглостта на Фортини, дързостта на Вилардуен, а сега и Паскини, изпречил се на пътя ми и изхрачил се на тревата. Аз побеснях. Бях жаден за кръв. Гледах на всички тези твари като на гнусни зловонни гадове, които трябва да бъдат премахнати от пътя ми, от този свят. Както хванал се в мрежа лъв може да беснее против примките, така аз беснеех срещу тези твари. Те ме заобикаляха от всички страни. Наистина бях попаднал в капана. Единствения изход беше да ги изколя, да ги смажа и стъпча в земята.

– Добре! – казах аз доста спокойно, въпреки че гневът ми беше толкова голям, че цял се трях – Първо вие Паскини... А след това, вие дьо Гонкур?... И най-после Вилардуен?

Те всички един след друг кимнаха и Паскини и аз се приготвихме да се дръпнем настрана.

– Понеже вие бързате – предложи ми Боемон – и понеже те са трима и ние сме трима, защо да не уредим въпроса наведнъж?

– Да, да! – с въодушевление извика Лафран – Хайде вие вземете дьо Гонкур. Дьо Вилардуен да остане за мене.

Но аз им магнах с ръка да се дръпнат.

– Те са тука по заповед – обясних аз – Аз съм този, който толкова много им трябва, че, бога ми, и аз се заразих от тях и искам да им видя сметката сам.

Бях забелязал, че Паскини се дразни от бавенето ми и приказките, и реших да го подразня още.

– С вас Паскини – заявих аз – ще свърша на бърза ръка. Не бих искал да се разтъкват, докато Фортини чака да му правите компания... Вас Раул дьо Гонкур, ще ви накажа, както сте го заслужили, задето се водите с такива лоши другари. Вие затлъстявате и започвате да се задъхвате. С вас ще си поиграя, докато маста ви се стопи, а белите дробове запъхтят и засвирят като мокри мехове... За вас дьо Вилардуен, още не съм решил по какъв начин ще ви убия.

Тогава поздравих Паскини и двубоят започна. О, аз бях решил да бъда истински сатана тази вечер. Бързо и бляскаво – това беше решението ми. Нито пък забравях за измамната лунна светлина. Щях да си уреда сметката с него, както с Фортини, ако той се решише на контраудар. Ако не се решише, и то скоро, тогава щях да го приложая аз.

Въпреки че го бях раздразнил, той беше предпазлив. И все пак аз наложих двубоят да се развива бързо и в мъждивата светлина, осланяйки се по-малко от друг път на зрението и повече от обикновено на осезанието, нашите рапири непрекъснато се кръстосваха.

Почти преди да изтече първата минута на схватката, аз нанесох този удар. С едно измамно движение, сякаш кракът ми леко се е подхлъзнал, при съвземането се престорих, че губя допира с рапирата на Паскини, той направи опит да мушне, аз направих второ измамно движение, този път с излишно широка защита. Последвалото от това разкриване беше примамката, с която исках нарочно да го привлека. И наистина го привлякох. Той светкавично се възползва от онова, което смяташе за неволно разкриване. Право и точно бе неговото мушкане и цялото му тяло и воля бяха вложени в силата на удара. Но всичко бе лъжливо от моя страна и аз бях готов за него. Моята рапира само леко допря неговата и двете се плъзнаха една по друга. Тогава китката ми се изви само колкото трябваше и не повече и отклони рапирата му към моята гърда... О, толкова леко отклонение, само на няколко пръста, достатъчно да насочи върха на рапирата му край мене, така че на минаване той прободеше една гънка на алазения ми камзол. Разбира се, при това мушкане тялото му последва рапирата, а върхът на моята рапира посрещна тялото му на височината на сърцето от дясната страна. И моята ръка бе изпъната и

права като стомана, протегната от нея, а зад ръката и стоманата – моето тяло, стегнато и здраво стъпило.

На височината на сърцето, казвам, рапирата ми се заби в дясната страна на Паскини, но не излезе от лявата, защото почти мина през него, срешна едно ребро (ах, убиването на човек е касапска работа!) с такава сила и напънът наруши равновесието му дотолкова, че той залитна назад и настрани. И още докато падаше и преди да рухне, с едно дръпване и извиване, аз измъкнах оръжието от тялото му.

Дьо Гонкур се втурна към него, но той му махна да се върне при мен. Паскини не издъхна толкова бързо, като Фортини. Той кашляше и плюеше, и подпомогнат от Вилардуен, се опря на лакът, отпусна глава на ръката и пак се закашля и плю.

– Приятно пътуване, Паскини – присмях му се аз в съпялата си ярост – Моля ти се побързай, защото тревата където лежиш изведнъж се измокри и ако се забавиш, ще умреш от настинка.

Когато се приготвих незабавано да започна с дьо Гонкур, Бомон заяви, че трябва малко да си почина.

– Не – казах аз – Още не съм загрял достатъчно. – и се обърнах към дьо Гонкур – Сега ще ви накараме да потанцувате и да похриптите... Поздрав!

Дьо Гонкур не се биеше от сърце. Явно беше, че се дуелираше под принудата на заповед. Хватките му бяха старомодни, както можеше да се очаква от всеки човек на средна възраст, обаче не беше безучастен фехтовач. Беше хладнокръвен, решителен, упорит. Но не беше блестящ, а беше потиснат, понеже предварително знаеше, че ще бъде победен. Двайсетина пъти, както се биех бързо и бляскава, той беше в ръцете ми. Но аз се въздържах. Казах вече, че имах сатанински намерения. И наистина ги имах. Аз го изнуриявах. Избутах го от лунната светлина така, че почти не можеше да ме вижда, защото аз се фехтовах в собствената си сянка. И когато го изтощих така, че започна да хрипти, както му бях предрекъл, Паскини, опрял глава на ръката, загледан в нас, се закашля и забълва, като че ли повръщаше живота си.

– Сега дьо Гонкур – съобщих аз най-сетне – виждате, сте съвсем безпомощен пред мен. Мога га ви свърша по десетина различни начина. Бъдете готов, защитавайте се, защото това е начинът, по който ще го направя.

С тези думи аз само минах от четвърта в трета позиция и когато той се защити страховито и несполучливо, върнах се в четвърта, възползвах се, че се е открил и го намушках на височината на сърцето така, че

рапирата мина през него. Когато видя този финал, Паскини се отпусна, зарови лице в тревата, потрепери за миг и остана неподвижен.

– Тая вечер слугите на господаря ви ще станат с четири по-малко – уверих аз Вилардуен, преди да започнем дуела.

И какъв дуел! Хлапакът беше смешен. В каква селска школа по фехтовка се бе учил – човек не можеше да си представи. Приличаше направо на палячо. „Кратка схватка и проста“ – отсъдих аз, а неговата червена коса сякаш беше настръхнала от безмерна ярост и той налиташе към мен като побъркан.

Уви! Тъкмо палячовщината му ми коства живота. След като си играх с него и го подигравах за недоляната му селящина, той така се ядоса, че забрави и малкото, което разбираше от фехтовка, направи широк замах с рапирата, сякаш тя имаше тежък и остър ръб, тя изсвири във въздуха и се стовари върху главата ми. Аз се сачисах. Никога не ми се беше случвало толкова глупаво нещо. Той беше съвсем разкрит и аз можех мигновено да го понижа. Но, както казах, аз бях сачисан и преди да се съвзема, усетих болката от забиващата се рапира, когато този непохватен провинциалист ме прободеше и се хвърли напред като бик, дока до ръкохватката се удари в страната ми, и залитнах назад.

Когато паднах успях да видя тревогата по лицата на Лафран и боемон и тържествуващото задоволство по лицето на дъо Вилардуен, който продължаваше да ме натиска.

Аз паднах, но не стигнах тревата. Пред очите ми на петна проблеснаха светлини, в ушите ми проехтя гръмотевица, настъпи мрак, замерзеля се мъждива светлина, която бавно се проясни, прерязва ме раздираща болка, каквато не се отдава на описание, и тогава чух нечий глас, който казва:

– Не мога да усетя нищо.

Познах този глас. Беше на директора Атьъртън. И разбрах, че съм даръл Стандинг, завърнал се току-що през вековете в преизподнята на усмирителната риза в Сан Куентин. Познах и това, че докосването от пръстите, допрели врата ми, беше на директора Атьъртън. Познах и това, че докосването от пръстите, което измести неговите, беше на доктор Джаксън. И гласът на доктор Джаксън беше, който каза:

– Вие не знаете как се напихва пулсът на врата. Ето... точно тука... сложете пръстите си, където са моите. Усещате ли? Е, така си и мислех. Сърцето е отслабнало, но работи като хронометър.

– Минали са само двацет и четири часа – обади се капитан Джейми – а той никога още не е бил в такова състояние.

– Преструва се, това е! Можете да заложите на това – подхвърли Ал Хъчинс, главният отговорник.

– Не знам – настоя капитан Джейми – Когато пулсът е толкова забавен, само специалист може да го усети...

– Ами, аз съм изкарал чиракълъка си в усмирителна риза – рече с надсмешка Ал Хъчинс – И съм ви карал да ме разшнуровате, капитан Джейми, когато сте мислили, че съм на път да пукна, а аз едва се сдържах да не ви се изплюя в лицето.

– Какво мислите докторе? – попита директорът Атъргън.

– Казвам ви, че сърцето работи великолепно – беше отговорът – Разбира се той е слаб. Това и трябваше да се очаква. Казвам ви, че Хъчинс е прав. Той се преструва.

С палеца си той обърна единия ми клепач, при което аз отворих другото си око и загледах навелите се над мен.

– Какво ви казах! – тържествуващо се провикна доктор Джаксън.

И тогава, макар и да ми се струваше, че лицето ми ще се пръсне от това усилие, аз напрегнах цялата си воля и се усмигнах.

До устните ми поднегоха вода и аз жадно пих. Не трябва да се забравя, че цялото това време аз лежах безпомощен по гръб, с ръце притиснати до тялото вътре в усмирителната риза. Когато ми предложиха храна – сух затворнически хляб – поклатих глава. Затворих очи, за да покажа, че присъствието им ми дотяга. Болката от частичното ми съживяване бе непоносима. Усещах тялото ми да се връща към живот. По жилите на врата и в областта на гърдите над сърцето пробягваха болки. А в мозъкът ми се беше задържал соменът, че Филип ме чака в голямата зала, и ми се искаше да се отскубна и да се върна към половината ден и половината нощ, които току-що бях изживял в старата Франция.

И така, още докато те стояха около мен, аз се помъчих да откъсна живата част на тялото ми от съзнанието. Аз бързах да се откъсна, но гласът на директора Атъргън не ме пусна.

– Имаш ли от нещо да се оплачеш? – попита той.

Аз изпитвах само един страх, а именно, че ще ме разшнуроват, и трябва да ви стане ясно, че отговорът ми не бе израз на самохвалство, но имаше за цел да предотврати каквото и да е разшнуроване.

– Бихте могли да позатегнете ризата – пошепнах аз – твърде е хлабава за да ми бъде удобно. Аз се губя в нея. Хъчинс е глупак. Но е и тъп. Той нищичко не разбира от зашнуроване на риза. Би трябвало да го направите отговорник на тъкачницата. Той е по-изтъкнат представител на некъдърността, отколкото сегашния титуляр, който е само тъп, без да е

глупак... А сега, махайте се всички от тука, освен ако можете да измислите да ми направите нещо още по-лошо. Ако е така, останете на всяка цена. Каня ви от все сърце да останете, ако смятате, че със слабоумното си въображение сте измислили за мен някакво ново наказание.

– Той е побъркан, един истински, закоравял, твърдоглав маниак! – занарежда доктор Джаксън с възторга на медик, открил нещо ново.

– Стандинг, ти си цяло чудо – каза директорът – ти имаш желязна воля, но аз ще я пречупя, като нищо ще я пречупя, бога ми!

– А вие имате заешко сърце – сопнах се аз – За една десета от времето, което съм прекарал в усмирителна риза в Сан Куентин, заешкото ви сърце щеше да излезе през дългите уши.

О, това попадна в целта, защото директорът имаше необикновени уши. Сигурен съм, че Ламброзо⁷ щеше да се интересува от тях.

– Колкото за мен – продължих – аз ви се смее и не мога да пожелая на тъкачницата нещо по-лошо, отколкото сам вие да ѝ станете отговорник. Ами че вие се захванахте с мен и упражнихте върху ми и сетната си подлост и въпреки това аз все още съм жив и ви се смее в лицето. Некадърен ли? Та вие дори не можете да ме убие! Некадърен ли? Та вие не бихте могли дори да убие притиснат до стената плъх с пръчка динамит... истински динамит, а не от тоя, за който сега сте се излъгали да повярвате, че съм бил скрил!

– Още нещо? – заповеднически рече той, като привърших диатрибата си.

И в ума ми проблесна това, което казах на Фортини, когато ми беше дотегнал с нахалството си.

– Махай се затворническо псе! – казах – Стига си джавкал пред вратата ми!

Сигурно беше ужасно за човек като Атъргън да бъде така нападнат от безпомощен затворник. Лицето му позеленя от ярост и гласът му трепереше, когато ми се закани:

– Кълна ти се Стандинг, че ще те очистя!

– Има само едно нещо, което можете да направите – отговорих аз – Можете да позатегнете тази нетърпимо хлабава риза. Ако не я стегнете, ще се измъкна от нея. И пет пари не давам, ако не дойдете пак цяла седмица или до края на десетте дни.

И какво може да направи дори и директор на голям затвор, за да накаже затворник, на когото вече е наложено възможно най-тежкото

7. италиански криминолог и психолог

наказание? Може би директорът Атъртън да беше измислил някаква заплаха, защото той заговори. Ала гласът ми се беше засилил след толкова приказки и аз запях: „Пей куку, пей куку, пей куку“. И пях така докато вратата не се затръшна с дрънчене и резетата и бравите заскърцаха и застъргаха след тях.

ГЛАВА 12

Сега, след като бях научил как става, пътуването беше лесно. А знаех, че този път ще става все по-лесен, колкото по-често го изминавах. Като установя веднъж линията на най-малкото съпротивление, всяко последващо пътуване ще бъде свързано с все по-малка съпротива. И така, както ще видите, пътуванията ми от живота в Сан Куентин до други съществувания с време се постигаха почти автоматично.

След като директорът Атьртън и предружителите му ме напуснаха, само няколко минути ми стигнаха да наложа волята си и да върна съживилата се част от тялото обратно в малката смърт. Това бе смърт в живота, но само малката смърт, подобна на временната смърт, постигана с анестетици.

И тъй, от всичко подло и гнусно, от жестокия ад на единичката и усмирителната риза, от познатите мухи и влажния мрак, от изчукваните с пръсти разговори на живите мъртъвци, с един отскок аз се отзовах далече във времето и пространството.

Настъпи краткотрайната тъма и бавното осъзнаване на други неща и друго съществуване. Първото усещане в това осъзнаване беше прахолякът. Беше в ноздрите ми, сух и лютив. Усещах го на устните си. Той покриваше моето лице, ръце, а особено силно се усещаше на крайчеца на пръстите, когато ги допирах с дебелия част на палеца.

След това осъзнах неспирното движение. Всичко наоколо ми се клатеше и олюляваше. Усещаше се друсане и разтърсване и аз долавях като нещо напълно естествено скърцане на колела на осите им и стържене и тракане на железни шини по камъни и пясък. И до мен долитаха уморени гласове на мъже, които ругаеха и се заканваха на бавно пристъпващи уморени добитчета.

Отворих възпалените си от прахоляка очи и тоз час в тях се наби нов прах. На грубите одеяла, където лежах, имаше един пръст прах. Над себе си през сипещия се прахоляк видях извит свод от подскачаш, олюляващ се брезент и безброй песачинки да се сипят в сноповете слънчеви лъчи, които проникваха през дупките в брезента.

Бях дете, осем или девет годишно момче и бях изнемощял, както и жената с прашно и изпито лице, която седеше до мен и успокояваше плачещото ѝ в скута бебе. Това беше майка ми, аз го знаех и то беше напълно естествено за мен, също както знаех, когато плъзнах поглед през

брезентовия тунел на чергилото на фургона, че раменете на мъжа, седнал на капрата, бяха на баща ми.

Когато запълзах между натрупаната покъщина, с която бе натоварен фургонът, майка ми рече с уморен и сприхав тон: „Не можеш ли поне за минута да останеш мирен, Джеси?“

Това беше името ми – Джеси. Не знаех фамилното си име, макар и да чувах майка ми да нарича баща ми Джон. Смътно си спомням да съм чувал при различни случаи другите мъже да казват на баща ми „капитан“. Знаех, че той беше водачът на този керван и всички му се подчиняваха.

Аз изпълзах през отвора на брезента и седнах на капрата до баща си. Не можеше да се диша от прахоляка, вдиган от фургоните и многобройните копита на добитъка. Прахът беше толкова гъст, че висеше във въздуха като омара и слънцето се слънце светеше през него мъждиво и с кървава светлина.

Злокобна бе не само светлината на това залязващо слънце – всичко наоколо имаше злокобен вид: гледката, лицето на баща ми, плачът на бебето в прегръдките на майка ми, което тя не можеше да кърми, шестте коня, карани от баща ми, на които трябваше непрекъснато да подвиква и които бяха загубили всякакъв цвят, толкова дебело бяха покрити с прах.

Наоколо се простираше отегчителна пустош, от която ти се стягаше душата. На всички страни се редяха безкрайни ниски хълмове. Тук-там, само по склоновете им, наредко се виждаха гъстаци на опалени от зноя храсти. По-голямата част от повърхността на хълмовете беше гола, пресъхнала и се състоеше от пясък и камънак. Нашият път вървеше по пясъчливите долове между хълмовете. А пясъчливите долове бяха голи, ако изключим случайни шубраци и на места ниски туфи суха, повяхнала трева. Нямаше никаква вода, нито признаци за вода, освен размити дерета, които свидетелствуваха за някогашни поройни дъждове.

Единствен баща ми имаше коне, запрегнати във фургона. Фургоните вървяха един подир друг и когато керванът криволичеше и извиваше, аз виждах, че другите коли се теглят от волове. Три или четири чифта волове се напрягаха и теглеха безсилно всеки фургон, а край тях в дълбокия пясък крачеха мъже с остени и мушкаха отказващите да вървят добитчета. На един завой преброих фургоните пред и зад нас. Знаех, че са четиридесет заедно с нашия, защото често ги бях броил и преди. И когато ги преброих и сега, както децата правят от скука, за да им мине времето, те си бяха всичките там, четиридесет коли, всичките с брезентови чергила, големи и масивни, грубо сковани, и се люлееха и друсаха,

скърцаха и стържеха по пясъка и пелина, и камънаците.

В дясно и в ляво от нас, разпръснали се по дължината на кервана, язدهа на коне десетина петнадесет мъже и младежи. През лъка на седлата им имаше пушки с дълги цеви. Щом някой от тях се доближеше до нашия фургон, виждах, че лицата им бяха изпити и загрижени, както на баща ми. Баща ми, и тоъ като тях, като караше, имаше под ръка пушка с дълга цев.

И още, от една страна куцукаха двадесетина или повече изпосталели като скелети волове, с подбити крака и протрити от яремите вратове; те постоянно спираха да пощипнат случайна туфа изсъхнала трева, а младежите с уморени лица, които ги караха, току ги мушкаха да вървят напред. Понякога един или друг от тези волове се задържаше, за да измучи, и това мучене каточели беше не по-малко злокобно от всичко останало наоколо.

Някъде далече, далече имам спомен да съм живял като по-малко момче край обрасли с дървета брегове на поток. И както фургонът се друса напред, така и аз се олюлявам на капрата при баща си, и непрекъснато се завръщам в мислите си към тази приятна вода, течаща между дърветата. Имам чувството, че от не знам колко време живея във фургон и пътувам, пътувам все със същите тези хора.

Но най-силно изпитвам това, което най-силно изпитват и всички около мен, а именно чувството, че бавно вървим към своята гибел. Керванът ни прилича на погребално шествие. Никога не се е разнесъл смях. Никога не съм чул по-весел глас. Не ни придружаваше нито мир, нито спокойствие. Лицата ма мъжете и младежите, които препускаха напред, бяха мрачни, замръзнали, безнадеждни. И както кретахме през зловещия прахоляк в залеза, аз често вдигах поглед към лицето на баща ми и напразно търсех някакъв белег на радост. Не искам да кажа, че татковото ми лице, въпреки прахоляка и измършавялостта си, изразяваше безнадеждност. То бе упорито, и – о! – толкова мрачно и загрижено, безкрайно загрижено.

Някаква тръпка сякаш премина през кервана. Баща ми вдигна глава. Аз също. Конете ни също вдигнаха уморените си глави, подушиха въздуха с дълго, бавно вдишване и за малко тръгнаха по-живо. Конете на авангарда ускориха своя ход. А колкото за стадото на заприличалите на плашила волове, то изведнъж препусна направо в галоп. Това беше почти смехотворно. Нещастните твари бяха толкова тромави в безсилието и тромавостта си. Те бяха носещи се в галоп скелети, облечени с мизерни кожи, и задминаха пазещите ги момчета. Но това беше само за кратко.

После пак тръгнаха ходом – с бърз, нетърпелив, влачещ ссе, куцукаш ход; и сухите стръкове трева вече не ги подлъгваха да се отбият встрани.

– Какво има? – попита майка ми от фургона.

– Вода – отговори баща ми – трябва да е Нефи.

Майка ми добави:

– Слава богу! А може да ни продадат и малко храна.

И огромните ни фургони навлязоха със скърцане и стържене, и клаушкане, и друсане през кървавочервения прах в Нефи.

Десетина разпръснати жилища или колиби – това беше селището. Местността имаше почти същия вид, както тази, през която бяхме минали. Нямахме дървета, само шубраци и песьчлива пустош. Но имаше следи от ниви и тук там някоя ограда. И имаше вода. Тя сякаш не течеше в поточето. Леглото обаче беше влажно и ту на едно място ту на друго имаше вирчета, в които незапрегнатите волове и ездитните коне нагазиха и натопиха муцуните си до очите. На места имаше и по някоя върбичка.

– Това трябва да е мелницата на Бил Блук, за която ни разправяха – каза баща ми и посочи една сграда на майка ми, чието любопитство я беше накарало да надзърне през нашите рамене.

Един старец с риза от еленова кожа и дълга, сплъстена, изгоряла от слънцето коса, се върна с коня си обратно при нашия фургон да поговори с баща ми. Дадох сигнал и предните фургони от кервана започнаха да се разгръщат в кръг. Мястото позволяваше това престрояване и благодарение на предобития вече опит бе извършено без всякакво затруднение, тъй че когато четиридесетте фургона окончателно спряха, те образуваха правилен кръг. Настъпи общо суетене и организирано шетане. От фургоните наизлязоха много жени, всичките с уморени лица и покрити с прах. Изсипа се цяла орда деца. Трябва да бяха най-малко петдесет и аз като че ли познавах всичките много отдавна; жените също бяха не по-малко от четиридесет. Те се заеха с приготвяване на вечеря.

Докато някой от мъжете сечаха шубраци, а ние, децата, ги носехме до запалените огньове, други мъже разпрягаха воловете и ги оставяха да препускат на водопой. След това мъжете на големи команди наместиха фургоните един до друг. Процепът на всеки фургон се обръщаше навътре в кръга, а предницата и задницата на всеки от тях плътно опираше във фургона пред и зад него. Големите спирачки бяха здраво запънати, но това не им стигаше, затова колелата на всичките фургонали бяха

скачени с вериги. Това не беше нещо ново за нас, децата. То беше признак на безпокойство във враждебна страна. Само един фургон остана нескачен с кръга, за да образува врата в корала. Попосле, както го знаехме, преди станът да заспи, добитъкът щеше да бъде вкаран вътре и този фургон да бъде прекачен с верига към другите. Засега мъже и момчета щяха да пазят добитъка няколко часа, докато опасе оскъдната трева наоколо.

Междувременно докато продължаваше уреждането на стана, баща ми с няколко други мъже и старецът с дългата обгорена от слънцето коса се запътиха пеша към мелницата. Помня, че всички ние, мъже, жени и дори децата, се спряхме да ги изпратим с поглед като че ли тяхната задача беше от голяма важност.

Докато ги нямаше, други мъже, непознати, жители на пустинята Нефи, влязоха в стана и взеха да го обикалят. Бяха бели хора като нас, но със сурови, навъсени лица и сякаш се сърдеха на всички ни, долавяше се неприятелското им настроение и те казваха разни неща, с които искаха да ядосат нашите мъже. Но нашите жени направиха предупреждение и то беше предадено на всички мъже и младежи, че трябва да си мълчат.

Един от непознатите се доближи до нашия огън, където майка ми готвеше сама. Аз тъкмо бях дошъл с наръч съчки и се спрях, заслушан и загледан в натрапника, когото мразех, защото във въздуха витаеше омраза и аз знаех, че и сетния човек в кервана мразеше тези непознати, които бяха с бяла кожа като нас, но заради които бяхме принудени да нареждаме стана си на кръг.

Непознатият при нашия огън имаше сини очи, сурови, студени и пронизващи. Имаше пясъчно жълта коса. Лицето му беше обръснато до брадичката, под брадичката, на шията и до ушите се виждаше силно прошаренна, пясъчножълта брада. Майка ми не го поздрави, нито той поздрави нея. Той само се спря и намръщено я загледа. Сетне прочисти гърлото си и рече с презрение:

– Сигурно сега ви се ще да сте си в Мисури, а?

Видях мама да стиска устни, за да се въздържа, преди да отговори:

– Ние сме от Арканзас.

– Струва ми се, че имаш добро основание да отричаш от къде си – подхвърли ѝ той тогава – вие дето пропъдихте избрания народ на господата от Мисури.

Майка не му отговори.

– ...Щото – продължи той след като почака майка да се обади –

сега идвате да хленчите и да просите хляб от тия, дето сте ги преследвали.

След тези думи, без да се замисля, понеже бях дете, аз почувствах да ме обзема яд, все същата сляпа и необузdana стихийна ярост, незнаеща граници.

– Ти лъжеш! – Отвърнах му аз – Ние не сме мисурийци! Ние не хленчим! Не сме просяци! Имаме пари, за да си купим!

– Млъкни, Джеси! – викна майка ми и ме плесна силно през устата. А след това рече на непознатия – Върви си и остави момчето на мира.

– Аз ще ти тегля един куршум, проклет мормон⁸ – креснах му аз разплакано, този път твърде бързо за майка ми и с един-два скока се отзовах от другата страна на огъня, далече от ръката ѝ, която бе замахнала.

Колкото до самия човек, моето дъжжание не го смути ни най-малко. Аз бях готов за неznam какво си жестоко отмъщение от този ужасен непознат и внимателно го наблюдавах, но той ме огледа с безкрайно сериозен вид.

Най-после заговори и заговори тържествено, като тържествено поклащаше глава, сякаш произнасяше присъда.

– Крушата не пада по-далеч от дървото – каза той – Младото поколение не е по-добро от старото. Целият род е греховен и прокълнат. Няма спасение за него, нито за младите, нито за старите. Няма опрощение. Дори и Христовата кръв не може да заличи прегрешенията им.

– Проклет морон! – беше всичко, което можех да му изхлипам – Проклет морон! Проклет морон! Проклет морон!

И така продължавах да го проклинам и да танцувам около огъня, за да избегна преследващата ме ръка на майка ми, докато той си отиде.

Когато баща ми и мъжете, които го бяха придружавали, се завърнаха, работата в стана секна и всички нетърпеливо се стълпиха около него. Той поклати глава.

– Не искат ли да продават? – запита една жена.

Той поклати глава.

Един мъж рязко си проправи път към центъра на тълпата – синеок великан с руса брада и мустаци – и заговори:

– Те казват, че имали брашно и провизии за три години, капитане. Преди винаги са продавали на емигрантите. А сега не искат да продават. А кавгата им не е с нас. Кавгата им е с правителството, но те го изкарват

8. член на религиозна полухристиянска секта в САЩ

на наш гръб. Това не е справедливо, капитане. Не е справедливо, казвам, както сме с жените и децата, а до Калифорния има още месеци път, и зимата иде, а до там все е пустиня. Ние нямаме храна, за да навлезем в пустинята.

Той прекъсна за миг, за да се обърне към цялата тълпа:

– Ами че никой от вас не знае какво нещо е пустинята. Туй дето го виждате не е пустиня! Казвам ви, че туй е рай, небесно пасбище, по което тече мляко и мед, в сравнение с онова, което ни чака напред. Казвам ти, капитане, трябва първо да се запасим с брашно. Като не щат да ни го продадат, трябва да се вдигнем и да си го вземем.

Мнозина от мъжете и жените се развикаха одобрително, но баща ми ги накара да млъкнат, като вдигна ръка.

– Съгласен съм с всичко, което казваш, Хамилтън... – започна той.

Но виковете заглушиха гласа му и той пак вдигна ръка.

– Освен едно, за което забравяш, Хамилтън... нещо, което ти и всички ние трябва да имаме предвид. Бригъм Йънг⁹ е обявил военно положение, а Бригъм Йънг има войска. Бихме могли да изравним Нефи със земята, преди те да успеят да се обърнат, и да вземем провизии колкото можем да носим. Но надали бихме ги занесли много далече. Светците на Бригъм ще налетят отгоре ни и ние ще бъдем затрити също преди да успеем да се обърнем. Вие го знаете. И аз го зная. Ние всички го знаем.

Думите му бяха убедителни за слушатели, които вече бяха убедени. Това, което им каза не беше ново. Те само го бяха забравили във вихъра на възбудата, притиснати от отчаяната нужда.

– Никой друг не ще тръгне да се бие за нещо, което е справедливо, по-бързо от мене – продължи татко – Но положението е такова, че не можем да си позволим да се бием сега. Избухне ли кавга, за нас няма спасение. А ние всички трябва да мислим за нашите жени и деца. Трябва да се държим мирнлюбиво на всяка цена, каквито и обиди да трупат на главите ни.

– Но какво да правим пред приближаващата пустиня? – извика една жена, която кърмеше бебе.

– Има няколко селища преди пустинята – отговори татко – Филмор е шейсет мили на юг. После идва Корн Крик. А до Бийвър има още петдесет мили. След това е Пароуън. После има дващест мили до Седар сити. Колкото повече се отдалечаваме от соленото езеро, толкова

повече е за вярване да ни продадат провизии.

– Ами ако не щат? – настоя същата жена.

– Тогава ще се отървем от тях – каза баща ми – Седар сити е последното селище. Ще трябва да вървим напред, и толкоз, и да бъдем благодарни на късмета си, че сме се отървали от тях. На два дни път има добро пасище и вода. Наричат го Планинските ливади. Никой не живее там и това е мястото, където ще дадем почивка на добитъка и ще го поугоим, преди да навлезем в пустинята. Може да набием дивеч. А в най-лошият случай ще продължаваме да вървим, докато можем, после ще зарежем фургоните, ще натоварим каквото можем на гърба на добитъка и ще минем последните етапи пеша. Ще можем да ядем добитчететата, както вървим напред. По-добре ще е да пристигнем в Калифорния без дрипа на гърба си, отколкото да оставим костите си тук, а ще ги оставим, ако влезем в стълкновение.

Импровизираното събрание завърши с повтаряне на предупрежденията да не се прибягва до силни думи или насилствени действия. Тази нощ заспах много мъчно. Гневът срещу мормона бе така разтревожил ума ми, че все още бях буден, когато баща ми се вмъкна във фургона след последната си обиколка на нощната стража. Те мислеха че спя, но аз чух майка да гопита дали смята, че мормоните ще ни оставят да напуснем мирно техните земи. Лицето му бе извърнато настрана от нея, понеже се мъчеше да си събуе ботуша, когато й отговори с голяма сигурност за увереността си, че мормоните нямамо да ни закачат, стига някой от нашите да не подеме свада.

Но аз видях лицето му в този миг на светлината на лоената свещица и там нямаше и следа от сигурността, прозвучала в гласа му. И така аз заспах, угнетен от надвисналата над нас страшна съдба и с мисълта за Бригъм Йънг, който се разрастваше в детското ми въображение в страховитото, злокобно същество, истински дявол с рога, опашка и така нататък.

Събудих се със старата болка от усмирителната риза в единичката. Около мен стоеше обичайната четворка: директорът Атъргън, капитан Джеими, доктор Джаксън и Ал Хъчинс. Аз изкривих лицето си в пресилената си усмивка и си наложих да не загубя самообладание от острата болка на възвръщащото се кръвообращение. Пих от подадената ми вода, не приех протегнатия ми хляб и отказах да говоря. Затворих очи и се опитах да се върна при стегнатия с вериги кръг от фургони в Нефи, но докато тези посетители стояха около мен и приказваха, не можех да се изплъзна.

Не можах да си наложа да не чуя един откъс от разговора.

– Също както вчера – каза доктор Джаксън – Никаква промяна ни в едно отношение, ни в друго.

– Значи ще може да издържи и по-нататък? – запита директорът Атъргън.

– И окоето му няма да мигне. Следващите двацет и четири часа не по-трудно от миналите. Той е побъркан, казвам ви, абсолютно ненормален. Ако не знаех, че е невъзможно, щях да кажа, че е опит с наркотик.

– Зная го аз неговия наркотик – рече директорът – Това е проклетата му воля. Хващам се на бас, че ако реши, ще може да мине бос по нажежени камъни, както го правят тия жреци на канаките в Южните морета.

Може би причината беше думата „жреци“, която отнесох със себе си през мрака на нов полет във времето. Може тя да е била ключовата дума. По-вероятно това да е било чисто съвпадение. Както и да е, аз се събудих легнал на груб каменен под, проснал се по гръб с ръце кръстосани така, че двата лакътя бяха стиснати в дланите на противоположните ръце. Както лежах там със затворени очи, полубуден, потърках лактите с длани и открих, че търкам задебели мазоли. В това нямаше нищо изненадващо. Аз приемах мазолите като нещо много старо и напълно естествено.

Отвори очи. Убежището ми беше малка пещера, не повече от три фута висока и десетина дълга. В пещерата беше много горещо. Пот на едри капки беше избила по цялото ми тяло. От време на време няколко капки се сливаха и образуваха мънички ручейчета. Нямах никакви дрехи, освен мръсен парцал през слабините. Кожата ми беше почерняла като махагон. Бях много мършав и гледах на мършавината си с някаква странна гордост, сякаш да бъдеш толкова мършав бе някакво постижение. Особено много се радвах на болезнено шръкналите си ребра. Дупките между тях будеха у мен чувство на надутото възгордяване, или – да употребя по-правилна дума – на святост.

Коленете ми бяха мазолести, както лактите. Бях много мръсен. Брадата явно е била някога руса, но сега мръсна и на кафевни петна, стигаше до под гърдите като чорлава къделя. Косата ми, също на петна иразрошена, падаше на раменете, а отделни фъндъци непрекъснато се изпречваха пред очите ми, та бях принуден понякога да ги бръсвам настрици с ръка. В повечето случаи обаче се задоволявах да се вирам през тях, като някое диво животно през гъстак.

Пред самия подобен на тунел отвор на полутъмната ми пещера

денят се виждаше като стена от ослепителен слънчев блясък. След малко аз изпълзах от входа и за по-голяма несгода легнах под палещия слънчев пек на тясна издатина на скалата. То положително ме гореше, това ужасно слънце, но колкото повече ме болеше, толкова повече се наслаждавах на това, или по-скоро от самия себе си, понеже стова се показвах като господар на плътта си и над нейните щения и протести. Когато намирах по себе си остра, но не чак толкова остра издатина на скалата, търках тялото си върху ръба ѝ в истински екстаз от господството над нея и от пречистването си.

Беше задушен, зноен ден. Нито един повей не лъхаше над речната долина, в която се заглеждах от време на време. На стотици стъпки под мен мудно течеше широка река. Отсрещният бряг бе плосък и пясъчлив, проснал се така до хоризонта. Над водата имаше пръснати купчинки палми.

Откъм моята страна, врязли се в една извивка на реката, се издигаха високи, ронливи канари. Малко по-нататък в извивката, право пред очите на орловото ми гнездо, изсечени в самите скали, се издигаха четири гигантски фигури. Бяха статуи на мъже до глезените. Четиримата колоси седяха с ръце, отпуснати на коленете (нагоре до раменете ръцете им почти се бяха разтрошили), загледи в реката. Поне тримата се бяха загледали. Всичко, което бе останало от четвъртия, бяха долните му крайници с огромните длани, сложени на коленете. В краката на този колос седеше сфинкс, смешно мъничък, нотози сфинкс беше по-висок от мене.

Аз гледах тези изсечени изображения с презрение и плюеих, като ги гледах. Не знаех какво представляват – дали забравени богове, или предадени на забвение царе. Но за мен те бяха олицетворение на суетата и празномислието на земните хора и земните стремежи.

И над целия този зной на реката, водния простор и пясъците отвъд извиваше небе, блестящо като лъсната мед, без нито едно и най-мъничко облаче.

Минаваха часове, докато се печех на слънце. Често, за доста дълги интервали, забравил за жегата и болките, се унасях в сънища, видения и спомени. Всичко това аз го знаех – и разпадащите се колоси, и реката, и пясъка, и слънцето, и нажеженото небе – щеше да отmine в един миг. Всеки момент можеха да прозвучат тръбите на архангелите, звездите да изпадат, небесната твърд да се навие като свитък и господ бог да се появи с войнството си за страшния съд.

Ах, знаех го толкова добре, че бях готов за това върховно събитие.

Нали заради това бях тука, облечен с дрипи, в мръсота и окаяност. Бях смирен и принизен, и бях презрял нечестивите плътски потребности и страсти. И мислех с пренебрежение и с известно задоволство за далечните градове в равнината, които бях познавал, забравили в своя разкош и похот приближаващия последен ден. Е, те щяха да прозрат много скоро, но твърде късно за тях. И аз щях да прозра. Но аз бях готов. И сред техните писъци и ридания аз щях да възкръсна, прероден и славен, и да заема заслуженото и полагащото ми се място в царството божие.

Навремени, между сънища и видения, в които наистина и преди времето си бях в царството божие, аз прехвърлях в ума си стари прения и спорове. Прав е бил Новаций¹⁰ в твърдението си, че покаяли се отстъпници никога вече не трябва да се приемат обратно в църквите. Също така нямаше съмнение, че савелиянството¹¹ е било замислено от сатаната. Така и Константин¹², този архивраг на рода човешки, е бил дясна ръка на сатаната.

Аз непрекъснато се завръщах към размишленията за единството господне и безброй пъти си повтарях твърденията на Ноетус Сирийски. Повече ми харесваха обаче твърденията на възлщбения ми учител Арий¹³. Наистина, ако човешкият разум е могъл изобщо да стигне до някакво заключение, поради самото естество на синовността трябва да е имало време, когато Синът е започнал да съществува. Един баща трябва да бъде по-възрастен от сина си. Да се поддържа нещо друго е богохулство и принизяване на бога.

И у мен възкръснаха спомени за дните на младостта ми, когато бях седял в краката на Арий, презвитер на град Александрия и ограбен от епископията си от богохулния ерети Александър. Александър Савелианита беше той и е положително с двата крака в ада.

Да, аз участвах в Никейския събор¹⁴ и видях този въпрос да се избягва. И аз помнех как император Константин изгони Арий заради праведността му. И помнех как Константин се разкая по държавни и политически съображения и заповяда на Александър – другия Александър, триж прокълнатия, епископа на Константинопол – да даде причастие на

10. римски презвитер, глава на христ. Секта, която не приемала отлъчените и грешниците и след покаяние

11. поддържа догмата, че Отец, Син и Свети дух не са три лица на единния бог, а три различни явления

12. римски император, подръжник на савелиянството

13. основал арианската ерес, поддържаща, че Исус не е бог, а сътворен от бога

14. събор на християнските църкви във връзка с арианството

Арий на другата сутрин. И не умря ли Арий същата вечер на улицата? Казаха, че било страшно повръщане, изпратено му от господата в отговор на молитвата на Александър. Но аз казах и така казахме всички ние, арианите, че е било от орова, а отровата е била от самия Александър, епископ Константинополски, сатанински отровител.

И тука аз затърках плътта си на острите камъни и замърмори високо, опиянен от увереността си:

– Нека евреите и езичниците се писмиват! Нека тържествуват, защото дните им са преброени. И няма да има за тях живот вечен.

Аз много приказвах сам със себе си на глас върху скалната изданина над реката. Тресеше ме и от време на време пиех пестеливо вода от смрадлив кози мех. Този кози мех държах закачен на слънце, та вонята на кожата да стане по-силна и да няма освежаващата хладина на водата. Храна имаше, захвърлена в мръсотията на пода в пещерата ми – няколко котена и плесенясал комат ечемичен хляб, и бях гладен, но въпреки това не ядах.

И единственото, което върших през този благословен дълъг ден, беше да се потя и да изнемогвам от жегата на слънце, да умъртвявам мършавата си плът върху скалата, да гледам към пустоша, да възкресявам стари спомени, да сънувам сънища и да мърморя на глас убежденията си.

А когато слънцето залезе, в падналия бързо здрач хвърлих сетен поглед към света, чийто край бе тъй близо. В краката на колосите можех да различа промъквачи се сенки на зверове, чийто леговища бяха във величествените някога градежи на хората. И в съпровод с ръмженето на зверовете пропълзах в дупката си и с мърморене, в унес, с трескави видения пред очите, молейки се свършекът на света да дойде по-скоро, потънах в тъмнината на съня.

Съзнанието ми се завърна в единичката със заобиколилия ме кварталът мъчителни.

– Богохулен еретико, директор на Сан Куентин, който е с двата крака в ада – присмях се аз, след като пих до насита от водата, която поднесоха до устните ми – Да възтържествуват тъмничарите и доверените им затворници! Краят им е близо и за тях няма да има живот вечен!

– Той се е побъркал – заяви директорът Атьргън.

– Мъчи се да ви метне – беше мнението на доктор Джаксън.

– Но той отказва да яде – запротестира капитан Джейми.

– Ами! Той може да не яде четирийсет дена без да му стане нещо – отговори лекарят.

– И аз съм го правил – обадох се аз – четирийсет дни и четирийсет

нощи. Бъдете толкова добри да стегнете ризата и да се махнете от тука.

Главният отговорник се опита да вмъкне показалеца си между шнуровете.

– С макара да теглиш и половин пръст не можеш стегна – увери ги той.

– Имаш ли някакви оплаквания, Стандинг? – попита директорът.

– Да – отговорих – за две неща.

– Кой?

– Първо – казах аз – ризата е отвратително хлабава. Хъчинс е мага-ре. Той може да стегне шнуровете с цял фут стига да иска.

– Кое е другото? – попита директорът Атъргън.

– Че вие сте дяволско изчадие, господин директоре.

Капитан Джейми и Доктор Джаксън се закискаха, а директорът със сумтене излезе пръв от килията.

Останал сам, направих усилие да потъна в тъмата и да се отзова отново в кръга от фургони в Нефи. Интересуваше ме да узная изхода на това обречено преминаване на четиридесетте ни огромни фургона през пустинята и враждебната страна и съвсем не ме интересуваха какво е станало с дръгливия отшелник с разчесаните му от скалата ребра и смрадливия мех за вода. И се върнах нито в Нефи, нито на Нил, ами...

Но тука трябва да прекъсна разказа си, читателю, за да обясня няколко неща и да направя цялата тая работа по-лесна за разбиране. Това е необходимо, защото малко време ми остава за довършване на спомените ми от усмирителната риза. Скоро, много скоро ще ме изведат и ще ме обесят. Да имах пълното време на хиляда съществувания, не бих могъл да опиша всичките подробности на преживяното в усмирителната риза. Поради това ще трябва да съкратя разказа.

Преди всичко Бергсон¹⁵ е прав. Животът не може да бъде обяснен със средствата на интелекта. Както Конфуций е казал много отдавна: „Щом толкова малко знаем за живота, можем ли да опознаем смъртта?“¹⁶ А ние наистина не знаем нищо за живота, щом не можем да го обясним със средствата на разума. Ние познаваме живота само като явление, както един дивак може да разбира динамо, но ние не знаем нищо за живота ноуменално¹⁶, нищо за естеството на истинската същина на живота.

15. френски философ-идеалист, представител на интуитивизма и философията на живота: живота като метафизичен космичен процес се постига с интуицията, противоположна на интелекта

16. от „ноумен“ – неверен идеалистически възглед за непознаваемата същност, „вещта сама за себе си“ във философията на Кант

На второ място, Маргинети греша, когато твърди, че материята представлява единствената загадка и единствената реалност. Аз казвам и както можеш да си дадеш сметка, читателю, говоря като човек, който го разбира – казвам, че материята е единствената илюзия. Конт¹⁷ е наричал света, който е равностоен на материята, „великия фетиш“, а и аз съм съгласен с Конт.

Животът това е реалност и мистерия. Животът безкрайно се различава от обикновеното химично вещество, което непрекъснато се мени при всички видове движения. Животът се запазва. Животът е огнената нишка, която минава през всички видове материя. Аз зная, аз съм животът. Аз съм живял в десет хиляди поколения. Аз съм живял милиони години. Притежавал съм много тела. Аз, притежателят на тези многобройни тела, съм се запазил. Аз съм животът. Аз съм неизгасимата искра, която вечно припламва и изненадва лицето на времето, вечно налага моята воля и излива моя гняв върху тези бучки натрупана материя, които се наричат тела и които преходно съм обитавал.

Ето на, вижте. Този мой пръст, тъй бърз спрямо усещания, толкова чувствителен към външни влияния, толкова точен в многообразните си умения, толкова твърд и силен при свиване, огъване и сковаване, с помощта на хитроумните лостове – този пръст не съм аз. Отрежете го. Аз оставам жив. Тялото е осакатено. Аз не съм осакатен. Духът, който съм аз е здрав.

Добре. Отрежете всичките ми пръсти. Аз съм си аз. Духът е цял. Отрежете двете ми ръце до китките, отрежете двете ръце до раменната става. Отрежете двата крака до хълбоците. И аз непокоримият и неунищожимият, аз ще остана жив. Ставам ли нещо по-малко от тези осакатявания, от това смаяване на плътта? Положително не! Острижете ми косата. Отрежете с остри бръснари устните ми, ушите, носа, изтръгнете от корен очите и там, запрян в този обезличен череп, прикачен към изпокълцано и обезобразено туловище, там – в тази килия от химическа плът – все още ще бъда аз, необезобразен, ненамален.

О, сърцето още бие. Прекрасно. Изрежете сърцето или, по-добре хвърлете останките от плътта в машина с хиляди остриета и ги направете на кайма... и аз, аз – не ме ли разбирате – целият дух, и мистерия, и жизненият огън, и самият ми живот – аз се отделям и излитам. Аз не съм загинал. Само тялото е загинало, а тялото не съм аз.

17. френски философ, един от основоположниците на позитивизма и буржоазната социология

Струва ми се полковник дьо Роша е бил прав, когато е твърдял, че с принудата на своята воля е изпратил момичето Жозефин, докато е била в хипнотичен транс, назад през осемнадесетте години, които бе изживяла, назад през мълчанието и мрака преди да е била родена, назад през светлината на предишно съществуване, когато е била прикован на легло старец, бившият артилерист Жан-Клод Бурдон. И аз вярвам, че полковник дьо Роша наистина е хипнотизирал възкресената сянка на стареца и с принудата на волята си го е изпратил назад през седемдесетте години на неговия живот, обратно в мрака и през мрака и светлината на деня, когато той е бил порочната стара жена Филомен Картерон.

Не ти ли показах вече, читателю, че в отминали времена съм обитавал различни бучки натрупана материя и съм бил Граф Гийом дьо Сент Мор, мизерен и безименен отшелник в Египет и момчето Джеси, чийто баща е бил капитан на четиридесет фургона по времето на великото преселение на запад? А сега, не съм ли сега, докато пиша тези редове, Даръл Стандинг, осъдения на смърт в затвора Фолсъм и някогашен професор по агрономия във факултета по селскостопански науки на Калифорнийския университет?

Материята е велика илюзия. Тоест материята се появява в дадена форма, а външната форма е привидна. Къде са сега трошливите скали на древния Египет, където някога съм живял в леговиче като див звяр и съм бленувал за божие царство? Къде е сега тялото Гийом дьо Сент Мор, който толкова отдавна е бил промушен на осветената от луна трева от червеночосия Вилардуен? Къде са сега четиридесетте огромни фургона, наредени в кръг в Нефи, и всичките мъже, жени и деца, и мършавия добитък, подслонил се вътре в този кръг? Всички тези неща отдавна ги няма, защото те са били външни форми, прояви на променяща се материя, преди да се превърнат отново в топилка. Те са отминали и не съществуват.

И сега моите доводи стават ясни. Духът е реалността, която пребъдва. Аз съм дух и аз пребъдвам. Аз, Даръл Стандинг, временен обитател на много обиталища от плът, ще напиша още няколко реда за тези спомени и след това ще продължа по своя път. Външната ми форма, която е моето тяло, ще се разпадне, когато ще бъде умъртвена чрез обесване, и нищо от нея не ще остане в целия материален свят. В духовния свят ще остане спомен за него. Материята няма памет, понеже формите ѝ са преходни и онова, което е врязано във формите ѝ, загива заедно с формите.

Още една дума, преди да се върна към разказа си. През всичките ми

пътувания през мрака в дугите изживени мои съществувания никога не съм успял да насоча пътя си към дадена определена цел. Така аз натрупах много нови преживелици от стари съществувания, преди да ми се случи да се завърна при момчето Джеси в Нефи. Вероятно едно на друго, съм изживял случилото се на Джеси двадесетина пъти: понякога съм тръгвал по неговия път, когато е бил съвсем малък в селищата на Арканзас, и поне десетина пъти след деня, когато го оставих в Нефи. Би било загуба на време да разкажа всичките подробности и затова, без да лиша с нещо разказа си от неговата достоверност, ще пропусна много неща, които са неясни или се повтарят, и ще изложа фактите, както съм ги сглобил от различните епизоди, взети изцяло или на части, тъй като съм ги изживял наново.

ГЛАВА 13

Дълго преди да се зазори, станът в Нефи се беше раздвижил. Добитъкът бе изкаран на водопой и паша. Докато мъжете сваляха веригите от колелата и разделяха фургоните, готови за запрягане, жените готвеха четиридесет закуски на четиридесет огньове. В утринния хлад децата се трупяха около огньовете и тук-там делеяха местата с последната смяна на нощната стража, която сънливо чакаше кафе.

Трябва време, за да се вдигне на крак такъв голям керван като нашия, защото бързината му е от най-бавните. И тъй, слънцето се бе вдигнало вече от един час и денят беше вече неприятно горещ, когато потеглихме от Нефи в пясъчливата пустош. Никой от местните жители не ни изпрати. Всички бяха предпочели да останат вътре и така да направят тръгването ни толкова зловещо, колкото и пристигането ни предишната вечер.

И пак се проточиха дълги часове палеща жега, и задавящ прах, пелин и пясък, и прокълнатата земя. Никакви хорски жилища, нито добитък и огради, нито някакъв признак на човешко същество видяхме ние през този ден, а привечер направихме нашия кръг от фугони край безводен поток; във влажния му пясък изкопахме дупки, в които бавно се просмука вода.

Пътуването ни след това остана за мен една разпокъсана преживелица. Станувахме толкова много пъти, винаги с фургоните, събрани в кръг, че за детския ми ум след Нефи времето се проточи бавно и отегчително. Но през цялото време всичките ние бяхме завладени от чувството, че бавно се приближаваме към заплашваща ни сигурна гибел.

На ден минавахме средно по петнадесет мили. Зная го, защото баща ми беше казал, че до Филмор, следващото мормонско селище, имало шестдесет мили, а ние станувахме до там три нощи. Това означаваше четири дена път. От Нефи до последния стан, за който нещо си спомням, трябва да сме вървели две седмици или малко по-малко.

Във Филмор жителите се държаха враждебно, както и всичките след Соленото езеро. Смееха ни се, когато се опитвахме да си купим храна, а дори ни и дразнеха, че сме били мисурийци.

Когато навлязохме в селището, пред най-голямата от десетината къщи стояха вързани два ездитни коня, прашни и оклюмали. Старецът, за когото бях споменал, този с дългата обгоряла от слънцето коса и риза

от еленова кожа и който беше нещо като помощник или адютант на баща ми, дойде с коня си близо до нашия фургон и с едно кимване посочи изморените оседлани коне.

– Не жалят конете, капитане – промърмори той полугласно – И защо ли, да ги вземат мътните, препускат толкова, ако не зарад нас?

Но баща ми вече беше забелязал състоянието на двата коня, а моите любопитни очи бяха забелязали него. И бях видял очите му да блясват, устните да се стискат и дълбоки бръчки да се връзват в прашното му лице. Това беше всичко. Но аз се досетих за какво става дума и разбрах, че двата уморени оседлани коня са още една зловеща подробност, добавила се към нашето положение.

– Чини ми се, че те ни следят, Лабан – забеляза баща ми.

Именно във Филмор видях човека, когото ми предстоеше да видя пак. Беше висок, плещест мъж, в доста напреднала средна възраст, явно с цъфтящо здраве и огромна сила – не само физическа но и на волята. За разлика от повечето мъже, които бях свикнал да виждам наоколо си, беше обръснат. Няколкодневната брада издаваше, че е вече доста побелял. Имаше необикновено голяма уста с тънко устни, малко стиснати, сякаш му липсваха много предни зъби. Носът беше голям, ъгловат и дебел. Лицето също беше ъгловато, широко между скулите, с масивни челюсти доло и завършваше с високо интелигентно чело. А очите, сравнително малки, раздалечени малко повече от ширината на едно око – по-сини от най-сините, които бях виждал.

Бях го видял за първи път на мелницата във Филмор. Татко с неколцина от нашите мъже беше отишъл там, за да се опита да купи брашно, а аз, от любопитство да видя повече наши неприятели, не бях послушал майка си и се бях промъкнал незабелязано с тях. Този мъж бе един от четиримата или петимата, които стояха на купчинка с мелничаря по време на разговора.

– Видя ли го тоя тип с гладкото лице? – попита Лабан баща ми, след като бяхме излезли вън и се връщаме в стана.

Татко кимна.

– Е, това е Лий – продължи Лабан – Виждал съм го в Соленото езеро. Мръсник и половина. Има деветнайсет жени и петдесет деца, както се разправя. И направо побъркан на тема религия. Защо ли ни следи през тая проклета от бога земя?

Мудното ни, обречено пътуване продължаваше. Малките селища, където водата и почвата позволяваха да се живее, бяха по двадесет до петдесет мили едно от друго. Деляха ги песьчлива киселинна пустош и

суша. И във всяко селище мирните ни опити да купим храна бяха напразни. Отказваха ни грубо и питаха кой от нас им е продавал храна, когато сме ги напъдили от Мисури. Нямахме никакъв смисъл да им обясняваме, че сме от Арканзас. Ние наистина бяхме от Арканзас, но те настояваха, че сме мисурийци.

В Бивър, на пет дена път от Филмор, пак видяхме Лий. И пак видяхме уморени от препускане коне, вързани пред домовете. Но в Пароуън не го видяхме.

Седар сити беше последното селище. Лабан, който бе отишъл напред се върна да докладва на татко. Първите му новини бяха показателни.

– Видях Лий да препуска от селището, когато аз влязох, капитане. И в Седар сити има повече мъже и коне, отколкото човек би рекъл за такава градче.

Но ние нямахме никакви неприятности в селището. Само отказаха да ни продадат храна, а иначе ни оставиха на мира. Жените и децата си стояха по домовете, а някои мъже, макар и да се появяваха тук-там, не влизаха в нашия стан да ни дразнят.

Именно в Седар сити умря бебето на Уейнрайт. Спомням си как госпожа Уейнрайт плачеше и се молеше на Лабан да се помъчи да намери малко краве мляко.

– То може да спаси живота на бебето – казваше тя – А те имат краве мляко. Аз видях дойни крави с очите си. Иди, моля ти се, Лабан. Нищо няма да ти стане ако се опиташ. Най-много да ти откажат. Но няма да откажат, кажи им, че е за бебе, за едно мъничко бебе. Жените на мормоните имат майчински сърца. Не биха могли да откажат една чаша мляко за мъничко бебенце.

И Лабан се опита. Но както разправи после на татко, не е могъл да види нито една мормонска жена. Видял само мъже мормони, а те му отказали.

Това беше последното мормонско селище. Отвъд се простираше неплодната пустиня, а на другия ѝ край – страната на мечтите, да, митичната страна Калифорния. Когато фургоните ни излязоха от градчето рано сутринта, седнал до баща си на капрата, видях Лабан да дава воля на чувствата си. Бяхме изминали може би половин миля и се изкачвахме на ниско възвишение, което щеше да скрие Седар сити от погледа ни, когато Лабан обърна коня си, спря го и се изправи на стремената. Там, където беше спрял, имаше прясно изкопан гроб и аз разбрах, че е за бебето на Уейнрайт – не беше първия наш гроб, след като бяхме

прехвърлили планините Уасач.

Това беше фигура на прокобник. Стар и изпит, с дълго лице, хлътнали бузи, сплъстена, обгорена от слънцето коса, която стигаше до подраменете на ризата му от еленска кожа, чергите му бяха изкривени от омраза и безсилен гняв. Прихванал дългата си пушка с ръката, с която държеше поводите, тоъ се закани с юмрук срещу Седар сити.

– Господ да ви прокълне всички ви! – завика той – И децата и неродените ви рожби! Суша да погуби нивите ви! Пясък да ядете, подправен с отровата на гърмящи змии! Да се вгорчи водата на изворите ви! Дано...

тук думите му станаха неясни, понеже фургоните ни продължиха нататък, но повдигащите се рамене и заканващия се юмрук показваха, че само е започнал проклятието си. Това, че изразяваше общото чувство на кервана, пролича на многото жени, които се наведоха от фургоните, извадили мършави ръце и затресоха кокалести, обезформени от работа юмурици срещу последното огнище на мормонството. Един мъж, който вървеше в пясъка и подкарваше воловете на фургона зад нашия, се изсмя и размаха остена си. Той беше нещо необичайно, този смях, защото от дълги дни не се бе чувал смях в кервана.

– Начеши ги хубавичко, Лабан – насърчи го той – и аз мисля като теб.

И както керванът си вървеше напред, аз все се обръщах към Лабан, изправил се в стрemenата край гроба на бебето. Беше наистина чудновата фигура, с дългата коса, с мокасините и навоите с ресни. Еленовата му риза бе толкова стара и ухабена, че на места от нея висяха парцаливи влакна, някога красиви пискюли. Беше целият в развели се дрипи. Спомням си, на кръста му се клатушкаха мръсни кичури коса, които по време на пътуването ни след проливен дъжд ставаха лъскаво черни. Аз знаех, че това са скалпове на индианци и видът им винаги ме възбуждаше.

– Това ще му дойде добре – забеляза баща ми повече на себе си, отколкото на мен – Откога вече чакам да избухне.

– Иска ми се да се върне, че да вземе два три скалпа – обадох се аз.

Баща ми ме изгледа въпросително.

– Не ги обичаш мормоните, а синко?

Аз поклатих глава и усетих да ме изпълва и обзема непонятна омраза.

– Като порасна – казах след миг – ще ходя да ги убивам.

– Хей Джеси! – чу се гласа на майка ми от вътрешността на

фургона – Я си затварям устата веднага! – и на баща ми – Как не те е срам да оставиш момчето да говори така!

Двудневното пътуване ни доведе до планинските ливади и тука, далече от последното селище, не сложихме фургоните в кръг. Те си бяха горе-долу в кръг, но имаше много пролуки и колелата не бяха стегнати с вериги. Правеха се приготовления да останем цяла седмица. Добитъкът трябваше да си отпочине за истинската пустиня, макар че и това си беше същинска пустиня. Наоколо ни се виждаха същите ниски пясъчни хълмове, но бяха обрасли с редки хрусталаци. Равнината беше пясъчлива, но имаше малко трева – повече, отколкото бяхме виждали от много дни насам. На не повече от стотина стъпки от стана имаше слабо ручейче, което едва задоволяваше нуждите на хората, но по-надолу край леглото му други малки ручейчета се стичаха от склоновете на хълмовете и там пояхме добитъка.

Спряхме на стан рано този ден и понеже смятахме да останем една седмица, жените се заеха да прегледат мръсните дрехи с намерението да се заловят с прането им сутринта. Всички работеха, докато се свечери. Някой от мъжете кърпеха такъмите, други поправяха рамките и железните части на фургоните. Имаше много нажежаване и коване на желязо и затягане на болтове и гайки. Спомням си, че видях Лабан да седи с кръстосани крака в сянката на един фургон и да шие до здрачаване чифт нови мокасини. Той беше единственият в нашия керван, който носеше мокасини и дрехи от еленска кожа, и аз имах впечатлението, че не беше с нас, когато напуснахме Арканзас. Също така, той нямаше нито жена, нито семейство, нито свой фургон. Единственото, което притежаваше, беше конят, пушката, дрехите, с които лягаше и ставаше, и едно-две одеяла, оставени във фургона на Мейсън.

И на другото утро удари нашият час. На два дена път от последното мормонско селище, уверени, че наблизко няма индианци и без да се опасяваме изобщо за тях, за първи път не бяхме съединили фургоните с вериги в склучен кръг, нито сложили пазачи на добитъка, нито пък нощна стража.

Събуждането ми беше като кошмар. То настъпи неочаквано като гръмотевица. Бях в първия миг само буден, без да мога да съобразя нещо, и единствено се мъчех да анализирам и определя различните шумове, от които се състоеше тази неспираща гръмотевица. Чувах близки и далечни пушечни изстрели, викове и ругатни на мъже, писъци на жени и плач на деца. След това можах да различа пукот и свирене на куршуми, които се удряха в дървото и желязото на колелата и долнището на

фургоните. Който и да стреляше се целеше много ниско.

Когато взех да се надигам, майка ми, която явно тъкмо се обличаше, ме притисна надоло с ръка. Татко вече станал и излязъл по това време, изведнъж се втурна вътре.

– Излизайте! – извика той – Бързо! Лягайте на земята!

Той не губеше време. С един замах, който беше почти като удар, толкова беше бърз, той ме подхвана и буквално изхвърли от задния край на фургона. Едва успях да отпъля настрана, когато майка, татко и бебето тупнаха един връз друг на същото място.

– Тук Джеси! – извика ми татко и аз се присъединих към него да изгребвам пясъка зад прикритието на едното колело на фургона. Работехме бясно и с голи ръце. Майка ми също се присъедини.

– Продължавай, направи дупката по-дълбока, Джеси – заповяда татко.

Той се изправи и се втурна нанякъде в дрезгавата светлина и тичайки, даваше разни заповеди. (Сега вече знаех фамилиното си име. Аз бях Джеси Фанчър. Баща ми беше капитан Фанчър.)

– Легни! – чувах го аз – Укрий се зад колелата на фургоните и се окопай в пясъка! Семейните, изкарай жените и децата от фургоните! Спри огъня! Не стреляй повече! Спри огъня и бъди готов за атаката, когато дойде! Неженените, присъедини се към Лабан на дясното крило, Кокрейна на лявото и към мен в центъра! Не се изправяй! Пълзи!

Но атака не идваше. Усиленото и нередовно обстрелване продължи четвърт час. Загуби бяхме понесли в първите мигове на изненадата, когато някои рано ставащи мъже са били хванати неприкрити в светлината на огньовете, които са палили. Индианците – защото Лабан заяви, че са били индианци – бяха ни нападнали от откритото пространство и стреляха срещу нас лежешком. Татко се подготвяше за тях в нарастващата светлина. Неговата позиция беше близо до дупката, в която лежах с майка ми, и затова го чух, когато извика:

– Сега! ...всички заедно!

Отляво, отдясно и от центъра нашите пушки изстреляха в залп. Бях подал главата си да видя и можех да различа не един улучен индианец. Техният огън тутакси спря и ги видях да прибъгват назад през откритото пространство и да влачат със себе си мъртвите и ранените.

В същия миг у нас всички се заловиха за работа. Докато подреждаха фургоните в кръг с процепите навътре и ги връзваха с вериги (видях жени и малки момчета и момиченца да натискат с всички сили спиците на колелата, за да помогнат), ние направихме сметка на загубите си.

Първата и най-тежка беше, че и сетното ни добитче е било отвлечено. После, паднали край огньовете, които са палили, лежаха седем от нашите мъже. Четирима бяха мъртви, а останалите трима на умираше. Жените се занимаваха с други ранени мъже. Малкият Риш Хардейкър бе ранен в ръката от коршум. Беше едва шест годишен и аз си го спомням да гледа със зяпнала уста в скута на майка си как баща му превързва раната. Малкият Риш бе спрял да плаче. Аз виждах сълзите по бузите му, когато учудено гледаше върха на счупената кост, шръкнала от раната между китката и лакътя.

Баба Хуайт бе намерена мъртва във фургона на Фоксуел. Тя беше дебела и безпомощна стара жена, която никога не правеше нищо друго освен да седи и да пуши лула. Беше майка на Аби Фоксуел. Убита беше и госпожа Грант. Мъжът ѝ седеше до трупа ѝ. Беше много спокоен. В очите му нямаше сълзи. Само седеше там с пушката си на коленете и никой не го закачаше.

По указанията на баща ми хората работеха като бобри. Мъжете изкопаха голям окоп в центъра на корала, като направиха бруствер от изкопаниа пясък. В този окоп жените занесоха завивки, храна и разни други необходими неща от фургоните. Всички деца помагаша. Нямаше хленчене и почти никаква възбуда. Трябваше да се върши работа, а всички ние бяхме хора, родени за работа.

Големият окоп беше за жените и децата. Под фургоните по целия кръг изкопаха нисък окоп и направиха насип отпред. Той беше за бойците.

Лабан се върна от разузнаване. Той докладва, че индианците се отеглили горе доло на половин миля и държали пау-уау военен съвет. Видял ги също да отнасят от бойното поле шестима свои бойци, трима от които – каза той – били мъртви.

През цялата сутрин от този първи ден от време на време забелязвахме облаци прах, които говореха за придвижване на значителни отреди конници. Тези облаци идваха към нас и ни затваряха в кръг от всички страни. Но ние не виждахме нито едно живо същество. Само един облак прах се понесе в обратна посока от нас. Беше голям облак и всички казаха, че това е нашият добитък, откарван от врага. И нашите четиридесет огромни фургона, прехвърлили скалистите планини и преминали половината континент, стояха в безпомощен кръг. Без добитък те не можеха да тръгнат нататък.

По пладне Лабан се завърна от ново разузнаване. Бил видял нови индианци да прииждат от юг, което показваше, че сме обкръжени. По

същото това време видяхме десетина бели мъже да излизат на билото на нисък хълм към изток и да гледат към нас.

– Това решава въпроса – каза Лабан на татко – Индианците са били подучени.

– Те са бели като нас – чух Аби Фоксуел да казва недоволно на майка ми – Защо не дойдат при нас?

– Те не са бели – обадох се аз като гледах под око да не ме плесне мама – Те са мормони.

Тази нощ, след като се стъмни, трима от нашите младежи излязоха тайно от стана. Аз ги видях да тръгват. Бяха Уил Адън, Ейбъл Миликън и Тимоти Грант.

– Отиват в Седар сити да молят за помощ – каза баща ми на майка, докато хапваше нещо на бърза ръка за вечеря.

Майка ми поклати глава:

– Има достатъчно мормони да те чуят ако се провикнеш от стана – отговори тя – Щом те не искат да помогнат и не са се показали, значи и тя от Седар сити няма да помогнат.

– Но има дори мормони и лоши мормони... – започна татко.

– Досега не сме намерили добри – прекъсна го тя.

Чак сутринта чух за завръщането на Ейбъл Миликън и Тимоти Грант, но много скоро не бях чул само аз. Целият стан бе покрусен от това, което те разказаха. Тримата изминали само няколко мили, когато били спрени от бели мъже. Щом Уил Адън заговорил и казал, че са от кевана на Фанчър и отиват в Седар сити за помощ, те го застреляли. Миликън и Грант успели да избягат и да се завърнат с новината и тя угаси последната надежда в сърцата на всички ни. Белите бяха зад гърба на индианците и нас ни чакаше толкова дълго предусещаната гибел.

Сутринта на втория ден бяха нападнати нашите мъже, които отиваха за вода. Ручейчето беше само на петдесетина крачки пред корала ни, но пътят беше под обстрела на индианците, заели сега ниският хълм към изток. Разстоянието беше близко, защото хълмът едва ли бе по-далеч от осемдесет и няколко ярда. Но индианците явно не бяха добри стелци, защото нашите донесоха вода, без да бъдат улучени.

Като се изключи по някой случаен изстрел срещу стана, утрото ми на тихо. Бяхме се настанили в окопа и понеже бяхме свикнали на суров живот, чувствахме се достатъчно добре. Разбира се тежко беше на семействата на убитите, а трябваше да се гледат и ранените. Аз все се отскубвах от майка си, подтикван от ненаситното си любопитство да видя всичко, каквото става и успявах да сторя това. Вътре в корала, на юг от

големия окоп, мъжете изкопаха дупка и погребяха в нея седемте мъже и двете жени всеки заедно. Само госпожа Хейстингс, която беше загубила мъжа си и баща си създаваше много грижи. Тя плачеше и пискеше и отне много време на другите мъже и жени, докато я успокоят.

На ниския хълм на изток индианците непрестанно и бурно се разпавяха и кряскаха. Но освен да дадат по някой безобиден изстрел не правеха нищо.

– Какво им има на тия проклетници? – нетърпеливо питаше Лабан – Не могат ли да решат какво ще правят и да го направят?

Беше горещо в корала този следобед. Слънцето препичаше от безоблачното небе и нямаше вятър. Мъжете, налягали с пушките си в окопа под фургоните, бяха отчасти на сянка; но големият окоп, в който имаше повече от сто жени и деца, беше съвсем изложен на слънчевия зной. Тука бяха ранените, над които бяхме направили навес от одеяла. В окопа беше тясно и задушно и аз се изплъзвах от него към огневата линия и върших голяма работа като носех съобщения за татко.

Непоправимата ни грешка бе, че не бяхме направили кръга от фургоните така, че да включи и ручейчето. Затова беше виновно възбуждението от първото нападение, когато не бяхме знаели колко бързо може да бъде последвано от второ. А сега беше твърде късно. На осемдесет ярда разстояние от индианската позиция на хълма не смеехме да свалим веригите от фургоните. Вътре в корала, на юг от гробовете, бяха направили нужник, а на север от големия окоп в центъра баща ми беше изпратил няколко мъже да копаят кладенец за вода.

Късно следобед този ден, който беше вторият, пак видяхме Лий. Прекосяваше пеша по диагонал ливадата към северозапад извън обсега на пушечен изстрел. Татко издигна един от чаршафите на майка ми, вързан на два остена. Това беше бялото ни знаме. Но Лий не му обърна внимание и продължи да си върви.

Лабан искаше да го уцели от дълго разстояние, но татко го спря и му каза, че очевидно белите не бяха решили още какво да правят с нас и един изстрел срещу Лий можеше да ги накара да вземат набързо неблагоприятното решение.

– Слушай Джеси – каза татко, като откъсна една ивица от чаршафа и я върза на остена – Вземи това, излез и се опитай да поговориш с този човек. Не му казвай нищо за това, което ни се е случило. Само се помъчи да го накараш да дойде тука и да говори с нас.

Когато тръгнах да изпълня нареждането, готов да се пукна от гордост зарад това поръчение, Джек Дънъм извика, че и той искал да дойде

с мен. Джед ми беше горе доло връстник.

– Дънам, може ли твоето момче да отиде заедно с Джеси? – попита татко бащата на Джед – Двама е по-добре от един. Ще се пазят един друг от пакости.

Така Джед и аз, двама деветгодишни хлапаци, излязохме под бялото знаме да преговаряме с водача на неприятелите. Но Лий не искаше да говори. Когато ни видя да идваме, започна да ни се изплъзва. Ние не можахме да го доближим, колкото да му заговорим, а след малко той като че ли се скри в храсталаците, защото не можахме да го зърнем повече, а знаехме, че не може да е отишъл някъде другаде.

Джед и аз претърсихме гъстаците на стотици ярда навред наоколо. Не бяха ни казали колко време можехме да се забавим, а понеже индианците не стреляха срещу нас, продължавахме да обикаляме. Забавихме се повече от два часа, макар че ако беше само единият от нас, щеше да се върне след четвърт час. Обаче Джед искаше да се покаже по-смел от мен, а и аз също исках да се покажа по-смел от него.

Но глупостта ни не беше без полза. Ние вървахме смело под бялото си знаме и научихме, че станът ни е грижливо обсаден от всички страни. На юг от кервана, на не повече от половин миля, открихме голям индиански стан. Отвъд по ливадата видяхме индианчета, яхнали, да пасат ергеле коне.

Освен това видяхме и индианската позиция на хълма към изток. Ние сполучихме да се качим на ниско възвишение, за да разгледаме тази позиция. Двамата с Джед половин час се мъчихме да ги преброим и с много догадки заключихме, че трябва да са не по-малко от двеста. Видяхме и бели мъже при тях, които много приказваха.

Североизточно от кервана, на не повече от четиристотин ярда, открихме голям стан на белите зад ниско възвишение. А зад него видяхме да пасат петдесет-шейсет яздитни коня. На около една миля на север пък видяхме да се приближава малко облаче. Джед и аз почакахме, докато видяхме един мъж да се втурва в галоп в стана на белите.

Когато се върнахме в корала, първото нещо което ми се случи, беше плесница от майка ми, задето съм се бавил толкова дълго; но татко похвали Джед и мен, когато му докладвахме всичко.

– Сега може и да очакваме атака, капитане – каза Кокрейн на татко – Тоя човек, дето момчетата са го видели, не е препускарал току така. Белите съдържат индианците, докато не получат заповед по-отгоре. Може тоя човек да е донесъл заповед за добро или за зло. Те не жаят конете, това е положително.

Половин час след нашето завръщане Лабан се опита да излезе на разузнаване под бяло знаме. Но не беше направил и десетина крачки извън кръга, когато откриха огън срещу него и го накараха да се върне тичешком.

Малко преди залез аз бях в големия окоп и държах бебето, докато майка ми постели одеялата за спане. Бяхме толкова много, кажи го натъкани един връз друг. Имаше тъй малко място, че предишната нощ много от жените бяха спали седнали, сложили глава на коленете си. Точно до мен, толкова близо, че когато мяташе ръце, ме удряше по рамото, умираше сайлас Дънлап. Беше ранен в главата при първото нападение и целия втори ден не беше на себе си, блънуваше и пееше глупави песнички. Една от тези песнички, която повтаряше безброй пъти и която подлудяваше майка ми беше:

Едно дяволче на друго рече:

„Дай ми мъничко тютюн от твоята пунгия!“

А пък то на първото отсече:

„Пази паричките и своята кесия –

ще има винаги титци и в твоята пунгия.“

Аз седях точно до него и държах бебето, когато атаката срещу нас започна. Беше по залез и аз гледах с широко отворени очи Сайлас Дънлап – това бяха последните му предсмъртни мигове. Жена му Сара беше сложила едната си ръка на челото му. И тя, и леля й Марта тихо плачеха. И тогава дойде това: избухвания и куршуми от стотици пушки. Те бяха залегнали в полукръг по цялото протежение от изтокна север и от там назапад и обсипваха нашата позиция с олово. Всички в големия окоп налягаха. Много от по-малките деца се разреваха и жените си имаха работа да ги умиряват. В началото някой от жените записаха, но те бяха малко.

Хиляди изстрели трябва да са се изсипали срещу нас за следващите няколко минути. Колко ми се искаше да изляза до окопа под фургоните, където нашите мъже поддържаха непрекъснат, но нередовен огън! Всеки стреляше по свой почин щом видеше някой да натисне спусък. Но майка ме подозираше в това и ме накара да клекна долу и да продължа да държа бебето.

Тъкмо се бях загледал в Сайлас Дънлап – той все още потрепваше – когато убиха малкото бебе на семейство Касълтън. Държеше го Дороти Касълтън, която беше към десет годишна, тъй че то бе убито в нейните

ръце. Тя остана съвсем здрава. Чух да говорят за това наоколо, предполагаха, че куршумът се удари високо в някой фургон и отскочил доло в окопа. Било чиста случайност, казваха, също че с изключение на такива случки, сме били в безопасност в нашия ров.

Когато се обърнах пак Сайлъс Дънлап беше умрял и аз изпитах остро разочарование, че не можах да стана свидетел на това изключително събитие. Никога още не бях имал късмета да видя човек да умира пред очите ми.

Дороти Касълтън изпадна в истерия от случилото се и вика, и писка дълго време, докато не зарази отново госпожа Хейстингс, общо взето се вдигна такава врява, че баща ми заповяда на Уат Къмингс да изпълзи до нас и да разбере какво е станало.

Стрелбата продължи, докато съвсем се смрачи, макар отделни изстрели да се чуваха и през нощта. Двама наши мъже бяха ранени в тази престрелка и ги донесоха в големия окоп. Бил Тайлър бил убит на място и него, Сайлас Дънлап и бебето на госпожа Касълтън погребяха заедно наред с другите в тъмнината.

Цяла нощ мъжете се сменяха да копаят кладенеца все по-дълбоко, но единствения признак за вода беше влажният пясък. Двама трима мъже донесоха няколко кофи вода от ручей; по тях откриха стрелба и те се отказаха, когато един куршум преряза лявата ръка на Джереми Хопкинс в китката.

Следващото утро, тртото, беше още по-горещо и по-сухо. Ние се събудихме жадни, а и нямаше как да се готви. Устата на всички бе тъй пресъхнала, че не можехме да ядем. Аз опитах парче корав хляб, което ми даде майка, но трябваше да се откажа. Стрелбата ту се засилваше ту отслабваше. Понякога стотици стреляха срещу стана. В други моменти настъпваше затишие и не се чуваше нито един изстрел. Татко непрекъснато предупреждаваше мъжете да не хаят патрони, защото мунициите ни бяха към края.

И през цялото време мъжете копаеха кладенеца. Беше толкова дълбок, че вдигаха пясъка в кофи. Тези, които вдигаха кофите бяха изложени и едного от тях раниха в рамото. Беше Питър Бромли, който караше воловете на фургона на Блъдгуд и беше годен за Джейн Блъдгуд. Тя изскочи от окопа, затича се право при него под летящите куршуми и го доведе в заслона. Към пладне кладенецът се срути и падна усилената работа да се изровят двамата засипани в пясъка. Еймос Уентуърт не можа да се свести цял час. След това укрепиха кладенеца с дъски от дъната на фургоните и процепите и копането продължи. Но единственото, до

което стигнаха, а бяха на двадесет фута дълбочина, беше влажен пясък. Вода не се просмукваше.

По това време условията в големия окоп бяха ужасни. Децата се молеха за вода, а бебетата прегракнали от плач, продължаваха да плачат. Робърт Кар, друг наш ранен, лежеше на около три-четири крачки от майка ми и мен. Не беше на себе си, мятеше ръце и викаше за вода. А някои от жените бяха в почти същото състояние и не спираха да кълнат мормоните и индианците. Други жени много се молеха, а трите големи моми, сестрите Демдайк, пееха църковни химни с майка си. Други жени вземаха влажния пясък, който изкарваха от дъното на кладенеца и покриваха с него голите тела на бебетата в опита си да ги разхладят и успокоят.

Двамата братя Феърфакс не можаха да издържат повече и с кофи в ръка пропъзяха под един фургон и се втурнаха към ручей. Джайлс не беше стигнал и половината път, когато падна. Роджър успя да стигне и да се върне без да го ударят. Той донесе две непълни кофи, защото част от водата се разплиска от тичането. Джайлс припъзля обратно и когато му помогнаха да слезе в окопа, устата му кървеше и той кашляше.

Две непълни кофи вода бяха нищо за повече от сто души, без да броим мъжете. Само бебетата и най-малките деца, и ранените получиха по малко. Аз не получих нито глътка, при все че майка ми натопи парченце плат в няколкото лъжици, които ѝ дадоха за бебето, и ми избърса устата. За себе си не направи това, защото ми даде едно влажно парцалче да го дъвча.

Положението се влоши и следобеда стана неопикуемо. Спокойното слънце жареше през ясения безоблачен въздух и певръщаше в пещ дупката ни в пясъка. А от всички страни наоколо вилнееха пушечни гърмежи и кръсъци на индианците. Само от време на време баща ми позволяваше по някой единичен изстрел, и то само на най-добрите ни мерачи като Лабан и Тимоти Грант. Но през цялото време непрекъснат поток олово заливаше нашата позиция. Нямаше обаче други пакостни рикошети, а и нашите мъже залегнали в окопа, без да стрелят, не понасяха загуби. Само четирима бяха ранени и само един от тях – тежко.

По време на едно затишие в стрелбата татко дойде в окопа. Той поседя няколко минути до майка и мен без да говори. Като че ли се вслушваше във всичките надигащи се стонове и молби за вода. Веднъж се измъкна от окопа и отиде да види кладенеца. Донесе само влажен пясък, който натрупа дебело на гърдите на Робърт Кар. След това отиде при Джек Дънам и майка ми и изпрати да повикат бащата на Джек от

стрелковия окоп. Бяхме всичките толкова натясно, че когато някой се движеше вътре в рова, трябваше внимателно да пропълзва през телата на налягалите.

След малко татко пропълзя пак при нас.

– Джеси, страх ли те е от индианците? – попита той.

Аз убедително поклатих глава като си мислех, че ще ме изпратят с някаква друга почетна задача.

– Страх ли те е от проклетите мормони?

– От никакви проклетни мормони! – отвърнах аз, като се възползвах от случая да ругая враговете ни, без да ме е страх от наказващата ръка на майка ми.

Забелязах беглата му усмивка, която заигра за миг по уморените му устни, когато чу отговора ми.

– Виж тогава какво, Джеси – каза той – ще отидеш ли с Джек на ручей за вода?

Аз нетърпеливо скочих.

– Ще ви облечем двамата като момичета – продължи татко – та може и да не стрелят по вас.

Аз настоях да отида както си бях, като мъж, който носи панталони, но скоро скоро се предадох, щом баща ми подхвърли, че ще намери някое друго момче да го преоблече и изпрати заедно с Джек.

От фургона на семейство Чатокс донесоха един сандък. Момичетата им бяха близначки и горе долу на един ръст с Джек и мен. Няколко жени се събраха наоколо да помогнат. Сложиха ни неделните рокли на момичетата, които бяха пропътували в сандъка целия път от Арканзас.

Обзета от безпокойство, майка ми остави бебето на Сара Дънлап и дойде с мен чак до стрелковия окоп. Там, под един фургон, зад малкия пясъчен бруствер, Джек и аз получихме последни нареждания. После изпълзахме навън и се изправихме на открито. Бяхме облечени съвсем еднакво – бели чорапи, бели рокли с широки сини колани и големи бели шапки. С дясната си ръка Джек стискаше моята лява. Във всяка от свободните ръце ние носехме по две малки кофички.

– Спокойно – предупреди ни татко, когато ние тръгнахме – Вървете бавно. Ходете като момичета.

Не гръмна нито един изстрел. Ние стигнахме ручей здрави и читави, напълнихме кофите, легнахме по корем и хубаво се напихме. С пълна кофа във всяка ръка тръгнахме обратно. И пак не изгръмя нито един изстрел.

Не мога да си спомня колко пъти отидохме – не по-малко от

петнадесет или двадесет. Вървахме бавно, винаги ръка за ръка, винаги се връщаме бавно с четири кофи вода. Изумително е колко жадни бяхме. Ние лягахме няколко пъти и бавно пиехме.

Но това беше твърде много за неприятелите ни. Не мога да си представя, че индианците щяха да се сдържат и да не стрелят толкова дълго, без оглед на това дали сме момичета, или не, ако не бяха изпълнявали нарежданията на белите, които бяха при тях. Както и да е, Джек и аз тъкмо тръгнахме още веднъж, когато една пушка изгърмя от хълма на индианците, след това още една.

– Върнете се! – извика майка ми.

Погледнах Джек и видях, че той гледа мен. Знаех, че е упорит и че е решил да не се отказва пръв. Затова тръгнах напред и той тръгна в същия миг с мен.

– Хей!... Джеси! – извика майка ми и вдумите и прозвуча повече от една плесница.

Джек предложи да се хванем за ръка, но аз поклатих глава.

– Бегом! – казах аз.

И докато ние препускахме по пясъка, като че ли всичките пушки на индианците загърмяха срещу нас. Аз стигнах до ручея пръв, тъй че Джек трябваше да почака докато си напълни кофите.

– Сега бягай – каза ми той и по спокойния начин, по който се залови да пълни своите кофи, разбрах, че е решил да остане последен.

Тогава аз клекнах и докато чаках, наблюдавах облачетата прах вдигнати от куршумите. Обратно тръгнахме един до друг бегом.

– Не бързай толкова – предупредих го аз – ще разплискаш половината вода.

Това го жегна и той чувствително забави крачките си. Насред пътя аз се препънах и паднах по лице. Един куршум, забил се точно пред мен, ми напълни очите с пясък. За миг помислих, че са ме улучили.

– Нарочно го направи – присмя ми се Джек, когато се изправих на крака. Беше спрял и ме чакаше.

Схванах какво мисли. Смяташе, че съм паднал нарочно, за да разсипя водата и да се върна пак. Съперничеството между нас бе сериозно нещо – толкова сериозно, че аз незабавно се възползвах от намека му и се върнах обратно при ручея. А Джек Дънам, без да обръща внимание на куршумите, които вдигаха облачета прах наоколо му, остана там прав на открито да ме дочака. Ние се прибрахме един до друг с почести, въпреки момчешкото ни безразсъдство. Но когато предавахме водата Джек имаше само една кофа. Куршум беше прострелял другата близо до

дъното.

Майка си го изкара на мен, като ми прочете урок за непослушанието. Сигурно е знаела, че след това, което бях направил, татко нямаше да й позволи да ме плесне; защото, докато ми четеше конското евангелие, татко ми намигна през рамото й.

В окопа посрешнаха Джед и мен като герои. Жените плачеха и ни благославяха, и ни целуваха, и ни мачкаха. И трябва да призная, аз бях горд от тези прояви, макар, както и Джед, да се преструвам, че не ми харесват тези излияния. Но Джереми Хопкинс, с голяма превръзка на остатъците от лявата китка, каза, че ние сме от тестото, от което се правят белите мъже. От това се почувствах по-горд, отколкото от всичко друго.

До края на деня мен като че ли ме занимаваше главно болката в дясното око, причинена от пясъка, който бе вдигнал забилия се пред мен куршум. Окоето ми кървясало, каза майка, а на мен ми се струваше, че ме боли еднакво, било отворено или затворено. Аз опитах и едното и другото.

В големия окоп беше по-спокойно, защото всички бяха получили вода, макар големият въпрос, как ще се снабдим с вода пак, отново да стоеше пред нас. Наред с него стоеше и известният факт, че бяхме останали почти без муниции. Щателната проверка на фургоните, направена от татко, завърши с намирането на пет фунта барут. Още много малко имаше в барутниците на бойците.

Спомних си за нападението по залез предишния ден и се подготвих за него този път, като се промъкнах овреме в бойния окоп. Пропълзях по-близичко до Лабан. Той съсредоточено дъвчеше тютюн и не ме забеляза. Известно време го наблюдавах със страх, че като ме открие, ще ми заповяда да си отида. Той хвърляше продължителни погледи между колелата на фургоните, задъвкваше съсредоточено за малко, след това плюеше внимателно в малка вдлъбнатинка, направена в пясъка.

– Как е работата? – попитах го най-после. Така той винаги се обръщаше към мен.

– Чудесно – отговори – Съвсем чудесно, Джеси, щом мога да дъвча пак. Устата ми беше така пресъхнала, че не бих могъл да дъвча от изгрев, ако ти не беше донесъл вода.

В този миг над върха на хълмчето на североизток, заето от белите, някой показва глава и рамене. Лабан се прицелваше с пушката много дълго. Сетне поклати глава:

– Четиристотин ярда. Не, няма да рискувам. Може да го улуча, а пък може и да не го улуча, а татко ти много държи сметка на барута.

– какви са нашите изгледи, как мислиш? – попитах аз по мъжки, защото след подвига с водата се чувствах кажи-речи като мъж.

Лабан като че се замисли преди да отговори:

– Няма да скрия от теб, Джеси, че сме много на тясно. Но ще се измъкнем, о, ще се измъкнем, можеш да заложиш на това и последния си долар.

– Някой от нас няма да се измъкнат – възразих аз.

– Кой например? – запита той.

– Ами Бил Тайлър, и госпожа Грант, и сайлас Дънлап, и всички други.

– Ами Джеси... те са вече в земята. Нали знаеш, всеки трябва да погребва покойниците си, като им дойде времето. Хората са го правили май от хиляди години, а живите все не намаляват. Виждаш ли, Джеси, раждането и умирането вървят ръка за ръка. А хората се раждат толкова бързо, колкото и умират... по-бързо ми се вижда, защото са станали повече и са се умножили. Ето на, днес следобеда можеше да те убият, както носеше вода. Но ти си тука, нали, бърбориш си с мен и сигурно ще пораснеш и ще станеш баща на чудесно голямо семейство в Калифорния. Казват, че всичко ставало голямо в Калифорния.

Бодрият поглед на нещата ми даде смелост да изрека изведнъж от-давна затаена мечта.

– Слушай Лабан, да речем, че те убият тука...

– Кого? Мене ли? – възкликна той.

– Казах само „да речем“ – обясних аз.

– Е добре, тогава. Карай нататък. Да речем, че ме убият?

– Ще ми дадеш ли твоите скалпове?

– Майка ти ще те наплеска, ако те види с тях – рече той.

– Няма що да ги нося, когато тя е наблизо. Нали, ако те убият, някой ще трябва да ги получи тия скалпове. Що да не съм аз?

– Защо не? – повтори той – Защо да не си ти? Добре Джеси. Аз те харесвам тебе и татко ти. В минутата, когато ме убият, скалповете са твои, и ножът за скалпиране също. И ето Тимоти Грант е свидетел... Чу ли Тимоти?

Тимоти каза, че е чул и аз останах да лежа безмълвен там, в задушния окоп, твърде много завладян от мисълта за големия си късмет, за да мога да изрека някаква благодарност.

Бях възнаграден за предвидливостта си да отида в окопа. По залез стана ново общо нападение и срещу нас бяха дадени хиляди изстрели. Никой от наша страна не бе одраскан. Затова пък, макар и ние да

дадохме само тридесетина изстрела, видях и Лабан и Тимоти Грант да улучват по един индианец. Лабан ми каза, че от първия ден стреляли само индианците. Бил сигурен, че никой бял не е дал нито един изстрел. Всичко това крайно много го озадачавало. Белите нито ни давали помощ, нито ни нападали, а през цялото време гостували на индианците, които ни нападали.

На другото утро се събудихме измъчени от жажда. Аз излязох, щом се зазори. Беше паднала тежка роса и мъже, жени и деца я ближеха с език от процепите, спирачките и шините на колелата.

Говореше се, че Лабан се завърнал от разузнаване, тълно преди развиделяване; че подпъзлял близо до позициите на белите; че те били вече на крак; и че на светлината на огньовете ги видял да се молят, наредили се в голям кръг. Той също докладвал, че според думите, които доловил, те се молили за нас и какво да се прави с нас.

– Дано господ ги просветли тогава – чух да казва една от сестрите Демдайк на Аби Фоксуел – защото не зная какво ще правим цял ден без вода, пък и барутът ни е на свършване.

Цялата сутрин не се случи нищо. Не бе даден нито един изстрел. Само слънцето жареше в неподвижния въздух. Жаждата ни се изостряше и скоро бебетата се разплакаха, а по-малките деца се разхленчиха и заоплакваха. По пладне Уил Хмилтън взе две големи кофи и се запъти към ручея. Но преди да успее да пропъзти под фургона, Ан Демдайк изтича, прегърна го с двете ръце и се помъчи да го задържи. Обаче той говори с нея, целуна я и продължи. Не се даде нито един изстрел, нито някой гръмна през цялото време, докато той отиде и се върна с водата.

– Слава на господ! – възкликна старата госпожа Демдайк – Това е поличба. Те са се смилели.

Такова беше мнението на много от жените.

Към два часа, след като бяхме яли и се чувствахме по-добре, се появи един бял с бяло знаме. Уил Хамилтън излезе и говори с него, върна се и приказва с татко и другите ни мъже и тогава излезе пак при непознатия. По надалече видяхме да стои и гледа един мъж, в когото познахме Лий.

У нас настъпи голямо възбуждение. Жените изпитаха такова облекчение, че плачеха и се целуваха, а старата госпожа Демдайк и други пееха „Алилуя“ и благославяха бога. Предложението, прието от нашите мъже, беше да се поставим под знамето на примирieto и да бъдем защитени от индианците.

– Трябваше да го направим – чух татко да казва на майка.

Той седеше с увиснали рамене и подтиснат на един процеп.

– Ами ако те са си наумили предателство? – попита майка.

Той сви рамене.

– Ще трябва да заложим натова, че не са – рече той – Ние свършихме барута.

Няколко от нашите мъже свалиха веригите от един фургон и го дръпнаха настрана. Аз изтичах да видя какво става. При нас влезе самият Лий, последван от два празни фургона, карани всеки от по един мъж. Всички се стълпиха около Лий. Той каза, че им било много трудно да задържат индианците да не се нахвърлят върху ни и че майор Хигли с петдесет души от мормонската милиция били готови да ни вземат под своите грижи.

Но това, което събуди у татко, Лабан и някои от другите мъже известно подозрение, бяха думите на Лий, че трябва да сложим всичките си пушки в един от фургоните, за да не разпалим враждата на индианците. Така сме щели да изглеждаме като пленници на мормонската милиция.

Баща ми се изправи и беше готов да откаже, когато погледна Лабан, който отговори полугласно:

– В нашите ръце ще имаме от тях също толкова полза, колкото и ако са във фургона, след като сме си похарчили барута.

Двама от нашите ранени, които не можеха да ходят, бяха сложени във фургоните, а заедно с тях и всички малки деца. Лий като че ли ги делеше на под и над осемгодишни. Джек и аз бяхме едри за възрастта си, а освен това бяхме и на девет години, затова Лий ни сложи при по-възрастните и каза, че ще върви с жените пеша.

Когато взе бебето от майка и го сложи във фургона, тя започна да се противи. После я видях да стиска устни и да се предава. Тя беше си-воока жена на средна възраст с енергични черти и доста пълна. Но дългото пътуване и лишенията и се бяха отразили, тъй че сега беше с хлътнали бузи и измършавяла, и както всички жени от кервана, имаше мрачно изражение на непрестанна тревога.

Когато Лий описа реда за движение, Лабан дойде при мен. Лий каза, че жените и децата, които вървят пеша, трябвало да бъдат първи в редицата, последвани от двата фургона. След това мъжете, в нишка по един подир жените. Когато чу това, Лабан се доближи до мен, отвърза скалповете от колана си и ми ги върза на кръста.

– Но теб още не са те убили – запротестирах аз.

– То се знае, че не са – отвърна той шеговито – Само съм си

поправил поведението. Туй носене на скалпове е суетно нещо, езическа работа – Той се прекъсна за миг, сякаш бе забравил нещо, после рязко се завъртя на токове, за да отиде при мъжете от кервана, и рече през рамо: – Е, сбогом Джеси.

Аз се чудех защо се сбогува, когато един бял на кон влезе в лагера. Той каза, че майор Хигби го пратил да ни каже да побързаме, защото индианците можели да ни атакуват всеки миг.

Така изтеглянето ни започна, фургоните отпред. Лий вървеше напред с жените и пешите деца. След нас, след като изчакаха да изминем стотина двеста фута напред, тръгнаха нашите мъже. Когато излязохме от корала, видяхме милицията на малко разстояние пред нас. Мъжете стояха облегнати на пушките си в дълга редица по на шест фута един от друг. Когато минавахме край тях, неволно ми направи впечатление колко строги бяха лицата им. Изглеждаха като хора на погребение. Същото забелязоха и жените и някои от тях се разплакаха.

Аз вървах точно зад майка си. Бях избрал това място, за да не зърне скалповете ми. След мен идваха трите сестри Демдайк, две от тях крепяха старата си майка. Чувах през цялото време Лий да подвиква на мъжете, които караха фургоните, да не бързат толкова много. Един мъж на кон ни наблюдаваше как минаваме и една от сестрите Демдайк каза, че трябва да е майор Хигби. Не се виждаше нито един индианец.

Всичко стана, когато нашите мъже се изравниха с милицията и аз тъкмо се бях обърнал да видя къде е Джек Дънам. Чух майор Хигби да се провиква на висок глас: „Изпълнете дълга си!“ Всичките поушки на милицията сякаш изгърмяха изведнъж и нашите мъже паднаха един подир друг. Трите сестри Демдайк паднаха едновременно. Обърнах се да видя как е майка ми, тя също беше на земята. Точно срещу нас от храстите изскочиха стотици индианци – всичките стреляха. Видях сестрите Дънлап да побягват през пясъка и се втурнах подире им, защото и белите и индианците, всичките ни избиваха. Когато тичах, видях коларят на единия от фургоните да застрелва двамата ранени. Конете на другия фургон се мятаха и вдигаха на задните крака и коларят се мъчеше да ги задържи.

Точно тогава, когато момченцето, което бях аз, тичаше подир сестрите Дънлап, тогава го настигна тъмата. Всички спомени спират там, защото там спира съществуването на Джеси Фанчър и Джеси Фанчър изчезна завинаги. Образът, който представляваше Джеси Фанчър, тялото, което му принадлежеше, понеже беше материя и призрак, като призрак отмина в небитието. Обаче нетленния дух не спря съществуването си. И

в следващото си въплащение стана духът, обитаващ това призрочно тяло, познато като Даръл Стандинг, което скоро щеше да бъде изведено и обесено, изпратено в небитието, където отиват всички призраци.

Има един доживотен тука, във Фолсът, Матю Дейвис, от старо пинерско семейство, който е отговорник за бесилката и ексекюторната камера. Той е стар и неговото семейство е прекосило равнините в ранните дни на заселничеството. Аз приказвах с него и той потвърди клането, в което е бил убит Джеси Фанчър. Когато този стар доживотен затворни е бил дете, в семейството му много се говорело за клането в Планинските ливади. Децата във фургона, каза той, били почадени, понеже били много малки, за да разправят приказки.

Всичко това предоставям на вашето внимание. Никога през живота си като Даръл Стандинг не съм прочел нито един ред, нито чул ни една дума за кервана на Фанчър, загинал на Планинските ливади. Въпреки това в усмирителната риза в затвора Сан Куентин аз научих всичките тези подробности. Не бих могъл да съчина тези данни от нищо, също както не бих могъл да сътворя от нищо динамита. Тези сведения и тези факти, които разказах, могат да се обяснят само по един начин. Те идват от духовното ми аз – от духа, който противно на материята, не загива.

Като приключвам тази глава, трябва да спомена, че Матю Дейвис ми разказа още и това, че няколко години след клането Лий бил заведен от властите на Съединените щати на Планинските ливади и там бил ексекутиран на мястото на някогашния корал.

ГЛАВА 14

Когато на края на първия ми десетдневен срок в усмирителна риза бях врът в съзнание от палеца на доктор Джаксън, с който той натисна единият ми клепац, аз отворих и двете си очи и се усмихнах в лицето на директора Атъргън.

– Твърде проклет, за да живе и твърде подъл, за да умре – бе неговата забележка.

– Десетте дена минаха, господин директоре – пошепнах аз.

– Добреде, сега ще те разшнуроваме – изръмжа той.

– Не е това – казах аз – Нали забелязахте усмивката ми? Ако си спомняте, ние имахме малък облог. Не си давайте труд първо да ме разшнуровате, ами дайте тютюна и книжките за цигари на Морел и Опънхаимър. А за закръгляне на сметката ето ви още една усмивка.

– О, зная ги аз такива като теб, Стандинг – сръза ме директорът – Но нищо няма да спечелиш с това. Ако аз не те пречупя, ти ще счупиш всички рекорди за лежане в усмирителна риза.

– Той вече ги е счупил – обади се доктор Джаксън – Кой е чул някой да се усмихва след десет дена в риза?

– Воля и самохвалство – възрази директорът – Разшнуровай го, Хъчинс.

– За къде бързате – попитах аз, разбира се шепнешком, защото жизнените сили у мен бяха толкова намалели, че ми трябваше малкото останала сила и колкото имах воля, за да мога дори да шепна – За къде бързате? Не ме е страх, че ще изгърва някой влак, а ми е толкова дяволски хубаво, както съм си, че предпочитам да не ме тревожите.

Но те ме разшнуроваха все пак и ме изгърколиха до зловонната риза на пода – някаква скована безпомощна живина.

– Нищо чудно, че му е било удобно – каза капитан Джейми – Той нищо не е усещал. Той е парализиран.

– Парализирана е баба ти – присмя се директорът – Изправи го на крака и ще видиш, че той стои.

Хъчинс и лекарят ме изправиха.

– Сега пуснете! – изкомандва директорът.

Животът не можеше да се върне изведнъж в тялото, което е било фактически мъртво десет дена, и поради това, понеже нямаше още сили в плътта ми, коленете ми се подгънаха, аз рухнах, гърколих се настрани

и си разбих челото в стената.

– Видяхте ли? – възкликна капитан Джейми.

– Чудесен актьор! – отвърна директорът – Тоя човек има сили да направи какво ли не!

– Прав сте господин директоре – пошепнах от пода – Аз го направих нарочно. Това беше театрално падане. Вдигнете ме и аз ще го повтора. Обещавам ви, че ще бъде много забавно.

Няма да се спирам върху мъчителността на възвршващото се кръвообращение. Тя щеше да стане нещо обикновено за мен и допринесе своя дял за връзването в лицето ми на бръчките, които ще занеса на бесилото.

Когато най-после си излязоха, останах да лежа до края на деня, зашеметен, в полусъзнание. Има толкова неща, като анестезия на болката, предизвикана от болка, твърде остра, за да я изтърпиш. И аз се запознах с тази анестезия.

Привечер можех вече да пълзя из килията си, но все още не можех да се изправа. Пих много вода и се почистих, доколкото успях; но чак на другия ден можах да се накарам да ям, и то със съсредоточено усилие на волята.

Програмата, която бе предписана от директора Атьртън, беше да ме оставят за няколко дена да си почина и да се съвзема, и след това, ако междувременно не изкажа скривалището на динамита, трябваше да ме сложат в усмирителна риза за още десет дена.

– Съжалявам, че ви причинявам толкова грижи, господин директоре – казах му аз – Жалко е, че все не мога да умра в ризата и да ви освободя от мъченията ви.

Съмнявам се по онова време да съм тежал и трошка повече от деветдесет фунта. А пък две години преди това, когато вратите на Сан Куентин се затвориха зад мен, бях тежал сто шестдесет и пет фунта. Изглеждаше невероятно, че бих могъл да изгубя още нещо от теглото си и да остана жив. И въпреки това в последвалите месеци отслабвах малко по малко, докато сигурно трябва да съм бил по-близо до осемдесет, отколкото до деветдесет фунта. Зная, че след като сполучих да се измъкна от единичката и да ударя надзирателя Търстън по носа, преди да ме заведат в Сан Рафаел да ме съдят, когато ме почистиха и обръснаха, съм тежал осемдесет и девет фунта.

Има някой, които се чудят как човек се ожесточава. Директорът Атьртън беше жесток човек. Той ме ожесточи мен, а тази моя ожесточеност му подейства и го направи още по-жесток. И въпреки всичко, той

не можа да ме убие. Трябваше да се прибегне до щатското правосъдие в Калифорния, съдия, даващ присъда за обесване, и губернатор, отказващ помилване, за да ме изпратят на бесилката за това, че съм ударил с юрук надзирател в затвора. Аз винаги ще поддържам, че този надзирател е имал много чувствителен нос. Тогава аз бях сляп като прилеп залитащ скелет. Понякога се чудя дали наистина съм му разкървавил носа. Разбира се, той се закле за това в съда. Но аз съм познавал надзиратели, които са полагали клетва и за по-лоши лъжесвидетелства от това.

Ед Морел бе нетърпелив да узнае дали съм сполучил с опита, но когато поиска да говори с мен, бе прекъснат от Смит надзирателят, който се случи да бъде дежурен за единичките.

– няма значение, Ед – изчуках му аз – Ти и Джейк ще си мълчите, а аз ще ви разправам всичко. Смит не може да ви попречи да слушате и не може да ми попречи на мен да чукам. Те положиха крайни усилия, но аз все още съм жив.

– да го спреш това, Стандинг! – ревна Смит от коридора, към който се отваряха всички килии.

Смит беше особено мрачна личност, несравнено най-жестокият и най-злобният между надзирателите ни. Ние често разсъждавахме дали го тормози жена му, или има хронически запек.

Аз продължих да чукам с кокалчетата на ръката си и той дойде до решетката да ми се озъби.

– Казах ти да я спреш тая работа! – изръмжа той.

– Съжалявам – отвърнах любезно аз – но имам нещо като предчувствие, че ще продължа да чукам. И ...ъ-ъ-ъ...моля да ме извините за интимния въпрос... какво ще направите?

– Аз ще... – започна той гневно и с това, че не можа да довърши забележката си, доказа, че думите му не са за изказване.

– Да? – подканих го аз – Какво точно, моля?

– Ще извикам тук директора – рече той със запъване.

– Моля ви се поканете го. Крайно очарователен господин, дума да не става. Блестящ пример за облагородяващите влияния, които се промъкват в нашите затвори. Доведете го при мене веднага! Искам да му се оплача от вас.

– От мен ли?

– Да, точно така, от вас – продължих аз – Вие настоявате по груб, селяшки начин да прекъснете разговора ми с другите гости на това общежитие.

И директорът Атъргън дойде. Вратата се отключи и той се втурна в

килията. Но – о! – аз бях толкова недосегаем! Той беше направил най-лошото, което можеше да направи. Той нямаше власт над мен.

– Ще ти прекъсна храната! – закъни се той.

– Както обичате – отговорих – Свикнал съм на това. Не съм ял десет дни и, знаете ли, да се мъчиш да започнеш да ядеш отново е ужасно нещо.

– А, ти ме заплашваш, така ли? Гладна стачка, а?

– Извинете – казах аз и гласът ми беше кадифен от учтивост – Това предложение излезе от вас, не от мен. Помъчете се поне понякога да бъдете логичен. Надявам се да ми повярвате, че нелогичността ви е далеч по-болезнена за мен, отколкото всичките ви изтезания.

– Ще спреш ли да водиш разговори с чукане? – попита той.

– Не, моля да ме извините, че ви ядосвам, но нещо толкова силно ме принуждава, да разговарям с чукане, че...

– Още две думи и ще те сложа пак в усмирителна риза! – прекъсна ме той.

– Моля ви се. За тази риза душа давам! Аз съм роден за усмирителна риза! Аз пълнея в ризата! Погледнете тая ръка – аз вдигнах ръка и му показах мускул, тъй смален, че когато го свалих, той изглеждаше като връв – Истински ковашки мускул, нали, господин директоре? Хвърлете око към изпъчените ми гърди. Венчаните борци да си пазят лаврите! Я коремът ми... знаете ли, човече, аз така дебелея, че моят случай ще се превърне в скандал с това прехвърляне в затворите. Внимавайте, господин директоре, че данъкоплатците може да ви подгонят!

– Ще спреш ли тия приказки с чукането? – изрева той.

– Не, благодаря ви за любезните грижи. След зряло размишление реших да продължа да говоря с чукане.

Той ме загледа за миг онемял и след това в пълно безсилие се обърна да си върви.

– Един въпрос, моля ви се.

– Какво има? – рече той през рамото си.

– Какво ще направите сега?

С проявената в този момент ярост за мен и до днес остава необяснимо чудо как не е умрял до сега от апоплексия.

Час след час, след като директорът безславно си отиде, аз изучквах и изучквах разказа за приключенията си. Чак вечерта, когато дежурството пое Джоунс Тестяното лице и започна както винаги тайничко да си подремва, можах да ми се обадят Морел и Опънхаймър.

– Въздушни кули! – отсече с чукане Опънхаймър.

„Да – помислих си аз – мечтите ни наистина се градят върху преживелиците.“

– Когато бях ношен разсилен, веднъж пуших опиум – продължи Опънхаймър – И искам да ти кажа, че с нищо не можеш да ме учудиш, що се отнася до виждане на разни неща. Сигур точно това правят разните писатели: пушат опиум, за да включат въображението си на трета скорост.

Но Ед Морел, който бе пътувал по същия път, както аз, макар и с други резултати, ми повярва. Каза ми, че когато тялото му умираше в усмирителната риза и сам той напускат затвора, никога не е бил някой друг освен Ед Морел. Никога не е преживявал предишни съществувания. Когато духът му блуждаел свободен, блуждаел винаги в сегашното. Разказа ми също, че както можел да напусне тялото си и да го гледа легнало в ризата на пода в килията, така можел да напусне затвора и в настоящето да посети отново Сан Франциско и да види какво става там. По този начин посетил на два пъти майка си, като и двата пъти я заварил да спи. При това скитане на духа – каза той – нямал никаква сила над материални неща. Не можел да отвори или затвори врата, да помръдне някой предмет, да издаде някакъв звук или да прояви присъствието си. От друга страна, материалните неща нямали сила над него. Стени и врати не представлявали препятствие. Същността или реалното нещо, което представлявал, била мисълта, духът.

– Бакалницата на ъгъла, близо до къщата, дето живееше майка ми, бе минала в други ръце – разправи ни той – Познах го по новата фирма над дюкяна. Трябваше да чакам шест месеца, докато мога да пиша първото си писмо, но когато писах, питах майка за това. И тя отговори да, собственикът се сменил.

– Прочете ли тая фирма на бакалницата? – попита Опънхаймър.

– Разбира се, че я прочетох – беше отговорът на Морел – Как иначе щях да го зная?

– Добре – изучака неверникът Опънхаймър – Това лесно можеш да докажеш. Някой път, когато на смяна са някой разбрани надзиратели, дето ни дават да хвърлим поглед на вестник, помъчи се да те сложат в усмирителна риза, измъкни се от тялото ни и отскочи до стария ни Фриско. Иди към два или три часа след полунощ на Трета и Пазарската улица, когато тъкмо изхвърлят утринните вестници. Прочети последните новини. Веднага бързо се промъкни в Сан Куентин, така че да си тук, преди влекачът с вестниците да е минал през залива и ми разкажи какво си прочел. Ще почакаме и ще вземем сутрешен вестник, когато

дойде, от надзирателя. Тогава, ако туй дете си ми го казал, го има във вестника, ще ти вярвам до гроб.

Това беше добър начин да се провери. Не можех да не се съглася с Опънхаймър, че такова доказателство щеше да бъде абсолютно. Морел каза, че ще го направи някой път, но че не му е чак толкова приятен процесът на напускане на тялото, та нямало да прави този опит, докато страданието му в усмирителната риза не стане съвсем непоносимо.

– Така е с всички: като се стигне до изпълнение, никакви ги няма – каза критично Опънхаймър – Моята майка вярваше в духове. Когато бях малък, тя вечно ги виждаше, говореше с тях, искаше им съвети. Но никога не е изкарала нищо истинско от тях. Духовете не можеха да й кажат къде старият може да хване някаква работа, или да намери златна мина, или да спечели на китайска лотария. Да се убиеш, не можеше. Глупостите, дете те й разправяха, бяха, че чичото на стария имал гуша или че дядо му умрял от скоротечна охтика, или че до четири месеца сме щели да се преместим, а туй последното беше от лесно по-лесно, като ви кажа, че се местехме средно по шест пъти на година.

Мисля, че ако Опънхаймър беше имал възможност да получи добро образование, от него щеше да излезе някой Маринети или Хекел¹⁸. Той беше земен човек в привързаността си към неопровержимия факт и обладаваше прекрасна, макар и студена логика. „Трябва да ми покажеш“ – беше основното му правило за разглеждане на каквото и да било. Липсваше му и за една йота вяра. Това беше изтъкнал Морел. Липсата на вяра не бе позволила на Опънхаймър да сполучи в постигането на малката смърт в усмирителната риза.

Виждаш, читателю, че не всичко беше безнадеждно лошо в единичките. При наличието на три ума като нашите имаше много неща, с които да убиваме времето. Много вероятно е, че ние се запазвахме един друг от полудяване, макар и да трябва да призная, че Опънхаймър бе гнил пет години в единичка свършено сам, преди да дойде Морел, и пак бе останал с разума си.

От друга страна, недей погрешно мисли, че животът в единичката беше една безумна оргия на блажено общуване и ободряващи психологични проучвания.

Ние изпитвахме много и ужасни болки. Надзирателите ни бяха зверове – подлещи, платени от теб, данъкоплатецо. Обстановката ни беше гадна. Храната беше отвратителна, еднообразна, не беше питателна.

18. немски биолог – защитник на трансформизма

Само хора, които си го налагаха с волята, можеха да преживеят с такава малокалорична диета. Сигурен съм, че нашите премирани говеда, овце, свини в Университетското показно стопанство в Дейвис биха залинели и умрели, ако не получаваха по-научно изчислени дажби, отколкото ние.

Ние няхмахме прочетни книги. Самото ни разговаряне с чукане беше нарушение на правилника. Светът, доколкото това засягаше нас, фактически не съществуваше. Беше по-скоро призрак свят. Опънхаймър например не беше виждал автомобил или мотоциклет. Понякога се промъкваша новини, но неясни, отдавна изживени, недействителни. Опънхаймър ми каза, че научил за Руско-японската война чак две години след нейния край.

Ние бяхме живи погребани, живи мъртъвци. Единочките бяха нашия гроб, в който при случай си говорехме с почукването на кокалчетата, както духовете почукват на спиритичен сеанс.

Новини ли? Какви малки неща бяха новини за нас! Смяна на хлебарите – можехме да го познаем по хляба. Какво е накарало Джоунс Тестяното лице да вземе една седмица отпуски? Дали за почивка, или поради болест? Защо Уилсън, само след десет дни на нощна смяна, е бил преместен другаде? Кой е насинил окото на Смит? Ние разсъждавахме със седмици за такива дреболии като последната.

Някой затворник, наказан с един месец в единичка, беше събитие. И въпреки това не можеше да научим нищо от такъв преходен и често пъти тъп Дантес, който оставаше в нашата преизподня твърде късо време, за да се научи да говори с чукане, и се връщаше пак в широкия бял свят на живите.

И все пак не всичко беше толкова незначително дребно в нашето царство на сенките. Например аз научих Опънхаймър да играе шах. Помислете си – какво огромно постижение е да научиш един човек през тринадесет килии с почукване на пръсти; да го научиш да вижда шахматна дъска, да може да си представи всичките фигури, пионките и разположението, да знае различните ходове; и да го научиш на всичко това с такова съвършенство, че двамата с него можехме накрая само с една зрителна представа да играем шах чисто мисловно. На края ли казах? Да отдам още веднъж дължимото на великолепния ум на Опънхаймър: накрая той започна да ме побеждава в играта – той, който никога в живота си не беше виждал шахматна дъска!

Каква представа например за офицер можеше да възникне в ума му, когато аз изчухвах основния ни код за *офицер*? Напразно често му

задавах точно този въпрос. Напразно той се мъчеше да ми опише с думи мисловният образ на нещо, което никога не беше виждал, но с което въпреки всичко беше способен да оперира по такъв майсторски начин, че да ме обърка безброй пъти в течение на една игра.

Мога само да размишлявам за такава проява на воля и дух и да заключа, както тъй често заключавам, че тъкмо те представляват действителността. Само духът е действителен. Плътта е фантазмагория и призрак. Питам ви как – повтарям, питам ви как може материята или плътта да играе шах на въображаема дъска с въображаеми фигури пред един вакуум от тринадесет килии, свързани само с чукане с кокалчетата на пръстите?

ГЛАВА 15

Някога съм бил Адам Странг, англичанин. Периодът, в който съм живял, доколкото мога да го определя, е бил някъде между 1550 1650 година и съм доживял, както ще видите, до преклонна възраст. Откакто Ед Морел ме научи как да стигам до малката смърт, винаги съм съжалявал, че не съм се занимавал по-сериозно с история. Тогава щях да мога да разпозная и сложа на място много неща, които не са ми ясни. При сегашното положение съм принуден да напипвам и да отгатвам пътя си към времето и мястото на предишните си съществувания.

Странното в съществуването ми като Адам Странг е, че си спомням толкова малко за първите му тридесет години. Адам Странг се е появявал много пъти, когато съм бил в усмирителната риза, но всеки път той се съживява напълно порасъл, мускулест, навършил тридесет години.

Аз, Адам Странг, неизменно идвам на себе си на група ниски, пещчливи острови, някъде под екватора, което вероятно е западната част на Тихия океан. Винаги се чувствам у дома там и, изглежда съм прекарал там известно време. Има хиляди хора по тези острови, при все, че аз съм единственият бял. Туземците са великолепа раса, мускулести, плещести, високи. Мъж, висок шест фута е нещо обикновено. Кралят Раа Коок е поне половин фут по-висок и макар да тежи сигурно цели триста фунта, е тъй добре сложен, че човек не би го нарекъл дебел. Мнозина от глатарите му са също толкова едри, а жените не са много по-дребни от мъжете.

Голям е броят на островите в групата, на които Раа Коок е крал, въпреки че купчинката острови на юг са размирни и от време на време се бунтуват. Зная, че тземците, при които живея, са полинезийци, защото косата им е права и черна, кожата им има топъл залтистокафяв цвят. Езикът им е звучен, богат и мелодичен, беден откъм съгласни и се състои главно от гласни. Те обичат цветя, музика, танци и игри и са по детински непресторени в забавленията си, макар и да са зверски жестоки, когато се ядосат и на война.

Аз, Адам Странг, зная миналото си, но като че ли не мисля много за него. Живея с настоящето. Аз съм лекомислен, нехаен, непредпазлив и щастлив поради чудесното си здраве и излишък на жизнени сили. Рибя, плодове, зеленчуци и водорасли – пълен стомах – и аз съм доволен. Заемам високо положение при Раа Коок, който стои най-високо, по-високо

дори и от Аба Таак, който е най-висшия жрец. Никой не смее да вдигне ръка или оръжие срещу мен. Аз съм табу – свещен, както хижата на свещеното кану, под пода на която почиват костите на само бог знае колко предишни крале от рода на Раа Коок.

Аз зная всичко за претърпяното корабокрушение и как останах единствен от всички моряци на кораба; беше голямо крушение и голям вятър, но аз не размишлявам много-много за бедствието. Когато изобщо мисля за миналото, мисля повече за детството си край полите на моята млечнобяла, ленокоса, напета майка англичанка. Там съм живял в мъничко селце от десетина къщи със сламени покриви. Чувам отново косовете и дроздовете в живите плетове и виждам отново сините камбанки, изсипали се от дъбовата гора и по кадифената морава, като пяна на синя вода. А най-много си спомням грамадния жребец с космати глезени, когато често водеха по тясната уличка, а той тацуваше, ходеше странишком и цвилеше. Аз се плаших от огромното животно и винаги с писък бягах при майка си и успявах ли да я намеря, хващах се за полите ѝ и се криех в тях.

Но стига толкова. Не е детството на Адам Странг това, за което се каня да пиша.

Няколко години живях на островите, които останаха без име за мен и на които – сигурен съм – аз бях първият бял човек. Бях женен за Леи-Леи, сестрата на краля, която беше само един-два пръста по-висока от шест фута и с тези един-два пръста по-висока и от мен. Аз имах прекрасна фигура като мъж – плещест, строен, добре сложен. Жените от всички раси, както ще видите, ме заглеждаха благосклонно. Под мишниците, запазена от слънцето, кожата ми бе млечно бяла, както на майка ми. Очите ми бяха сини. Мустаците, брадата и косата ми имаха този жълтозлатист цвят, какъвто виждаме понякога на картините, на северни морски царе. Да, трябва да съм бил потомък на тези стари заселници в Англия и макар и роден в къща на земеделец във вътрешността, в кръвта ми все още е имало морска сол, та рано намерих пътя към корабите и станах морски вълк. Това и бях – нито офицер, нито господин, а прост моряк, отруден, търпрлив, издръжлив.

За Раа Коок цена нямах, оттам бе и височайшето му покровителство. Аз умеех да кова желязо, а останките от нашия кораб бяха доставили първото желязо в страната на Раа Коок. От време на време ние отивахме с някое и друго кану да докараме желязо от крушението. Корпусът беше се освободил от рифа и лежеше на деветдесет фута дълбочина. И ние вадехме желязото от деветдесет фута. Чудни гмурци и подводни

работници са тези тиземци! Аз се научих да се гмуркам на тази дълбочина, но не можех да се изравня с тях в плувната им ловкост. На сушата, благодарение на английското ми обучение и силата, можех да преборя кой да е от тях. Научих ги на бой с тояги, и тази игра се превърна в истинска болест, тъй че счупените глави не бяха рядкост.

След корабокрушението ми бе останал един дневник, толкова разпокъсан, разкиснат и станал на каша от морската вода, с така размито мастило, че почти нищо не можеше да се разчете. Обаче с надеждата, че някой любител на старини би могъл да посочи по-определено датата на събитията, които ще опиша, давам тука една извадка. Особеният правопис може да послужи за ключ. Забележете, че макар буквата „с“ да се използва, на повечето места вместо нея стои буквата „ш“.

Понеже вятърът беше благоприятен, това ни даде възможността, да изиушиме част от провизиите ши. Особено няколко китайски шунки и иушена риба, които шъштавяха чаит от хранителните ни запаши. Божествената шлужба бе шъшто отслужена на палубата. Шлед обеда вятърът беше южен с резки пориви, но шух, така че на другата шутрин можяхме да почистим твиндека и шъщо да опушим кораба с барут.

Но трябва да побързам, защото този ми разказ не е за Адам Странг, претърпелият крушение морски вълк на коралов остров, а за Адам Странг, наречен по-сетне Йи Йонк-ик, могъщия, който е бил някога фаворит на всесилния Юнсан, любовник и съпруг на принцеса Ом, от царския род Мин, и който дълго време бе просяк и парий във всички селища по всички брегове и пътища на Чосон. (Аха, ето ви на – Чосон. Това значи страната на утринната свежест. На съвременен език тя се казва Корея)

Помнете, това е било преди три-четири века, когато аз живях като първия бял човек на кораловите острови на Раа Коок. В онези води и по онова време корабно платно се виждаше рядко. Можех да остана там до края на дните си и да живея в мир и чревоугодничество, под слънчеви лъчи, където нямаше слана, ако не беше „Спарвер“. „Спарвер“ беше холандски търговски кораб, потеглил в неозначени на картите морета за Западна Индия отвъд Западната Индия. И вместо Западна Индия намери мен, и аз бях единственото, което той намери.

Нали ви казах, че аз бях лекомислен, златокос, безотговорен великан, останал хлапак въпреки годините. Почти без да ми се свие сърцето, щом „Спарвер“ напълни бъчвите си с вода, напуснах Раа Коок и приятната му родина, напуснах Леи-Леи и всичките й накичени с цветя сестри

и с усмивка на устните и познатите корабни миризми, гъделичкащи приятно ноздрите, отплавах пак като прост моряк под заповедите на капитан Йоханес Маартенс.

Чудесно скитничество беше това, което последва на борда на „Спарвер“. Ние търсехме нови земи с коприни и подправки. В действителност намерихме треска, насилствена смърт, гибелни райски кътчета, където смъртта и красотата устройваха заедно костници. Този старик Йоханес Маартенс, лишен от всякаква следа на романтика на безстрастното си лице и побелялата си скандинавска глава, търсеше островите на Соломон, мините на Голконда – да, той търсеше старата загубена Атлантида, която се надяваше да намери непокътната и непотопена. А вместо това намери ловци на глави, живеещи на дървета човекоядци.

Ние слизахме на непознати острови, където морето се разбиваше в бреговете, а от планинските върхове се издигаше дим, където къдриви, дребни, звероподобни хора виеха като маймуни в гъсталаците, преграждаха горските си пътеки с тръни и вълчи ями и ни замеряха с отровни стрели от смълчаната и здрачна джунгла. И всеки жилнат от такава стрела умираше в стршни мъчения и писъци. Сблъскахме се и с други хора, по-свирепи, по-едри, които влизаха в открит бой по бреговете и ни обсипваха с копия и стрели, а огромните тъпани от дървесни дънери и малките тамтами гърмяха и бумтяха бойния зов през обрасли с дървета долове, и по хълмовете като колони се издигаха сигнални пушеци.

Хендрик Хамил беше суперкарго и съсобственик в това приключение на „Спарвер“, а каквото не беше негово бе притежание на капитан Йоханес Маартенс. Капитанът говореше малко английски, а Хендрик Хамел малко повече. Моряците, с които се събрах говореха само холандски. Но от един морски лъв само да поискаш да научиш холандски... да-да, и корейски, както ще видите!

Към края стигнахме отбелязаната страна на картата Япония. Но хората не искаха да имат нищо общо с нас и чиновници с по две саби, с широки копринени роби, от които на капитан Йоханес Маартенс му потекоха лигите, дойдоха при нас на борда и учтиво ни помолиха да си отидем. Под вежливите им обноски се долавяше желязна воля на войнолюбив народ и ни го разбрахме и си взехме пътя.

Бяхме прекосили японските проливи и навлизахме вече в Жълто море на път за Китай, когато „Спарвер“ заседна на скали. Той беше едно разнебитено корито, старият „Спарвер“, толкова мъчноподвижен и обрасъл с водорасли и миди по дъното, че не можеше отново да поеме курса си. Обърнат рязко в бейдевинт, не можеше да се завърти на

повече от шест румба и тогава се заклати нагоре-надоло, като захвърлена във водата ряпа. Един галиот¹⁹ можеше да мине за клипер²⁰ в сравнение с него. Не можеше и да се сънува да се лавира с него; да направиш завои през фордевинд трябваше целият екипаж и половин вахта. При това положение ние бяхме хванати на подветрения бряг при вятър, променил посоката си с осем румба и стигнал силата на ураган, който ни беше вадил душите четиридесет и осем часа.

Ние дрейфувахме към сушата в студената светлина на бурно съмване през безмилостни напречни вълни, високи като планини. Беше посеред зима и между кълбящи снежни вихри съзирахме настръхналия бряг, ако можеше да се нарече бряг, толкова беше нарязан. Имаше неизброими мрачни острови и островчета, смътни, покрити със сняг планини отвъд и навред щръкнали канари, твърде стръмни, за да задържат снега, издатини на носове и зъбери и отломки от скали, подали се от кипящото море.

Нямаше име за тази страна, към която отивахме, и никакви белези да е била някога посетена от мореплаватели. Бреговата ѝ линия беше само загатната на картата ни. От всичко това трябваше да заключим, че жителите ѝ бяха толкова негостоприемни, колкото и малкото от страна-та им, което можехме да видим.

„Спарвер“ отиваше с носа напред към една канара. В отвесното ѝ подножие имаше дълбока вода, така че насоченият ни към небето бушприт се смачка от удара и се пречупи в основата си. Фокмачтата бе отнесена през борда със страшно пукане на вантите и щагите и падна напред срещу канарата.

Винаги съм се възхищавал на стария Йоханес Маартенс. Една внезапна вълна ни отнесе от високият ют и ни търколи и просна на шкафута, откъдето с мъка се добрахме напред до вдигналия се стръмно нагоре бак. Към нас се присъединиха и други. Вързахме се там здраво и се преброихме. Бяхме осемнадесет. Останалите бяха загинали.

Йоханес Маартенс ме побутна и посочи нагоре, през изливащите се отгоре ни потоци вода, отблясквани от канарата. Аз разбрах какво искаше той. Двадесетина фута под клотика предната мачта се триеше и стържеше в една издатина на канарата. Над издатината имаше пукнатина, капитанът искаше да знае дали ще посмея да скоча от върха на мачтата в пукнатината. От време на време разстоянието ставаше само някакви си

19. холандски товарен гребен кораб

20. бързоходен кораб – платноход

шест фута, защото мачтата се клатеше като пияна според клатенето и удрянето на корпуса, върху когото лежеше пречупилият ѝ се долен край.

Аз се заизкачвах. Но те не останаха да чакат. Един по един се развързаха и тръгнаха подир мен по несигурната мачта. Имаше основание да се бърза, защото всеки миг „Спарвер“ можеше да потъне в дълбоката вода. Аз изчаках удобен момент за скока и сполучих; стъпил криво-ляво в пукнатината, се приготвих да помагам на тези, които щяха да скачат след мен. Беше бавна работа. Ние бяхме мокри и полузамръзнали от бруления вятър. Освен това скачането трябваше да се съчетае с клатенето на корпуса и люшкането на мачтата.

Кокът загина пръв. Вятърът го отскубна от върха на мачтата и тялото му се преметна няколко пъти при падането. Една вълна го подхвана и смачка на пихтия в канарата. Каютният прислужник, брадат, двадесет и няколко годишен мъж, не можа да се хване, подхлъзна се, завъртя се около мачтата и беше прикован към издатината на скалата. Прикован ли? Животът бе изстиснат от него в същия миг. Двама други последваха кока. Капитан Йоханес Маартенс беше последен и заедно с него станаме четиринадесет души, вкопчили се в тази пукнатина. Един час след това „Спарвер“ се изхлузи и потъна в дълбоката вода.

Две денонощия прекарахме ние на косъм от гибелта върху тази канара, защото нямаше път ни надолу ни нагоре. На третата сутрин ни откри една рибарска лодка. Рибарите бяха облечени от глава до крака в мръсни бели дрехи, дългата им коса бе вързана на чудноват възел на темето – брачният възел, както щях да науча по-сетне, а също щях да науча колко е удобно да го хванеш с едната ръка, докато налагаш с другата, когато при пререканието не ти стигат думи.

Лодката се върна в селото за помощ и за свалянето ни дотрябваха повечето селяни, по-голямата част от снаряжението им и по-голямата част от деня. Те бяха бедни, клетки хорица, а храната им трудна за приемане дори от стомаха на един морски вълк. Оризът им беше кафяв като шоколад. В него оставаха половината люспи заедно с парчета плява, клечки и неопределена смет, които караха човек често да спира да дъвче, за да бръкне в устата с палец и показалец и да издърпа това, което му пречи. Освен това те ядяха просо и изумителен брой различни и безбожно люти туршии.

Къщите им бяха с пръстени стени и сламени покриви. Под пода минаваха канали, по които излизаше пушекът от кухнята и отопляваше на минаване спалните. Тука лежахме ние и почивахме много дни, като се утешавахме с мекия им и безвкусен тютюн, който пушехме в мънички

лулички на дълги цял лакът чибуци. Имаше още и топло, възкисело, млечно наглед питие, което опиваше само когато човек изпие огромно количество. След като се накърках – кълна ви се – с галони от това нещо, така ме хвана, че чак запях, – а това е което правят морските вълци по цял свят. Окуражени от моя успех, другите продължиха да пият и скоро ние всички си деряхме гърлата, без да ни е грижа за снежната виелица, която виеше навън, и без да мислим за това, че сме захвърлени в неотбелязана по картите, забравена от бога земя. Старият Йоханес Маартенс се кикотеше и кряскаше, и се плескаше по бедрата наред с най-пияните от нас. Хендрик Хамел, сдържан и улегнал мургав холандец с черна коса и лъскави като мъниста черни очички, беше се развилнял не по-малко от всички ни и току вадеше сребърни монети като всеки друг пиян моряк, за да плати още от тая млечна отвара. Държанието ни беше скандално, но жените носеха от питието и всички от селото, които можеха да се поберат, се натъпкаха в стаята да гледат нашите щуротии.

Белият човек е обиколил света от край до край като господар, според моето убеждение, благодарение на неблагоразумното си безгрижие, макар – разбира се – и да е бил подтикван от неспокойния си дух и жажда за повече плячка. И така капитан Йоханес Маартенс, Хендрих Хамел и дванадесетте прости моряци лудяхме и ревахме в рибарското селище, докато снежните вихри свиреха през Жълтото море.

От малкото, което бяхме видели от земята и хората, Чосон не ни направи особено впечатление. Ако тези клетки рибари бяха пълностоен образ на местното население, би ни станало ясно защо страната не се посещава от мореплаватели. Но ние щяхме да видим нещо по-друго. Селото беше на остров навътре в залива и неговият първенец вероятно беше изпратил съобщение до континента, защото една сутрин три големи мачтови джонки с триъгълни платна от оризови рогозки пуснаха котва край брега.

Когато пристигнаха сампаните, капитан Йоханес Маартенс се възбудил с интерес, защото зърнаотново коприни. Един снажен кореец, целият облечен с разноцветни коприни с бледи тонове, беше заобиколен от пет-шест раболепни придружители, също облечени с коприна. Хван Юн Джин, както се казвал той, беше „янбан“, тоест благородник; беше също и каквото можеше да се нарече управител или губернатор на област или провинция. Това значи, че беше назначен чиновник, откупил правото да събира, не, ами да изстискава десетъка от населението.

На брега бяха свалени и се отправиха към селото и сто войници. Въоразени бяха с тривърхи копия, режещи копия и сечащи копия, а тук

там по някой мускет с фитил от такъв геройски модел, че имаше по двама войници на мускет: един да носи и да нагласява триногата, върху която се поставяше цевта, а друг да носи и да стреля с пушката. Както щях да науча мускетът гръмвал, понякога не гръмвал и всичко зависело от нагласяването на праханта и състоянието на барута върху подсипа.

Така пътуваше Хван Юн Джин. Старейте на селото се свиваха от страх пред него и с пълно основание, както ние много скоро щяхме да разберем. Аз излязох напред като преводач, понеже вече можех да си служа с няколко десетки корейски думи. Той се навъси и ми направи знак да се махна. Но можех ли да го послушам? Бях висок колкото него, то тежък от него с най-малко тридесетина фунта и кожата ми беше бяла, а косата златиста. Той ми обърна гръб и заговори на първенеца на селото, а шестте му копринени придружители направиха кордон помежду ни. Докато той говореше други войници донесоха от кораба няколко наръча два пръста дебели дъски. Те бяха към шест фута дълги и два фута широки и някак странно цепнати на две по дължина.

Хван Юн Джин даде заповед. Неколцина от войниците се доближиха до Тромп, който седеше на земята и се занимаваше с гноясалия си пръст. Тромп беше глуповат моряк, муден в мисленето и движенията, и преди да се усети какво става, една от тези дъски, които се отваряха и затваряха като ножици, беше сложена и затегната на врата му. Разбрал опасното положение, в което е попаднал, той зарева като бик и се разскача така, че всички трябваше да се отдръпнат, за да освободят място за хвърчащите краища на дъската.

И тогава започна разпривията, защото Хван Юн Джин явно имаше намерение да сложи дъски на всички ни. О, ние се бихме с голи ръце срещу сто войници и още толкова селяни, а Хван Юн Джин стоеше настрана, величествен със своите коприни и господарска надменност. Именно тогава спечелих името си Йи Ионг-ик, Могъщия. Дълго след като всичките ми другари бяха победени и с дъски на врата, аз продължавах да се бия. Юмруците ми бяха твърди като бойни чукове, а имах и мускули, и воля да ги въртя.

За моя радост скоро разбрах, че корейците не разбират от юмручен бой и нямат ни най-малка представа от отбрана. Те падаха като кегли и стоварваха еди връз друг. Но Хван Юн Джин беше човекът, когото целех, и единственото нещо, което го спаси, когато се нахвърлих върху него, беше намесата на сателитите му. Те бяха мекотели същества и аз ги направих на нищо, а коприните им станаха на пух и прах, преди цялата тълпа да се нахвърли отгоре ми. Бяха толкова много! Спиряха ударите

ми, поради това че бяха много, тъй като тези отзад блъскаха предните върху мен. А как ги повах! Към края те се гърчеха по трима един върху друг в краката ми. Но с време екипажът на трите джонки и кажи речи цялото село се бяха струпали върху ми и малко оставаше да ме смачкат. Да ми сложат дъска беше лесно.

– Божичко, ами сега? – запита Вандерфоот, друг морски вълк, когато ни струпаха на борда на една от джонките.

Ние седнахме на откритата палуба като куп вързани кокошки, когато той зададе въпроса, и в следващия миг джонката се наклони от вятъра и ние се пръзулнахме от палубата в шпигатите на подветрената страна с ожулени вратове. А Хван Юн Джин, застанал на високата кърма, гледаше надолу към нас, сякаш не ни виждаше. Много години след това Вандерфоот беше известен между нас като „Ами сега, Вандерфоот“. Нещастникът. Той умря от измръзване една нощ по улиците на Кейджо, когато всички врати бяха затворени за него.

Заведоха ни на материка и ни хвърлиха в смрадлив, пъкащ от дървеници и въшки затвор. Такова бе запознанството ни с чинивническият свят на Чосон. Но както ще видите, в дните, когато принцеса Ом бе благосклонна и властта беше в моите ръце, аз щях да отмъстя на Хван Юн Джин за всички ни.

В затвора лежахме много дни. Сетне научихме и причината. Хван Юн Джин изпратил съобщение в Кейджо, столицата, за да разбере какво ще бъде разпореждането на императора за нас. Междувременно ние бяхме зверилница, от зори до мрак зарешетените ни брозорци биваха обсадени от местните жители, защото до сега не бяха виждали човек от нашата раса. Но зрителите не бяха само някаква сбирщина. Дами, носени от кули в паланкини, идваха да видят чудноватите дяволи, изхвърлени от морето, и докато слугите им отпъждаха простолюдието с камшици, те продължително и плахо ни разглеждаха. Ние почти не ги виждахме, защото лицата им бяха закрити според обичаите на страната. Само танцувачки, паднали жени и стари баби можеше да се видят навън с открити лица.

Аз често си мислех, че Хван Юн Джин страда от запек и когато има остри болки си го изкарва на нас. Във всеки случай щом му хрумнеше, без всякакъв повод ни изкарваха на улицата пред затвора и ни дръпваха един бой с пръчки сред радостните викове на насъбралата се сган. Азиатецът е жесток звяр и гледката на човешки страдания му доставя наслада.

Както и да е, ние бяхме много щастливи, когато настъпи краят на

тези побоища. Причината за това беше пристигането на Ким-Ким. Всичко което мога да кажа и най-хубавото, което мога да кажа е, че Ким беше най-благородният човек от всички други, които съм познавал в Чосон. Когато се запознах с него беше началник на петдесет войници. Беше вече командир на дворцовата охрана, когато аз не можех да направя нищо хубаво за него. И накрая умря, за да спаси принцеса Ом и мен. Ким... е, Ким беше Ким.

Незабавно щом пристигна дъските бяха свалени от вратовете ни и ние бяхме настанени в най-добрия хан, с който можеше да се похвали градът. Все още бяхме пленници, но почтени пленници със стража от петдесет конни войници. На другия ден потеглихме по големия царски път – четиринадесетте моряци, яхнали нискорасли кончета, каквито се използват в Чосон – направо за Кейджо. Императорът изразил желание – както ми каза Ким – да погледа чудноватите морски дяволи.

Това беше пътуване, проточило се много дни през половината дължина на Чосон, както се е проснал от север на юг. Случайно, при първото слизване от седлата, аз пообиколих да видя как хранят нискораслите кончета. И това което видях, ме накара да се разкъсам: „Ами сга, Ван-дерфоот?“, докато всичките ми другари не пристигнаха тичешком. Човек да не съм, ако това, което ядяха конете, не беше боб чорба, гореща боб чорба и през цялото ни пътуване не им се даваше нищо друго освен боб чорба! Такъв беше обичаят на страната.

Те бяха наистина нискорасли кончета. Като се обзаложих с Ким, вдигнах едно от тях, въпреки цвиленето и боричкането на раменете си, та войниците на Ким, чули вече новото ми име, заповтаряха „Йи Йонг-ик“, Могъщия. Ким, за корейско око беше едър мъж, а корейците са висок, мускулест народ, и Ким малко се надуваше. Но сложил лакът до лакът, длан до длан, стига да поисках, аз превеждах неговата ръка до долу. А войниците ми зяпащите селяни замърморваха „Йи Йонг-ик!“

В известно отношение ние бяхме пътуваща менажерия. Новината за нас ни изпреварваше и цялото околно население се стичаше до пътя, за да ни види на минаване. Това беше безкрайно цирково шествие. Вечер в градовете ханът ни се обсаждаше от множество хора, тъй че нямахме мира, докато войниците не ги разгонеха, като ги бодяха и шибаха с копията си. Но първо Ким повикваше борците и най-силните мъже в селото заради удоволствието да види как ще ги смачкам и натръшкам на земята.

Хляб нямаше, но ние ядохме бял ориз (който не дава за дълго сила на мускулите), месо, за което разбрахме, че е кучешко (това е

животното, което обикновено се коли в Чосон за храна), и туршии – без-божно люти, но които човек започва да харесва извънредно много. Имаше и питие, истинско питие, не млечна мътилка, а бяла пареща течност, дестилирана от ориз, една пинта от която можеше да убие слабак и да запали и развесели силния мъж. В укрепения град Чонгхо аз натъркалях Ким и градските първенци под масата с това питие, или – по-правилно – на масата, защото за маса ни служеше подът, на който седяхме клекнали, и за не знам кой път ми се схващаха бутоните. И пак всички мърмореха „Йи Йонг-ик“ и славата за юначеството ми се ширна чак до Кейджо и до императорския двор.

Бях повече почетен гост, отколкото пленник и неизменно яздех до Ким, провесил дългите си крака почти до земята, а на местата, където конят стъпваше по-надълбоко, подметките ми се влачеха в калта. Ким беше млад. Ким беше човечен. Той можеше да бъде мъж в коя да е страна. Двамата с него приказвахме, смеехме се и се шегувахме по цял ден и половината от нощта. И аз наистина направо гълтах корейския. Без друго имах такава дарба. Дори и Ким се възхищаваше от бързината, с която усъвършенствах езика. Аз научавах корейските гледища, корейския хумор, корейските влечения, недостатъци, слабости. Ким ме учеше да пея песни за цветята, любовни песни, трапезни песни. Една от последните бе съчинена от самия него и че ви предложи груб опит за превод на края. Ким и Пак на млади години се заклели взаимно да се въздържат от пиене, но тази клетва много скоро била пристъпена. На старини Ким и Пак пет:

Не, не, махни се! Вино вече аз не ща!
Туй питие бунтува моята душа!...
Или почакай, мъничко почакай, спри –
Къде продаваш вино ми отговори.
Зад ъгъла ли казваш ти, ей в онзи дом?
Бъди щастлив тогаз! Отивам там бегом.

Хендрик Хамел, хитър и пресметлив, вечно ме насърчаваше и подтикваше в моите дяволии, с които печелех благосклонността на Ким не само към себе си, но и към Хендрик Хамел и останалите ни другари. Споменавам тук Хендрик Хамел като мой съветник, защото това е свързано с много неща, последвали в Кейджо за спечелване разположението на Юсан, любовта на принцеса Ом и снисхождението на императора. На мен не ми липсваше желанието и безстрашието, както и известна

съобразителност, за да играя тази игра; обаче повечето от хитрините – открито го признавам – ми се подсказваха от Хендрик Хамел.

И така пътувахме ние за Кейджо от един укрепен град към друг укрепен град през страна на заснежени планини, прорязани от безбройни тучни долини. И всяка вечер щом се стъмнеше, огньовете припламваха от връх на връх и пробягваха през цялата страна. Ким винаги чакаше да види това нощно зрелище. От всички брегове на Чосан – разказа ми Ким – тази верига от огньовете пробягваше до Кейджо да занесе вестта си за императора. Един огън означаваше, че в страната цари мир. Два огъня означаваша въстание или вражеско нахлуване. Ние никога не видяхме два огъня. И из ден в ден, както яздехме, Вандерфут завършваше върволицата и се чудеше: „Божичко, ами сега?“

Ние видяхме, че Кейджо е огромен град, където цялото население освен благородници или янбани бяха облечени с неизменните бели дрехи. Това – обясни Ким – беше едно автоматично определение или посочване на кастата. Така, от пръв поглед, човек можеше да определи общественото положение на всеки индивид по степента на чистотата или мръсотията на одеянията му. Ясно беше, че един кули, който притежава само дрехите, с които е спал и станал, трябва да бъде извънредно мръсен. Също така ясно е, че облечения с безукорно бяло облекло трябва да има и много смени дрехи и да разполага с труда на перачки, да поддържат дрехите му безукорни. Колкото за янбаните, които се обличаха с многоцветни коприни в бледи тонове, тях не ги засягаше такова просто мерило.

След като си починахме няколко дни в един хан, през което време изпрахме дрехите си и пооправихме щетите от корабокрушението и пътя, бяхме повикани да се явим пред императора. На огромното открито пространство пред дворцовата стена стояха исполински каменни кучета, които приличаха повече на костенурки. Те седяха клекнали върху масивни каменни подножия, колкото два високи човешки боя. Стените на двореца бяха грамадни и от дялан камък. Тези стени бяха толкова дебели, че биха устояли и на най-мощния топ в едногодишна обсада. Само портата имаше размери на цял дворец и се издигаше като пагода, на много стъпаловидни етажи, всеки етаж с издадена керемидена стряха. Стегнатата охрана излезе през портата. Това бяха, каза ми Ким, ловците на тигри от Пьонян, най-свирепите и най-страшни бойци, с каквито може да се похвали Чосон.

Но стига. Само на описанието на императорския дворец с право биха могли да се посветят хиляда страници. Достатъчно е да кажа, че тук

ние се запознахме с властта в целия ѝ материален облик. Само една дълбока и широка, стара и мощна цивилизация можеше да изгради този делестостенен многоетажен покрив за царе.

Ние морските вълци, бяхме заведени не в залата за аудиенции, а както ни се видя, в помещение за пиршества. Пиршеството беше към края си и цялото сборище беше във весело настроение. И какво сборище! Висши чиновници, князе от царска кръв, въоразени със саби благородници, бели жреци, обветрени офицери от висшето командване, придворни дами с открити лица, боядисани „кисанг“ – танцовачки, които си почиваха след танците си, и придружителки и прислужнички, евнуси, слуги и дворцови роби – неизброимо множество.

Обаче всички се дръпнаха от нас, когато императорът, придружен от близките си приятели, се доближи да ни разгледа. Беше весел самодържец, особено за един азиатец. Не повече от четиридесет годишен, с гладка бледа кожа, невидяла никога слънце, той имаше търбух и хилави крака. Въпреки това някога е бил хубав мъж. За това свидетелствуваше благородното му чело. Но очите бяха потъмнели и с отпуснати клепачи, устните се присвиваха и трепереха от различните излишества, които си позволяваше и които излишества, както щях да науча, бяха в повечето случаи измисляни и поощрявани от Юнсан, будисткия свещеник, за когото тепърва ще чуете.

С нашите моряшки дрехи, ние моряците, бяхме разнородна дружина и разнороден бе начинът, по който бяхме приети. Възклицанията на учудване от странния ни вид отстъпиха мястото си на смеха. Кисанг се спуснаха към нас, задърпаха ни на разни страни, направиха ни свои пленници, по две-три на човек ни помъкнаха като дресирани мечки да показваме своите номера. Това беше обидно наистина, но какво можеха да направят старите морски вълци? Какво можеше да направи старият Йоханес Маартенс с орляк кикотещи се момичета, които го дърпаха за носа, щипеха по ръцете и гъделичкаха, докато той заподскача? За да избегне такива мъчения, Ханс Амден разчисти едно място и се впусна да играе нескопосано холандски моряшки танец, докато целият двор зарева от смях.

Това беше обидно за мен, след като съм бил равен и весел другар на Ким толкова много дни. Аз се противопоставих на кикотещите се кисанг. Разкрачих се и заставах прав със скръстени ръце и никакво щипане не можа да накара някой мускул да трепне на лицето ми. Затова те ме оставиха заради някоя по-лесна жертва.

– За бога, човече, направи нещо! – промърмори Хендрик Хамел,

който с мъка се доближи до мен, помъкнал три кисанг подире си.

Не му беше лесно и да мърмори, защото щом отвореше уста да заговори, те му я натъккваха със сладкиши.

– Спаси ни от тия глупости! – настоя той като размахваше глава, за да избегне пълните им със сладкиши ръце – Ние трябва да запазим достойнството си, разбираш ли, достойнството си! Това нещо ще ни съсипе. Те ни правят на животни, на играчки. Когато им омръзнем ще ни изхвърлят. Ти постъпваш правилно, дръж се! Устоявай на всички тях. Предизвикай у тях уважение, уважение към всички ни...

последните думи едва можах да се чуят, защото кисанг бяха натъквали устата му така, че не можеше да си обърне езика.

Както казах, аз притежавах волята и безстрашието и сега преравах моряшкия си ум, за да измисля изход. Един дворцов евнух, който ме загъделичка изотзад с перо на врата, ме накара да действам. Вече си казах за равнодушието и неотзивчивостта ми към нападенията на кисанг, тъй че много от тях наблюдаваха как евнухът ме закача. Аз не се издадох, не се помръднах, докато не прецених къде е той, на какво разстояние. Тогава без да обърна глава, нито тяло, като изстрел му ударих плесница с опъкото на ръката. Кокалчетата ми попаднаха точно на бузата и челюстта му. Чу се прашене като на рейка, спукала се в буря. Той се претъркуло през глава и падна превит напода на десетина стъпки от мен.

Смехът секна, разнесоха се само викове на изненада, мърморене и шепнене: „Йи ЙОнг-ик“. Аз пак скръстих ръце и останах с престорено надменен вид. Мисля, че аз, Адам Странг, имах между другото и душата на актьор. Защото вижте какво стана след това. Сега аз бях най-забележителният между моряците. С горд поглед, надменен, аз отвръщах на устремените към мен погледи и ги карах да се свеждат или да се извърщат – всичките, освен един. Това бяха очите на млада жена, която по богатото ѝ облекло и половината дузина прислужнички, навъртащи се зад гърба ѝ, сметнах да е видна предворна дама. В действителност тя беше принцеса Ом от династията Мин. Млада ли казах? Беше на тридесет години, колкото и аз, и въпреки това, въпреки зрелостта и красотата си, все още неомъжена, както щях да науча по-сетне.

Само тя ме гледаше в очите, без да отклони поглед, докато най-сетне аз се извърнах. Не ме гледаше из високо, защото в очите ѝ нямаше нито предизвикателство, нито враждебност, а само възхищение. Не ми се искаше да призная това поражение от страна на една малка женичка, но извърнатите ми очи се спряха върху шумното гъмжило на моите другари и преследващите ги кисанг и това ми даде повод. Аз плеснах с

ръце, както правят азиатците, когато дават заповед.

– Спрете! – ревах аз на техния език и по начин, по който се обръщат към подчинени.

О, аз имах дробове и гърло и можех да рева като бик до пукване на тъпанчетата. Уверявам ви че толкова оглушителна запове никога не бе разцепвала свещения въздух на императорския дворец.

Огромната зала беше втрещена. Жените, стреснати се притискаха една до друга, сякаш търсеха закрила. Кисанг оставиха моряците и се дръпнаха настрана с гузно кикотене. Само принцеса Ом не трепна, не прояви нищо, а продължи да гледа с широко отворени очи в моите, които се върнаха пак към нея.

След това настъпи голяма тишина, сякаш всички чакаха някаква дума, нещо съдбовно. Множеството очи плахо се обръщаха ту от императора към мен, ту от мен към императора. Аз бях достатъчно умен да запазя мълчание и да стоя там със скръстени ръце, високомерен и недосегаем.

– Той говори нашия език! – рече най-после императорът и мога да се закълна, толкова хора си поеха отново дъх, че сякаш цялата зала се превърна в една огромна въздишка.

– Аз съм се родил с тоя език – отвърнах аз без много да му мисля, като се хванах по моряшки за първото лудешко хрумване – Аз съм го говорил още като кърмаче. Аз бях чудото на родината си. Мъдрец и идвали отдалече да ме видят и чуят. Но никой не е разбирал думите, които съм казвал. През многото години забравих голяма част, но сега, в Чосон, думите се връщат като отдавна загубени приятели.

Положително им направих впечатление. Императорът преглътна и устните му се изкривиха, преди да ме попита:

– Как го обясняваш това?

– Моето е било една случайност – отвърнах, като продължих подхванатата вече нишка на хруването си – Боговете на раждането не са внимавали и аз бях оставен от тях в далечна страна и отгледан от чужд народ. Аз съм кореец и сега най-после съм се завърнал в родината си.

Какво възбудено шепнене и съвещаване настъпи в залата! Сам императорът се обърна към Ким.

– Той си е все същият, с нашия език в устата, откакто е излязъл от морето – излъга този добродушен приятел на Ким.

– Донесете ми дрехи на янбан, както ми се полага – прекъснах аз – и ще видите! – и когато ме отвеждаха да изпълнят желанието ми, обърнах се към кисанг – И оставете робите ми на мира. Те са пропътували

дълъг път и са уморени. Те са мои верни роби.

В другата стая Ким ми помогна да се преоблека, като отпрати слугите, и генералната репетиция, която ме накара да изиграя с дрехите, бе кратка, но на място. Той разбираше повече от мен накъде бия, но беше добър човек.

Смешното, когато се върнах в общото гъмжило, разглаголствайки на корейски, който, както заявих бил малко ръждясал от дълга липса на практика, беше, че Хендрик Хамел и другите, твърде сковани, за да научат един чужд език, не разбираха нито дума от това, което говорех.

– В мен тече кръвта на династията Корьон – разправях аз на императора – която е властвала преди много години в Сонгдо, когато моят род го издигнал връз останките на Сила.

Всичко това бе древна история, разказана ми от Ким през дългото пътуване, и той с мъка съдържаше сериозното си изражение, когато повтарях като папагал неговите уроци.

– Тези – казах аз, когато императорът ме попита за другарите ми – тези са мои роби всичките, освен онзи стар дебелак, – аз му посочих Йоханес Маартенс – който е син на освободен роб. – Тогава казах на Хендрик Хамел да се приближи – Този – продължих да измислям аз – се е родил в бащината ми къща от семето на роб, родил се там преди него. Той ми е много близък. Ние сме наедни години, родени в един и същи ден и затова на този ден баща ми го е дал на мен.

После, когато Хендрик Хамел поиска да знае всичко, което съм казал и аз му го разправих, той взе да ме упреква и направо се вбеси.

– Станалото е станало, Хендрик – рекох му аз – Каквото съм направил е било от глупост и от необходимостта да кажа нещо. Но то е вече направено. Нито ти, нито аз можем да го оправим. Трябва да си играем ролите и да гледаме да не я оплескаме.

Тайвун, братът на императора, беше цар на пияниците и по-късно вечерта ме предизвика да се надпиваме. Императорът беше във възторг и заповяда на десетина от най-прочутите пияници да се присъединят към състезанието. Жените бяха отпратени и ние започнахме – чаша срещу чаша, мяра след мяра. Задържах Ким до себе си, а малко по-късно, въпреки предупредителното мръщение на Хендрик, отпратих него и другите, като първо поисках и получих помещение в двореца вместо в хана.

На другия ден в целия дворец се разправяше за моя подвиг, защото бях изтраял, докато тайвун и неговите герои се натъркаляха и захъркаха на рогозките, а аз се прибрах да спя без чужда помощ. Никога в дните на обрата, настъпил след време, тайвун не се усъмни в твърдението ми

за корейския ми произход. Само един кореец – твърдеше той – може да бъде толкова издръжлив.

Дворецът сам по себе си беше цял град и нас ни настаняха в нещо като отделна лятна постройка. Царствените помещения разбира се бяха отредени на мен, а Хамел и Маартенс с другите мърморещи моряци трябваше да се задоволят с останалото.

Повикаха ме пред Юсан, будисткия свещеник, когото вече споменах. Той ме виждаше за първи път и аз него също. Той отпрати дори и Ким и ние останахме сами, седнали на дебели рогозки в полутъмна стая. Боже, какъв човек и какъв ум беше Юнсан! Той знаеше много за други страни и места, за които никой друг в Чосон не бе и сънувал. Дали вярваше във фантастичното ми раждане? Това не можах да разбера, защото лицето му се променяше по-малко от бронзова съдина.

Какви мисли му минаваха на Юнсан, това го знаеше само Юнсан. Но в него, този бедно облечен, мършав свещеник, усетих да се крие сила зад всичката сила в двореца и в целия Чосан. Усетих също в посоката на разговора, че мога да му бъда полезен. Но дали тази полезност му беше подсказана от принцеса Ом? – това беше гатанка, кочто оставих на Хендрик Хамел да разгадае. Аз малко разбирах и малко ме беше грижа, защото винаги живеех с момента и оставях другите да придвиждат, да взимат предпазни мерки и да се измъчват от страховете.

Отзовах се също и на поканата на принцеса Ом и последвах един евнух с безбрадо лице и котешка походка през безлюдни задни дворцови входове до нейните покои. Тя имаше жилище, каквото трябва да има една принцеса от кралска кръв. То също беше самостоятелен дворец сред езерца с лотоси, където растяха гори от вековни дървета, но дърветата пигмеи, които ми стигаха едва до кръста. Бронзови мостчета, толкова изящни и въздушни, че изглеждаха сякаш са изработени от златар, бяха прехвърлени през езерата с водни лилии, а бамбукова горичка закрива нейния дворец от целия кралски палат.

На мен ми се замая главата. Макар и да бях прост моряк, не бях чак толкова несръчен с жените и усетих, че не само от празно любопитство е изпратила да ме повикат. Бях чувал за любовни истории между обикновени мъже и царици и се чудех дали сега не ми е излязъл късмет да докажа верността на такива приказки.

Но принцеса Ом не губеше време. Наоколо имаше жени, но тя им обръщаше не повече внимание, отколкото някой коняр на конете си. Аз седях до нея на дебели рогозки, които превръщаха стаята наполовина в ложе, и ме черпеха с вино и хрускави сладкиши, поднесени на мънички,

две педи високи масички, инкрустирани с бисер.

Боже, боже, достатъчно беше само да я погледна в очите... Но почакайте. Не изпадайте в заблуждение. Принцеса Ом не беше глупачка. Казах, че беше на моя възраст. Беше като нищо тридесет годишна и съответно самоуверена. Тя знаеше какво иска. Знаеше и какво не иска. Тъкмо за това не се беше омъжила, въпреки че натискът, който един азиатски кралски двор може да упражни спрямо една жена, е бил напразно упражняван спрямо нея, за да я принуди да се омъжи за Чон Монг Ю. Той беше далечен братовчед на големия род Мин, не беше глупав и беше толкова жаден за власт, че тревожеше Юнсан, който се мъчеше да задържи цялата власт в свои ръце, за да запази равновесието и реда в двореца и в Чосон. И така Юнсан беше този, който тайно се съюзи с принцеса Ом, пазеше я от братовчедата ѝ и я използваше, за да подкастри крилата на този братовчед. Но стига толкова интриги. Мина много време преди да отгатна и една десета от всичко това, пък и тогава в голяма степен благодарение на доверието на принцеса Ом и умозаклученията на Хендрик Хамел.

Принцеса Ом беше истинско цвете между жените. Такива като нея се раждат рядко – едва ли повече от две на столетие в целия свят. Не я ограничаваха ни власт, ни никакви условности. Религията за нея беше редица абстракции, отчасти научени от Юнсан, отчасти изработени от самата нея. Всеобщата религия, религията на масите, според нея, била създадена, за да кара милионите трудещи се да си гледат работата. Тя знаеше какво иска и имаше сърце на истинска жена. Беше красавица – да, красавица спред каквито искате установени првила на този свят. Глемите ѝ черни очи не бяха нито дръпнати, нито коси, както са у азиатците. Бяха продълговати наистина но правилно поставени, с лек намек на наклоненост, който само ѝ придаваше пикантност.

Казах, че не беше глупава. Чакайте! Как треперех пред положението – една принцеса и прост моряк, и любов, която заплашваше да бъде голяма, аз си блъсках моряшкия мозък как да постъпя, без да уроня мъжкото си достойнство. Случайно в началота на тази първа среща споменах това, което бях казал на целия двор, че съм всъщност кореец с кръвта древната династия Корьо.

– Остави това – каза тя и ме потупа по устните с ветрило от паунови пера – Тук няма защо да разправяш детски приказки. Да знаеш, че с мен ще си по-велик от всякаква династия Корьо. Ти си...

тя замълча, а аз зачаках и виждах как в очите ѝ проблясва дързост.

– Ти си мъж – довърши тя – дори и на съм не съм мислила, че на

света има такъв мъж като теб, застанал здравя на двата си крака.

Боже, боже, какво можеше да направи един беден морски вълк. Този морски вълк, за когото е думата, признавам, се изчерви под морския си загар така, че очите на примцеса Ом се превърнаха на две езера на дяволитост, толкова дразнещо прекрасни, че малко остана да я грабна в прегръдките си. Тя се изсмя предизвикателно и пемамливо и плесна с ръце на жените, и аз разбрах, че този път аудиенцията е свършена. Разбрах също, че ще има и други аудиенции, че трябва да има други аудиенции.

Когато се върнах при Хамел главата ми се маеше.

– Жената – рече той след дълбок размисъл. Той ме изгледа и въздъхна: това беше, без всякакво съмнение, въздишка на завист – Да благодариш на своите мишци, Адам Странг, на бичия си врат, на жълтата си коса! Е, тя е в ръцете ти, човече! Играй играта и всичко ще е добре за нас. Играй си с нея, пък аз ще те уча как.

Аз настръгнах. Бях морски вълк, но бях мъж и нямаше да се оставя на някой да ме учи как да се държа с жени. Хенрик Хамел можеше да бъде едновременно собственик на стария „Спарвер“, да има знанията на един мореплавател за звездите, да е чел много книги, но с жените – не, там аз знаех повече от него!

Той се усмихна с тънките си устни и попита:

– Харесваш ли принцеса Ом?

– В тия неща един моряк не е придирчив – отвърнах аз уклончиво.

– Харесва ли ти? – повтори той, забил в мене мънистените си очички.

– Не е грозна, и нещо повече от това, шом искаш да знаеш.

– Гледай да я спечелиш тогава – заповяда той – и някой ден ще се снабдим с кораб и ще избягаме от тая проклетата страна. Готов съм да дам половината коприни на Западните Индии за един свестен обяд.

Той ме изгледа втренчено и попита:

– Мислиш ли, че ще можеш да я спечелиш?

Аз щях да хвъркна от радост при този предизвикателен въпрос. Той доволно се усмихна.

– Но не прекалено бързо – посъветва ме той – Бързата печалба е евтина печалба. Трябва да си знаеш цената. Ще пестиш благосклонността си. Ще помниш колко струва бичия ти врат и жълтата коса, и слава богу, че ги имаш, защото те са по-ценни в очите на една жена, отколкото умът на десетина философи.

След това се заредиха странни, вихрени дни на аудиенции с

императора, надпиване с Тайвун, разговори с Юнсан, часове с принцеса Ом. Освен това седях по половин нощ по заповед на Хамел и учех от Ким най-малките подробности на дворцовия етикет и обноски, историята на Корея, за старите богове и за новите, формите на учтивия език, езика на благородниците, езика на кули. Никога някой морски въл не е работил толкова усилено. Аз бях играчка – играчка в ръцете на Юнсан, който имаше нужда от мен; играчка в ръцете на Хамел, който замисляше нещо толкова дълбоко, че и самият аз щях да се удавя в него. Само за принцеса Ом бях мъж, а не играчка... и все пак, като погледна назад, след толкова изминало време, обземат ме известни съмнения. Струва ми се, че принцеса Ом също ми налагаше своята воля, защото ме желаше от все сърце. Но пък в това аз напълно ѝ отговарях, защото не се мина много и аз я пожелах от все сърце и цялата ми воля така се устреми към това, че никаква нейна воля, нито волята на Хендрик Хамел, нито на Юнсан, можеха да ме възпрат да не я грабна в прегръдките си.

Междувременно обаче бях заплетен в дворцова интрига, сложността на която не можех да проумея. Долавях само, че е насочена против Чон Монг Ю, царствения братовчед на принцеса Ом, и нищо повече. Догадките ми не стигаха до там че има клики и клики в кликите, които превръщат двореца в лабиринт и пипалата им стигат до седемте бряга. Но аз не се тревожех. Оставях това на Хендрик Хамел. На него докладвах всяка подробност за това, което ставаше, когато не беше с мен, и той седеше с часове смръщил чело и като търпелив паяк разплиташе възела и оплиташе мрежата отново. Като мой личен роб настояваше да ме придружава навсякъде и само понякога не беше допускан от Юнсан. Разбира се, аз не му позволявах да присъства на срещите ми с принцеса Ом, но му разправях в общи черти за станалото, с изключение на по-нежните моменти, които не му влизаха в работата.

Мисля, че Хамел беше доволен да остава в сянка и да играе потайна роля. Беше достатъчно трезвен, за да пресметне, че рискът остава за мен. Ако аз преуспея, ще преуспее и той. Ако аз се проваля, той ще може да се измъкне като пор изпод останките ми. Убеден сум, че е разсъждавал така, и въпреки всичко, това не го спаси накрая, както ще видите.

– Дръж се за мен – казах на Ким – и каквото да пожелаеш ще бъде твое. Имаш ли някакво желание?

– Искам да стана началник на ловците на тигри от Пъонян, и така да стана и началник на дворцовата стража.

– Почакай – казах му – и ще станеш. Имаш моята дума.

Как щеше да стане това, няхах представа. Но този, който няма

нищо, може щедро да раздава целия свят; и аз който нямах нищо, дадох на Ким началството на дворцовата стража. И най-хубавото в това беше, че аз изпълних обещанието си. Ким наистина стана началник на ловците на тигри, макар това и да го доведе до печалния край.

Тайните планове и интригите оставях на Хамел и Юнсан, които бяха политиците. Аз бях само мъж и любовник и прекарвах времето си повесело от тях. Представете си ги само: закален, жизнерадостен морски вълк, безотговорен, непомислящ дори за минало или за бъдеще, който пие и яде с крале, признат любовник на принцеса и с мозик като на Хамел и Юнсан да кроят планове и да ги изпълняват заради мен!

Неведнъж Юнсан почти се досещаше за ума, който стои зад моя ум, но когато се опитваше да разбере Хамел, Хамел се показваше като тъп роб, хилядократно по-малко заинтересуван от държавни и политически дела, отколкото от моето здраве и добруване и бърливо загрижен за моите надпивания с Тайвун. Мисля, че принцеса Ом се досещаше за истината, но я запазваше за себе си: тя търсеше не разум, а бичи врат и жълта мъжка коса.

Много от преживяното помежду ни няма да разправа, макар че принцеса Ом е само скъп прах вече от толкова столетия. Тя не търпеше да ѝ се откаже нещо, нито пък аз, а когато един мъж и една жена пожелаят да слоят сърцата си в едно, глави може да падат и царства да се сгромолясват, и те пак да не отстъпят.

Дойде време, когато се заговори за нашата женитба – о, първо тихо, съвсем тихичко, само като някаква дворцова клюка, по тъмните ъгълчета от евнуси и прислужнички. Ала в един дворец клюките на кухненските слуги достигат до трона. Скоро се вдигна голям шум. Дворецът беше сърцето на Чосон, а когато дворецът се разтърсеше, Чосон се разтреперваше. А имаше причина да се разтърси. Нашата женитба щеше да бъде направо удар в челото на Чон Монг Ю. Той се бореше и проявяваше сила, за която Юнсан беше готов. Чон Монг Ю събуди недоволство у половината свещеници в страната и те потеглиха в безкрайни шествия към портите на двореца и хвърлиха императора в паника.

Но Юнсан бе непоклатим като скала. Другата половина свещеници в страната бяха негови, а освен това всички свеше ници в големите градове като Кейджо, Фусан, Сонгдо, Пьонян, Хенампо и Хемулпо. Юнсан и принцеса Ом, и двамата накараха императора да се обърне в противоположна посока. Както ми призна сетне, тя го тормозела със сълзи и истерии, и със заплахи да вдигне скандал, от който ще се разклати тронът. А отгоре на всичко в психологическия момент Юнсан посветил

императора в сума новости, които отдавна назрявали.

– Трябва да си пуснеш дълга коса за брачния възел – предупреди ме Юнсан един ден със сянка на искрица в суровите си очи, по-закачлив и човечен, отколкото го бях някога виждал.

Но не е подобавашо една принцеса да вземе за съпруг прост моряк, а дори и претендент за древна кръв на Корьо, който няма власт, нито служба, нито никакви видими знаци на звание. И така бе оповестено с императорски постановления, че аз съм принц Корьо. После, след като изпочупиха костите и обезглавиха тогавашния губернатор на пет провинции, привърженик на Чон Монг Ю, мен ме провъзгласиха за управител на седем провинции на древния Корьо. В Чосон седем е магическо число. За да се попълни това число две провинции бяха взети от земите на още двама привърженици на Чон Монг Ю.

Боже, боже, прост моряк изпратен по пътя на мандарините с петтотин войници и свита зад гърба ми. Аз бях губернатор на седем провинции, където ме чакаше петдесетхилядна войска. Живот, смърт и изтезания – всичко зависеше от моята воля. Аз имах хазна и ковчезник, да не говорим вече за цял полк писари. Чакаха ме също и хиляда откупчици на данъци, които изтискаха последните петачета от отрудения народ.

Седемте провинции представляваха северната част. Отвъд лежеше сегашната Манджурия, но която ни беше известна като Хонду или „Червените глави“. Те бяха диви нашественици и понякога преминаваха Ялу²¹ на огромни пълчища и опустошаваха северния Чосон като скакалци. Говореше се, че се отдавали на човекоядство. Аз зная от опит, че бяха най-страшни бойци, които не признаваха поражение.

Тази година мина като вихрушка. Докато Юнсан и принцеса Ом довършваха в Кейджо развенчаването на Чон Монг Ю, аз се заех да си спечеля име. Разбира се, в действителност зад гърба ми действаше Хендрик Хамел, но аз обирах почестите. Чрез мен Хамел обучи нашите войници на бойно изкуство и тактика и показа на Червените глави какво значи стратегия. Боевете се водеха великолепно и макар това да отне цяла година, накрая на тази година настъпи мир на северната граница и нямаше останали живи Червени глави на нашия бряг на Ялу.

Не зная дали това нашествие на Червените глави е отбелязано в западната история, но ако е отбелязано то ще подскаже за кои времена пиша. Друг ключ: кога Хидейоши е бил шогун на Япония? По мое време

21. река Ялуцзяв

аз чувах отзвuci от две нашествия едно поколение по-рано, проведени от Хидейоши до сърцето на Чосон от Фусан на юг чак до Пьонан на север. Същият този Хидейоши, който изпратил обратно в Чпония безброй бъчви с осмолени уши и носове на корейци, убити в сраженията. Аз говорех с много старци и стари жени, които бяха видели боевете и избягнали отрязването на ушите и носовете.

Но да се върна в Кейджо и при принцеса Ом. Боже, боже, това беше жена! Четиридесет години тя ми беше жена. Аз зная. Не се чу нито глас против нашата женитба. Чон Монг Ю, лишен от власт, в немилост, се сваше някъде на североизточния бряг. Юнсан беше пълен властител. Всяка вечер единичните огньове известяха с пламъка си мира по цялата страна. Краката на императора се подгъваха още повече, очите бяха станали още по-мътни, благодарение на изобретателните хитрини на Юнсан. Принцеса Ом и аз бяхме постигнали желанието на нашите сърца. Ким беше началник на дворцовата стража. Хван Юн Джин, губернаторът, който ни беше сложил дъски на врата и беше ни бил, когато бяхме изхвърлени от морето, аз бях лишил от власт и бях му забранил зави-наги да влиза зад стените на Кейджо.

О, стария Йоханес Маартенс! Дисциплината я набиват здраво в простия моряк и въпреки новото си величие, аз никога не можех да забравя, че ми е бил капитан в дните, когато търсехме нови западноиндийски острови със „Спарвер“. Според измислиците ми разказани навремето в императорския двор, той беше единствения свободен човек сред другарите ми. Останалите моряци, смятани за мои роби, не можеха да се надяват на каквато и да било служба при двора. Но Йоханес можеше да я получи. Старата лисица! Можех ли да се досетя за намерението му, когато ми се примоли да го направя губернатор на незначителната малка провинция Хонджу? Хонджу беше беден със стопанства и риболов. Данъците едва покриваха разходите на откупчиците и губернаторското звание не беше повече от празна почест. Тази местност всъщност бе гробище – свещено гробище, защото на планината Табонг в гробници и мавзолеи почиваха костите на древните крале на Сила. „По-добре губернатор на Хонджу, отколкото слуга на Адам Странг“ – си мислел той според мен; нито пък ми е дошло на ум, че нещо друго, а не страх от самотност го кара да вземе със себе си четирима от моряците.

Чудесни бяха двете последвали години. Седемте си провинции аз управлявах главно чрез безимотни янбани, посочени ми от Юнсан. Всичко, което се искаше от мен, бе отвреме навреме да отида там с цялото си величие, придружен от принцеса Ом, на инспекция. Тя

притежаваше летен дворец на южния бряг, където отивахме често. Освен това имаше и мъжки развлечения. Аз станах покровител на спортните борби и възобнових стрелбата с лък сред янбаните. А ходех и на лов за тигри в северните планини.

Забележително нещо бяха приливите и отливите в Чосон. По северното ни крайбрежие водата се вдигаше и сваляше с не повече от един фут. На западния ни бряг най-ниските приливи стигаха до шестдесет фута. В Чосон нямаше търговия, никакви чуждестранни търговци. Нямаше корабоплаване освен по собствените брегове, никакво идване на други хора към неговите крайбрежия. Това се дължеше на поддържаната от незапомнени времена политика на изолация. Веднъж на десет или двадесет години пристигаха пратеници от Китай, но те идваха по суша, заобикаляха Жълтото море, минаваха през страната Хонду и по Пътя на мандарините до Кейджо. Идването и връщането бе едногодишно пътешествие. Мисията им беше да изискат от нашия император една формална церемония на признаване на отколедния суверинитет на Китай.

Но Хамел. След дълги размишления, започна да се подготвя за действия. Плановете му узряваха бързо. Чосон не беше по-малко от западна Индия за него, стига да можеше да го използва както трябва. Не ми доверяваше много, но когато започна да настоява да поискам да ме направят адмирал на чосонската флота от джонки и да разпитва не съвсем случайно за подробности относно местата на хранилищата на императорската хазна, не ми беше трудно да съпоставя тези неща.

Ако ме питате мен, аз няхах желание да напусна Чосон, освен с принцеса Ом. Когато ѝ намекнах за такава възможност, тя отговори, както беше в прегръдките ми, че съм нейн господар и накъдето и да тръгна, тя ще ме последва. Както ще видите, това което каза, беше истина, чиста истина.

Юнсан беше направил грешка, като остави Чон Монг Ю жив. И въпреки всичко това не беше грешка на Юнсан. Той не беше посмял да постъпи другояче. Изпаднал в немилост при двора, Чон Монг Ю все пак беше останал твърде популярен сред провинциалното свещеничество. Юнсан се бе видял принуден да си позадържи ръката, а Чон Монг Ю, оскърбен, очевидно не бе седял със скръстени ръце на североизточното крайбрежие. Емисарите му, главно будистки свещеници, бяха навред, обикаляха навред, осигуряваха му верността дори и на най-дребните провинциални управители. Само с безстрстното търпение на азиатца може да се замислят и превеждат в изпълнение огромни конспирации. Силата на дворцовата клика на Чон Монг Ю надмина и най-

невероятните предположения на Юнсан. Чон Монг Ю подкупи дори и дворцовата стража, ловците на тигри от Пьонян, чийто началник беше Ким. И докато Юнсан дремеше, докато аз се занимавах с лов и принцеса Ом, докато Хендрик Хамел усъвършенстваше плана си за ограбването на императорската хазна и докато Йоханес Маартенс кроеше собствените си кроежи сред гробниците на планината Табонг, вулканът на козните на Чон Монг Ю не се обаждаше под краката ни.

Боже, боже, когато бурята избухна! То беше „на крак, пази се, спасявай си врата“. Но имаше вратове, които се спасиха. Избухването на конспирацията беше прибързано. Всъщност катастрофата беше ускорена от Йоханес Маартенс и това, което той направи, бе твърде благоприятно за Чон Монг Ю, за да не се възползва от него.

Ето вижте. Хората в Чосон са фанатични почитатели на праотците, а този дърт пират, жаден за плячка холандец с четиримата си моряци си позволил в далечната Хонджу да ограби гробниците на отдавна почиващите в златни ковчези крале на древна Сила. Деянието било извършено нощем и остатъка от нощта те пропътували към морския бряг. Но на сутринта гъста мъгла забулила земята и те загубили пътя до чакащата ги джонка, тайно екипирана от Йоханес Маартенс. Той и моряците му били заловени от Ю Сун Син, местния управител, един от привържениците на Чон Монг Ю. Само Херман Тромп избягал в мъглата и можа дълго след това да ми разкаже за тази авантюра.

Тази нощ, макар новината за оскверяването да се ширна из Чосон и половината от северните провинции да бяха възстанали срещу управниците си, Кейджо и дворът спяха в неведение. По заповед на Чон Монг Ю огньовете бяха предали всекивечерната си вест за мир. И нощ след нощ огньовете съобщаваха за мир, а пратениците на Чон Монг Ю денонощно избиваха конете по всички пътища на Чосон. Мой късмет беше да видя неговия пратеник да пристига в Кейджо. Привечер, когато излязах на кон през голямата порта на столицата, видях преуморения кон да пада, а капналия ездач с мъка да се изправя на крака; но и през ум не можеше да ми мине, че този човек носеше в Кейджо моята присъда.

Донесената от него вест вдигна революция в двореца. Аз щях да се върна чак в полунощ, а до полунощ всичко бе свършило. В девет часа вечерта съзаклятниците бяха задържали императора в покоите му. Принудили го да заповяда незабавно да се явят при него всичките министри и както идвали един по един, изклали ги пред очите му. Междувременно ловците на тигри се разбунтували и отказали да се подчинят. Те наесли побой на Юнсан и Хендик Хамел с плоското на сабите си и ги

задържали в плен. Седемте други моряци избягали от двореца заедно с принцеса Ом. За това им помогнал Ким, който със сабя в ръка им отворил път пред собствените ловци на тигри. Те го посекли и потъпкали. За съжаление той не умря от раните си.

Като порив на вятър в лятна нощ, революцията – дворцова революция, разбира се, премина и стихна. Чон Монг Ю завзе властта. Императорът утвърди всичко, което пожела Чон Монг Ю. Чосон само се потрепсе от оскверняването гробовете на кралете, възхвали Чон Монг Ю и остана безучастен. Навсякъде се търкаляха глави на сановници, които се заместваха от привърженици на Чон Монг Ю, но нямаше никакви метежи против династията.

А сега, какво ни сполетя нас. Йоханес Маартен и тримата му моряци, след като ги водиха в половината села и укрепени градове на Чосон, за да бъдат заплювани от сганта, бяха закопани до врата на откритата площ пред дворецовата порта. Вода им даваха да пият, за да живеят по-дълго и да ламтят за храната, която, гореща и вдигаща съблазнителна пара, сменяха пред тях час през час. Казват че стария Йоханес Маартен остана жив най-дълго и издъхнал след цели петнадесет дни.

На Ким мъчителите бавно чупеха кост по кост и става по става и той умираше дълго време. Хамел, за когото Чон Монг Ю се досещаше, че е бил моят мозък, бе предаден на смърт чрез бой с пръчки – накъсо казано, биеха го непрекъснато и усърдно, докато не умря под възхителните крясъци на жителите на Кейджо. На Юнсан позволиха да умре от смела смърт. Той играел на шах с тъмничаря, когато пратеникът на императора, или по-правилни на Чон Монг Ю дошъл с чаша отрова. „Почакай малко – рекъл Юнсан – трябва да бъдеш по-възпитан и да не прекъсваш човека, когато играе шах. Ще я изпия веднага щом свърши играта.“ И пратеникът зачакал, докато Юнсан завършил играта; той я спечелил и след това пресушил чашата.

Само един азиатец може да превърне озлоблението си в неотстъпно и непоклатимо отмъщение до живот. Това Чон Монг Ю направи с принцеса Ом и мен. Той не ни унищожи. Не бяхме дори хвърлени в затвор. Принцеса Ом беше лишена от благородническото си звание и имотите. С императорски указ, опвестен и разлепен и в най-последното село на Чосон, се съобщаваше, че аз съм от династията Корьо и никой няма право да ме убие. По нататък се съобщаваше, че останалите живи осем моряци не бива да се убиват. Също така никой не бива да ги подпомага. Те трябвало да останат отвъргнати, просяци по пътищата. И това е, което станахме аз и принцеса Ом – просяци по пътищата.

Последваха четиридесет дълги години на преследвания, защото омразата на Чон Монг Ю към принцеса Ом и мен беше безсмъртна. Нещо още по-лошо – той бе благословен с дълъг живот, също както ние бяхме прокълнати с него. Казах вече, че принцеса Ом беше чудо-жена. Освен да повтарям безкрай това твърдение, не мога да намеря думи, с които правилно да я оценя. Някъде съм чул, че една високопоставена дама каза веднъж на любимия си: „Някакъв покрив и кора хляб с теб!“ Всъщност, това е каквото принцеса Ом каза на мен. Повече отколкото да го каже – тя го изживя до сетната буква, когато твърде често корите хляб бяха по-малко от достатъчни, а за покрив ни е служело небето.

Чон Монг проваляше всеки мой опит да избегнем просията. Аз станах носач на гориво и двамата с принцеса Ом се подслонихме в една колиба, което бе безкрайно по удобно от откритите пътища през лютата зима. Но Чон Монг Ю узна за това и мен ме биха, сложиха ми дъска на врата и изхвърлиха на пътя. Беше ужасна зима, същата, когато нещастният „Ами сега“ Вандервоот умря от измръзване по улиците на Кейджо.

В Пьонян станах носач на вода, защото трябва да знаете, че този стар град, стените на който са били прастари още по времето на Давид, се смяташе от хората за ладия и следователно да изкопаеш в него кладенец би значило да пото пиш града. Затова цял ден хиляди кули с делви за вода на гърба си сноват от портата към реката и обратно. Станах един от тях, докато Чон Монг Ю узна и това и аз бях бит, сложиха ми дъска на врата и ме изхвърлиха на пътя.

Винаги беше все същото. В далечния Виджу станах колач на кучета, убивах животните пред отворената си сергия, насичах ги и закачах за продан, щавех кожата в калта под краката на минавачите, като ги разпъвах с вътрешната страна нагоре в мръсотията на улицата. Но Чон Монг Ю ме откри. Бил съм чирак на вапцар в Пхенян, златотърсач в пясъците на Кангвун, вължар и пресуквач на върви в Чиксан. Плетох сламени шапки в Падок, събирах трева в Ханхай и Масанпо, продадох се на един оризар, да работя превит одве в наводнените оризища за по-малко от надницата на кули. Но нямаше време или място, където дългата ръка на Чон Монг Ю да не ме стигне, накаже и изхвърли на пътя като просяк.

Принцеса Ом и аз търсихме две есени и намерихме един корен на див планински женшен, който се смята за толкова рядко и скъпоценно нещо от лекарите, че двамата с принцеса Ом бихме могли да преживеем охолно цяла година от продажбата на този едничък корен. Но ме хванаха при продаването му, корена конфискуваха а мен ме биха повече и ми сложиха дъска на врата за по-дълго от друг път.

Навсякъде членовече на големия еснаф на бродещите търговци съобщаваха за мен, за моето отиване и идване и за това, което върших, на Чон Монг Ю в Кейджо. Само два пъти през всичките дни след падането ми срещнах Чон Монг Ю лице в лице. Първия път беше една бурна зимна нощ с виелица, високо в планините Кангвун. Няколко с мъка спестени медни монети бяха осигурили за принцеса Ом и мен място да преспим в най-мръсния и най-студения ъгъл на голямата стая в един хан. Ние тъкмо се канехме да започнем оскъдната си вечеря от бакла и див чесън, сготвени на яхния с парче месо от вол, сигурно умрял от старост, когато се чу звънкане на бронзови звънчета и тропот от копита на дребни кончета отвън. Вратата се отвори и вътре влезе Чон Монг Ю, живо възплащение на благополучие, охолство и власт, и отърси снега от безценните си монголски кожи. Веднага направиха място за него и десетината му предружители, а имаше място за всички, без да се притесняват, когато той случайно зърна принцеса Ом и мен.

– Тия гадове там в ъгъла, махнете ги! – заповяда той.

И конярите му ни прогониха с бичове навън, на виелицата. Но щеше да има още една среща, подир много години, както ще видите.

Нямаше спасение. Никога не са ме оставили да прекося северната граница. Никога не са ме оставили да стъпя на сампан в морето. Еснафът на бродещите търговци предаде тези заповеди на Чон Монг Ю във всяко село, на всеки жив човек в Чосон. Аз бях белязан.

Боже, боже, Чосон, на мен ми са познати всеки твой път и планинска пътека, всичките ти укрепени градове и най-малкото ти от селцата. Четиридесет години скитах аз и гладувах по лицето ти, и принцеса Ом скиташе и гладуваше заедно с мен. Какво ли не сме яли в крайната си нищета! Остатъци от кучешко месо, сплуту и негодни за продан, подхвърлени ни от месарите за подигравка; „минари“, водорасли, събрани от застояли, зелениясали локви; развалено „кимчи“, кисело зеле, което смърдеше от триста крачки. Да... отнемал съм кокали от кучета, събирал съм изронени зрънца ориз по обществените пътища, крал съм в мразовити нощи горещата бобена чорба от дребните кончета.

Няма нищо чудно, че не съм умрял. Аз знаех и бях крепен от две неща: първо, принцеса Ом беше до мен; второ, изпитвах сигурна вяра, че ще дойде времето, когато пръстите ми ще се впият в гушата на Чон Монг Ю.

Пъдени винаги от градските порти на Кейджо, където търсех Чон Монг Ю, ние кръстосвахме през четирите годишни времена и десетилетия от четири годишни времена Чосон, всяка педя от чийто пътища бе

стара песен за сандалите ни. Нашата история и самите ние бяхме толкова широко познати, колкото широка беше страната. Нямахме жив човек, който да не знаеше за нас и нашето наказание. Имаше кули и бродещи търговци, които подхвърляха оскърбления на принцеса Ом и усещаха гнева на хватката ми в брачния възел на косата си или гнева на юмруците ми в лицата. Имаше стари жени в далечни планински села, които поглеждаха просякинята до мен, загубената принцеса Ом, и въздишаха, и клатеха глави, а очите им се замъгляваха от сълзи. А имаше и млади жени, в чийто лица грейваше съчувствие при вида на широките ми рамене, сините очи и дългата ми жълта коса – към мен, бившият принц Корьо и управител на провинции. Имаше и рояци деца, които се влачеха подире ни с подигравки и дюдюкане, подхвърляха мръсни забележки и ни замъряха с буци кал от пътя.

Отвъд Ялу се простираше четиридесет мили широка пустош, която представляваше северната граница и стигаше от море до море. Тя не беше истинска пустиня, а земя нарочно опустошена, за да осигурява политиката на изолация на Чосон. В тази ивица бяха разрушени всички стопанства, села и градове. Това беше ничия земя, която гъмжеше от диви зверове и където обикаляха ловци на тигри, чиято работа беше да убиват всяко намерено човешко същество. Нямахме как да избягаме от там, както не можехме да избягаме и по море.

С минаването на годините седемте ми другари моряци започнаха все по-често да идват във Фусан. Той беше разположен на югоизточния бряг, където климатът беше по-мек. Но по-важно от климата бе, че от целия Чосон той беше най-близко до Япония. Отатък тесните проливи, малко по-далече, отколкото можеше да види окото, се намираше единствената надежда за избавление, Япония, където без съмнение понякога идваха кораби от Европа. Много ярко виждам пред себе си тези седем състарени вече мъже по скалите на Фусан да се взират с копнеж отвъд морето, по което никога вече нямаше да плават.

От време на време се виждаха японски джонки, но нито веднъж не се мярна на хоризонта познатия топсел на стара Европа. Години идваха и отминаваха и седемте моряци, както и аз и принцеса Ом, стигнали старостта след средната възраст, все по-често насочвахме стъпките си към Фусан. А с идването и отминаването на годините ту един, ту друг не се явяваше на обичайното място. Пръв умря ханс Амден. Якоб Бринкер, който скиташе заедно с него донесе вестта. Чкоб Бринкер бе последния от седемте и беше почти деветдесет годишен, когато умря, след като надживя Тромп само с две години. Много добре си ги спомням и

дватама, към края, съсипани и грохнали, с просяшки дрипи и с просяшки чаши, да се препичат един до друг на скалите, да си разправят стари истории и да се кискат като деца. И Тромп пак и пак разправяше как Йоханес Маартенс и моряците ограбили кралете на планината Табонг, а всеки от тях бил балсамиран в златен ковчег с по едно балсамирано момиче от двете страни, и как тези древни величия се разпаднали на прах за един час, а моряците псували и се потили, докато начупят ковчезите.

Колкото сигурна била плячката, толкова сигурно било и стария Йоханес Маартенс да избяга и да преплува Жълто море с тази плячка, ако не била мъглата на другия ден, в която се загубил. Тази проклетата мъгла! За това имаше съчинена песен, която мразех, но я чувах из целия Чосон до смъртния си час. Ето два реда от нея:

На западните мъглата гъста
Над върха Хен се бави мрачно.

Четиридесет години бях просяк в Чосон. От четиридесетте, които бяхме изхвърлени на брега, само аз бях останал жив. Принцеса Ом бе замесена от същото несломимо тесто и ние стареехме заедно. Към края тя беше дребничка, съсухрена, беззъба бабичка; но все още си оставаше същата чудо-жена и пазеше моето сърце в своето до самия край. За седемдесет годишен старец аз бях все още много силен. Лицето ми се беше сбръчкало, жълтата коса – побеляла, широките ми рамене се бяха свили, но въпреки това голяма част от силата от моряшките ми дни бе останала в смалилите се мишици.

Благодарение на тази сила можах да направя това, което сега ще ви разкажа. Беше пролетна сутрин по скалите на Фусан близо до големия път, където принцеса Ом и аз седяхме и се греехме на слънце. Бяхме облечени в просяшки дрипи, унижени в прахоляка, и аз пак се смеех от сърце на някаква духовита забележка, промърморена от принцеса Ом, когато върху ни падна сянка. Беше големият паланкин на Чон Монг Ю, носен от осем кули с конна охрана отпред и отзад и угодливи придружници от двете страни.

Бяха се изредили двама императори, гражданска война, глад и десетина дворцови революции, Чон Монг Ю бе останал и до сега най-силния властни на Кейджо. Трябва да беше близо осемдесет годишен тази пролетна утрин на скалите, когато даде знак с трепереща ръка да оставят паланкина на земята, та да може да погледа нас, които бе наказал за толкова дълго време.

– Сега, о, княже мой! – тихо ми промърмори принцеса Ом и се обърна да хленчи за милостиня от Чон Монг Ю, когото се престори, че не познава.

И аз разбрах мисълта ѝ. Нима не бяхме я споделяли четиридесет години? И мигът на изпълняването ѝ най-сетне бе дошъл. Тогава аз също се престорих, че не съм познал врага си, направих се на видиотил се старец и също се доближих до паланкина и захленчих за съжаление и милост.

Придружителите понечиха да ме пропъдят назад, но с грачещо старешко кискане Чон Монг Ю ги възпря. Той се повдигна на несигурен лакът, а с другата трепереща ръка отдръпна повече копринената завеса. Сбръчканото му старо лице се беше преобработило от възторг, докато ни поглъщаше с погледа си.

– О, княже мой! – напевно по просяшки ми изхленчи принцеса Ом и разбрах, че е вложила цялата си отдавна изпитана обич и вярата в предстоящия ми подвиг в тези напевни думи.

И слепият гняв се надигна в мен, като се мъчеше да се освободи и да излезе на воля. Нищо чудно, че аз се тресях от усилието да се овладее. За щастие те взеха треперенето ми за старческа слабост. Аз вдигнах бронзовата си просяшка чаша, захленчих още по-плачевно, замъглих очите си, за да скрия синия пламък, който – аз знаех – блестеше в тях, и пресметнах разстоянието и силата си за скока. Тогава ми пречерня пред очите. Чу се събаряне на завеси и подпорките им и крясъците и писъците на придружителите, когато ръцете ми стиснаха гърлото на Чон Монг Ю. Паланкинът се претърколи и аз не знаех вече какво става с мен, ала ръцете ми не се отпуснаха.

В бъркотията от възглавници, постелки и завеси, първо ме стигнаха няколко удара на слугите, но скоро се намесиха конниците и тежките дръжки на камшиците ме заудряха по главата, а неизброими ръце се вкопчиха в мен и ме дърпаха. Бях замаян, но в съзнание и блаженствах, впил старите си пръсти в тази суха, мършава шия, за която бях копнял тъй дълго. Ударите продължаваха да се сипят върху главата ми и в главата ми се въртеше вихрушка от мисли, в които оприличавах себе си на булдог, стиснал жертвата с челюстите си. Чон Монг Ю не можеше да се откопчи от мен и беше вече съвсем мъртъв, когато ме обгърна мрак там, върху скалите на Юсан, край жълтото море.

ГЛАВА 16

КОГАТО ПОМИСЛИ ЗА МЕН, ДИРЕКТОРЪТ Атъртън Може да изпита всяко друго чувство, освен гордост. Аз му показах какво значи силен дух, унизих го с моя дух, който се издигна неуязвим, победоносен над всичките му изтезания. Аз седях тук във Фолсъм, в отделението за убийци, и чакам да ме екзекутират; директорът Атъртън все още е запазил политическия си пост и царува над Сан Куентин и всичките прокълнати в стените му, но въпреки това дълбоко в душата си той съзнава, че аз съм по-велик от него.

Напразно се беше мъчил директорът Атъртън да пречупи духа ми. А беше имало моменти, когато, без всяка сянка на съмнение, той щеше да се зарадва, ако аз умрех в усмирителната риза. И така дългата инквизиция продължаваше. Както ми беше казал и както продължаваше да повтаря, имаше само един избор: или динамита, или край на представлението.

Капитан Джейми беше ветеран на тъмничните ужаси, но дойде времето, когато и той не издържа напрежението, с което натоварвах него и другите си мъчители. Той стигна до такова отчаяние, че да си позволи да възрази на директора и да си умие ръцете за тази работа. От този ден до края на изтезанията ми той не стъпи вече в единичката.

Да, дойде времето когато Атъртън се уплаши, макар и да продължаваше да се мъчи да изтръгне от мен къде е скривалището на несъществуващия динамит. Към края той беше здравата разтърсен от Джейк Опънхаймър. Опънхаймър не познаваше страх и говореше без заобикалки. Беше изтърпял несломан всички преизподни на затвора. Със силата на несъкрусимата си воля се осмеляваше да им се озъбва в лицето. Морел ми разказа с чукане цялата случка. Тогава съм бил в безсъзнание в усмирителната риза.

– Директоре – казал Опънхаймър – лапнал си по-голям залък, отколкото можеш да преглътнеш. В случая въпросът не е да умориш Стандинг. Ще трябва да умориш трима, защото бъди сигурен, като го умориш него, рано или късно Морел или аз ще я разгласим тая работа и това, дето си го направил, ще се разчуе от единия край на Калифорния до другия. Избирай. Трябва или да оставиш Стандинг, или да убиеш и трима ни. Той, Стандинг, ти е трън в очите. И аз също. И Морел. Ти си смрадлив страхопъзльо, та не ти стиска задника да я свършиш мръсната

касапска работа, дето ти се иска да я свършиш.

Опънхаймър получи за това сто часа в усмирителна риза, а когато го разшнуровали, се изхричил в лицето на директора и получил за това втори сто часа. Когато го разшнуровали този път, директорът се погрижил да не бъде в единичката. В това, че думите на Опънхаймър са го позатърсили, нямаше никакво съмнение.

Но архизвярът беше доктор Джаксън. За него аз бях нещо ново и много му се искаше да види колко още мога да издържа, преди да се предам.

– Той може да издържи двайсет дена без прекъсване – каза той на директора в мое присъствие.

– Много ви е скромна мярката – намесих се аз – Мога да издържа четиридесет дена. Пфу! Мога да издържа сто, когато ми ги дава такъв като вас – и като си спомних за четиридесетгодишното ми търпение като моряк, докато докопам гушата на Чон Монг Ю, добавих – Вие, тъмничарски псета, не знаете какво е мъж. Вие мислите, че мъжът е създаден по ваше свръхпъзльовско подобие. Вижте ме, аз съм мъж. Вие сте слабаци. Аз стоя над вас. Не можете да изстискате една дума от мене! Мислите, че това е изключително, защото знаете колко лесно бихте изказали и майчиното си мляко!

О, аз ги ругаех, наричах ги гадове, изчадия на ада, утайка на преизподнята. Защото аз стоях над тях, извън тяхната воля. Те бяха роби. Аз бях свободен дух. Само плътта ми лежеше затворена в единичката. Аз не бях затворен. Бях се поставил над плътта и безкраят на времето беше мой, за да блуждая в него, докато нещастната ми плът, дори без да страда, лежеше предадена на малката смърт в усмирителната риза.

Много от приключенията си с чукане разказах на двамата си другари. Морел вярваше, понеже сам той беше изпитал малката смърт. Но Опънхаймър, захласнат от моите приказки, оставаше скептик до край. Той изказваше наивно, а понякога трогателно съжаление, че съм посветил живота си на науката, вместо на писане на романи.

– Почакай, човече – спорех аз с него – какво зная аз за тоя Чосон? Мога да кажа, че е същото, което днес се нарича Корея, и това е горе доло всичко. Толкова съм научил от четенето. Каква вероятност има например да зная от досегашния си житейски опит нещо за „кимчи“. То е един вид кисело зеле. Когато се развали, смърди колкото си щеш. Казвам ти, когато съм бил Адам Сранг, аз съм ял кимчи хиляда пъти. Известно ми е добро кимчи, лошо кимчи, развалено кимчи. Зная, че най-доброто кимчи се прави от жените във Восан. Но откъде го зная? То няма

нищо общо с моите знания, знанията на Даръл Стандинг. То е в кръга на знанията на Адам Странг, който през различни раждания и умираания е завещал житейския си опит на мен, Даръл Стандинг, наред с останалите преживелици в другите съществувания оттогава до сега. Не го ли разбих, Джейк? Така човек започва да съществува, да расте, така се развива духът.

– Стига си ги разправял! – отговори той с бързи заповедни почуквания, които познавах толкова добре – Чуй какво ще ти каже чичо ти сега. Аз съм Джейк Опънхаймър, винаги съм бил Джейк Опънхаймър. Никой друг не е участвал в съзнанието ми. Каквото знам, знам го като Джейк Опънхаймър. А какво знам? Ще ти кажа едно нещо. Знаем какво е кимчи. Кимчи е един вид кисело зеле, което се прави в страна, която едно време се е наричала Чосон. Жените от Восан правили най-хубавото кимчи, а разваленото кимчи смърдяло до бога... Не ми се меси, Ед. Чакай първо да му запуша устата на професора... Та сега, професоре, отде ги знам всички тия работи за кимчи? Те не са в кръга на моите знания.

– Как да не са? – зарадвах се аз – Аз ги сложих там.

– Добре де дяволе. Тогава кой ги сложи в твоя ум?

– Адам Странг.

– Не ти прилича на теб. Адам Странг е нещо, дето си сънувал. Прочел си го някъде.

– Нищо подобно! – протестирах аз – Малкото, което съм чел за Корея, е било в заглавията на военните кореспонденции по време на руско-японската война.

– Спомняш ли си всичко, дето си го чел? – попита Опънхаймър.

– Не.

– Туй-онуй си забравил?

– Да, но...

– Стига толкоз, благодаря – прекъсна ме той като някой адвокат, който приключва кръстосан разпит, след като е изтръгнал съдбоносното признание на свидетеля.

Невъзможно беше да убедя Опънхаймър в искреността си. Той настояваше, че измислям всичко, както го разказвам, макар и да посрещаше с удоволствие това, което наричаше моето „продължение следва“, и в промеждутъците, в които ми давах почивка от усмирителната риза, непрекъснато ме молеше и убеждаваше да разкажа още няколко глави.

– Хайде, професоре, стига тия интелегентски приказки – прекъсваше той метафизичните ми дискусии с Ед Морел – и ни разправи още нещо за „кисанг“ и моряците. И, знаеш ли, докато говорим за това,

разправи ни какво стана с принцеса Ом, след като тоя побойник, нейния мъж, удушил дъртия дядка и пукнал.

Колко пъти казах вече, че плътта загива. Да го кажа още веднъж: плътта загива. Материята няма памет. Само духът помни, както тука в килиите на затвора, с векове по-късно знанието за принцеса Ом и Чон Монг Ю беше останало в моя ум и бе предадено от мен на ума на Джейк Опънхаймър, а от него е било предадено на моя ум на жаргона на западните. А сега, аз го предадох на твоя ум, читателю. Опитай се да го заличиш от ума си. Не можеш. Докато си жив разказаното от мен ще остане в ума ти. Ум ли? Няма нищо вечно освен ума. Материята прелива, кристализира и отново прелива и формата ѝ никога не се повтаря. Формата се разпада във вечното нищо, от което няма завръщане. Формата е привидна и преходна, както са преминали физическите образи на принцеса Ом и Чон Монг Ю. Но споменът за тях остава, ще остане завинаги, докато пребъдва духът, а духът е неразрушим.

– Едно нещо бode в очите като игла – беше последната критична бележка на Опънхаймър за моите приключения като Адам Странг – А то е, че си се въртял из нощните вертепи и пушални на опиум в китайския квартал повече, отколкото е било полезно за един почетен университетски професор. Вредна среда, да ти кажа. Сигурно това те е докарало до тука.

Преди да продължа с приключенията си, виждам се принуден да разкажа за един забележителен случай в единичката. Забележителен е в две отношения. Той показва изумителната умствена способност на тази рожба на бордеите Джейк Опънхаймър; и той е сам по себе си удивително доказателство за верността на преживелиците ми, когато изпадах в кома в усмирителната риза.

– Слушай професоре – изуча ми един ден Опънхаймър – спомням си, че като ми разправяше тая твоя приказка за Адам Странг, спомена веднъж как си играл шах с тоя къркач, брата на императора. Каж ми техния шах еднакъв ли е с нашия, дето го играем?

Разбира се, трябваше да отговоря, че не зная, че не си спомням подробностите, след като се върнах в нормалното си състояние. И разбира се, той се изсмя добродушно на това, което наричаше моите шуротии. Въпреки всичко аз ясно си спомнях, че в съществуването ми като Адам Странг често бях играл шах. Бедата беше, че колчем идвам в съзнание в единичката, несъществените и дребни подробности избледняваха в паметта ми.

Трябва да помните, че за удобство аз събрах своите епизодични и

повтарящи се преживелици в усмирителната риза в свързани и последователни разкази. Никога не знаех предварително къде ще ме отведат пътуванията във времето. Например в двадесетина различни случаи съм се връщал към Джеси Фанчър и кръга от фургони в планинските ливади. За едно десетдневно лежане в усмирителна риза съм отивал и съм се връщал от живот в живот и често съм прескачал цели редици съществування, които в други случаи съм изживявал чак в праисторическо време и в дните преди цивилизацията.

Затова реших при следващото си завръщане от преживелиците на Адам Странг, когато и да стане това, незабавно щом дойда в съзнание, да съсредоточа виденията и спомените, свързани с игри на шах. Така се случи, че трябваше да понасям подмятията на Опънхаймър цял месец, преди това да стане. И тогава щом ме освободиха от ризата и възстанових кръвообращението си, започнах да изчуквам интересуващото го.

Нещо повече, аз научих Опънхаймър да играе този шах, който Адама Странк преди столетия бе играл в Чосон. Той се различаваше от европейския шах, но все пак в основите си не можеше да бъде нещо друго и водеше началото си от общо потекло, вероятно от Индия. Вместо нашите шестдесет и четири квадрата те имаха осемдесет и един. Ние имахме осем пионки на всяка страна, а те имаха девет; и макар и да има сходни ограничения, главните ходове са различни.

Също така в корейската игра има двадесет фигури и пионки срещу нашите шестнадесет и те се подреждат в три редици вместо в две. Така деветте пионки са в първата редица; в средната редица се слагат две фигури, напомнящи нашия тур, а в задната редица посредата стои царят, а от двете му страни се нареждат „златни пари“, „сребърни пари“, „летящ кон“ и „копие“. За отбелязване е, че в корейската игра няма царица. Друга съществена разлика е, че пленена фигура или пионка не се маха от дъската. Тя става собственост на противника и той след това играе с нея.

Е, аз научих Опънхаймър на тази игра – едно много по-трудно постижение от нашата, трябва да се признае, ако се вземе под внимание непрекъснатото пленяване и възвръщане на пионките и фигурите. Единчките не се отопляват. Би било направо подло да се избави затворникът от природните стихии. И тази, и следващата зима Опънхаймър и аз през много тежки дни забравяхме за лютия студ, задълбочени в чонсонския шах.

Но нямаше начин да го убедя, че действително съм донесъл тази игра в Сан Куентин през вековете. Той настояваше, че съм чел за нея

някъде, и макар да съм забравил четивото, съдържанието му все пак се е задържало в ума ми и изпъкнало в тези мои сънища. Така той обърна догмите и термините на психологията срещу мен.

– Какво би могло да ти попречи да го измислиш тук, в единичката? – беше следващата му хипотеза – Не е ли измислил Ед приказването с чукането? И не се ли усъвършенстваме в него ти и аз цялото време? Хванах ли те сегс натясно! Ти си го измислил. Слушай, защо не го патентоваш? Помня, когато бях нощен разсилен, някой беше измислил една глупост, тая игра с топчета „Живот нашироко“ и спечели милиони с нея.

– Това нещо не можеш го патентова – отговорих – Без съмнение азиатците я играят от хиляди години. Няма ли да ми повярваш, като ти казвам, че не съм я измислил?

– Тогава трябва да си чел за нея, или си видял китайци да я играят в някоя от тия пушални на опиум, край които си се навъртал – беше последната му дума.

Но аз също имам последна дума. Има еди японец убиец тук във Фолсъм... или имаше, защото го екзекутираха миналата седмица. Поговорих по тоя въпрос с него и играта играна от Адам Странг, на която научих Опънхаймър, се оказа много сходна с японския шах. Двете си приличат много повече една на друга, отколкото на западния шах.

ГЛАВА 17

Сигурно си спомняш, читателю, още в самото начало на този разказ как, като малко момче на стопанство в Минесота, съм разглеждал снимки на светлата земя и съм познал едни места и съм посочил промените на други места. Сигурно си спомняш също, че когато описах сцената с изцелението на прокажените, аз казах на мисионера, че тогава съм бил голям мъж с голям меч и яхнал кон.

Тази случка в детството ми е била само „отминаващ облак на слава“, както се изразява Уърдзуърт. Не обзет от пълна забрава бях дошъл аз, малкият Даръл Стандинг, на този свят. Но тези спомени за други времена и места, проблясвали на повърхността на детското ми съзнание, скоро са избледнели и се загубили. Наистина, както става това с всички деца, сенките на затвора са се заключили около мен и аз не си спомням вече за могъщото си минало. Всеки човек, роден от жена, има минало, могъщо като моето. Малцина родени от жена, са били толкова щастливи да изстрадат години затвор в единичка и в усмирителна риза. За мен това е бил голям късмет. Аз имах възможността да си спомня още веднъж и между всичко друго да си спомня и времето, когато съм седял на кон и съм видял изцелението на прокажените.

Името ми беше Рагнар Лодбrog. Бях действително едър мъж. Бях с половин глава по-висок от римляните в моя легион. Но началник на легион станах едва по-късно, след пътуването ми от Александрия до Ерусалим. Това беше живот претрупан със събития. Книги връз книги и години писане не биха могли да отбележат всичко. Затова ще съкратя и само бегло ще отбележа началото му.

Сега всичко е ясно и отчетливо освен самото начало. Никога не съм познавал майка си. Казаха ми, че съм се родил в буря на кораб с издаден напред остър нос, в северното море, след морски бой и плячкосване на крайбрежна крепост и майка ми била взета в плен жена. Тя умряла в развихрилата се буря. Била от северните дани – така ми каза старият Лингорд. Той ми разказваше много неща, които бях твърде млад да запомня, и все пак можеше да ми разкаже твърде малко. Морска битка и победа, стражение и грабеж, и факли, бягство навътре в морето с дълги кораби, за да се избегне крушение връз скалите, убийствено напрежение и борба следени гибелни вълни – кой ли щял тогава да разбере нещо, или да забележи непознатата жена в съдбовния ѝ час, тръгнала по пътя

към смъртта? Мнозина умрели. Мъжете забелязвали живите жени, не умрелите.

Остро врязани в детското ми въображение са случките непосредствено след раждането ми, както ми ги е разправял стария Лингорд. Лингорд, твърде стар, за да работи на греблата, лекуваше, погребваше и бабуваше на пленниците, наблъскани в откритата средна част на кораба. Така съм се родил в буря, напръскан със солената пяна на бушуващи вълни.

Бил съм само на няколко часа, когато Тостиг Лодброд за пръв път спрял очите си върху мен. Негов е бил тесният кораб, негови са били и другите седем тесни кораба, участвали в набега, избягнали поражение и минали здрави през бурята. Тостиг Лодброд бил наричан още „Муспел“, което значи „Горящия“, защото вечно гореше от гняв. Смел беше и жесток и нямаше сърце за милост в широките му гърди. Преди още да му изсъхне потта от битката, облегнал се на бойната си секира, той изяде сърцето на Нгрун след сражението при Хасфарт. В безумното си раздразнение той продаде сина си Гарулф в робство на ютите. Спомням си как под опушените мертеци на Брунанбур заповядваше да му се даде черепът на Гутлаф вместо чаша. Греяно вино не пиеше от друг съд, освен от черепа на Гутлаф.

И при него ме занесъл стария Лингорд на люшкашката се палуба, когато преминала бурята. Бил съм само на няколко часа, завит гол в хванала сол вълча кожа. Случило се така, че понеже бях се родил недоносен, бил съм много дребен.

– Хо-хо!... Джудже! – закикотил се Тостиг като дръпнал от устните си полуизпития кървач медовина, за да ме погледне.

Денят бил мразовит, но казват, че той ме грабнал гол от вълчата кожа, стиснал ме с палец и показалец и ме разклатил на хапещия вятър.

– Буболечка! Мъниче! Морска въшка! – кикотил се той. И понечил да ме смачка между палеца и показалеца, които, както твърдеше Лингорд, били по-дебели от моя крак или бедро. Но изведнъж му хрумнало друго – Малкият е жаден. Дайте му да пие.

И с тези думи ме мушнал с главата напред в пълния до половина кърчаг медовина. И аз сигурно съм щял да се удавя в туй мъжко питие – аз, който не бях познал майчината гръд в краткотрайния си живот, ако не е бил Лингорд. Но когато той ме издърпал от медовината, Тостиг Лодброд, въбесен го повалил с един удар. Ние сме се търкулили на палубата и огромните кучета за лов на мечки, отнети от северните дани в току-що свършилия бой, се нахвърлили отгоре ни.

– Хо-хо-хо! – ревял от смях Тостиг Лодброд, когато кучетата задърпали и замачкали стареца и мен, и вълчата кожа.

Но Лингорд успял да се изправи и спасил и мен, но вълчата кожа останала у кучетата.

Тостиг Лодброд допил медовината и ме загледал пред Лингорд, който знаел, че няма смисъл да търси милост там, където тя не е позната.

– Завързак! – рекъл Тостиг – Кълна се в Один, жените на северните дани за нищо не ги бива. Раждат джуджета, а не мъже. За какво става това нещо? От него никога не ще излезе мъж! Слушай Лингорд, отгледай го да стане чашник в Брунанбур. И поглеждай кучетата да не го излапат по погрешка като някоя мръвка, паднала от масата.

Не съм знаел женска грижа. Старият Лингорд бе бабата и кърмачката, а за детска стая са служили люшкащи се палуби и тропотът и блъскането на мъже в бой и буря. Господ знае как съм останал жив в невръстното детинство. Трябва да съм се родил железен в железен ден, защото останах жив и опровергах прокобата на Тостиг, че ще бъда джудже. Аз надраснах всички чаши и кани, и много скоро той не можеше наполовина да ме удави в своя кърчаг за медовина. Последното беше любимият му подвиг. Това бе недодяланият му хумор, смехория, която смяташе за изтънчена духовитост.

Първите ми спомени са за Тостиг Лодбродовите остроноси кораби и бойците, и за залата за пиршества в Брунанбур, когато корабите лежах, изтегнати на брега на замръзналия фиорд. Защото мен ме направиха чашник и сред най-ранните ми възпоменания е моето шъпуркане с напълнения с вино череп на Гутлаф към седналия начело на масата Тостиг, който крещеше, вирнал глава към мертеците. Те бяха луди хора, от луди по-луди, но за мен, който не познавах друго, това беше обикновеният начин на живот. Те бяха хора, които лесно изпадаха в ярост и бързо се сражаваха. Мислите им бяха стръвни, така и яденето им беше стръвно, стръвно бе и пиенето им. И аз разтях и ставах като тях. Как иначе можех да порасна, щом поднасях питието на ревнали пияници и скалди²², които пееха за Хиали и за смелия Хогни, и за златото на Нифлунг, и как Гудрун отмъстила на Атли, като му дала да изяде сърцата на неговите деца и нейното, докато боят бушувал между пейките, късал завесите, плячкосвани от южните брегове, и отрупвал масата на пиршеството с пресни трупове.

22. древноскандинавски народен певец в дружините на викингите

О, аз също изпадах в гняв, добре обучен на това в такова училище. Бях само на осем години, когато се озъбих при едно пиене на мъжете от Брунанбур и ютите, дошли като приятели с ярла²³ Агард с три негови дълги кораба. Аз стоях до рамото на Гостиг Лодброг и държах черепа на Гутлаф, от който дигаше пара и смърдеше горещо вино с билки. И чаках, докато Гостиг свърши да беснее против северните дани. Но той все беснееше и аз все чаках, докато той съвсем подлудя и започна да сквернослови против северноданските жени и тогава избухнах в сляпа ярост, причарня ми пред очите и го ударих с черепа на Гутлаф така, че го залях целия с вино, и виното го заслепи и обгори. А когато той се завъртя, заслепен, и ме затърси с огромните си лапи във въздуха, аз се мушках под тях и три пъти го мушнах отблизо в корема, бедрото и бута, понеже високо от това не можех да стигна огромната му снага.

И ярлът Агард изтегли меча си, а ютите му се присъединиха към него, когато се провикна:

– Мече! Мече! В името на Один, оставете го да се бие!

И там, под къртящия от рев покрив на Брунанбур, бръщолевещия чашник от северните дани се сби с могъщия Лодброг. А когато с един удар зашеметен, с пресекнал дъх, бях запратен на половината дължина от огромната маса, като събарях с летящото си тяло чаши и кани, Лодброг кресна заповеднически:

– Вън да го няма! Хвърлете го на кучетата!

Но ярлът не пожела това да стане, потупа Лодброг по рамото и ме поиска като приятелски дар.

И когато ледът се очисти от фиорда, аз заминах на юг с корабите на ярла Агард. Направиха ме негов чашник и меченосец, а понеже нямах друго име, нарекоха ме Рагнар Лодброг. Страната на Агард беше съседна с фризите и беше печална, плоска страна на мъгли мочурища. При него останах три години, до смъртта му, винаги зад него било на лов за блатни вълци, било на пир в голямата зала, където Елгива, младата му съпруга, често седеше обкръжена от своите прислужници. Аз ходи с Агард на един набег с корабите му, където сега трябва да е брегът на Франция, и там научих, че още по на юг има по-топли годишни времена и по-мек климат и жени.

Но ние докарахме Агард обратно смъртно ранен и умиращ от бавна смърт. И изгорихме тялото му на голяма клада, заедно с Елгива, облечена със златната си броня и пееща. Имаше и голям брой домашни роби

23. ярл – благородник

със златни халки на врата, които бяха изгорени там с нея, и девет роби-ни, и осем роба от англите с благородна кръв, пленени в битки. Така бяха изгорени живи и соколи, и двама соколари с птиците си.

Но аз, чашникът Рагнар Лодброк, не изгорях. Бях единадесет годишен и нямах страх, и никога не бях носил тъкан плат на тялото си. И когато пламъците се извиха и Елгива запя предсмъртната си песен, а пленниците и робите завикаха за нежеланието си да умрат, аз разкъсах вървите, с които бях вързан, скочих и побягнах в мочурите, гонен от кучета, пуснати да ме хванат.

В мочурите имаше диви хора, хора без господар, избягали роби и престъпници, за които отиваха на лов, както се ходи за вълци.

Три години не познавах нито покрив, нито огън и станах як като мряза, и щях да си открадна жена от ютите, ако за зла чест фризите не бяха ме заловили след два дена гонене. Те отнеха златната ми халка и ме продадоха за две вълчи кучета на Едви от саксите, който ми сложи желязна халка, а след време подари мен и пет други роби на Ател от източните англи. Бях роб и войн, докато се загубих при един несполучлив набег далече на изток, отвъд нашите блата, и там ме продадоха на хароброгите и бях свинар, докато избягах на юг в големите гори и бях приет като свободен човек от тевтоните, които бяха много, но живееха на малки племена и се преселваха на юг пред настъпващите хароброги.

А нагоре на юг в големите гори идваха римляните, всичките бойци, които ни притискаха назад към хароброгите. Това беше потъпкване на народи поради липса на площ; но ние научихме римляните какво значи да се сражаваш, макар да си кажем истината, и те ни дадоха не по-лош урок.

Но аз все не можех да забравя слънцето на юга, което бях зърнал от корабите на Агард, и съдбата ми пожела в това преселване на юг на тевтонците да бъде хванат в плен от римляните и да бъде отведен в морето, което не бях видял, откакто се бях отделил от източните англи. Направиха ме роб-гребец на галерите, и като роб-гребец най-сетне дойдох в Рим.

Много дълга е историята затова как станах свободен гражданин и войн и как, когато станах тридесетгодишен отпътувах за Александрия, а от Александрия за Ерусалим. Все пак това, което разказах за времето, откакто съм бил кръстен в кърчага с медовина на Тостиг Лодброк, трябваше да го разкажа, за да можете да разберете какъв човек влизе през Яфската порта и притегли всичките погледи към себе си.

Имаше защо да гледат. Те всички бяха дребно племе, с по-дребни

кости и с по-малки мишци, тези римляни и юдеи, а върху такъв русокок мъж като мен очите им никога не бяха се спирали. Навред по тесните улици те ми отваряха път, но спираха с широко отворени очи пред този жълтокок мъж от север или бог знае от къде, защото нямаха никаква представа за това.

Всъщност всичките войски на Пилат бяха другоплеменни, освен шепата римляни в двореца и двадесетината римляни дошли с мен. Много често съм установявал, че другоплеменните войници бяха добри бойци, но никога човек не можеше да се осланя на тях с такава сигурност, както на римляните. Те наистина бяха по-добри войни през цялата година, отколкото ние северняците, които се биехме с голямо въодушевление и изпадахме в много мрачни настроения. Римляните бяха винаги улегнали и човек можеше да им се довери.

Имаше една жена от двора на Антипа, приятелка на Пилатовата жена, която видях при Пилат вечерта, когато пристигнах. Ще я нарека Мириам, защото Мириам е името, с което я наричах, когато я любех. Ако беше само трудно да се опише чарът на жените, щях да опиша Мириам. Но как може да се опише с думи чувството? За чара на жената няма думи. Той е различен от възприятието, което прераства в умствено разсъждение, защото възниква от усещане и преминава в душевно вълнение, което, нека признаем, не нищо друго освен едно свръхусещане.

Общо взето всяка жена притежава един основен чар за всеки мъж. Когато този чар се превърне от общ в частен, ние го наричаме любов. Мириам притежаваше този частен чар за мен. Аз наистина бях съучастник в нейния чар. Половината от него беше моя собствен мъжки живот, който се устремяваше и я посрещаше с широко отворени обятия и превръщаше в мене всичко, което представляваше тя, в желание, плюс цялото ми желание за нея.

Мириам беше великолепна жена. Употребявам тази дума съзнателно. Имаше чудесно тяло, величествена, по-висока на ръст и с по-чисти черти от средна юдейка. Беше аристократична по обществено положение; беше аристократична по природа. В постъпките си беше великодушна, щедра. Отличаваше се с ум, отличаваше се с духовитост, а над всичко се отличаваше с женственост. Както ще видите именно нейната женственост се оказа предателска за нея и за мен накрая. Чернокоса, с маслиненомургава кожа, продълговато лице, косата ѝ беше синкавочерна в своята чернота, а очите – два черни кладенеца. Човек не можеше да грешне по-подчертани типове на блондин и брюнетка от нас двамата.

И ние се свързахме мигновено. Нямахме вътрешни разсъждения,

нямаше чакане, нямаше колебание докато се уверим. Тя беше моя същия миг, когато я погледнах. И още повече тя разбра, че аз ѝ принадлежа над всички други мъже. Аз направих крачка към нея. Тя се повдигна от ложето, сякаш притеглена към мен. И ние се загледахме, без да можем да откъснем сините очи от черните, докато съпругата на Пилат, една слаба, неспокойна, напрегната жена, нервно се изсмя. И докато се покланях и приветствах съпругата, стори ми се че забелязах Пилат да поглежда многозначително Мириам, сякаш за да ѝ каже: „Не отговаря ли това на всичко, което обещах?“ Защото той беше получил съобщение за идването ми от Сулпиций Квирий, римския легат в Сирия. А също така Пилат и аз се познавахме още преди той да отпътува, за да стане прокуратор на семитския вулкан в Ерусалим.

Много си приказвахме тази вечер, особено Пилат, който говореше подробно за местното положение и като че беше самотен и му се искаше да сподели страховете си с някого, а дори и да поиска съвет. Пилат беше от типа на разумните римляни, с достатъчно въображение, за да може умно да наложи желязната политика на Рим без излишна възбуда в решителни моменти.

Но тази вечер личеше, че е разтревожен. Юдеите го бяха изнервили. Бяха твърде вулканични, спазмодични, несдържани. И нещо повече – бяха лукави. Римляните бяха прями, откровени във всичко, което вършеха. Юдеите никога не пристъпваха към нищо направо, а отзад напред, освен когато им се наложи с принуда. Оставени сами на себе си, те винаги си служеха със заобикалки. Раздразнението на Пилат се дължеше, както той обясни, на това, че юдеите вечно се мъчеха с интригите си да направят него, а чрез него Рим в свое оръдие в религиозните си разпри. Както ми беше добре известно, Рим не се бъркаше в религиозните схващания на покорените народи; обаче юдеите вечно смесваха понятията и придаваха политически отенък на съвсем неполитически събития.

Пилат развърза езика си за различните секти и непрекъснатите фанатични вълнения и размирици.

– Лодброг – каза той – човек никога не знае дали някое дължащо се на тях малко лятно облаче няма да се превърне в гръмотевична буря, която ще се стовари на твоята глава. Аз съм тук за да пазя ред и спокойствие. Въпреки моите усилия, те превръщат страната в гнездо на оси. С много по-голямо удоволствие бих управлявал скитите или дивите брители, вместо тия народи, които вечно се карат за бога. Тъкмо сега има един мъж на север, рибар, който е станал проповедник и чудотворец, който много вероятно скоро ще ги накара всички да се хванат за гушата

и аз ще мога да чакам отзоваването си в Рим.

Това беше първия път, когато чух за човека Исус и малко му обърнах внимание тогава. Едва после си помислих за него, когато малкото лято облаче се превърнало в назряла гръмотевична буря.

– Докладваха ми за него – продължи Пилат – Той не се занимава с политика. В това няма никакво съмнение. Но ако оставим на Кайафа и на Ана зад гърба на Кайафа, те ще направят от този рибар политически трън, с който да убодат Рим и да опропастват мен.

– За Кайафа съм чувал, че е първосвещеник, коварна лисица – обясни Пилат – Кайафа бе назначен от Гратус, но Кайафа е сянката и с неговата уста говори Ана.

– Те още не могат да ти простят онази дребна работа за знамената с лика на императора – подразни го Мириам.

И тогава, както става винаги, когато докоснеш болното място на някого, Пилат се хвана за този епизод, който е бил само епизод и нищо повече, но който малко останало да го опропасти. С цялата си наивност той сложил пред двореца си две знамена с лика на римския император. Преди да премине избухналата над главата му буря, юдеите вече бяха написали оплакване до Тиберий, който се съгласил с тях и смърлил Пилат.

Аз се зарадвах, когато след малко можах да поговоря с Мириам. Съпругата на Пилат бе намерила удобен момент да ми разкаже за нея. Тя била от стар царски род. Сестра ѝ била жена на Филип тетрарха²⁴ на Гауланит и Батания. Този Филип пък бил брат на Антипа, тетрарха на Галилея и Перея, а те двамата били синове на Ирод, наречен от юдеите Велики. Мириам била у дома си, както разбрах, в двора на двамата тетрарси, като член на семейството. Като момиче била сгодена за Архелай, по времето, когато той бил етнарх²⁵ на Ерусалим. Тя имала добро собствено състояние, тъй че женитба не ѝ се налагала. Освен друго била свенравна и без съмнение човек можел много трудно да я задоволи с такова сериозно нещо като съпруг.

То трябва да е било в самия въздух, който дишахме, защото Мириам и аз почти веднага заговорихме за религия. Наистина за юдеите от онези дни най-насъщното беше религията, както за нас воюването и пиршествата. Защото през целия ми престой в тази страна нямаше нито миг, в който главата ми да не е бръмчала от безкрайни спорове за

24. един от четиримата съуправители на Рим

25. управител на римски провинции

живота и смъртта, закона и бога. Пилат не вярваше в богове, ни в дяволи, ни в нещо друго. Смъртта за него беше мрак на безкраен сън; и въпреки всичко, през годините, които прекара в Ерусалим, той никога не се дразнеше от неизбежните разправи и ядове по религиозни въпроси. А пък аз имах едно конярче при пътуването ми до Идумея, едно нещастно същество, което не можа да се научи да оседлае кон, но умееше да говори, и то най-учено, без да си поеме дъх от здрач до съмване, за най-тънките разлики в ученията на всички равини от Самей²⁶ до Гамалиел²⁷.

Но да се върна към Мириам.

– Ти вярваш, че си безсмъртен – започна да ме предизвиква тя – Тогава защо те е страх да говориш за това?

– Защо да си обременявам ума с мисли за сигурни неща? – отвърнах аз.

– Но сигурен ли си? – настоя тя – Разкажи ми за това. Как се усеща то... твоето безсмъртие?

А след като й разказах за Нифлхейм²⁸ и Муспел²⁹, за раждането на гиганта Юмир³⁰ от снега, за кравата Андхумбла³¹ и за Фенрир³² и Локи³³, и за замръзналите великани йотуни... – както казвам след като й разправих за всичко това и за Тор и Один, и за нашата Валхала³⁴, тя плесна с ръце и извика с блеснали очи:

– Ах ти варварино! Ти, голямо дете! Ти, жълтокосото дете на мрза! Ти вярваш в бабешки приказки и в задоволяване на стомаха! Но твоят дух, който не може да умре, къде ще се дене той след като тялото ти умре?

– Както казах, във Валхала – отговорих аз – и тялото ми ще бъде там също.

– Ядене?... Пиене?... Воюване?...

– И любене – добавих аз – Нашите жени трябва да бъдат в рая, иначе за какво ни е рай?

– Твоят рай не ми харесва – каза тя – То е безумно място, скотско място, място, където цари мрак и буря, и буйство.

26. дърен еврејски пророк

27. еврејски авторитет по тълкуване на талмуда

28. светът на мъглата в древноскандинавската митологија

29. светът на огњата в древноскандинавската митологија

30. првото живо същество родено од снежинки

31. митична крава отхранила Јумир

32. син на бога Оин, убица на вълка

33. демонът на северната митологија, бог на огњата

34. рајат на северната митологија

– А твоите небеса? – попитах аз.

– В тях цари безкрайно лято, когато времето е узряло за плодове и цветя, за всичко, което расте.

Аз поклатих глава и изръмжах:

– Не ми харесват твоите небеса. Това е печално място, за мекушави същества, място за слабаци и евнуси, и сенки на затлъстели, хленчещи мъже.

Забележките ми сигурно я бяха пленили, защото очите ѝ продължаваха да блестят и аз бях горе-долу уверен, че тя ме пострекава.

– Моят рай е обиталище на блажените.

– Валхала е обиталище на блажените – възразих аз – Защото, кажи, кой копнее за цветя там, където винаги има цветя? В моята родина, след като неумолимата зима се прекърши и слънцето прогони дългата нощ, първите цветчета, които проблясват по ръба на топящия се лед, са предмет на радост и ние не можем да им се нагледаме.

– Ами огънят! – продължих да викам аз – Голям прекрасен огън! Хубав е твоят рай, където човек не може да оцени както трябва един ревящ огън под затворен покрив с вилнеещ вятър и сняг отвън!

– Прости хора сте вие – отвърна ми тя – Играждате покрив и наклаждате огън и пряспа сняг и ги наричате рай. В моя рай няма нужда да се крием от вятър и сняг.

– Не – възпротивих се аз – Ние изграждаме покрив и наклаждаме огън, за да можем да излезем от там на мраз и виелица и да се върнем от мраза и виелицата. Животът на мъжа е създаден за борба с мраза и виелицата. Самото изграждане на покрива и наклаждане на огъня са неговата борба. Аз го зная. Веднъж в течение на три години не знаех шо е покрив, нито огън. Бях шеснадесетгодишен и бях мъж, преди още да бях слагал тъкан плат на тялото си. Аз съм роден в буря след битка и съм бил повит във вълча кожа. Погледни ме и виж какви мъже живеят във Вълхала!

И тя ме изгледа, цялата пламнала, и възкликна:

– Ах ти, жълтокосо чудовище-мъж! – след това добави замислено – Почти съжалявам, че не може да има такива мъже в моя рай.

– Добър е този свят – утеших я аз – Добре е замислен и е просторен. Има място за много видове рай. Като че ли всекиму е даден райта, какъвто желае сърцето му. Хубава страна е наистина тази отвъд гроба. Аз не се съмнявам, че ще напусна пиршествата в нашите зали, ще нападна твоите брегове на слънцето и цветята и ще те отвлека. Майка ми е била отвлечена тъй.

И в настъпилото мълчание аз я загледах, а тя ме гледаше мен и дръзваше да ме гледа. И огън пламна в жилите ми. Кълна се в Один, това беше жена!

Какво щеше да се случи, не зная, защото Пилат, който бе прекъснал разговора си с Амбивий и седеше усмихнат от известно време, прекъсна смълчаването:

– Равин, тевтонски равин! – подхвърли той – Един нов проповедник с нова доктрина, дошъл от Ерусалим. Сега ще има нови разногласия, и размирици, и убиване на пророци с камъни. Да ни пазят боговете, това е лудница! Лодброг, никога не съм мислил такова нещо за теб. И ето че ти разглаголствуваш и се горещиш буйно като някой умопобъркан от пустинята за това какво щяло да стане с теб, след като умреш. Живей си го тоя живот сега, Лодброг, не мисли за после. Това пести ядове.

– Продължавай, Мириам, продължавай! – възкликна съпругата му.

Беше седяла като в транс по време на спора, стиснала с все сила ръце, и в ума ми се мярна мисълта, че тя е вече покварена от религиозната лудост на Ерусалим. Във всеки случай, както сякаш да се науча следващите дни, много я занимаваха тези въпроси. Беше слаба жена, сякаш изнурена от треска. Кожата ѝ беше силно опъната. Почти ми се струваше, че бих могъл да гледам през ръцете ѝ, ако ги вдигнеш между мен и светлината. Беше добра жена, но крайно нервна и от време на време се увличаше от сенки, знамения и поличби. А дори ѝ се привиждаха видения и чуваше гласове. Колкото за мен, аз няхах търпение за такива слабости. Въпреки това тя беше добра жена и не хранеше зло в сърцето си.

Аз имах поръчение от Тиберий и няхах късмет да се срещна повече с Мириам. Когато се върнах от двора на Антипа, тя беше отишла в Батания при Филип, където била сестра ѝ. Аз бях пак в Ерусалим и при все че няхах никаква нужда да се видя с Филип, който, макар и слаб, беше верен на Рим, отидох направо в Батания с надеждата да се срещна с Мириам.

После трябваше да отида в Идумея. Ходих също и в Сирия, за да изпълня заповедта на Сулпиций Квириний, който като имперски легат³⁵ се интересуваше от мои преки донесения за положението в Ерусалим. Така пътувайки нашир и длъж, имах възможността да забележа тази странност на юдеите – как налудничаво се интересуваха от бога. Това беше тяхна особеност. Не ги задоволяваше да оставят тези въпроси на свещениците си, та и самите те вечно се превръщаха в свещеници и

35. пратеник, посланик

проповядваха, където и да намереха слушател. А слушатели се намираха в изобилие.

Те зарязваха занаята си и тръгнаха да скитат из страната като просяци и да се припират, и да се разправят с равините и талмодистите в синагогите и предверията на храма. И в Галилея, една малко известна област, жителите на която минаваха за глупави, пътят ми се пресече с пътя на човека Исус. Той май бил дърводелец, а след това рибар и другарите му рибари оставили мрежите си и го последвали в скитническия му живот. Някой го смятаха за пророк, но повечето твърдяха, че е побъркан. Нещастният ми коняр, който също смяташе, че никой не знае талмуда като него, се подиграваше на Исус, наричаше го цар на просяците, наричаше доктрината му „евнионизъм“, която, както той ми обясни, поддържала, че само бедните отиват в рая, а богатите и силните горят за вечни времена в някакво огнено езеро.

Забелязах, че обичаят в тази страна е всеки да нарича всички други луди. Всъщност, по моя преценка, те бяха всички луди. Не можеше да се отървеш от тях. Те пропъждаха дяволи с магични заклинания, лекуваха болести с полагагане на ръце, пиеха отровни питиета, без да им стане нещо и спокойно играеха със смъртоносни змии – или поне те твърдяха, че са такива. Те бягаха в пустините да умират от глад. Те се появяваха, кряскаха нова доктрина, събираха тълпи около себе си, образуваха нови секти, които се цепеха заради доктрината, и образуваха други нови секти.

– Кълна се в Один – казах на Пилат – мъничко от нашия северен мраз би охладил умовете им. Тоя климат е твърде мек. Вместо да си изградят покриви и да търсят храна, те вечно строят нови доктрини.

– И променят естеството на бога – кисело добави Пилат – Проклетата да е доктрината.

– Съгласен – рекох – Ако някога изляза от тая шура страна с непомятен мозък, каквото и да ми каже човек, че ще стане с мен, след като умра, вече няма да ме трогне.

Никога не е имало по-големи размирици. Всичко на този свят бе благочестиво или нечестиво за тях. Те, които бяха тъй ловки в най-изтънчени препирни, като че не бяха способни да схванат римското разбиране за държава. Всичко политическо се свързваше с религията; всичко религиозно – с политиката. И за това всеки прокуратор³⁶ беше зает до гуша. Римските орли³⁷, римските статуи, дори римските знамена на

36. чиновник, управлявал римските земи и събирал данъци

Пилат бяха преднамерено оскърбление за тяхната религия.

Римското преброяване на населението беше нечестивост. То трябваше да се провежда, защото върху него почиваше облагането с данъци. Но ето ти пак. Облагането от държавата с данъци било престъпление против техния закон и бог. Ах, този закон! Той не беше римски закон. Той беше техни закон, който те наричаха закон божий. Съществуваха зелоти³⁸, които убиваха всеки нарушител на този закон. А за един прокуратор да накаже зелот, хванат на местопрестъплението, значеше да предизвика бунт или въстание.

Всичко у този странен народ се вършеше в името на бога. Имаше това, което ние римляните наричахме „тавматурги“³⁹. Те вършеха чудеса, за да докажат доктрината. На мен винаги ми се е струвало глупаво да доказваш таблицата за умножение с превръщането на тояга в змия или в две змии. Но тавматургите вършеха такива неща и винаги за удивлението на простите хора.

О, небеса, какви секти и секти! Фарисеи⁴⁰, есеи⁴¹, садукееи⁴² – безрой секти! Щом измисляха нещо ново то веднага ставаше политическо. Проконий, четвъртият прокуратор преди Пилата, има доста неприятности докато подтисне голонитското въстание, избухнало по този начин и разпространило се надолу до Гамала.

В Ерусалим, когато влязох там този последен път, лесно се забелязваше нарастващото възбуждение сред юдеите. Те тичаха насам-натам на тълпи, дърдореха и ораторствуваха. Някой провъзгласяваха свършека на света. Други се задоволяваха с приближаващото разрушаване на храма. А имаше и отявлени революционери, които заявяваха, че на римското господство е дошъл краят и предстои да започне ново юдейско царство.

Пилат също, както забелязах, проявяваше голямо безпокойство. Че му създават много неприятности, беше ясно. Но аз ще кажа, че той, както ще се убедите, отвръщаше на тяхното лукавство с не по-малко лукавство и доколкото можах да го опозная, не се съмнявам, че би объркал мнозина от спорещите в синагогите.

– Да имах само половин легион римляни – оплакваше ми се той –

37. гербът на древен Рим

38. полурелигиозна, полуполитическа партия, поддържала, че бог е единствения цар на израел, и затова отричала данъка, плащан на Рим

39. чудотворец

40. религиозно-политическа групировка, защитаваща заможните слоеве

41. религиозна секта, поддържала митичните и аскетичните форми на юдейството

42. школа на скептици, слепи последователи на Моисеевия закон

сях да притисна Ерусалим до стената... и да бъда отзован заради усърдието си, предполагам.

Както и аз, той също нямаше много вяра на помощните войски, а римляните бяха само някаква си шепа.

Когато се върнах пак, настанах се в двореца и за голяма радост заварих там Мириам. Но удоволствието ми бе за кратко, защото много се говореше за положението. Това не беше без причина – градът бръмчеше като гнездо ядосани оси. Наближаваше празникът наречен Пасха – религиозно събитие, разбира се – и хиляден народ прииждаше от страната, за да го отпразнува според обичая в Ерусалим. Тези новодошли, естествено, бяха всичките лесно възбудими, иначе нямаше да се решат на такова поклоничество. Градът беше претъпкан с тях, тъй че мнозина стануваха извън градските стени. Що се отнася до мен, аз не можех да отсъдя колко от възбудата се дължеше на проповедите на странстващия рибар, и колко на юдейската омраза към Рим.

– Една десета, а може би по-малко се дължи на тоя Исус – отговори на запитването ми Пилат – Търси главната причина за вълнението у Кайафа и Ана. Те знаят какво правят. Те я забъркаха тая работа, кой знае с каква цел, освен да ми причинят неприятности.

– Да, положително, причинители са Кайафа и Ана – каза Мириам – но ти Понтий Пилат си само римлянин и не разбираш. Ако беше юдей, щеше да ти стане ясно, че на дъното има нещо много по-сериозно от обикновено разногласие между сектантите или създаване на неприятности за Рим и теб. Първосвещениците и фарисеите, всеки по-издигнат и по-богат юдей, Филип, Антипа, самата аз, ние всички се борим направо за живота си. Този рибар може да е едно умопомрачение. Ако е така, има коварство в неговото умопомрачение. Той проповядва доктрината на бедността. Той застрашава нашия закон, а нашия закон е нашия живот, както вече си разбрал. Ние браним нашия закон, както ти би бранил въздуха, от който те лишава стисналата те за гърлото ръка. Въпросът е: или Кайафа и Ана и всичко, за което държат те, или рибарят. Те трябва да го унищожат него, преди той да ги е унищожил тях.

– Не е ли странно, толкова прост човек, някакъв рибар? – промълви жената на Пилат – Що за човек трябва да е, за да притежава такава сила? Бих искала да го видя. Бих искала да видя със собствените си очи такъв забележителен човек.

Веждите на Пилат се свиха при тези думи и стана ясно, че към бремето върху нервите му се добавяше и изнервеното състояние на жена му.

– Ако искаш да го видиш, обиколи вертепите на града – изсмя се злобно Мириам – Ще го намериш да се налива с вино в обществото на безименни жени. Никога още такъв чудноват пророк не е идвал в Ерусалим.

– Че какво лошо има в това? – поисках да зная аз, подтикнат против волята си да взема страната на рибаря – Не съм ли се наливал и аз достатъчно често с вино и прекарвал удивителни нощи във всичките провинции? Мъжът си е мъж и постъпките му са мъжки постъпки, в противен случай аз съм умопобъркан, което отричам пред вас.

Мириам поклати глава и заговори:

– Той не е побъркан. Нещо по-лошо, той е опасен. Всякакъв евионизъм е опасен. Той може да унищожи всичко, което е установено. Той е революционер. Той може да унищожи и малкото, което ни е останало от юдейската държава и храма.

Сега пък Пилат поклати глава.

– Той не е политик. На мен са ми докладвали за него. Той е мечтател. Не е бунтар. Той дори поддържа данъка на Рим.

– Все пак ти не разбираш – настоя Мириам – Важното не е какви са плановете му; важен е резултатът, ако тези планове бъдат постигнати, и това го прави революционер. Съмнявам се дали той предвижда резултата. Въпреки това този човек е напаст и като всяка напаст, трябва да бъде затрит.

– Ако съдя по всичко, което съм чул, той е благ, прост човечец, който не храни никакво зло – забелязах аз.

И тогава разказах за изцеляването на десетината прокажени, на което бях свидетел в Самария на път през Ерихон.

Жената на Пилат седеше като замяна от разказаното. До слуха ни долетяха далечни викове и крясъци на някаква улична тълпа и ние разбрахме, че войниците разчистват улиците.

– И ти вярваш в чудото, Лодброг? – поиска да знае Пилат – Ти вярваш, че за едно мигновение гнойните рани на прокажените са изчезнали?

– Аз ги видях изцелени – отговорих – Тръгнах подир тях, за да се уверя. По тях нямаше проказа.

– Но видя ли ги с язвите?... Преди да бъдат изцелени? – настояваше Пилат.

Аз поклатих глава и признах:

– Само ми казаха така. Когато ги видях после, всички имаха вид на хора, които са били прокажени. Бяха замаяни. Имаше един, който

седеше на слънце и все разглеждаше тялото си и се вираше и вираше в гладката плът, сякаш не можеше да повярва на очите си. Не ми отговори, нито погледна нещо друго освен плътта си, когато го запитах. Беше изумен. Седеше там на слънце и се разглеждаше, разглеждаше.

Пилат се усмихна с презрение и аз забелязах, че спокойната усмивка на лицето на Мириам беше също презрителна. А жената на Пилат седеше ни жива, ни мъртва, едва дишаше с широко отворени, невиждащи очи.

Заговори Амбивий:

– Кайафа твърди... едва вчера ми го каза, че рибарят обещавал да доведе бога долу на земята и да уреди тук ново царство, управлявано от бога...

– Което ще значи край на римското господство – намесих се аз.

– Именно с това Кайафа и Ана смятат да въвлекат Рим – обясни Мириам – Това не е вярно. Това е лъжа, която са скърпили.

Пилат кимна и попита:

– Няма ли някъде във вашите древни книги пророчество, което свещениците да вмъкват в намеренията на този рибар?

Тя потвърди това и цитира пророчеството. Аз разказвам този случай, за да покажа колко дълбоко беше проучил Пилат този народ, в който с такива усилия се мъчеше да поддържа реда.

– Това, което аз съм чула – продължи Мириам – е, че този Исус проповядва края на света и началото на божие царство не тук, а на небето.

– Това ми е било докладвано – рече Пилат – То е вярно. Този Исус поддържа справедливостта на римския данък. Той поддържа, че Рим ще управлява, докато с края на света настъпи края на всяко правителство. Сега ми е по-ясна играта, която Ана крои срещу мен.

– Някой от последователите му – намеси се Амбивий – твърдят дори, че той е самият бог.

– Нямам сведения да е казал това – отговори Пилат.

– защо не? – обади се жена му – Защо не? Богове са слизали на земята и преди.

– Вижте какво – заговори Пилат – Чух от достоверен източник, че след като тоя Исус извършил чудо, като нахранил множество хора с няколко хляба и риби, глупавите галилеяни искали да го направят цар. Искали да го направят цар против волята му. За да се отърве от тях, той избягал в планините. В това няма нищо умопобъркано. Той е бил твърде умен, за да приеме участието, на която искали насилно да го осъдят.

– Въпреки всичко тъкмо такава е примката, в която Ана иска да въвлече теб – пак се намеси Мириам – Те твърдят, че той искал да стане цар на юдеите, което е нарушение на римското право, поради което с него трябва да се разправи Рим.

Пилат сви рамене.

– По-скоро цар на просящите или цар на мечтателите. Той не е глупак. Той е мечтател, но не мечтае за власт на този свят. Желая му колкото ще късмет на онзи свят, защото той е извън границите на римското правораздаване.

– Той поддържа, че часната собственост е грях – с това удря фарисеите – обади се Амбивий.

Пилат се разсмя от сърце.

– Този цар на просящите и другарите му просяци въпреки всичко уважават частната собственост – обясни той – Защото, виждате ли, не толкова отдавна те са имали дори пазител на богатството си. Казвал се Юда и се разправя, че крадял от общата кесия, която носел.

– Исус не е ли крал? – попита съпругата на Пилат.

– Не – отговори той – Крал е Юда, пазителят.

– Кой е бил тоя Йоан? – запитах аз – Той нещо се провинил във връзка с Тиберий и Антипа го предал на смърт.

– Той е друг – отговори Мириам – Родил се е край Хеврон. Бил вдъхновен пророк и живеел в пустинята. Дали сам той, дали последователите му твърдяха, че бил Илия възкръснал от мъртвите. Илия, нали знаете, е бил един от старите ни пророци.

– Да не е бил метежник? – попитах аз.

Пилат се усмихна и поклати глава, а после каза:

– Той се спречка с Антипа по въпроса за Иродиада. Йоан е бил нравоучител. То е много дълга история, но той плати за нея с главата си. Не, в тая работа нямаше нищо политическо.

– Някой твърдяха също, че Исус бил син на Давид – каза Мириам – Но това е безмислица. Никой от Назарет не го вярва. Виждате ли, цялото му семейство, както и омъжените му сестри живеят там и са познати на всички. Те са прости хорица, най-обикновени хора.

– Бих искал и да е толкова прост доклада за всички тия сложности, който трябва да изпратя на Тиберий... – каза недоволно Пилат – А сега тоя рибар е дошъл в Ерусалим, градът е претъпкан с поклонници, готови за всякакви безредици, а Ана бърка ли бърка тая каша.

– И преди да свърши, ще го нареди, както той си иска – предрече Мириам – Той ти е отредил една задача и ти ще трябва да я изпълниш.

– А именно? – попита Пилат.

– Да предадеш на смърт рибаря.

Пилат упорито поклати глава, а жена му извика:

– Не! Не! Това би било позорна несправедливост! Човекът не е направил нищо лошо. Той не е сторил нищо против Рим!

Тя изгледа умолително Пилат, който продължаваше да клати глава.

– Нека сами му режат главата, както направи Антипа – изръмжа той – Рибарят няма никакво значение, но аз няма да стана маша на техните кроежи. Щом трябва да го унищожат, нека си го унищожат. Това си е тяхна работа.

– Но ти няма да го позволиш! – извика жена му.

– Няма да ми е лесно да го обясня на Тиберий, ако се намеся – бе неговият отговор.

– Каквото и да се случи – каза Мириам – аз те виждам да пишеш обяснения, и то скоро; защото Исус е вече стигнал до Ерусалим и доста от рибарите му заедно с него.

Пилат прояви раздражение от тази новина.

– Не ме интересува къде ходи! – заяви той – Надявам се никога да не го видя.

– Бъди сигурен, Ана ще го намери за теб – отговори Мириам – и ще го доведе пред вратата ти.

Пилат сви рамене и с това разговорът приключи. Жената на Пилат, нервна и напрегната, реши да покани Мириам в своите помещения, тъй че за мен не остана нищо друго освен да си легна и да задрема под бръмченето и мърморенето на града на лудите.

Събитията се редяха бързо. До сутринта нажеженият до бяло град изгаряше сам себе си. Към пладне, когато излязох с пет-шест мои войници, улиците бяха претъпкани и никога не бях виждал хора с такова нежелание да отворят път пред мен. Ако погледи можеха да убиват, този ден аз щях да бъда мъртвец. Те открито плюеха, когато ме зърнеха, и отвред долитаха ръмжене и викове.

Аз бях по-малко предмет на удивление и повече предмет на омраза зарад носените от мен римски доспехи. Ако беше някой друг град, щях да дам заповед на войниците си да налагат тези ръмжащи фанатици с плоското на мечовете си. Но това беше Ерусалим, пламнал от треска, и това беше народ, неспособен да отдели в мислите си представата за държава от представата за бога.

Садукеят Ана беше извършил работата си добре. Без значение какво той и синедрионът мислеха за истинската същина на положението,

ясно беше, че тази сган е била добре научена да вярва, че всичко произлиза от Рим.

Срешнах Мириам в навалицата. Вървеше пеша придружена само от една прислужница. Не беше подходящо за нея да излезе в тоя гмеж, облечена както подобаваше на положението ѝ. Чрез сестра си тя всъщност се падаше балдъза на Антипа, когото малцина обичаха. Беше облечена скромно, със закрито лице, тъй че можеше да мине за коя да е юдейска жена от по-низшите класи. Но от моите очи не можеше да скрие прекрасната си стойка, държане и походка, с които толкова се различаваше от другите жени и за които вече неведнъж бях мечтал.

Малко и бързо изречени бяха думите, които можахме да разменим, защото пътят се заприщи за миг и скоро моите войници и коне бяха притиснати и отблъснати. Мириам се беше сгушила в една чупка на къщна стена.

– Хванали ли са вече рибаря? – попитах аз.

– Не, но той е пред самата стена. Дошъл е до Ерусалим с една ослица и людско множество отпред и отзад, а някой нещастни глупаци са го посрещнали с викове „Да живее царят на Израел!“. Това е последното основание, с което Ана ще се наложи на Пилат. В действителност, макар и още незадържан, присъдата е вече подписана. Този рибар е вече мъртъв.

– Но Пилат няма да го задържи – защитих го аз.

Мириам поклати глава.

– Ана ще се погрижи за това. Ще го изпратят пред синедриона. Присъдата ще бъде смърт. Ще го убият с камъни.

– Но синедрионът няма право да предава на смърт – оспорих аз.

– Исус не е римлянин – отговори тя – Той е юдей. Според закона на таламуда той има смъртна вина, понеже е поругал закона.

Аз пак поклатих глава.

– Синедрионът няма това право.

– На Пилат му се иска той да поеме това право.

– Но това е един безспорен въпрос на законност – настоях аз – Ти знаеш какви са римляните при такива положения.

– Тогава Ана ще отбегне въпроса – усмихна се тя – като принуди Пилат да го разпъне на кръст. И в двата случая ще спечели.

Прииждащата тълпа влачеше конете и притискаше коленете ни. Някакъв фанатик беше паднал и аз усетих как конят ми се дърпна и понечи да се вдигне на задните крака, когато го прегазва, чух и човекът да писка и ръмжащата закана от всички страни да се слива в рев. Но все още

обърнал глава през рамо, извиках на Мириам:

– Ти си жестока спрямо човека, за когото сама каза, че не питае зло.

– Аз съм жестока спрямо злото, което той ще породи, ако остане жив – отговори тя.

Едва можах да доловя думите ѝ, защото един мъж скочи напред, хвана се за юздата и крака ми и се замъчи да ме свали от коня. Аз се наведох напред и го ударих с отворена длан по бузата и челюстта. Ръката ми закри цялото му лице и в удара бях вложил голяма сила. Жителите на Ерусалим не са свикнали на мъжки плесници. После често съм се чудил дали не му счупих врата.

Видях пак Мириам на другия ден. Срешнах я в двора на пилатовия дворец. Изглеждаше като че върви насън. Очите ѝ едва ме видяха. Едва ли разбра, че това съм аз. Толкова беше странна, погледът ѝ беше тъй смутен и унесен, и отправен някъде надалеч, че аз си спомних прокажените, които бях видял изцелени в Самария.

Тя с усилие дойде на себе си, но само външно. В очите ѝ имаше неразгадаема мисъл. Никога още не бях виждал женски очи с това изражение.

Щеше да ме отmine без да поздрави, ако не бях ѝ се изпречил на пътя. Тя се спря и замърмори някакви думи механично, но през цялото това време очите ѝ гледаха унесено през мен, отвъд мен, широко отворени за видението, което ги изпълваше.

– Видях Него, Лодброг – пошепна тя – Видях Него!

– Дано по волята на боговете той не е толкова недоволен от това, че е видял теб, който и да е – изсмях се аз.

Тя не обърна внимание на ненавременната ми шега, очите ѝ останаха изпълнени с видението и тя щеше да продължи, ако не бях пак ѝ преградил пътя.

– Кой е той? – поисках да зная – Да не е някой възкръснал от мъртвите, за да запали тая странна светлина в очите ти?

– Този който е възкресявал други – отвърна тя – Наистина аз вярвам, че той, този Исус, е възкресявал мъртви. Той е князът на светлината, синът божий, аз го видях. Наистина вярвам, че той е Син божий.

Много малко можах да разбера от думите ѝ, освен това, че е срещнала скитация рибар и е била обзета от неговата лудост. Защото положително тази Мириам не беше същата Мириам, която го бе заклеимила като напад и поискала той да бъде затрит като всяка напад.

– Той те е омагьосал! – извках с яд.

Очите ѝ се навлажниха и сякаш станаха по-дълбоки, когато ми го

потвърди.

– О, Лодбруг, неговото очарование не може да се изкаже, не се подава на описание. Но погледнеш ли го, ще разбереш, че той е целият доброта и състрадание. Аз го видях! Аз го чух! Аз ще раздавам всичко, каквото имам, на бедните и ще го последвам.

Тя го каза с такава увереност, че ѝ повярвах напълно, както бях повярвал на изумлението на прокажените в самария, взрени в здравата си плът; и бях огорчен, че такава велика жена може да бъде тъй лесно впримчена от един скитащ чудотворец.

– Последвай го – подиграх ѝ се аз – Без съмнение ще носиш корона, когато той спечели царството си.

Тя кимна утвърдително и аз бях готов да ѝ ударя плесница заради глупостта ѝ. Отстъпих настрана и когато мина бавно нататък, тя промърмори:

– Неговото царство не е тука. Той е синът на Давид. Той е син божий. Той е всичко, каквото казва че е, или всичко велико и добро, каквото е било казано за него.

– Източен мъдрец! – смееше се Пилат – Той е мислител, този неграмотен рибар. Аз го проучих по-добре. Имам нови донесения. Той няма нужда да върши чудеса. Той надминава с мъдростта си най-мъдрите от тях. Те са му слагали капани, а той им се изсмял на капаните. Виж! Чуй това!

И той ми разправи как Исус объркал тези, които са искали да объркат него, когато му довели да съди жена, хваната в прелюбодеяние.

– Ами данъка! – възхищаваше се Пилат – „Цезаровото на Цезаря, а Божието богу“ им отговорил той. Това било подсторено от Ана и Ана остана объркан. Най-после се е появил поне един юдей, който разбира нашето схващане за държавата.

След това видях съпругата на Пилат. Като я погледнах в очите, мигновено разбрах, след като бях видял и очите на Мириам, че тази нервна, разстроена жена също е видяла рибаря.

– Божеството е възплатено в него – промърмори ми тя – Сам той е сигурен в това, че божеството присъства у него.

– Бог ли е той? – попитах я тихо, защото трябваше да кажа нещо.

Тя поклати глава.

– Не зная. Той не го каза. Но зная едно: боговете са като него.

„Човек, който омагьосва жени“ – беше личното ми мнение, когато оставих жената на Пилат да блуждае в просънници и видения.

Следващите дни са известни на всички вас, които четете тези редове, и именно през тези следващи дни аз разбрах, че този Исус е бил човек, който е омагьосвал и мъже. Той омагьоса Пилат. Той омагьоса и мен.

След като Ана заповяда да изпратят Исус при Кайафа и синедрионът, събрал се в дома на Кайафа, осъди Исус на смърт, придружен от кряскаща тълпа, Исус бе заведен при Пилат за изпълнение на присъдата.

Ала в интересите на Рим и поради собствените си убеждения Пилат не искаше да го предаде на смърт. Пилат много се интересуваше от Исус и много се интересуваше от спокойствието и реда. Какво го беше грижа Пилат за живота на един човек?... За живота на много мъже? Школата на Рим беше желязна и губернаторите, изпращани от Рим да управляват покорени народи, бяха също желязни. Пилат мислеше и действаше като губернатор, безлично. И ето на: когато Пилат излезе намръщен да посрешне сганта, довела рибаря, той изпита тозчас чара на тоя рибар.

Аз бях там. Аз знам. Пилат го видя тогава за първи път. Пилат излезе разгневен. Нашите войници бяха готови да разчистят двора от кресливата сбирщина. Ала тутакси щом погледа му се спря върху рибаря, Пилат омекна – не изпита съчувствие. Той се отказа да бъде съдник, поиска те да съдят рибаря според собствения си закон и да постъпят с него според собствения си закон, понеже рибарят бе юдей, а не римлянин. Никога досега юдеите не са се подчинявали на римските разпореждания така драговолно. Те извикаха, че под римско господство е незаконно да предадат някого на смърт. Въпреки това Антипа беше обезглавил Йоана и не бе си навлякъл никакви неприятности.

И Пилат ги остави на двора, под открито небе, и въведе Исуса самин в съдната зала. Какво е ставало там, не зная, освен че когато излезе, Пилат беше променен. Докато преди не беше склонен да предаде рибаря на смърт, понеже не искаше да стане оръдие на Ана, сега не искаше да го предаде на смърт поради уважението си към него. Сега полагаше усилия да спаси рибаря. А сганта през цялото време крещеше: „Разпни го! Разпни го!“

На теб са познати, читателю, искрените усилия на Пилат. Ти знаеш как той се опитал да заблуди тълпата, първо, като изкарал Исус безобиден глупак; след това, като им предложил да го освободи според обичая да се пуска един затворник по време на пасхата. И ти знаеш как свещениците подучили тълпата да вика за освобождаването на убица Варнава.

Напразно се бори Пилат срещу съдбовното решение, което искаха да изтръгнат от него свещениците. С презрителни забележки и подигравки, той се надяваше да превърне цялата работа във фарс. Той нарече Исуса на смях цар на юдеите и заповяда да го бият с камшик. Надеждата му беше, че всичко ще свърши със смях и със смеха ще се забрави.

С радост мога да кажа, че нито един римски войник не взе участие в последвалото. Войниците от помощните войски бяха тези, които сложиха на Исус венец и наметало, втикнуха тръстиков царски жезъл и коленичили, го провъзгласиха за цар на юдеите. Макар и да не сполучи, това беше театър, за да ги омиротвори. И аз, докато гледах, почувствах чара на Исуса. Бях обзет от спокойствието, което се излъчваше от него. Бях примирен и уталожен, не бях смутен. Така е трябвало да стане. Всичко беше наред. Безметежността на Исуса в сърцето на този смут и страдание стана и моя безметежност. У мен почти не се мярна никаква мисъл да го спася.

От друга страна, бях видял твърде много човешки чудеса през бурните и толкова различни години, за да бъда предизвикан към глупави постъпки от това сегашно чудо. Аз бях погълнат от безметежността. Нямах какво да кажа. Не можех никого за нищо да осъдя. Знаех, че стават неща непостижими за мен и те трябва да станат.

Но Пилат продължаваше да се бори. Смутът се усили. Кръвожадни викове зазвучаха в двора: всички крещяха и искаха Исус да бъде разпнат. Пилат влезе още веднъж в съдната зала. След като усилието му да превърне случая във фарс се провали, той се опита да оспори подсъдността. Исус не бил от Ерусалим. По рождение бил поданик на Антипа и Пилат искаше Исус да бъде изпратен на Антипа.

Но брожението вече се ширваше в града. Нашите войни пред палата бяха пометени от огромната улична гмеж. Започналите размирици можеха за едно мигновение да се превърнат в гражданска война и революция. Моите двадесет легионери бяха близо до мен в пълна готовност. Те обичаха фанатичните юдеи не повече от мен и с радост биха посрещнали заповедта ми да очистят двора с изтеглени мечове.

Когато Пилат излезе пак, думите му за съда на Антипа не можаха да се чуят, понеже цялата тълпа крещеше, че Пилат бил предател, че ако освободи рибаря, няма да е сторонник на Тиберий. Току пред мен, както се бях облегал на стената, мършав, брадат, дългокос фанатик непрекъснато скачаше нагоре-надолу и непрекъснато повтаряше: „Тиберий е император! Няма никакъв цар! Тиберий е император! Няма никакъв цар!“ Аз загубих търпение. Близкият кръсък дразнеше слуха ми. Сякаш

случайно залитнах напред и с все сила стъпих на крака му. Този побъркан като че не го забеляза. Беше твърде много разярен, за да усети болката, и продължаваше да повтаря: „Тиберий е император! Няма никакъв цар!“

Видях, че Пилат се колебае. Пилат римският губернатор, за момент беше Пилат човека, обзет от човечен яд против нещастните твари, които жадуваха за кръвта на един толкова благ и прост, смел и добър духом човек като Исус.

Видях, че Пилат се колебае. Погледът му се отмести към мен, сякаш беше готов да ми даде знак да поведе легионерите, и аз наполовина прекрачих напред и освободих смачканото стъпало под крака си. Щях да се впусна да изпълня това полуизречено желание на Пилат и да удавя в кръв и да помета тази долна сган, която кряскаше в двора.

Не беше нерешителността на Пилат, която ме спря. Исус беше, който реши вместо Пилат и мен. Този Исус ме погледна. Той ми заповяда. Казвам ви, този скитащ рибар, този странстващ проповедник, този бродещ галилеянин ми заповяда. Той не промълви нито дума. И въпреки това заповедта му прозвуча в мен, безпогрешна като тръбен зов. И аз спрях крака си и задържах ръката си, защото кой бях аз, та да престъпя волята и желанието на тъй безкрайно безметежен и благ, сигурен в себе си човек? И когато се спрях, разбрах целия му чар – всичко онова в него, което бе очаровало Мириам и съпругата на Пилат, което бе очаровало и самия Пилат.

Останалото знаете. Пилат изми ръцете си от смъртта на Исуса и метежниците поеа кръвта му върху своите глави. Пилат издаде заповед за разпъване. Множеството бе задоволено, задоволени зад гърба на множеството бяха и Кайафа, Ана и синедрионът. Не са нито Пилат, нито римските войници, нито Тиберий, които разпнаха Исуса. Разпнаха го свещениците-управници и свещениците-политици на Ерусалим. Аз видях. Аз зная. И противно на най-добрите си интереси Пилат щеше да спаси Исуса, както щях да го спася аз, да не беше самият Исус, който пожела да не бъде спасен.

Да, и Пилат се подигра още веднъж с този народ, който не можеше да понася. Той нареди да закачат на Исусовия кръст надпис на еврейски, гръцки и латински, който гласеше: „Цар юдейски“. Напразно свещениците протестираха. Точно на това основание бяха принудили Пилат да се съгласи и на това основание Пилат настоя да заклеми и оскърби юдейския народ. Пилат предаде на смърт нещо, което никога не бе съществувало в действителност. Това несъществуващо абстрактно

понятие е било лъжа и измама, измислена от свещеническите умове. Нито свещениците, нито Пилат го вярваха. Исус го отрече. Това несъществуващо понятие бе „Цар юдейски“.

Бурята в двора утихна. Възбудата се беше уталожила. Революцията бе избягната. Свещениците бяха доволни, сганта бе задоволена, а Пилат и аз бяхме отвратени и уморени от цялата тази работа. И въпреки това и на него, и на мен предстоеше една по-непосредствена буря. Преди да отведат Исус, една от прислужничките на Мириам ме извика при нея. Аз видях и Пилат, извикан от една от прислужничките на жена му, послушно да тръгва.

– О, Лодбrog, аз чух! – посрешна ме Мириам. Бяхме сами и тя търсеше сигурност и сила в прегръдките ми – Пилат е омекнал. Той ще го разпне. Но има време. Твоите войни са готови. Тръгни с тях. Него го пазят само един центурион и шепа войници. Още не са тръгнали. Щом потеглят, тръгни след тях. Те не бива да стигнат Голготра. Но почакай, докато излязат извън градските стени. Тогава отмени заповедта. Вземи един кон за него. Останалото е лесно. Отведи го в Сирия или в Идумея, или където и да било другаде, стига да го спасиш.

Тя склочи ръце около врата ми. Лицето ѝ, повдигнато към мен, бе съблазнително близко, очите ѝ много сериозни и много обещаващи.

Нищо чудно, че аз не проговорих веднага. В този миг в ума ми имаше само една мисъл. След цялата тази странна драма, която видях да се разиграва, да ми дойде и това до главата! Аз не разбирах погрешно. Всичко беше ясно. Една велика жена щеше да бъде моя, ако... ако изменя на Рим. Защото Пилат беше губернатор; той беше издал заповед, а неговата заповед бе гласът на Рим.

Както казах, това, което измени на мен и Мириам накрая, бе жената в нея, безграничната ѝ женственост. Винаги бе постъпвала толкова ясно, толкова разумно, с такава сигурност в себе си и мен, че бях забравил или по-скоро сега още веднъж научих вечния урок във всичките съществувания – че жената е винаги жена, че в крайно решителни моменти жената не разсъждава, а чувства; че последното светилище и най-вътрешния подтик за поведението е в сърцето на жената, а не в главата.

Мириам разбра мълчанието ми погрешно, защото снагата ѝ леко се раздвижи в прегръдката ми и тя добави, сякаш за да допълни мисълта си:

– Вземи два свободни коня, Лодбrog. Аз ще яздя втория... с теб... с теб по света, където и да отидеш!

Това беше царски подкуп; това, което се искаше от мен в замяна бе

дребна, достойна за презрение постъпка. А аз все още не отговарях. Не защото бях объркан или изпитвах колебание. Само усетих скръб – велика и внезапна – понеже бях разбрал, че държа в прегръдките си нещо, което нямаше да държа никога вече.

– Има само един човек в Ерусалим днес, който може да го спаси – продължи тя – и този човек си ти, Лодброг!

Понеже не й отговорих веднага тя ме разтърси, сякаш от желание да проясни ума ми, тъй като ме беше сметнала за объркан. Разтърси ме така, че бронята ми издрънча.

– Говори, Лодброг, говори! – заповяда тя – Ти си силен и безстрашен. Ти си истински мъж. Зная, че презираш сганта, която искаше да го унищожи Него. Ти, само ти можеш да го спасиш. Стига да кажеш думата и това ще бъде сторено, и аз ще те любя, и винаги ще те любя за това, което си сторил.

– Аз съм римлянин – казах бавно, с пълното съзнание, че с тези думи губя всяка надежда тя да бъде моя.

– Ти си роб на Тиберий, римско куче – пламна тя – но ти не дължиш на Рим нищо, защото не си римлянин. Вие, жълтокосите великани от север, не сте римляни.

– Римляните са по-старите братя на нас, младоците от север – отговорих аз – Освен това аз нося бронята и ям хляба на Рим – тихо добавих – Но защо толкова яд и грижи само за някакъв си човешки живот? Всички хора трябва да умрат. Просто и лесно е да се умре. Днес или след сто години няма значение. Всички сме сигурни, всички ние, че все същото ни чака накрая.

Тя нямаше търпение, обзета от страстното желание да го спаси, и потрепна в прегръдката ми:

– Ти не разбираш, Лодброг. Това не е обикновен човек. Казвам ти, това е човек над човеците... жив бог, не е от хората, а над хората.

Притиснах я със съзнанието, че се отказвам от тази сладка жена с думите си:

– Ние сме мъж и жена, ти и аз. Ние живеем в този свят. Всичко за тия други светове е лудост. Нека тия луди мечтатели си живеят с техните мечти. Не ги лишавай от това, което желаят над всичко друго, над храната и виното, над песента и сражението, дори и над любовта на жената. Не ги лишавай от най-горещите им желания, които ги влекат през мрака на гроба към съществувания отвъд този свят. Нека преминат. Но ти и аз пребъдваме тук в цялата сладост, която сме открили един в друг. Достатъчно скоро ще дойде мракът и ти ще отидеш към твоите брегове

на слънце и цветя, а аз към шумната трапеза на Валхала.

– Не! Не! – възкликна тя и почти насила се откъсна от мен – Ти не разбираш! Всичко велико, всичко добро, целият бог са в този човек, който е повече от човек, а тази смърт, от която ще умре, е позорна. Само роби и крадци умират така. Той не е нито роб, нито крадец. Той е безсмъртен! Той е бог! Наистина ти казвам, той е бог!

– Казваш, че е безсмъртен – възразих аз – Тогава това, че ще умре днес на Голгота, няма нито на един косъм да скъси безсмъртието му в безкрая на времето. Казваш, че той е бог. Боговете не умират. Според всичко това, което съм чул да разправят от тях, боговете не могат да умрат.

– Ах! – извика Мириам – Ти не искаш да разбереш! Ти си само едно грамадно създание от плът!

– Не се ли говори, че това събитие е било пророкувано в стари времена? – запитах аз, защото бях понаучил от юдеите това, което смятах за тънкости в техния начин на мислене.

– Да, да – съгласи се тя – пророчествата за месията. Той е месия.

– Тогава кой съм аз, да изкарвам пророците лъжци? – попитах аз – Да изкарвам месията лъжлив месия? Нима пророчеството на твоя народ е толкова немощно нещо, че аз, един глупав чужденец, жълтококо северняк с римска броня, да мога да изкарам лъжливо пророчеството и да накарам да не се изпълни това, което е повелено от боговете и предсказано от мъдреците?

– Ти не разбираш – повтори Мириам.

– Аз разбирам много добре – отговорих – Нима съм по-велик от боговете, та да мога да осуемя тяхната воля? Тогава боговете са празна работа и играчки на хората. Аз съм човек. Аз също се кланям на боговете, на всички богове, защото вярвам във всички богове, как иначе са се появили всички богове?

Тя се дръпна така, че моята гладна прегръдка опустя и ние останахме разделени, заслушани във врявата на улицата, когато Исус и войниците излязоха и тръгнаха по своя път. И сърцето ме заболя, че една такава велика жена може да бъде толкова глупава. Тя искаше да спаси един бог! Тя искаше да стане по-велика от бога!

– Ти не ме обичаш – промълви Мириам и в очите и бавно се разрастна обещание за самоотдаване по-дълбоко и по-недостижимо от всякакви думи.

– Аз те обичам, изглежда повече, отколкото ти можеш да разбереш – бе моят отговор – Аз съм горд да те обичам, защото зная, че съм

достоеен да те обичам и заслужавам цялата любов, която можеш да ми дадеш. Но римската държава е приемната ми майка и ако ѝ изневеря, малко ще мога да се гордея и малко ще струва любовта ми към теб.

Врявата, която следваше Исус и войниците, замря нататък по улицата. И когато заглъхна и сетния звук, Мириам се обърна и излезе, без да каже дума и без да ме погледне.

Изпитах един последен безумен пристъп на глад за нея. Изскочих и я хванах. Искях да я метна на коня и да избягам с нея и с моите войници в Сирия, далеч от този проклет град на глупостта. Тя се бореше. Аз я сграбчих. Тя ме удари в лицето, но аз продължавах да я държа и да я притискам, защото ударите ѝ бяха много сладки. После тя спря да се бори. Стана студена, неподвижна и аз разбрах, че няма вече женска любов в съществуването, което обгръщаха ръцете ми. За мен тя беше мъртва. Бавно я пуснах. Бавно тя отстъпи назад. Като че без да ме вижда, се обърна, прекоси стаята, без да се озърне, мина през завесите и изчезна.

Аз, Рагнар Лодбруг, никога не съм знаел да чета и да пиша. Но в моите дни съм чувал големи приказки. Както виждам сега, никога не съм се научил на големи приказки, като на юдеите с дълбоки познания на техния закон, нито като на римляните с дълбоки познания по тяхната философия и философията на гърците. Но аз говорех с цялата простота и прямота на човек, изживял живота си от корабите на Тостик Лодбруг и покрива на Брунанбур през целия свят до Ерусалим и обратно. И прями приказки и прости чу от мен Сулпиций Квириний, когато отидох в Сирия да му докладвам за разните събития, станали в Ерусалим.

ГЛАВА 18

Каталептичното състояние не нищо ново не само в растителния свят и в по-низшите форми на животинския свят, но и във високо развития, сложен организъм на самия човек. Каталептичният транс си е каталептичен транс от каквото и да е предизвикан. От незапомнени времена индийският факир е могъл по своя воля да предизвика такива състояния у себе си. Стар фокус на факирите е да се оставят да ги заравят живи. Други хора, изпаднали в подобен транс, са заблуждавали лекарите, които ги обявявали за мъртви и давали нареждания да бъдат погребани живи.

С продължаването на моите преживелици в усмирителна риза в Сан Куентин аз немалко размишлявах върху този проблем на каталептичното състояние. Спомних си, че бях чел как селяни в далечния северен Сибир, прекарвали дългите зими в същия зимен сън, както мечките и други диви животни. Един учен изследвал тези селяни намерил, че в тези периоди на „дългия сън“ дишането и храносмилането фактически спират, а сързето работело при такова ниско напрежение, че не можело да се установи от необучен лаик.

В такъв транс процесите в тялото са тъй близо до съвършеното спиране, че поеманите въздух и храна са съвсем незначителни. Предизвикателното ми дъжане спрямо директора Атъргън и доктор Джаксън почиваше отчасти върху тези мои размишления. Тъкмо затова се осмелявах да ги подбуждам да ми дадат сто дни в усмирителна риза. А те не смееха да приемат предизвикателството ми.

Все пак аз успях да мина без вода, както и без храна през десетдневните наказания. Струваше ми се, че е непоносима безчовливост, когато съм потънал в съновидение отвъд пространството и времето, да бъда извикан обратно към жалкото настояще от мизерен лекар, поднесъл вода до устните ми. Затова предупредих доктор Джаксън, първо, че имам намерението да минавам без вода, докато съм в усмирителната риза, и, второ, че ще се противопоставям на всяко усилие да ме принуди да пия.

Разбира се, трябваше да се попреборим, но след няколко опита доктор Джаксън се отказа. След това времето, през което оставах да живея като Даръл Стандинг при наказването ми с усмирителна риза, едва ли траеше и няколко цъкания на часовника. Тутаки, щом ме зашнуроваха, аз се отдавах на предизвикването на малката смърт. С времето това

стана просто и лесно. Аз прекъсвах жизнеността и съзнанието си толкова бързо, че избягвах наистина ужасното страдание, настъпващо при спиране на кръвообръщението. Най-бързо настъпваше тъмнината. И следващото нещо, което аз, Даръл Стандинг, съзнавах, беше връщането към светлината и надвесилите се лица, докато ме разшнуроваха, и разбирането, че десет дена са минали като едно мигновение.

Но о, чудото и великолепието на тези десет дни, прекарани от мен другаде! Пътуването през дългата верига на съществувания! Продължителния мрак и проблясвания на мъгливи светлини и блещукащите призрачни мои „аз“, просветващи в нарастващата светлина!

Много съм за връзката на тези други „аз“ с мен и връзката на цялото това преживяване със съвременната доктрина за еволюцията. Мога наистина да кажа, че моите преживелици са в пълно съгласие с нашите заключения за еволюцията.

Аз като човек съм нещо, което расте. Моето начало не е било, когато съм се родил, нито когато съм бил заченат. Аз съм расъл, развивал съм се през неизчислим безброй хилядолетия. Всички тези преживелици във всички тези съществувания и на всичките други съществувания са послужили за оформянето на душевната тъкан или на духовната тъкан, която съм аз. Не го ли разбирате? Те са туй, от което съм изтъкан. Материята не помни, защото паметта е дух. Аз съм този дух, съставен от паметта на безбройните ми превъплещения.

Откъде е дошло у мен пулсирането на спящата ярост, която погуби живота ми и ме вкара в проклетите килии? Положително тя не се е породила, не е била създадена, когато е заченато бебето, което трябваше да стане Даръл Стандинг. Тази стара спяща ярост е далеч по-стара от моята майка, далеч по-стара от първата човешка майка. Моята майка не е създала при зачеването ми това страстно безстрашие, което притежавам. Нито пък всичките майки на цялата еволюция на човека са създали страха или безстрашието у хората. Защото страхът и безстрашието, любовта, омразата, гневът, всичките емоции са възниквали, развивали са се, превръщали са се в тъкан, която е трябвало да стане човек още далеч преди първите човечи.

Аз съм всичко това, което е било миналото ми, както трябва да се съгласи всеки поддръжник на закона на Мендел⁴³. Всички мои предишни „аз“ са запазили своите гласове, екове, подтици в мен. Самият ми начин

43. австрийски художник и ботаник, правил опити върху хибридацията и открил закона за наследствеността при растенията

на действие, горещите страсти, проблясъци на мисълта е нюансиран, настроен, безкрайно тънко нюансиран и настроен от тази безбройна редица на другите „аз“, които са ме предхождали и станали част от мен.

Тъканта на живота е пластична. В същото време тази тъкан никога не забравя. Придавай ѝ каквато искаш форма, старите спомени си остават. Какви ли не коне от тежкотоварната порода Сайър до нискораслите шотландски пони са били отгледани до огромните на ръст и мъничките от онези първи диви опитумени от човека понита. Но никога до ден днешен човекът не е могъл да отгледа един или друг ритник у конете. И у мен, който съм производно на онези първи укротители на коне, не е била изкоренена съпялата ми ярост.

Аз съм човек роден от жена. Дните ми са броени, ала тъканта, от която съм направен, е неразрушима. Бил съм жена, родена от жена. Бил съм жена и съм раждал деца. И ще бъда роден отново. Ах, не може да се преброи колко пъти ще се родя отново; и въпреки това тъпите глупаци наоколо ми мислят, че като ми сложат въже на шията, ще сложат край на моето „аз“.

Да, мен ще ме обесят... скоро. В края на юни. Много скоро ще се опитат да ме заблудят. Ще ме изведат от тази килия до банята, според правилото за ежеседмичната баня в затвора. Но няма да ме доведат обратно в тази килия. Ще ме облекат веднага с нови дрехи и ще ме заведат в килията на смъртта. Там ще сложат часовой да ме пази. Ден и нощ, буден или заспал, ще бъда наблюдаван. Няма да ми позволяват да слагам глава под завивките от страх да не изпреваря властите и да се удуша.

Ярка светлина непрекъснато ще блести над мен. И после, след като добре ме изморят, една сутрин ще ме изведат с риза без яка и ще ме пуснат през подвижния под. О, знай. Въжетото, с което ще го направят, ще бъде добре опънато. От много месеци вече палачът на Фолсъм го изпъва с големи тежести, за да го лиши от всякаква еластичност.

Да, ще ме пуснат надълбоко. Те имат хитроумни таблици с изчисления, като таблиците за лихви, на които е посочено колко дълго трябва да бъде падането в зависимост от теглото на жертвата. Аз съм толкова изпостелял, че ще трябва да ме пуснат много надълбоко, за да ми счупят врата. И тогава присъстващите ще си свалят шапките, аз ще се люшкам, а лекарите ще слагат ухо на гърдите ми, за да броят отслабващите удари на сърцето, и най-после ще кажат, че съм умрял.

Това е нелепо. Това е възмутителна наглост от страна на човешки червеи да мислят, че могат да ме убият. Аз не мога да умира. Аз съм безсмъртен, както безсмъртни са и те; разликата е, че аз го знам, а те не го

знаят.

Пфу! И аз съм бил палач. Добре си го спомням. Но аз си служех със сабя, а не с въже. Сабята е по-доблестен начин, макар че всичките начини са еднакво безрезултатни. Наистина, като че ли духът може да бъде пронизан със стомана или удушен с въже!

ГЛАВА 19

След Опънхаймър и Морел, които гниеха с мен през годините, лишени от светлина, аз бях смятан за най-опасният затворник в Сан Куентин. От друга страна, ме смятаха за най-труден – по-труден дори от Опънхаймър и Морел. Разбира се под „труден“ аз разбирам „издръжлив“. Колкото и ужасни да бяха опитите да ги пречупят телом и духом, още по-ужасни бяха опитите да пречупят мен. И аз устоявах. „Динамитът или край на представлението“ – беше ултиматумът на директора Атъртън. И в края на краищата – нито едното, нито другото. Аз не можех да му дам динамита, а директорът Атъртън не можа да ме докара до края на представлението.

Беше така, не защото тялото ми бе издръжливо, а защото издръжлив бе духът ми. И беше така, защото в предишни съществувания духът ми е бил кален до твърдостта на стоманата от по-неумолими от стомана преживелици. Имаше една преживелица, която дълго време бе нещо като кошмар за мен. Тя нямаше нито начало, нито край. Винаги се виждах на скалисто, изложено на морски прибой островче, толкова ниско, че по време на буря солените пръски прехвърляха най-високата му точка. Имаше много дъждове. Аз живеях в една дупка и много страдах, защото няхах огън и се хранех със сурово месо.

Винаги страдах. Това беше средата на някаква преживелица, за която няхах никаква догадка. А тъй като при преминаване в малката смърт няхах властта да насочвам пътешествията си, често ми се случваше да изживявам наново точно това положение. Единствените щастливи за мен мигове бяха, когато изгрееше слънцето, когато се препичах на скалите, за да пропъдя вечно понасяния от мен студ.

Единствените вещи, с които разполагах, бяха едно гребло и голям джобен нож. На това гребло отделях много време, като изрязвах миниатюрни буквички и по една черичка за всяка изминала седмица. Имаше много такива чертички. Ножа си острих на един плосък камък и никои бръснар не е бил по-внимателен към любимия си бръснар, отколкото аз към този нож. Нито някой скъперник е треперел повече над своето съкровище, отколкото аз треперех над този нож. Той беше за мен скъпоценен колкото собствения ми живот. Всъщност той беше моя живот.

След много повторения успях да запазя при освобождаването си от усмирителната риза надписа, който бях изрязал на греблото. Първо

можех да запазя само малко. После стана по-лесно – въпрос на сглобяване на отделни откъси. И най-сетне възстанових целия. Ето го:

„От написаното тук лицето, в чийто ръце попадне това гребло, ще разбере, че Даниъл Фос, родом от Елктън и Мериленд, един от американските съединени щати, който отплава от пристанище Филадельфия в 1809 година на борда на брига «Търговецът», отиващ на Дружествените острови, бе изхвърлен на този пустинен остров през февруари следващата година, където си съгради колиба и живя редица години, като се хранеше с тюлени; същият е бил последният останал жив от екипажа на споменатия бриг, ударил се в айсберг и потънал на 25 ноември 1809 година.“

Това беше всичко, свършено ясно. Чрез това гребло научих много нещо за себе си. Обаче оставаше само една спорна точка, която никога не можах да изясня. Дали този остров е бил разположен в далечния южен Тихи океан, или в далечния южен Атлантически океан? Не знам достатъчно за пътищата на платноходите, за да бъда сигурен дали „Търговецът“ би отплавал за дружествените острови през нос Хорн или нос Добра надежда. Да си призная невежеството, чак когато ме преместиха в затвора Фолсъм, научих в кой океан лежат Дружествените острови. Японезът-убиец, когото споменах по преди, е бил шивач на платна на борда на корабите на Артър Сюъл и той ми каза, че вероятният курс е щял да бъде през нос Добра надежда. Ако това беше така, тогава датите на отплаването от Филадельфия и на корабокрушението щяха лесно да определят в кой океан е било това. За съжаление датата на отплаването е само 1809 година. Крушението е могло да стане и в единия океан и в другия.

Само веднъж в моите трансове имаше нещо за периода, предхождащ времето, прекарано на острова. То започва с мига, в който брига се сблъсква с айсберга, и аз ще го разкажа само за да опиша поне моето странно хладнокръвие и пресметливо поведение. Това поведение тогава, както че видите, ми помогна накрая да остана единствения жив от целия екипаж на кораба.

Стресна ме в леглото в общото помещение страшно сблъскване. Всъщност вярно е, че и другите шест спящи моряци от смяната се събудиха и скочиха от леглата си на пода едновременно. Знаехме какво се е случило. Другите не се забавиха нито за миг и се втурнаха полуоблечени към палубата. Но аз знаех какво може да се очаква и не бързах. Знаех, че ако изобщо се спасим, то ще бъде в баркаса⁴⁴. Никой не би могъл да плува в такова ледено студено море. И никой моряк тънко облечен не

би могъл да остане жив дълго в откритата лодка. Също така знаех колко време ще е необходимо да пуснат лодката на вода.

Затова на светлината на бясно люлеещата се лампа, врявата на палубата и виковете „Потъва!“, аз проверих моряшкото си сандъче за подходящи дрехи. И понеже те никога вече нямаше да ги използват отново, прерових и сандъчетата на моите другари. Припряно, но без да губя самообладание, избрах само най-топлите и най-дебелите дрехи. Облякох четирите най-хубави ризи, с които можеха да се похвалят моряците, три чифта панталони и три чифта дебели вълнени чорапи. Така навлечени, краката ми станаха тъй големи, че не можех да обуя моите хубави обувки. Вместо тях намъкнах новите обувки на Николас Уилтън, които бяха по-големи и дори по-здрави. Сложих и куртката на Джеръми Нейлър връз моята, а върху тях облякох брезентовата дреха на Сет Ричард, която, както си спомних, той беше намазалил наново съвсем неотдавна.

Два чифта дебели ръкавици, вълнения шал на Джон Робърт, оплетен от майка му, и плъстената шапка на Джоузеф Доус отгоре на моята – и двете имаха наушници и закриваха и врата. С това завърших екипировката си. Виковете, че бригът потъва се подновиха, но аз се забавих още една минутка, за да си натъпча джобовите с всичкия пресован тютюн, който можах да докопам. След това се качих на палубата и то тъкмо навреме.

Луната, надзърнала през една пролука между облаците, освети безрадостна, жестока картина. Навсякъде се търкаляха отломки от такелажата и навсякъде имаше лед. Платната, въжата и реите на главната мачта, която все още се крепеше, бяха поръбени с ледени висулки; и аз изпитах чувство, близко на облекчение, че никога вече няма да има нужда да тегля и да опъвам текелажата и да очуквам леда, за да могат замръзналите въжета да минат по замръзналите макари. Силният вятър режеше така, че подсказваше за близостта на айсберги, а големите вълни имаха мразовит вид на лунната светлина.

Баркаса пускаха от бакборт и аз видях моряци на заледената палуба, заети с бурета провизии, да зарязват храната и да бързат да се спасят. Напразно капитан Никол се мъчеше да въдвори ред. Една вълна, налетяла от наветрената страна, реши въпроса и ги накара вкупом да наскочат през борд. Аз стигнах до рамото на капитана, хванах се за него и му викнах в ухото, че ако се качи в лодката и задържи моряците да не отплават, аз ще се погрижа за провизиите.

Обаче малко бе времето, което ми дадоха за това. Едва бях успял с помощта на втория помощник капитан Арън Нортръп да сваля пет шест бурета и бъчвички, когато всички от лодката завикаха, че потеглят. Те имаха пълно основание. Откъм наветрената страна към нас се приближаваше извисила се ледена планина, а на подветрената страна, близо до борда имаше друг айсберг, към който ни влачеше течението.

Арън Нортръп ме превари със скачането. Аз се забавих за миг, макар че лодката вече се отделяше, за да избира място по средата, където моряците бяха най-много, та телата им да смекчат моето падане. Нямах намерение да се намеря в лодката с някой счупен крак или ръка пред такова опасно плаване с баркаса. За да имат моряците място да гребат, аз си пробих път назад към кърмата. Положително имах и други, достатъчно сериозни съображения. На кърмата щеше да е много по-удобно, отколкото на тесния нос. А освен това щеше да е добре да съм до задните гребци, каквито и трудности да възникнат при такива обстоятелства занапред.

На кърмата бяха помощникът Уолтър Дрейк, лекаря Арнол Бентъм, Арън Нортръп и капитан Никол, който управляваше. Лекарят се беше навел над Нортръп, който лежеше на дъното и стенеше. Не бе имал късмет в лошо пресметнатия си скок, защото беше счупил десния си крак в тазобедрената става.

Но нямаше много време за него, защото ние гребяхме в бурното море точно между двата айсберга, които се носеха един към друг. Николас Уилтън, първият гребец, беше доста натясно, затова аз посбутах по-добре буретата и с лице към него, на колене можех да натискам греблото и с моята тежест. Напред виждах Джон Робъртс да се напруга на баковото гребло. Хванали го за раменете изотзад, Артър Хаскинс и юнгата Бени Хардуотър добавяха своята тежест към неговата. Всъщност всички моряци имаха такова желание да помагат, че не един от тях пречеше и спъваше движенията на гребците.

Беше въпрос на живот или смърт, но ние успяхме да изпреварим със стотина ярда, тъй че като обърнах глава, можах да видя безвременния край на „Търговецът“. Той попадна точно между двата айсберга и те го стиснаха, като някое момче може да стисне мек бонбон между палеца и показалеца. В тъгана на вятъра и рева на водата ние не чухме нищо, макар че трясъкът от дебелия ребра и напречните корабни греди под палубата на брига трябва да е бил достатъчен, за да събуди цяло градче в тиха нощ.

Безмълвно, лесно двата борда на брига се слепиха, палубата се

изгърби нагоре и смачканите останки рухнаха и изчезнаха, а на мястото, където е бил, останаха трошачите се айсберги. Изпитах съжаление за крушението на това убежище в стихиите, но същевременно бях много доволен при мисълта колко ми е добре с четирите ризи и трите горни дрехи.

Обаче нощта се оказа много мъчителна, дори и за мен. Аз бях най-топло облечения в лодката. Какво трябва да са изстрадали другите, не си дадох много труд да се замислям. От страх да не се натъкнем на друг лед в тъмнината, изчерпвахме водата и държахме лодката с носа срещу вълните. И аз непрекъснато, ту с едната ръкавица, ту с другата, си търках носа да не замръзне. Също така обладан от живи спомени за семейния кръг в Елктън, се молих на бога.

Сутринта проверихме положението. Да започнем с това, че всички, с изключение на двама-трима, бяха пострадали от измръзване. Арън Нортръп, понеже не можеше да движи счупения си крак, беше много зле. Лекарят се произнесе, че двата крака на Нортръп бяха безнадеждно измръзнали.

Баркасът беше нагазил дълбоко и тежко във водата, защото бе натоварен с целия екипаж на кораба от двадесет и един моряци. Двама от тях бяха момчета. Бени Хардуотър беше едва тринадесет годишен, а Лиш Дикъри, с чието семейство бяхме близки съседи в Елктън, беше току-що навършил шеснадесет. Провизиите ни се състояха от триста фунта говеждо и двеста фунта свинско месо. Петте или шестте самуна хляб, измокрени от морската вода, донесени от готвача, не влизаха в сметката. Имаше и три малки бъчвички с вода и едно буренце бира.

Капитан Никол откровено призна, че в този некартографиран океан не знаел да има някъде наблизно земя. Оставало ни само да гребем към по-мек климат, което и направихме, като вдигнахме малкото си платно и поддържахме курс в багсаг, гонени от силен вятър на североизток.

Въпросът с храната беше проста аритметика. Ние не брояхме Арън Нортръп, защото знаехме, че скоро ще свърши. При един фунт на ден петстотинте фунта щяха да ни стигнат за двадесет и пет дни, при половин фунт – за петдесет. И така решихме да бъде половин фунт. Аз делеях и раздавах месото под наблюдението на капитана, и господ да ми е свидетел, успях да го правя доста добре, макар отначало някой от моряците да мърмореха. Също така от време на време справедливо делеях между моряците пресования тютюн, който бях натъпкал в многото си джобове – нещо, за което, ща не ща, съжалявах, особено когато знаех, че го попилявам за този или онзи, за когото бях сигурен, че няма да живее

повече от един или в най-добрия случай два или три дена.

Защото скоро започнахме да мрем в откритата лодка. Тези по-ранни случаи се дължаха не на глад, а на убийствения студ. Живи щяха да останат най-издръжливите и най-късметлиите. Аз бях издръжлив по природа и имах късмет, доколкото бях топло облечен и не бях си счупил крака като Арън Нортръп. Но дори и така той беше толкова здрав, че въпреки че бе първият жестоко измръзнал, умираше дни наред. Ванс Хатауей беше пръв. Намерихме го в сутрешния здрач превил се одве на носа на лодката и вкочанен. Момчето Лиш Дикъри беше вторият. Другото момче, Бени Хардуотър, изтрая десет или дванадесет дни.

Такъв беше студът в лодката, че водата и бирата ни станаха на камък и беше трудно да се разделят справедливо парчетата, които отчупвах с джобния нож на Нортръп. Ние слагяхме тези парчета в устата и ги смучехме, докато се стопят. А в случай на снежни бури имахме и сняг, който колкото пожелае. Всичко това не беше добре за нас, понеже устата ни пламваха от възпаление, лигавицата бе непрекъснато суха и гореше. А така нямаше начин да се уталожат възникналата жажда. Да смучеш още лед или сняг значеше само да изостриш възпалението. Мисля, че повече от всичко друго именно това причини смъртта на Лиш Дикъри. Той не беше на себе си и бълнува цяло денонощие, преди да умре. Умря, плачейки за вода, а всъщност не умря от липса на вода. Аз се съдържах колкото можех от изкушението да смуча лед, залъгвах се с мъничко тютюн в бузата и горе долу изкарвах така.

Ние сваляхме всички дрехи от нашите мъртъвци. Голи бяха дошли на света и голи ги хвърляхме през борда на баркаса долу в тъмния, замръзващ океан. За дрехите им се хвърляше жребий. Така беше заповядал капитан Никол, за да се избягнат кавги.

Не беше време за глупави сантименталности. Нямаше никой между нас, който да не изпитваше тайно задоволство при всяка смърт. Най-голям късмет при хвърлянето на жребий имаше Израел Стикни, така че накрая, когато почина беше истинска съкровищница на дрехи. Това отново посъживи оцелелите.

Ние продължихме по курса на североизток, гонени от силни западни ветрове, но жаждата ни за по-топло време изглеждаше напразна. Пръските на вълните все още замръзваха по дъното на лодката и аз все още трошах бирата и питейната вода с ножа на Нортръп. Собствения си нож пазах. Той беше от добра стомана, с хубаво острие и здрава направа и не ми се искаше да го хабя по такъв начин. По това време вече половината екипаж беше отишъл зад борда. Лодката не газеше чак толкова

дълбоко във водата и беше по-лесно да се управлява в шкваловете. А имаше и повече място, да може човек да се изтегне по-удобно.

Източник на вечно мърморене беше храната. Капитанът, помощникът, лекарят и аз, след като поговорихме, решихме да не увеличаваме дневната дажба от половин фунт месо. Шестимата моряци, от чието име говори Тобиас Сноу, поддържаха, че смъртта на половината от нас се равнявала на удвояване на припасите ни и следователно дажбата трябва да се увеличи на един фунт. В отговор ние от кърмата изтъкнахме, че удвояването се отнася до вероятността да останем живи, ако се помирим с половинфутовата дажба.

Вярно е, че осем унции осолено месо надали ни осигуряваше голяма възможност да живеем и да устояваме на жестокия студ. Бяхме много слаби и поради слабостта си лесно мръзняхме. Нямаше никаква възможност да се стоплим, макар сега и да разполагаме с повече дрехи, отколкото в самото начало.

Пет седмици след загубата на „Търговецът“ започнаха разпрaviиите за храната. Аз спях по това време – беше нощем – когато капитан Никол хвана Джъд Хечкинс да краде от бурето със свинското. Това, че е бил подучен от другите петима, се потвърди от държанието им. Веднага щом Джъд Хечкинс бе открит, и шестимата се нахвърлиха отгоре ни с ножове. Това беше ожесточен ръкопашен бой в дрезгавата светлина на звездите и цяло чудо бе, че лодката не се преобърна. Имаше защо да съм благодарен за многото ризи и дрехи, които ми служеха като броня. Ножовете стигаха само колкото да ме убодат през толкова дебел пласт дрехи, но все пак бях одраскан до кръв на десетина места.

Другите бяха защитени по същия начин и схватката щеше да свърши с не повече от обикновен бой за всички ни, ако на помощник капитан Уолтър Дейкън, много силен мъжага, не му беше дошло на ум да свърши разпрaviята, като изхвърлим бунтовниците през борда. Капитан Никол, лекарят и аз се присъединихме към него и преди да разберат какво става, петима от шестях се отзоваха във водата, хванали се за планшира. Капитан Никол и лекарят бяха заети по средата на лодката с шестия – Джереми Нейлър – и тъкмо се мъчеха да го хвърлят през борда, докато помощникът беше зает да удря хваналите се за планшира по пръстите с една подпорка за крака. В този миг аз нямах какво да правя и затова можах да видя трагичния край на помощника. Когато той вдигна подпорката, за да удари пръстите на Сет Ричардс, Ричардс се потопи ниско във водата, след това се издърпа с двете ръце, наполовина скочи в лодката, склочи ръце зад гърба на помощника и като се отпусна назад и

надолу, замъкна помощника със себе си. Без съмнение той не го пусна и двамата се удавиха заедно.

Така от целия екипаж на кораба живи останахме само тримата: капитан Никол, Арнолд Бентъм и аз. Седмина бяха загинали за един миг след опита на Джъд Хечкинс да открадне храната. На мен ми се струваше жалко толкова много хубави топли дрехи да се похабят в морето. Никой от нас тримата не би се отказал да има малко от тях.

Капитан Никол и лекарят бяха добри и честни мъже. Достатъчно често, когато двама от нас спяха, а третия беше буден и поддържаше курса, той би могъл да открадне от месото. Но това не се случи нито веднъж. Имахме пълна вяра един на друг и по-скоро бихме умрели, отколкото да не оправдаем това доверие.

Ние продължавахме да се задоволяваме с по половин фунт месо на ден и използвахме всеки благоприятен повей на вятъра, за да отиваме на север. Чак на четиринадесети януари стигнахме до по-топли широти. Но дори и тогава не беше наистина топло. Само студът не беше толкова жесток.

Тук силните западни ветрове ни изоставиха и ние само се люшкахме и люшкахме ден след ден в безветрието. Обикновено беше спокойно и имаше леки насрещни ветрове, макар понякога и да налиташе за няколко часа по-силен вятър, в повечето случаи точно срещу нас. Както бяхме загубили сили, не можеше да става и дума да гребем в такава голяма лодка. Можехме само да пестим храната и да чакаме господ да се покаже по-благоклонен. Тримата бяхме верующи християни и по правило се молехме всеки ден преди разпределянето на храната. Да, и всеки от нас поотделно често и дълго се молеше наум.

Към края на януари храната ни беше почти свършила. Свинско вече съвсем нямаше и ние използвахме бъчвата за събиране и пазене на дъждовна вода. От говеждото също оставаха броени няколко фунта. И през целите девет седмици в откритата лодка не бяхме забелязали платно, нито видели суша. Капитан Никол открито признаваше, че след шесдесет и три дни определяне местоположението на око той не знаеше къде се намираме.

Двадесети февруари беше денят, когато издохме последния си заляк храна. Предпочитам да прескоча подробностите, които се случиха през следващите осем дни. Ще засегна само нещата, които ще ми послужат да покажа що за хора бяха моите другари. Бяхме гладували тъй дълго, че няхахме никакви резерви от сила, които да използваме, когато храната свърши окончателно, а много бързо отслабнахме още повече.

На двадесет и четвърти февруари спокойно обсъдихме положението. Бяхме трима мъже със здрав дух, изпълнени с жизненост и издръжливост, и не искахме да умрем. Никой от нас не би се пожертвал заради другите двама доброволно. Но ние се съгласихме по три въпроса: трябва да имаме храна, трябва да решим въпроса чрез хвърляне на жребий; и ще хвърлим жребий на другата сутрин, ако няма вятър.

На другата сутрин имаше вятър, не много, но благоприятен, тъй че можахме да се придвижим мудно с два възела по курса ни на север. Утрото на двадесет и шести и двадесет и седми ни посрешна със също такъв ветреца. Бяхме ужасно слаби, но устоявахме на решението си и продължихме плаването.

Ала на двадесет и осми сутринта разбрахме, че часът е ударил. Баркасът се клатушкаше отегчително в празно, безветрено море, а неподвижните облаци на мрачното небе не даваха никаква надежда за вятър. Аз изрязах три парченца плат, еднакви на големина, от дрехата си. В едно от тях имаше вътъкана кафява нишка. Който го изтеглеше, губеше. Сложих трите парченца в шапката си и я покрих с шапката на капитан Никол.

Всичко беше готово, но ние се забавихме и всеки от нас дълго се моли мълком, защото знаехме, че оставяме решението на бога. Аз бях сигурен в собствената си честност и достоинство, но също толкова бях уверен в честността и достоинството на другарите и затова си задавах въпроса, как ли господ ще реши едно такова равностранно, трудно положение.

Според своето право, както му се полагаше, капитанът тегли пръв. След като бръкна в шапката, той се забави със затворени очи и устни, шепнещи последна молитва. И изтегли празно. Това беше правилно – справедливо решение, което не можех да не призная, защото до голяма степен познавах живота на капитан Никол и знаех, че е честен, почтен и добър християнин.

Оставахме лекарят и аз. Редът беше на единия или другия и според корабното чинопочитание той трябваше да тегли преди мен. Ние пак се помолихме. Докато се молех, аз се мъчех да прехвърля наум живота си и да направя равносметка на собствените си достоинства и недостатъци.

Държах шапката си на коленете с шапката на капитан Никол отгоре ѝ. Лекарят бръкна и заопипва известно време, докато аз се чудех дали на опип кафявата нишка може да се усети в останалата тъкан.

Най-после той извади ръката си. Кафявата нишка беше в неговото парче плат. Аз веднага изпитах особено смирение и благодарност за

дарената ми божия благословия и реших още по-строго да спазвам всичките божии заповеди. В следващия миг не можех да не почувствам, че лекарят и капитанът бяха свързани по-близо един с друг, отколкото с мен, поради своето положение и интереси, и че те бяха донякъде разочаровани от този резултат. А веднага след тази мисъл възникна и убеждението, че те бяха дотолкова истински мъже, щото крайният изход нямаше да попречи на предварителния план.

И бях прав. Лекарят запретна ръкав и с нож в ръка беше готов да отвори голямата вена. Обаче преди това той каза няколко думи.

– Аз съм родом от Норфолк, във Виржиниите – каза той – където, надявам се, имам сега жена и три живи деца. Единствената услуга, за която искам да ви помоля, е, че ако е рекъл господ да спаси някого от вас от туй бедствено положение и ако имате този късмет да се върнете пак в родината си, да запознаете нещастното ми семейство с жестоката ми съдба.

След това ни помоли учтиво за няколко минути, през които да си уреди сметките с господата. Нито капитан Никол, нито аз можехме да продумахме и една дума, и с насълзени очи кимнахме в знак на съгласие.

Без съмнение Арнолд Бентъм се владееше най-добре от трима ни. Аз се терзаех безкрайно, а съм сигурен, че и капитан Никол страдаше не по-малко. Но какво можехме да направим? Решението бе честно и справедливо и бе потвърдено от бога.

Но когато Арнолд Бентъм завърши и последните си приготовления и се канеше да извърши налагащото се, аз не можах да издържа повече и възкликнах:

– Чакай! Ние, които сме търпели толкова много, положително можем да потърпим още малко. Сега е утро. Да почакаме докато се свечери. Ако нищо не се случи дотогава, за да промени ужасната ни съдба, тогава ти, Арнолд Бентъм, ще постъпиш както сме се разбрали.

Той погледна капитан Никол дали одобрява моето предложение и капитан Никол можа само да кимне. Не можеше да промълви нито дума, но във влажните му заскрежени очи се четеше безкрайна благодарност, която не можех да не разбера.

Аз не го смятах, не можех да го сметна за престъпление, след като го бяхме решили чрез честно теглене на жребий, капитан Никол и аз да извлечем полза от смъртта на Арнолд Бентъм. Не бих могъл да повярвам, че любовта към живота, която ни бе подтикнала, е била вселена в гърдите ни от някой друг освен от бога. Такава е била божията воля и ние, нещастните му творби, можехме само да се подчиняваме и да

изпълняваме повелите му. И все пак господ беше милостив. Той, всемилостивият, ни спаси от такава ужасна, макар и справедлива постъпка.

Едва се мина четвърт час, когато един повей на въздуха откъм запад, леко мразовит и влажен, лъхна на бузите ни. След още пет минути платното ни се изду и Арнолд Бентъм се отзова на кормилното гребло.

– Пестете малкото сили, които имате – каза той – А пък аз да изразходвам малкото сила, която ми е останала, за да увелича за вас вероятността да останете живи.

И така той застана да управлява в засилващия се вятър, а капитан Никол и аз лежахме проснати на дъното на баркаса и в изтощението си сънувахме сънища и имахме видения на скъпите ни живи същества далече в другия край на света.

Вятърът се засилваше все повече и скоро започна да шиба и бучи. Прелитащите в небето облаци предричаха буря. Към пладне Арнолд Бентъм загуби съзнание на кормилното гребло, но преди лодката да успее да се обърне напреко на надигащите се вече големи вълни, капитан Никол и аз успяхме да хванем кормилното гребло с четирите си слаби ръце. Ние постигнахме съгласие и също както капитан Никол бе теглил пръв жребий поради своето звание, така и сега той застана пръв на греблото. След това тримата се сменяхме един друг на всеки петнадесет минути. Бяхме твърде слаби и не можехме да издържим по-дълго.

Към четири-пет часа вълните станаха опасни. Би трябвало да обърнем лодката, ако положението ни не беше толкова отчаяно, и да я оставим да дрейфува с кърмата напред, задържана от плаваща котва, направена от мачтата и платното. Оставехме ли лодката да се обърне напреко, огромните вълни щяха да я затъркалят пред себе си.

Колко пъти този следобед Арнолд Бентъм ни се молеше заради самите нас да пуснем плаваща котва. Той знаеше, че ние продължаваме да вървим напред единствено заради надеждата, че ще можем да отменим изпълнението на жребия. Той беше блгороден човек. Блгороден беше и капитан Никол, чийто очи с побелели вежди и мигли се бяха превърнали в стоманени иглички. А при такива благородни другари как можех да бъда по-малко блгороден и аз? И току блгодарях на бога през този дълъг страхотен подиробед, че ми е дал възможността да познавам двама такива мъже. Богът и правото царуваха в тях и каквато нещастна съдба да ме сполетеше, не можех да не се чувствам възнаграден да бъда с тях. Като тях и аз не исках да умра, но не ме беше страх от смъртта. Краткотрайното съмнение, което бях изпитал в началото в тези двама мъже, отдавна се беше разпръснало. Трудна беше школата, твърди бяха и

мъжете, но те бяха благородни, божии създания.

Аз го видях пръв. Арнолд Бентъм, помирил се със собствената си смърт, и капитан Никол, почти помирен със смъртта, лежаха като два лишени от живот трупа на дъното на лодката, а аз управлявах, когато го видях. Баркасът се носеше с бързината на издулия платното вятър и цепеше разпенващите се вълни и когато се вдигна на гребена на един вал, аз видях близо пред себе си шибаното от прибоя скалисто островче. Беше на по-малко от половин миля. Аз изкрещях и другите двама, вдигнали се на колене, залитащи, търсещи къде да се хванат, за да се задъжат, се завзираха в онова, което бях видял.

– Направо към него, Даниъл! – едва изрече заповедта капитан Никол – Може да има заливче, може да има заливче. Това е единственият ни шанс.

Той проговори още веднъж, когато вълните пак ни вдигнаха над този ужасен подветрен бряг, където нямаше заливче:

– Направо към него, Даниъл. Отменим ли го, твърде сме слаби, за да се върнем срещу вълните и вятъра.

Беше прав. Аз се подчиних. Той извади часовника си и го погледна. Попитах го колко е часът. Беше пет. Той протегна ръка към Арнолд Бентъм, който я стисна безсилно; и двамата ме загледаха със същото ръкостискане в очите. Това беше сбогуване, аз го разбрах; защото какъв шанс имаха същества толкова слаби като нас да стигнат живи през шибаните от прибоя скали до по-високите скали отвъд?

На двадесет фунта от брега аз изгървах управлението на лодката. В същия миг тя се преобърна и аз започнах да се давя в солената вода. Никога вече не видях другарите си. За мой късмет аз се задържах благодарение на кормилното гребло, което все още стисках, а за още по-голям късмет една вълна, придошла тъкмо навреме и тъкмо намясто, ме изхвърли далече нагоре върху единствената полегато спускаща се канара на целия този страховит бряг. Не бях контузен. И с ум, замаян от изтощение, успях да изпъляз и да се замъкна още по-нагоре, отвъд дърпащото назад връщане на прибоя.

Застанах прав, разбрал, че съм се спасил и както залитах на краката си, благодарих на бога. Баркасът вече беше разбит на хиляди парчета. И макар че не ги виждах, можех да си представя колко свирепо бяха смачкани телата на капитан Никол и Арнолд Бентъм. Видях едно гребло в пяната накрая и с известен риск можах да го издърпам. Тогав паднах на колене с чувството, че губя съзнание. И все пак, преди да припадна, с моряшкия инстинкт, помъкнах тялото си нагоре и нагоре между острите

ужасни скали и най-последно загубих своят извън обсега на морето.

Бях почти като умрял тази нощ, все ме унасяше и само от време на време осъзнавах бедственото си положение и усещах колко ми е студено и колко съм мокър. Сутринта бях изумен и ужасен. Никакво растение нити стръкче трева не растяха на тази нещастна, щръкнала от океанското дъно скала. Четвърт миля на ширина и половин миля на дължина, това не беше нищо друго освен купчина канари. Нищичко не можах да открия, което да задоволи крайните нужди на един изтощен организъм. Изгарях от жажда, но нямаше сладка вода. Напразно опитвах, докато ме заболя устата, всяка кухина и вдлъбнатина в скалите. Пръските на бурята така бяха заливали всяка частица от острова, че навред имаше само солена морска вода.

От лодката не бе останало нищо – нито тресчица, която да покаже, че е имало лодка. Аз притежавах само моите дрехи, здрав нож и греблото, което бях успял да спася. Щормът беше стихнал и целият този ден със залитане, падане и пълзене, докато си разкървах ръцете и коленете, аз напразно търсех вода.

Тази нощ, по-близо от всеки друг път до смъртта, се подслоних от вятъра зад една канара. Страшен проливен дъжд увеличи моите нещастия. Свалих различните палта и ги прострях, за да се напоят с дъждовна вода, но когато започнах да изстисквам влагата в устата си, бях разочарован, защото платът се беше напоил с морска вода, когато бях паднал от лодката. Легнах по гръб с отворена уста, за да хвана няколкото дъждовни капки, които падаха точно там. Това беше ужасно мъчително, но запази лигавицата ми влажна, а мен предпази от полудяване.

На втория ден бях много болен. Аз, който не бях ял тъй дълго, започнах да се подувам до чудовищни размери – краката, ръцете, цялото ми тяло. При най-леко натискане пръстите ми потъваха цял инч в кожата и останалите от това вдлъбнатини изчезваха много бавно. Въпреки това аз работих до припадане, за да изпълня божията воля да остана жив. Внимателно с ръце изчистих солта от всяка дупчица с надеждата, че нови дъждове ще ги напълнят с вода, която да мога да пия.

Тъжната ми участ и спомените за обичните ми в Елктън ми навяваха угнетение, тъй че често се унасях за часове напред. Това беше милост божич, защото ме караше да забравям страданията си, които иначе щяха да ме убият.

През нощта ме събуди трополена на дъжд и аз запълзах от дупка на дупка да лоча или да изблизвам водата от скалите. Беше въз солена, но можеше да се пие. Това бе, което ме спаси, защото призори се събуди

целия мокър от пот и освободил се от всякакво бълнуване.

След това изгря слънцето, за първи път, откакто бях на острова, и аз проснах повечето от дрехите си да съхнат. От водата пих доста, но предпазливо, и пресметнах, че имах достатъчно за десет дни, ако ч разпределям внимателно. Изумително е колко богат се почувствах с този запас от възсолена вода. И никои голям търговец с всичките му кораби, завърнали се от доходни плавания, със скалдове, претъпкани до тавана и с препълнени каси не би могъл да се почувства токова богат, колкото се почувствах аз, когато открих изхвърлен на скалите леш от тюлен, умрял преди много дни. И не пропуснах на колене да поблагодаря на бога за тази проява на неизменната му добрина. На мен ми беше ясно: господ не е желал аз да умира. От самото начало не го е искал.

Аз знаех за омаломощеното състояние на стомаха си и ядох малко, понеже разбирах, че естествената ми ненаситност положително би ме убила, ако си дадах воля. Никога още не бях слагал в устата си по-сладки хапки и си позволявам да призная, че пак и пак очите ми се насълзяваха от радост, като гледах този сплут леш.

Сърцето ми отново затуптя с надежда. Грижливо запазих останалите части от мършата. Грижливо покрих каменните си цистерни с плоски отломки, та да не могат слънчевите лъчи да изпарят скъпоценната влага и да ги предпазя от неочаквано излязъл нощем вятър, който да донесе пръски морска вода. Също така събрах мъничките късчета водорасли и ги изсуших на слънце, за да ги настеля между нещастното си тяло и ръбестите скали, станали мое жилище. И дрехите ми бяха сухи – за първи път от не знам колко дни; така аз заспах тежкия сън на изтощението и на възвръщането на здраве.

Когато се събудих в новия ден, бях друг човек. Липсата на слънце не ме подтискаше, а скоро трябваше да узная, че господ не беше ме забравил, докато спях, а беше ми приготвил нови, чудни благословии. Аз неволно си потърках очите и се огледах отново, защото, докдето ми стигаше погледът, крайбрежните скали бяха покрити с тюлени. Бяха с хиляди, а във водата играеха други хиляди и крясъците, надавани от гърлата им, бяха резки и оглушителни. Разбрах щом ги видях: пред мен лежеше готово месо, месо, достатъчно за двадесет корабни екипажа!

Веднага грабнах греблото си – освен него нямаше друга тресчица дърво на острова – и предпазливо се запътих към този безкрай от провизии. Скоро ми стана ясно, че тези морски твари не познаваха човека. Те не проявиха никакви признаци на уплаха при приближаването ми и за мен беше детска игра да ги удрям по главата.

И когато бях ударил третия и четвъртия, обхвана ме внезапно странна лудост. Наистина бях съвсем загубил разсъдъка си и биех ли биех, и продължавах да бия. В течение на два часа работих безспир с греблото, докато капнах. Докъде можех да докарам това невъздържано клане, не зная, защото най-после, сякаш по даден знак, всичките останали още живи тюлени се хвърлиха във водата и на часа изчезнаха.

Открих, че броят на убитите тюлени надхвърляше двеста и бях позарен и уплашен от обладалата ме безумна стръв. Бях прегрешил в безмислено разхищение и след като се подкрепих с тази добра, здрава храна, залових се, доколкото можех, да изглежда грешката си. Но първо, преди да се заловя с голямата задача, поблагодарих на бога, който така чудодейно ме запази с милостта си. След това работих до тъмно и след като се стъмни, като одирах тюлените, нарязвах месото на ивици и ги нареждах отгоре на скалите, да изсъхнат на слънце. Намерих също насъбрала се сол в разни гънки и цепки на скалите по наветрната страна на острова. С нея натърках месото, за да го консервирам.

Четири дена се трудих така и накрая се почувствах глупаво горд пред бога, че не съм похабил нито едно късче от зелия този запас месо. Упоритият труд бе добре дошъл за тялото ми, коетобързо се възстановяваше благодарение на здравата храна, в която не се ограничавах. И още едно доказателство за милостта божия: никога през осемте години, които прекарах на този пустинен остров, не се случиха толкова слънчеви дни наред, както непосредствено след унищожаването на тюлените.

Трябваше да минат месеци, преди тюлените отново да посетят моя остров. Но междувременно аз не стоях в никой случай без работа. Изградих си каменна колиба и към нея склад за сушеното месо. Колибата покрих с много тюленови кожи, така че не пропускаше вода. Но за мене винаги си оставаше цяло чудо, когато дъждът трополеше по този покрив, че това, което би било царско имане на лондонския пазар за кожи, пазеше един прегърпял крушение моряк от природните стихии.

Много скоро ми стана чсно колко е важно да държа сметка за времето, без което, разбрах, че не след дълго нямаше да зная кой ден от седмицата е, и така ще загубя дирите и на неделния ден.

Грижливо възстанових сомените си назад до сметката за времето, поддържана от капитан Никол в баркаса, и също така грижливо много пъти, за да нямам и сянка на съмнение, прехвърлих в ума си дните и нощите, прекарани на острова. След това със седем камъка пред колибата си, започнах да поддържам своя календар. Ня едно място върху греблото правех малка резка за всяка седмица, а на друго място отбелязвах

месеците, като внимавах да не пропусна да пресметна и добавъчните дни над четирите седмици за всеки месец.

Така можех да отдавам дължимата почит на неделния ден. Като единствен начин, възможен за мен, да отбелязвам бойния ден, изрязах на греблото кратка молитва, подходяща за моето положение, и не пропусках да я повтарям гласно в неделя. Господ в предвечната си милост не беше ме забравил; така и аз през тези осем години не пропусках да си спомням за него в съответните дни.

Удивително беше количеството работа, необходимо при тези обстоятелства да осигури простите ми нужди от храна и подслон. Наистина аз рядко оставах без работа през тази първа година. Направата на колибата – една проста дупка в скалите – все пак ми отне шест седмици. Бавната обработка и безкрайното стържене на тюленовите кожи, за да станат меки и гъвкави за облекло, заемаше всеки свободен миг месеци наред.

След това идваше въпросът за запасите ми от вода. При всеки тежък щорм хвърчащите пръски от вълните осоляваха събраната дъждовна вода, така че понякога трябваше да прекарвам мъчителни дни, докато паднеха нови дъждове, непридружени от силен вятър. Като се замислих за това, че непрекъснато падаща капка пробива камък, избрах голям камък, здрав и плътен, и с помощта на по-малки камъни започнах да го издълбавам навътре. За пет седмици най-усилена работа успях да направя гърне, което по моя преценка можеше да побере галон и половина⁴⁵. Покъсно по същия начин направих гърне от четири галона. То ми отне девет седмици. От време на време си правех и други, по-малки. Едно, което щеше да побира осем галона, се пукна, след като бях работил по него осем седмици.

Но чак на четвъртата ми година на острова, когато се бях примирил с мисълта да остана да живея там до края на живота си, създадох моя шедьовър. Той ми отне осем месеца, но беше здрав и събираше повече от тридесет галона. Тези каменни съдове будеха у мен голямо удовлетворение, дотолкова, че навремени забравях за смирението си и прекомерно се гордеех с тях. Наистина, за мен те бяха и по-елегантни отколкото и най-скъпите мебели за някоя кралица. Направих си малък каменен съд, побиращ не повече от една кварта⁴⁶, с който да пренасям водата от местата, където я събирах до големите гърнета. Ако кажа, че този

45. 1 галон = 3,785 литра

46. 1 кварта = 1,14 литра

едноквартов съд тежеше не по-малко от двадесет и осем фунта, читателят ще разбере, че дори и събирането на дъждовна вода не беше лесна задача.

Тъй направих самотния си живот колкото можеше по-удобен. Бях си изградил закътано и сигурно жилище, а колкото до храната, винаги имах под ръка шест месечен запас, консервиран чрез осоляване и сушене. За тези неща, съществени за запазване на живота и които човек надали би очаквал да си подсигури на пустинен остров, не можех да не бъда безкрайно благодарен.

Макар и лишен от радостите на общуване с някакво човешко същество, дори не и куче или котка, аз бях повече примирен със моята съдба, отколкото биха били хиляди други. На необитаемото място, където ме беше запратила съдбата, смятах, че съм далеч по-щастлив от мнозина, осъдени за позорни престъпления да влачат съществуването си в строг тъмничен затвор със съвест, разяждаща ги като неизцерима язва.

Колкото и мрачни да бяха изгледите за мене, аз не губех надежда, че това провидение, което в последните минути, когато бях заплашен от гладна смърт и когато можех лесно да бъда погълнат от морската бездна, беше ме изхвърлило на тези голи скали, че то в крайна сметка ще изпрати някого да ме избави.

Макар и да бях лишен от обществото на други човеци и от удобствата на живота, не можех да не си помисля, че в моето окаяно положение все пак имаше известни предимства. Целият остров, макар и малък, беше моя неоспорвана собственост. Вероятно никой никога нямаше да се появи, за да оборва моите права, освен може би земноводните обитатели на океана. Тъй като островът беше почти непристъпен, нощем моят сън не се нарушаваше от непрестанни страхове за нападение на човекоядци или хищни зверове. И аз често коленопреклонно благодарях на бога за тези различни и многобройни милости.

И все пак човекът си остава странно и трудно за разбиране създание. Аз, който се бях молил на бога само за сплуто месо за ядене и достатъчно не много солена вода за пиене, щом се видях благословен с изобилие от сушено месо и сладка вода, започнах да изпитвам недоволство от участието си. Започнах да искам огън и вкус на готвено месо в устата. И непрекъснато се улавях да копнея за някои деликатеси, които бяха част от всекидневната храна на трапезата у дома в Елктън. Колкото и да се мъчех, въображението ми вечно надделяваше над волята и ме унасяше в мечти за хубавите неща, които бях ял, и за хубавите неща, които щях да ям, ако някога се избавя от това усамотение.

Това беше старият Адам в мен предполагам – жилката на този първи баща, който е бил първият бунтар против божиите заповеди. Чуден е наистина човекът – вечно ненаситен, вечно недоволен, никога в мир с господата или със самия себе си, с дни, изпълнени с неспокойствие, с нощи, преситени със суетни сънища за желания своенравни и греховни. Да, много ме дразнеше и жаждата за тютюн. Сънят често беше мъчение за мен, защото именно тогава желанията ми се развихряха така, че стоци пъти съм сънувал да притежавам тютюн с бъчви, складове... да, кораби тютюн и цели плантации.

Но си отмъщавах сам на себе си. Непрекъснато се молих на бога да смири сърцето ми и пречиствах плътта си с упорит труд. Като не можех да подобря духа си, реших да подобря пустинния си остров. Четири месеца се трудих да изградя каменна стена, дълга тридесет фута заедно с крилата ѝ, и десетина фута висока. Тя трябваше да защити колибата през периода на големите бури, когато целият остров беше дребно птиче в пастта на урагана. И времето ми не беше напразно пропиляно. След това си лежах обкръжен от спокойствие, докато целият въздух на сто фута над главата ми представляваше поток от разбунена вода.

На третата година започнах каменния си стълб. Това беше по-скоро пирамида, квадратна, широка в основите, издигаща се не много стръмно към върха. Бях принуден да я зидам по този начин, понеже на цели остров нямаше нито приспособления, нито дървен материал за направа на скеле. Завърших пирамидата си чак накрая на петата година. Беше на най-високата точка на острова. Но като ви казвам, че върхът беше само четиридесет фута над морското равнище, а върхът на пирамидата беше четиридесет фута над върха на острова, че ви стане ясно, че без сечива бях удвоил височината на острова. Някой, без да мислят, може да кажат, че съм се намесил в божиите сметки за създаване на света. Твърдя, че не е така. Защото не влизах ли и аз в божиите сметки, наред с купчината канари, щръкнали в самотиите на океана? Моите ръце, с които да работя, гърбът, който да превивам и на който да нося, пръстите, с които да хващам и да държа – не са ли влизали и те всичките в божиите сметки? Много размишлявах аз по този въпрос. Сигурен съм, че бях прав.

На шестата година разширих основите на пирамидата си така, че осемнадесет месеца след това паметникът ми се издигаше петдесет фута над височината на острова. Това не беше вавилонска кула. Тя служеше за две цели. Тя ми служеше за наблюдателница, от която да оглеждам океана за кораби, и увеличаваше вероятността островът ми да бъде забелязан от нехайно блуждаещ поглед на някой моряк. И поддържаше

здравето в тялото и ума ми.

На осемнадесетия ден от месец юни в шестата година от пребиваването ми на острова забелязах корабно платно. Но то мина далеч към подветрената страна, на твърде голямо разстояние, за да ме открие. Вместо да се отдам на отчаяние, самото появяване на това платно събуди у мен най-живо удоволствие. То ме убеди във факта, в който дотогава до известна степен се съмнявах, а именно, че тези части на морето понякога се посещаваха от мореплаватели.

Между другото, там, където тюлените излизаха от морето, построих две широко разперени крила на ниски каменни стени, които се стесняваха в нещо като задънена улица, където можех удобно да убивам влезлите там тюлени, без да подплашвам другарите им отвъд и без да могат ранените и уплашили се тюлени да избягат и да всеят тревога в другите. Седем месеца посветих само на този строеж.

С минаването на времето ставах все по-доволен от съдбата си и лувкавият идваше все по-рядко в съня ми да измъчва стария Адам в мен със забранени видения за тютюн и вкусни гозби. И аз продължавах да се храня с тюленово месо и да казвам, че е добро, и да пия сладката дъждовна вода, каквато винаги имах предостатъчно, и да бъда благодарен на господата. И господ ме чуваше, сигурен съм – защото през целия си престой на този остров нито за миг не знаех що е болест, освен в два случая, които се дължаха на ненаситното ми лакомство, както ще разкажа по-нататък.

На петата година, преди да се убедя, че киловете на кораби наистина порят понякога тези води, започнах да изрязвам на греблото си записи за най-забележителните събития, случили се, след като бях напуснал мирните брегове на Америка. Правех ги колкото можех по-четливи и трайни, със съвсем мънички буквички. Шест или пет букви понякога ми костваха цял ден работа – толкова старателно го вършех. А в случай, че тежката участ ме обрече да не доживея дългожеланата възможност да се завърна при приятелите и семейството ми в Елктън, изрязвах на широката страна на греблото историята на злата ми съдба, която вече разправих в началото на този разказ.

Това гребло, което ми беше свършило толкова много работа в отчаяното ми положение и на което сега бе записана собствената ми орис и орисията на другарите ми моряци, пазех като зеницата на окото си. Вече не рискувах да удрям с него тюлените по главата. Вместо това се въоражих с каменен боздуган към три фута дълъг и с подходящ диаметър, за изработването на който ми трябваше цял месец. Също така, за да запазя

греблото от лошото време (защото при леки ветрове го използвах за флагшок на върха на пирамидата ми, на който развявах знаме, направено от една от скъпоценните ми ризи), направих за него калъф от добре обработени тюленови кожи.

През месец март на шестата година от изгнаничеството ми преживях един от най-страшните щормове, каквито може би е преживял човек. Той започна към девет вечерта с приближаването на черни облаци и засилващ се вятър от югозапад, който към единадесет се превърна в ураган, придружен от непрекъснати гръмотевици и най-ослепителни светкавици, каквито съм виждал.

Обзеха ме страхове дори за безопасността на острова. Вълните го заливаха целия, освен върха на пирамидата ми. Там силата на вятъра и пръските на вълните насмалко не ме задушиха и лишиха от живот. Не можех да не съзная, че успях да запазя съществуването си единствено благодарение на трудолюбието, с което бях издигнал пирамидата и с това удвоил височината на острова.

И въпреки всичко сутринта имах голямо основание да бъда благодарен. Всичката ми запазена дъждовна вода беше станала солена, освен тази в най-големия съд, сложен в завета на подветрената страна на пирамидата. Ако пестях грижливо знаех, че ще имам достатъчно за пиене до следващия дъжд, колкото и да се забави той. Колибата ми беше съвсем опустошена от вълните, а от големия запас тюленово месо бе останало съвсем мъничко, и то разкашкано. Но пък бях приятно изненадан да намеря по скалите пръснати много риби, които най-много приличаха на барбуни. Събрах цели хиляда двеста и деветнадесет парчета, разцепих ги и ги изсуших на слънце, както се суши треска. Тази добре дошла промяна в храната не остана без последици. Аз се провиних в преяждане и цялата следваща нощ бях пред прага на смъртта.

На седмата година от престоя ми на острова, пак през същия месец март, налетя подобен щорм с огромна сила. След него, за мое изумление, намерих грамаден мъртъв кит, съвсем пресен, изхвърлен от вълните високо на брега. Представете си задоволството ми, когато, забит дълбоко в корема на огромното животно, намерих харпун от обикновения вид с вързано за него няколко десетки фута новичко въже.

Така отново се възродиха надеждите ми, че все ще дочакам случай да се махна от пустинния остров. Без всякакво съмнение тези води се посещаваха от китоловци и не загубех ли смелост, рано или късно щях да бъда спасен. Сдем години бях се препитавал с тюленово месо и като видях това огромно изобилие от по-друга сочна храна, станах жертва на

слабостта си и ядох такива количества, че пак бях ни жив, ни мъртъв. И все пак, в края на краищата, това и случая с дребните рибки бяха обикновени неразположения, дължащи се на непривичността на храната за стомаха ми, който се беше научил да смила тюленово месо и нищо друго освен тюленово месо.

От този единствен кит осолех и изсуших припаси за цяла година. А в разни вдлъбнатини на скалите претопих под слънчевите лъчи много мас, която с малко сол беше добре дошъл сос към ивиците тюленово месо, когато обядвах. От скъпоценните парцали от ризите си успях да направя фитил, та с харпуна за огниво и кремък от канарите бих могъл да имам и светлина вечер. Но това беше суетна работа и скоро се отказах от тази мисъл. Нямах нужда от светлина, когато настъпваше божия мрак, понеже бях се научил да спя от залез до изгрев и зиме и лете.

Аз, Даръл Стандинг, не мога да се въздържа да не прекъсна този разказ за едно по-раншно мое съществуване, за да подчертая лично мое заключение. Понеже чевешката личност е нещо, което расте, сума от всички предишни съществувания, събрани ведно, каква възможност имаше директора Агъртън да пречупи духа ми с изтезанията в единичката? Аз съм живот, който е устоял, структура, изградена през вековете на миналото – и какво минало! Какво представляваха десет дни или денонощия в усмирителна риза за мен? За мен, който съм бил някога Даниъл Фос и в течение на осем години съм се научил на търпение в това училище от канари, далече в Южния океан?

В края на осмата ми година на острова, през месец септември, когато бях пред изпълнението на най-амбициозния си замисъл да издигна пирамидата до шестдесет фута над върха, една сутрин, когато се събудих, видях пред себе си кораб с марселите отзад и почти на един вик разстояние. За да могат да ме забележат, размахвах във въздуха греблото, заскачах от канара на канара и си позволих какви ли не още невъздържани движения, докато видях офицерите на шканците да насочват към мен далекогледите си. Те ми отговориха, като посочиха най-западния край на острова, накъдето тутакси побързах и открих там тяхна лодка, в която гребяха пет-шест моряци. Изглежда, както научих по-после, корабът е бил привлечен от моята пирамида и бе променил курса, за да проучи по-отблизо странната постройка, която надминаваше на височина дивия остров, където бе изградена.

Ала прибоят бе твърде силен, за да може лодката да пристане на моя негостоприемен бряг. След разни несполучливи опити те ми сигнализираха, че трябва да се върнат на кораба. Можете да разберете

отчаянието ми, че не мога да напусна необитаемия остров. Аз грабнах своето гребло (което отдавна бях решил да подаря на Филадельфийския музей, ако изобщо остана жив) и без да мисля, се хвърлих с него в разпенения прибой. Късметът ми, силата и ловкостта бяха такива, че сполучих да стигна до лодката.

Не мога да се въздържа и да не разкажа тук една любопитна подробност. Течението беше отнесло кораба така далече, че трябваше да гребем цял час, докато стигнем до него. През това време аз се поддадох на слабостите си, които бях подтискал осем години, и помолих втория помощник капитан, който седеше на кормилото, да ми даде парченце тютюн за дъвки. Като изпълни това желание, той протегна и лулата си, натъпкана с първокачествен виржински тютюн. Не се минаха и десет минути и аз страхотно повърнах. Причината беше ясна. Организмът ми се беше съвършено очистил от тютюна и това, от което страдах, беше отравяне от тютюн, каквото изпитва всяко момче, когато пуши за първи път. И пак имах основание да бъда благодарен на бога и от него ден до смъртния си час съм се отказал от тази гадна билка.

Аз, Даръл Стандинг, трябва сега да допълня изумителните подробности за това съществуване, което изживях наново, докато лежах в безсъзнание в усмирителната риза на затвора Сан Куентин. Често съм се чудил дали Даниъл Фос е устоял на решението си и е предал изписаното от него гребло във Филадельфийския музей.

Трудно нещо е за затворник в единичка да влезе във връзка с външния свят. Веднъж на надзирател и един път на краткосрочен в единичка доверих, като ги накарах да го научат наизуст, едно запитване, адресирано до уредника на музея. Макар и дали тържествена клетва, и двамата не изпълниха обещанието си. Чак след като Ед Морел по една странна прищявка на съдбата бе освободен от единичката и назначен за главен отговорник на целия затвор, това писмо е било изпратено. Сега ви давам отговора, който получих от уредника на музея, донесено ми тайно от Ед Морел:

Вярно е, че тук има гребло като това, описано от вас. Но малцина са могли да знаят за него, защото то не е изложено в залите на музея. Всъщност, а аз съм на тази длъжност от осемнадесет години, самият аз не знаех за съществуването му.

Но като проверих стари регистри, установих, че такова гребло е било подарено от някой си Даниъл Фос, от Елктън, щата Мериленд, в 1821 година. Едва след дълги търсения намерихме

греблото на тавана, в отдавна неизползвано помещение за разни вехтории. Резките и надписат са направени на греблото точно както ги описвате.

Имаме в библиотеката и една брошура, подарена по същото време от соменатия Даниъл Фос, издадена от фирмата Н. Кавърли в 1834 година. Тази брошура описва осем години изгнанически живот на необитаем остров. Очевидно този моряк на стари години, изпаднал в нужда, е продавал брошурката на разни благотворители.

Много съм любопитен да узная как сте научили за това гребло, за съществуването на което ние в музея не сме знаели. Правилно ли е да предположа, че сте прочели някой дневник, публикуван по-късно от този Даниъл Фос? Ще ви бъда благодарен за каквито и да било сведения по този въпрос и давам разпореждане това гребло и брошурата да бъдат веднага върнати в изложбените зали.

Ваш верен
Хозиъ Салсбърти⁴⁷

47. След екзекутирането на професор Даръл Стандинг, по което време ръкописът на спомените му попадна в наши ръце, писахме на Хозиъ Салсбърти, уредника на Филадельфийския музей, и в отговор получихме потвърждение за съществуването на греблото и брошурата. Издателите

ГЛАВА 20

Дойде времето, когато аз докарах директора Атьртън до унизителна безусловна капитулация, като превърнах ултиматума му „Динамита или край на представлението“ в безмислена и празна приказка. Той се отказа от мен – аз бях човек, когото не можеше да убие в усмирителна риза. Беше имал затворници, които умирали само след няколко часа в усмирителна риза. Беше имал затворници, които умирали след няколко дена в ризата, макар неизменно да ги разшнуровали и откарвали в лазарета, преди да са окончателно издъхнали... и лекарят подписвал акт за смърт от пневмония, от остър нефрит или сърдечен порок.

Но мен директорът Атьртън не можа да умори. Никога не стана нужда спешно да закарат изтерзания ми и претръпнал труп в лазарета. Все пак трябва да кажа, че директора Атьртън положи крайни усилия и си позволи крайни мерки. Имаше един случай, когато ме сложи в двойна риза. Той е толкова забавен, че трябва да го разкажа.

Случи се така, че един от санфранцисканските вестници (търсейки както всеки вестник и всяко търговско предприятие, пазар, който ще му даде възможност да осигури печалба) се опита да заинтересува дребно-буржоазната част от работническата класа с реформите на затворите. В резултат, понеже обединеното работничество беше спечелило важно политическо значение, имащите тогава власт политици в Сакраменто назначиха сенатска комисия за обследване на затворите.

Тази държавна сенатска комисия *обследва* (моля да ми простите написаната с курсив подигравка) Сан Куентин. Никога не е имало по-образцов институт за задържане! Това потвърдиха самите затворници. И човек не може да им се сърди. Бяха преживели подобни обследвания в миналото. Знаеха кое им изнася, кое не изнася. Знаеха, че повечето ще ги заболят гърба и ребрата много скоро след като дадат показанията си... ако тези показания са неблагоприятни за управата на затвора. О, повярвай ми, читателю, тази история е от стара по-стара. Тя е била древна в стария Вавилон преди много хиляди години, както добре си спомням за онова време, когато съм гниел в затвора, а дворцовите интриги са разклащали трона.

Както казах, всички затворници говорили за човечното ръководство на директора Атьртън. Всъщност показанията им за добрината на директора, за хубавата, разнообразна и добре сготвена храна, за

вежливостта на надзирателите, за общата почтеност, удобство и спокойствие в затворническите помещения са били толкова трогателни, че опозиционните вестници в Сан Франциско с възмущение вдигнали шум за повече строгост в управата на нашите зтвори, понеже иначе честни, но мързеливи граждани могли да се съблазнят и да потърсят начин да влязат в затвор.

Сенатската комисия нахълта дори в единичките, където ние тримата не можехме нито да загубим нещо, нито да спечелим. Джейк Опънхаймър ги заплю в лицето и им каза да се махат по дяволите всички до един. Ед Морел им разправи какъв зловонен бардак е това заведение, оскърби в лицето директора, и комисията препоръча да го запознаят с остарели и забравени вече наказания, които в края на краищата трябва да са били измислени от предишни директори поради необходимостта да се справят с трудни типове като него.

Аз внимавах да не оскърбя директора. Давах показанията си хитро и като учен започнах с дреболии, като превърнах изложението си в произведение на изкуството, стъпка по стъпка, на мънички стъпки, подмавих сенатските си слушатели да следят с желание и интерес следващото разобличаване, всичко така преплетено, че нямаше място къде да се сложи точка или да вмъкнат някакъв въпрос... и по този начин успях да им разкажа всичко.

Уви! Нито думичка от това, което разкрих, никога не излезе извън стените на затвора. Сенатската комисия изписа директора Атъртън и Сан Куентин в най-светли краски. Вдигналия шума санфранцискански вестник увери читателите си от работническата класа, че Сан Куентин е чист като снега и още, че макар усмирителната риза да е наистина все още общопризнат законен начин за наказване на непокорните, понастоящем, при сегашния човеколюбив и праволинеен в духовно отношение директор, тя никога и при никакви обстоятелства не се използва.

И докато нещастните трудеци се магарета четяха и вярваха, докато сенатската комисия ядеше и пиеше с директора за сметка на щата и данъкоплатеца, Ед Морел, Джейк Опънхаймър и аз лежахме в изправителните си ризи, зашнуровани мъничко по-стегнато и по-отмъстително от всеки друг път.

– Смешна работа! – изучука ми Ед Морел с върха на подметката си.

– Аз бих се позагрижил – изучука Джейк.

Колкото за мен, аз също си изучуках своето безкрайно презрение и смях, спомних си за затворите в стария Вавилон, усмихнах се на себе си с огромна космическа усмивка и се унесох в щедрата малка смърт, която

ме правеше наследник на всички векове, препуснал времето в пълно бойно въоръжение.

Да, драги братко от външния свят, докато похвалите заливаха страниците на вестниците, докато августейшите сенатори хапваха и пийваха, ние тримата живи мъртъвци, приживе погребани в единичките, мокрехме с потта на молката си брезентовите ризи.

А след вечеря, загрят от виното, директорът Атъртън дойде лично да види как я караме ние. Мен, както винаги, завариха в кома. Доктор Джайксън за първи път като че ли се поуплаши. Мен ме върнаха в съзнание през мрака с миризмата на амоняка в ноздрите. Аз се усмихнах на надвесилите се лица.

– Преструва се – изсумтя директорът и по зачервеното му лице и надебеления език познах, че е пил.

Облизах устните си, като знак да ми дадат вода, защото исках да говоря.

– Тиси говедо! – най-после успях да изговоря студено и ясно – Ти си говедо, страхливец, псе, жалка твар, толкова нищожна, че ако ти се иззрача в лицето, плюнката ще отиде нахалост. В тия неща Джейк Опънхаймър е прекалено щедър към теб. Колкото за мен, не ме е страх да ти кажа, че единствената причина да не те заплювам е, че не мога да уроня своето достоинство и тъй да унизя плюнката си.

– Това прехвърля границите на търпението ми! – изрева той – Ще те убия, Стандинг!

– Вие сте пили – отворнах аз – Бих ви посъветвал, щом трябва да казвате подобни неща, не се доверявайте на толкова много от затворническите ви псета. Някой ден те ще ви наклеветят и ще загубите службата си.

Но виното кипеше и той беше в неговата власт.

– Сложете му още една риза! – заповяда той – Ти си вече труп, Стандинг! Но няма да умреш в ризата. Ние ще те погребем от лазарета.

Този път втората усмирителна риза ми сложиха изотзад и я зашнуроваха отпред.

– Боже, боже, господин директоре, какъв студ – пропелтечих аз подигравателно – Мразът хапе. И за това много съм ви благодарен за втората риза. Така ще бъда почти добре.

– Стягай! – викна той на Ал Хъчинс, който дърпаше шнуровите – Стъпи отгоре на този подлез! Счупи му ребрата!

Трябва да призная, че Хъчинс се постара.

– Ще лъжеш за мен, а! – беснееше директора и червенината от

виното и гневът съвсем заля лицето му – Сега виждаш какво печелиш от това! Най-после ти взехме мярката, Стандинг! Това ти е краят! Чуваши ли? Това ти е краят!

– Една молба, господин директоре – едва пошепнах аз. Вече ми прилошаваше от страхотното стягане – Направете ризите три – успях да продължа, а стените на килията се люлееха и въртяха около мен, докато се борех с всичките сили на волята си да не загубя съзнанието, което истискаха от мен – Още една риза... Директоре... Ще... ми... бъде... толкова... по-топло...

и моят шепот замря – аз се унесох в малката смърт.

Никога вече не бях същият след това двойно стягане. Никога вече до ден днешен, без значение какво ядох, дали ме хранеха както трябва. Страдах от вътрешни увреждания до такава степен, че не исках да го узная. Старата болка в ребрата и стомаха ме мъчи и сега, когато пиша тези редове. Но нещастната, изтормозена машинария извърши предназначението ѝ. Тя ми даде възможност да доживея до сега и ще ми даде възможност да поживея още малко до деня, когато ще ме изведат с риза без яка и ще ми опънат врата с добре опънато въже.

Но двете ризи бяха последната сламка. Тя пречупи гърба на директора Атъргън. Той се предаде с изявлението, че мен смърт не ме хваща. Както му казах веднъж:

– Единственият начин да ми видите сметката, господин директоре, е да се промъкнете тук някоя нощ с брадва.

Джейк Опънхаймър му рекна нещо хубаво на директора, което трябва да разкажа:

– Слушай директоре, сигурно е направо ад за теб да трябва да се будиш всяка сутрин и да намираш себе си на възглавницата.

Ед Морел му каза:

– Майка ти трябва да е била наистина луда за деца, за да те отгледа!

Всъщност освобождаването от усмирителната риза за мен бе огорчение. Аз чувствах остро липсата на този мой свят на сънища. Но не за дълго. Открих, че мога да се откъсна от тялото, като упражня волята си и я подпомогна механично чрез стягане на гърдите и корема с одеялото.

С това се докарвах физиологически и психологически до състояние, подобни на онези, причинени от усмирителната риза. Така при желание и без старите мъчения, бях свободен да блуждая във времето.

Ед Морел вярваше на всичките ми приключения, ала Джейк Опънхаймър остана скептик до края. През тази моя трета година в единичката посетих Опънхаймър. Успях да го направя само този единичък път, но и

тогава без да имам такова намерение и неочаквано.

Просто се случи така, че след като изпаднах в безсъзнание, се озовах в неговата килия. Моето тяло – знаех го – лежеше в усмирителната риза в моята си килия. Макар и никога преди да не бях го виждал разбрах, че това е Джейк Опънхаймър. Беше лятно време и той лежеше без дрехи отгоре на одеялото си. Бях потресен от мъртвешкото му лице и подобното на скелет тяло. Не беше дори и подобие на човек. Беше само схемата на човек, костите на човек, които все още не са се разпаднали, но лишени от всякаква плът и покрити с подобна на пергамент кожа.

Едва когато се намерих отново в моята килия и възстанових съзнанието си, можах да обмисля тази работа и да си дам сметка, че също както изглежда Джейк Опънхаймър, така изглежда и Ед Морел, така изглеждам и аз. И неволно изпитах трепет, когато съзрях колко неизмерим е духът, обитаващ тези наши немощни, загиващи трупове – тримата непоправими в единичките. Плъттa е евтино преходно нещо. Тревата е плът, а плътта се превръща в трева; но духът е нещо, което пребъдва и остава живо. Не мога да понасям поклонниците на плътта. Да можеха да вкусят мъничко от единичката в Сан Куентин, много бързо биха ѝ отдали дължимото и биха се преклонили пред духа.

Но да се върна към преживелицата ми в килията на Опънхаймър. Това беше тяло на отдавна умрял човек, съсухрено от пустинен зной. Кожата, която го покриваше, имаше цвета на суха пръст. Острите му жълтосиви очи като че ли бяха единственото живо нещо в него. Те не спираха нито за миг. Той лежеше по гръб, а очите ми се стрелкаха насам натам и следяха подхвърчането на няколко мухи, които играеха в здрача над него. Забелязах също белег от рана малко над десния му лакът и друг белег на десния глезен.

След известно време той се прозя, обърна се на една страна и зараглежда подлютена рана над хълбока си. После се зае да я почиства и превързва по грубия начин, използван от затворниците в единичките. По вида на раната познах, че е от тези, причинени от усмирителната риза. На моето тяло в този миг, когато пиша, има стотици белези от ризата.

След това Опънхаймър се обърна пак по гръб, внимателно хвана един от горните си предни зъби с палеца и показалеца – беше кучешки зъб – и доста лесно го разклати напред назад. После пак се прозя, протегна ръце, претърколи се по корем и зачука на Ед Морел.

Напълно естествено аз дешифрирах думите му.

– рекох, че може би си буден – чукаше Опънхаймър – Какво става с професора?

Тогава неясно и отдалече, дочух чукането на Морел, който обясняваше, че преди един час са ми сложили усмирителна риза и аз, както обикновено, вече съм глух за всякакво чукане.

– Добър човечец е – продължи да чука Опънхаймър – Винаги съм изпитвал съмнение към образованите мутри, но него образованието не го е развалило. Той е честен човек. Смел е колкото си щеш и не можеш го накара да издаде или наклевети някого каквото и да го правиш.

С всичко това Ед Морел се съгласи, като добави и нещичко от себе си. И веднага, още тук, преди да кажа дума повече, трябва да призная, че съм живял много години и много живота и че в тези много съществувания е имало моменти, в които съм бил горд, но най-гордия момент, който някога съм изживял, беше, когато двамата ми другари в единичките ми дадоха тази оценка. Ед Морел и джейк Опънхаймър бяха два велики духа и от самото начало на времето не ми е била оказвана по-голяма чест от възможността да бъда техен другар. Крале са ме посвещавали в рицар, императори са ми давали благороднически титли, пък и самият аз, като крал, съм изживявал моменти на величие. Но между всичко това не мога да отсъдя нещо да е било по-великолепно, отколкото братската възхвала от двама доживотни в единички, смятани от света като най-долна утайка на човешкото благо.

Сетне, като се съвзех от това изживяване в усмирителна риза, разказах за посещението си в килията на Джейк като доказателство, че духът ми наистина е напуснал тялото. Но Джейк остана непоклатим.

– Това е догадка над догадките – бе неговият отговор, когато му описвах едно по едно нещата, които е правил, докато духът ми е бил в килията му – Това е въображение. Сам ти си прекарал три години в единичка, професоре, и можеш доста точно да си представиш какво може да прави човек, за да убие времето. Няма нищичко от това, което ми разправи, дето и ти и Ед не сте правили хиляди пъти, като почнеш от лежане гол през горещините, та до наблюдаването на мухите, почистване на рани и разговори с чукане.

Морел взе моята страна, но нямаше никаква полза.

– Хайде, не се ядосвай, професоре – изчука Джейк – Аз не казвам, че лъжеш. Казвам само, че се унасяш в ризата и започваш да си представяш някои работи, без да знаеш, че го правиш. Зная, че вярваш в това, което казваш, и мислиш, че се е случило, но то не хваща място при мен. Ти си го представяш, но не знаеш, че си го представяш... то е нещо дето си го знаеш от край време, макар и да не знаеш, че го знаеш, докато не изпаднеш в това унесено, замаяно състояние.

– Чакай малко, Джейк – зачуках му аз – Ти знаеш, че никога не съм те видял с очите си. Така ли е?

– Трябва да го приема на вяра, професоре. Може да си ме виждал, без да знаеш, че това съм аз.

– Въпросът е, че не съм те видял съблечен – продължих аз – но въпреки това мога да ти кажа за тоя белег над десния ти лакът и белега на десния глезен.

– О, дрън-дрън! – отговори той – Всичко това ще го намериш в затворническото ми досие и наред с муцуната ми в полицейския албум на престъпниците. Хиляди полицейски началници и детективи ги знаят тези глупости.

– Аз никога не съм чувал за тях – уверих го аз.

– Не си спомняш дали някога си чувал за тях – поправи ме Джейк – И пак трябва да си ги чувал. Макар и да си го забравил, сведенията са в главата ти, запазени за справка, само че си забравил къде са запазени. Трябва да ти се замае главата, за да си спомниш. Забравял ли си някога името на човек, което знаеш не по-зле от на брат си? Аз съм забравял. Имаше един никакъв съдебен заседател, дето ме осъди в Оукланд, тогава, когато ми дадоха петдесет години. И един ден открих, че съм му забравил името. Та знаеш, друже, седмици лежах тука и си блъсках главата как беше. Ама само защото не можех да го изкопая от туй чекмедже със спомени, не значеше, че то не е там. Било е затурено и толкова. И за да го докажа, един ден, когато изобщо не мислех за него, то изскочи от ума ми направо на крайчеца на езика. „Стейси! – казах го на глас – Джоузеф Стейси!“ Това беше. Сещаш ли се какво искам да ти кажа? Ти само си разправяш за белези, дето хиляди хора ги знаят. Не зная как си се докопал до тия сведения, предполагам, че и сам ти не знаеш. Това не ми влиза в работата. Но те са в главата ти. Като ми разправяш това, дето го знаят мнозина, то не хваща място при мен. Трябва да ми кажеш още не знам колко, та да повярвам на всичките ти врели-некипели.

...Хамилтоновият закон за икономия в доводите! Така, вътрешно този отрасъл в бордеите престъпник беше учен дотолкова, че беше открил хамилтоновия закон и строго се предържаше към него.

И все пак – и това беше възхитително – Джейк Опънхаймър беше интелектуално честен. Тази нощ, когато бях задрямал, той ме повика с обичайния сигнал:

– Слушай, професоре, ти ми каза, че си ме видял да клатя разклатения си зъб. Тука ме хвана натясно. То е единственото нещо, дето не мога да разбера отде го знаеш. Той се разклати само преди три дни и не

съм казал думичка за това на жив човек.

ГЛАВА 21

Паскал⁴⁸ казва някъде: „Когато разглежда хода на човешката еволюция, философският ум трябва да смята човечеството за един човек, а не за сбор от индивиди.“

Седя тук в отделението за убийци във Фолсъм със сънливо бръмчене на мухи в ушите и размишлявам върху това изказване на Паскал. То е вярно. Също като човешкия ембрион за кратките десет лунни месеца със зашеметяваща скорост, в безчет форми и образи, умножени безчет пъти, повтаря цялата история на органичния живот от растението до човека; също както човекът-момче в кратките си момчешки години повтаря историята на първобитния човек с постъпките на жестокост и диващина, от причиняване на болка при игра на по-малки твари до племенно осъзнаване, изразено в желанието да се събира в банди, също така и аз, Даръл Стандинг, съм повторил и изживял всичко, каквото е бил първобитния човек и каквото е вършил и ставал, докато съм станал това, което сте вие и аз, и всички други подобни на нас в двадесетия век на цивилизацията.

Наистина всички ние, всеки жив човек на планетата днес, носим в нас вечната история на живота от самото му начало. Тази история е записана в нашите тъкани и нашите кости, в нашите функции и нашите органи, в клетките на нашия мозък и нашия дух, във всичките видове физически и психически подтици и стремежи. Някога сме били рибоподобни, ти и аз, читателю, и сме изпъзтели от морето, за да проправяме пътя за голямото сухопътно приключение, в разгара на което се намираме сега. Ние все още носим следите на морето, както все още носим следите на влечугото от преди то да е станало влечуго, а ние да сме станали ние, когато пра-влечугото и пра-ние сме били едно. Някога сме летели във въздуха и някога сме живели по дърветата, и ни е било страх от тъмнината. Белезите остават врязани в теб и мен, врязани в нашето семе след нас до края на времето на земята.

Това, което Паскал е прозрял с очите на ясновидец, аз съм го преживял. Аз съм видял себе си, този един човек, разглеждан от философското око на Паскал. О, аз зная един разказ, най-истински, най-чудесен, най-действителен за мен, макар че се съмнявам дали бих могъл да го разкажа и дали ти, читателю, би могъл да го разбереш, когато го

48. френски религиозен философ, писател, математик, физик

разкажа. Казвам, че съм видял себе си като този един човек, за когото споменава Паскал. Аз съм изкарвал дълги трансове в усмирителна риза и съм виждал себе си като хиляди живи лица, изживяващи хилядата живота, които сами по себе си са историята на човешкото създание, изкачващо се нагоре през вековете.

Ах, какви царски спомени имам, когато прехвърквам през еоните на далечното минало. В отделни трансове, прекарани в ризата, аз съм изживял много съществувания, свързани с хилядолетните одисеи на ранните преселвания на хората. Боже, преди аз бях от ленокосите ази, които обитаваха Асгадар, а преди това бях от червенкосите вани, които обитаваха Ванакхайм⁴⁹ дълго преди тези времена имам спомени (живи спомени) за по-ранни преселвания, когато като пух от бодили, носен от вятъра, ние се предвижахме на юг пред лицето на спускащата се надолу полярна шапка на ледовете.

Умирал съм от мраз и глад, в бой и наводнение. Брал съм ягоди по голия гръбнак на света и съм изравял ядивни корени от богатата почва на тресавища и ливади. Издрасквал съм подобие на елен и подобие на космат мамут върху мамутовите зъби, добити от лова, върху скалните стени на пещерни живелища, когато зимните виелици свиреха вън. Чупил съм мозъчни кости сред развалините на царски градове или на местата, където им е било съдено да бъдат построени векове след смъртта ми. И съм оставял костите от преходните си тела на езерни дъна, в ледникови морени и асфалтови пластове.

Живял съм през векове, познати днес между учените като палеолит, неолит и бронзов. Спомням си как с опитумените вълци сме изкарвали елените си на паша по северните брегове на Средиземно море, където сега са Франция, Италия и Испания. То е било преди ледената покривка да се отдръпне назад към полюса. През дълги поредици от равноденствия съм живял и умирал, читателю... само че аз го помня, а ти не.

Бил съм Син на ралото, и Син на рибата, и Син на дървото. Всички вярвания от самото начало на вярванията пребъдват в мен. И когато отчето тук в черквата, във Фолсъм, в неделя служи на бога по своя правилен съвременен начин, аз знам, че в него, в отчето, все още пребъдват преклоненията пред ралото, рибата и дървото – да, а също и всичките преклонения пред Астарта⁵⁰ и Ноюта.

49. Ази и вани – две династии божества от северната митология, които след дълга борба се слели в един кръг богове

50. финикийска богиня на плодородието, майчинството и любовта – олицетворение на планетата Венера

Бил съм арийски господар в стария Египет, когато моите войници драскали мръсотии по резбосаните гробници на умрели и отколе забравени царе. И аз, арийския господар в древния Египет, си бях построил две гробници: едната лъжлива и величествена пирамида, известна на цяло поколение роби; другата малка, невзрачна потайна, изсечена в скалите в пустинна долина от роби, умрели веднага след завършването й... И аз се чудя тук, във Фолсъм, когато демокрацията мечтае за своите възшебства в света на двадесетия век, дали там, в изсечената в скалите гробница в онази тайна, пустинна долина – дали там все още почиват костите, които са били мои, на които се е държало одухотвореното ми тяло на арийски господар, надменен заповедник.

А по време на великото преселение на юг и изток под палещото слънце, което погуби всички взели в него участие потомци на родовете Асгар и Ванакхайм, аз съм бил крал на Цейлон, строител на арийски паметници, подвластен на арийските крале на древна Ява и древна Суматра. И съм умрял стотици пъти по времето на великото преселение в Южните морета, преди още възраждането на човека да бе стигнало до издигането на паметници, каквито само арийци издигат по вулканични тропически острови, които аз, Даръл Стандинг, макар и да съм добре запознат с географията на тези далечни морета, не мога да назова.

Само да можех отчетливо да изрисувам с несигурния начин на изразяване на думи онова, което виждам и зная, и притежавам, включено в съзнанието си за огромното преселение на народите във времената преди сегашната писана история! Нашите старей, нашите свещенослужители, нашите мъдреци разказваха нашата история в приказки и записваха тази история на звездите, та семето, идващо след нас, да не забравя. От небето идваха царуващите живот, дъжд и слънчева светлина. И ние изучавахме небето, научавахме се по звездите да пресмятаме времето и да го разделяме на годишни времена; и ние давахме на звездите имена на наши герои, наши храни и наши сечива за добиване на храна; и на нашите скитания, и преселения, и приключения; и на нашите задължения и неукротимите ни подтици и желания.

Но уви! Ние смятахме за непроменими небесата, на които записвахме всичките си смирени копнежи и всичките си скромни деяния, които вършехме или мечтаехме да извършим. Когато бях син на бика, спомням си, че прекарвах живота си в звездобройство. А преди това и след това бе имало други съществувания, в които съм пял с жреците и народните певци забранените, „табу“ песни, песни за звездите, в които както ние вярвахме, бе записано нетленното ни минало. А сега в края на

всичко това, аз седя над книги по астрономия от библиотеката на затвора – книги, които е позволено да четат осъдените на смърт – и узнавам, че дори и небесата са преходни и променливи явления, подлежащи на предвижвания на звезди, както земята – на преселения на народите.

Въоразен с тези съвременни знания, при завръщането си чрез малката смърт от предишни свои съществувания, могъл съм да сравнявам небесата тогава и сега. И звездите наистина се променят. Виждал съм полярни звезди и други полярни звезди, и цели династии от полярни звезди. Днешната полярна звезда е в малката мечка. А пък в онези далечни времена аз съм виждал полярна звезда в Дракона, в Херкулес, във Вега⁵¹, в Лебед, в Цефей. Не, дори и звездите не пребъдват вечно, ала споменът и знанието за тях пребъдват в мен, в моя дух, който е памет и който е вечен. Само духът пребъдва. Всичко друго, което е само материя, преминава и трябва да премине.

О, аз виждам себе си и днес като този човек, появил се в стария свят, русокос, свиреп, кръвник и любовник, плътояден и плодояден, чергар и грабител, който с боздуган в ръка е бродил с хилядолетия по света и търсил месо за храна и закътани гнезда за рожбите и кърмачетата си.

Аз съм този човек, сборът на всичко това, всичкото, което той е бил, това неокосмено двукрако същество, което се е издигнало от тинята и създадо любов и закон от анархията на плодовития животински свят, кряскал и ревал в джунглата. Аз съм всичко, което този човек е бил и е станал. Аз виждам себе си през мъчителните поколения да ловя с капани и да убивам дивеч и риба, да исчиам гората за първите ниви, да правя груби сечива от камъни и кости, да градя къщи от дърво и да ги покривам с напластени листа и слама, да облагородявам диви треви и полски корени, да ги отглеждам, докато станат прародители на ориза и просото, на житото и ечемика и всякакви сочни ядива, да разрохвам почвата, да сея, да жъна, да струпвам запаси, да мъкна влакната на растения, да изпридам от тях конци, да ги тъча на плат, да изобретявам системи за поливане, да обработвам метали, да правя пазари и търговски пътища, да строя кораби и да създавам мореплаване – да, и да организирам селища, да свързвам едни селища с други, докато се превърнат в племена, да свързвам племена, докато се превърнат в народи, вечно да търся закони, на които се подчиняват нещата, вечно да съставям закони за хората, та да могат хората да живеят заедно в разбирателство и с

51. авторът е допуснал грешка, като е сложил звездата Вега между съзвездията

обединени усилия да сразяват всякакви пълзящи, пъплещи, налитаци твари, които иначе биха могли да ги унищожат.

Аз съм бил този човек при всички негови раждания и стремежи. Аз съм този човек днес, чакаш падащата ми се смърт според закона, който съм помагал да бъде измислен преди много хиляди години и по силата на който съм умирам много пъти преди, много пъти. И като размишлявам за тази необятна моя история, откривам няколко велики и прекрасни влияния и най-главните от тях са любовта на жената и любовта на мъжа към себеподобната жена. Аз виждам себе си, мъжа, като любовник, винаги като любовник. Да, бил съм също и велик воин, но някак си ми се струва, като седя тук и претеглям точно всичко, че повече от всичко друго съм бил велик любовник. Тъкмо защото любовта ми е била велика, съм бил и велик воин.

Понякога си мисля, че историята на човека е историята на любовта към жената. Този спомен за цялото ми минало, който пиша сега, е спомен за любовта ми към жената. Винаги, в десетте хиляди съществувания и образи съм я любил. Аз я любя сега. Сънят ми е изпълнен с нея; мечтите в будните ми часове, откъдето и да започнат, винаги ме водят при нея. Няма начин да се отърва от него, този вечен, прекрасен, бляскав образ на жената.

О, не ме разбирайте погрешно. Аз не съм зелен, запален младеж. Аз съм възрастен мъж, с разнебитено здраве и тяло, и трябва скоро да умра. Аз съм учен и философ. И като всички поколения философи преди мен, аз познавам жената такава, каквата е – с нейните слабости и низости, и безсрамия и подлости, с нейните земни стремежи и очи, които никога не са съзрели звездите. Но... предвечният, неопровержим факт остава: *краката ѝ са хубави, очите ѝ са хубави, прегръдката и гърдите ѝ са рай, чарът ѝ е властен, далеч над всеки друг чар, който някога е заслепявал мъжа; и както полюсът щещ не щещ притегля стрелката на компаса, точно така щещ не щещ тя притегля мъжа.*

Жената ме е карала да се смея на смъртта и разстоянието, да презирам умората и съня. Убивал съм мъже, много мъже, заради любовта към жената, или в топла кръв съм кръщавал брачната ни нощ, или съм измивал петното на нейното предпочитание към друг. Стигал съм до смъртта и безчестието и съм се опозорявал с предателство спрямо другарите си и звездите заради една жена – по скоро заради самия себе си, понеже толкова много съм я желал. И съм се спотайвал, примрял от желание за нея, само за да я видя да минава и да наситя очите си с чудото на поклащата ѝ се снага и на косата, черна през нощта, или кестенява, ленена

или цялата златна на слънце.

Защото жената е прекрасна... за мъжа. Тя е сладост за езика му и благоухание за ноздрите му. Тя е огън в кръвта му и гръм в тръби; гласът ѝ е повече от всякаква музика в ушите му; и тя може да разтърси душата му, която иначе стои непоклатима в присъствието на титаните на светлината и мрака. И далече в своите мечти, в далечните си въображаеми небесни селения, дали валкирия или хурия, мъжът с готовност е отделил място за нея, защото не може да види рай без жена. И мечът, пеещ в бой, не пее толкова сладка песен, колкото жената само със смеха си на лунна светлина или с любовното си ридание в мрака, или с полюшващата се снага, когато върви на слънце, а той лежи замаян от копнеж в тревата.

Аз съм умирамал от любов. Умирамал съм заради любовта, както ще видите. След кратко време ще ме изведат мен, Даръл Стандинг, и ще ме накарат да умра. И тази смърт ще бъде заради любовта. О, немалко бях възбуден, когато заклах професор Хаскел в лабораторията на Калифорнийския университет. Той беше мъж. Аз бях мъж. И имаше една прекрасна жена. Разбирате ли? Тя беше жена, а аз бях мъж и любовник с цялата наследственост на лъцбовта от черната крещяща джунгла, преди любовта да е станала любов, а човекът – човек.

О, да, то не е нещо ново! Често, много често в това отдавна минало съм жертвал живот и чест, положение и власт заради любовта. Мъжът е различен от жената. Тя е близка до непосредственото и познава само необходимостта от незабавното. Ние познаваме чест над нейната чест и гордост по-висша от най-фантастичната ѝ представа за гордост. Нашите очи обладават далечен поглед в мечтанията, докато нейните очи не виждат по-далече от твърдата почва под краката ѝ, гърдите на любимия върху нейните гърди, детето изпълнено с жизненост в извивката на нейната ръка. И въпреки това такава е алхимията на нашия живот, изработена от вековете, че жената извършва магия в нашите мечти и в нашите жили, така че повече отколкото мечтите и далечните видения, и самата кръв на живота ни за нас е жената, която, както любовниците вярно казват, е за нас повече от целия свят. И все пак това е правилно, иначе мъжът нямаше да бъде мъж, боец и завоевател, вървящ по победния си път през лицето на всички други и по-низши твари, защото ако мъжът не беше любовник, царствен любовник, той никога не би могъл да стане и царствен боец. Ние се бием най-добре и умираме най-добре, и живеем най-добре за това, което любим.

Аз съм такъв мъж. Виждам себе си в много свои облика, които са се

слели в моето аз. И винаги виждам жената, многото жени, които са ме създавали и унищожавали, които са ме любили и които аз съм любил.

Спомням си – о, много отдавна – когато човешкият род е бил много млад, как направих примка и чма с кол по средата, насочен нагоре, за залявяне на зъбатия тогавашен тигър. Тигърът с дълги зъби и дълъг косъм беше най-голямото зло за нас, които живеехме около огнището – той се промъкваше нощем при огньовете ни, а денем увеличаваше купчината черупки от изядените миди, които ние събирахме за храна от солените мочурища.

И когато ревът и крясъците на лъва ни събудиха нас, наклекали около прегорелите въглени и аз бях подлуден от далечното видение на сполуката ми с ямата и кола, жената беше тази, която стиснала ме в преградката си, преплела краката си с моите, се боричкаше и не ме пускаше да отида в мрака да задоволя желанието си. Тя беше полуоблечена, само колкото за топлина, с кожи, орфани и обгорени от огъня кожи от убити от мен зверове; тя беше мургава и мръсна от пушека на огъня, неумита от пролетните дъждове, с криви и изпочупени нокти и ръце, загрубели с дебела като на петите кожа и приличащи повече на лапи, отколкото на ръце; но очите ѝ бяха сини като лятното небе, като дълбокото море и в тези очи, в стиснатите ѝ около мен ръце и в сърцето, биешо до моето, имаше това, което ме съдръжаше... макар че в мрака, докато тигърът реवेशе бясно в агонията си, аз чувах до зори другарите ми да хихикат и да ми се присмиват с жените си, че не съм имал вяра в смело-то си начинание и изобретение, та да дръзна да отида нощем до направената от мен яма с кол за унищожаването на тигъра. Но моята жена, дивата ми другарка, ме държеше мен, дивака, и очите ѝ ме притегляха, ръцете ѝ ме сковаваха, а приплелите ѝ се крака и сърцето, биешо до моето, ме прелъстиха и ме откъснаха далече от мечтите, от мъжките ми постижения, от хващането и убиването на тигъра върху кола в ямата.

Някога аз бях Ушу стрелеца. Спомням си го добре. Защото загубих моите хора в голямата гора и се лутах, докато излязох на плоските земи, тревистите земи и бях приет от чужди хора, сродни по това, че кожата им беше бяла, косата жълта, говорът не много различен от моя. А тя беше Игар и аз я привлякох, като пеех в здрача, защото тя бе предопределена за майка на род и беше широкоплещеста и гърдеста и не можеше да не привлече мъж с големи мишци и широки гърди, който пееше за сърцатостта си в убиване на хора и добиване на месо и с това ѝ обещаваше храна и закрила на нея, докато тя отглежда поколението, което да ходи на лов за месо и да живее подир нея.

И този народ не обладаваше мъдростта на моя народ и добиваше месото си с примки и ями, а в бой използваше боздугани и пръчки за мятане на камъни и не познаваше предимствата на стрелите, бързо летящи, с нарез на края, за да прилягат добре на тетивата от еленска жила, добре усукана да отскача и да се изпъва права на ясеновата пръчка, огънатата в средата.

И докато пеех, чуждите мъже се смееха в здрача. И само тя, Игар, ми повярва и ми се довери. И аз я заведох сама на лов, където елените идваха на водопой. И лъкът ми звънна и запя в гъстака, и еленът падна, улучен на място, и топлото месо ни се услади, и тя стана моя там, до водата.

И заради Игар аз останах при чуждите хора. И ги научих да правят лъкове от червено и сладко дъхащо дърво, подобно на кедр. И ги научих да държат и двете си очи отворени и да се целят с лявото око, и да правят тъпи стрели за дребен дивеч и раздвоени стрели от кости за риба в бистра вода, и да цепят наконечници за стрели от обсидиан за елена и дивия кон, за лоса и острозъбия тигър. Но на каменния наконечник те се смяха, докато не прострелях един лос така, че каменният наконечник изскочи от другата страна, а перестата стрела потъна във вътрешностите му и тогава цялото племе ме възхвали.

Аз бях Ушу стрелеца, а Игар бе моя жена и другарка. Ние се смеехме на сутрешното слънце, когато мъжката ни рожба и женската ни рожба, жълти като пчели, се подхлъзваха и падаха и се търгальяха в мръсотията, а нощем тя лежеше, притисната в прегръдките ми, и ме любеше, и настояваше поради изкуството ми да паря дървото и да цепя наконечници за стрели да не се отделям от стана и да оставя другите мъже да се излагат на опасностите на лова и да ми донасят месо. И аз я послушах, и затлъстях, и започнах да се задъхвам, и през дългите нощи лежах без да заспя, и се измъчвах, че мъже от чуждото племе ми носят месо от почит към мъдростта ми, но се смеят на моята дебелина и нежелание да се бия.

А на стари години, когато синовете ни бяха вече възрастни мъже, а дъщерите ни майки, когато от южните страни като морски вълни налетяха мургави мъже с плоски чела, къдравокоси и ние побягнахме назад пред тях към планинските склонове, Игар, както другарите ми дълго преди това и много след това, преплела крака с моите, стиснала ме в преградките си, без да вижда далечни видения, се мъчеше да ме задържи настрана от битките.

И аз се откъснах от нея, затлъстял и запъхтян, докато тя плачеше, че вече не съм я обичал, и излязох на нощен бой и бой призори, където

под свиренето на тетивите и писъка на стрелите, оперени, островърхи, ние им показахме на кървавокосите изкуството да убиваш и им показахме какво значи да умееш да искаш да затриваш.

И когато умрях там в края на битката, имаше погребални песни и песни за мен, и в песните сякаш се пееха думите, които бях съчинил, когато съм бил Ушу стрелеца, а Игар, моята другарка-жена, беше преплитала крака с моите и ме стискала в прегръдките си, и искала да ме задържи да не отивам на бой.

Веднъж, небето само знае кога, ное било много отдавна, когато човекът е бил млад, ние живеехме край огромни блата, където планините се спускаха близо до широка, бавна река и където нашите жени беряха ягоди и корени, и където имаше стада от елени, диви коне, сърни и лосове, и ние, мъжете, ги биехме със стрели или залавяхме в ями и задънени долчета. В реката ловяхме риба с мрежи, усукани от жените от кора на млади дръвчета.

Аз бях мъж, нетърпелив и любопитен като сърната, когато я подмамвахме като люшкахме кичури трева, докато лежахме в тревистите гъстащи. Див ориз растеше в блатата и се издигаше от водата по края на водните пътеки. Всяка сутрин дроздовете ни събуйдаха с кряскането си, когато излитаха от гнездата към блатото. А в дългият предвечерен здрач въздухът се изпълваше с техния грак, когато се връщаха в гнездата. Беше времето, когато зрееше оризът. А имаше и патици, и патиците и дроздовете се хранеха и затлъстяваха от зрелия ориз, наполовина олющен от слънцето.

И понеже бях мъж, вечно неспокоен, вечно търсещ, чудещ се винаги какво лежи отвъд планините и отвъд блатата, и в тинята на речното дъно, аз наблюдавах дивите патици и дроздове и размишлявах, докато размишленията породиха прозрението и аз видях. И ето какво видях, хо-да на мислите ми:

Месото е добра храна. В края на краищата, като го проследиш назад или до началото му, всичкото месо идва от тревата. Месото на патицата и на дрозда идва от семето на блатния ориз. Да убиеш патица със стрела едва ли заслужава труда на преследването ѝ и дългите часове криене. Дроздовете са твърде малки, за да ги биеш със стрели, освен за момчета, които се учат и подготвят за лов на по-едър дивеч. И все пак по време на зреенето на ориза дроздовете и патиците са сочни и тлъсти. Тлъстината им идва от ориза. Защо аз и моите да не тлъстеем по същия начин от ориза?

И аз го измислих в стана, мълком, навъсено, докато децата се

криеха наоколо, без да ги забележа, и докато Арунга, моята другарка-жена, напразно ме хокаше и ме караше да отида на лов за още месо, защото бяхме мнозина.

Арунга беше жената, която бях отвлякъл от планинските племена. Двамата прекарахме повече от десетина луни, след като я плених, докато започнем да се разбираме какво говорим. Ах, този ден, когато скочих отгоре ѝ от надвиснал дървесен клон, както вървеше по пътеката! Направо върху раменете ѝ, с тежестта на тялото си, аз я повалих и пръстите ми бяха широко разперени, за да я задържа. Тя пискаше като котка там на пътеката. Биеше се и ме хапеше. Ноктите на ръцете ѝ бяха като на дива котка и ме деряха. Но аз я държах и ѝ надделях, и два дена я бих и карах да върви с мен надолу от клисурите на планинските хора до тревистите земи, където реката течеше през оризовите блата и дроздовете и патиците се хранеха до затлъстяване.

Видението ми дойде, когато оризът беше узрял. Сложих Арунга на носа на обгорения вътре дървесен труп, който беше най-грубата възможна лодка. Казах ѝ да гребе. На кърмата проснах дъбена от нея еленска кожа. С две дебели пръчки навеждах стъблата над еленската кожа и изчуквах зърното, което иначе щяха да изядат дроздовете. И когато изработих похват за тази работа, дадох двете дебели пръчки на Арунга и седнах на носа да греба и да ѝ казвам какво да прави.

В миналото бяхме яли ориза суров, пътьом, и не бяхме го харесвали. Но сега го препърлихме на огъня така, че зърната се раздуваха и разпукваха съвсем бели и цялото племе дотича да ги вкуси.

След това станахме известни между хората като Ядачи на ориз или Синове на ориза. И дълго, дълго след това, когато Синовете на реката ни прогониха от блатата на по-високите места, ние взехме семето на ориза със себе си и го посяхме. Научихме се да избираме най-едрите зърна за семе, та всичкият ориз, който ядохме след това, беше по-едро-зърнест и по-пухкав от пърленето и варенето.

Но Арунга! Казах, че тя пискаше и драскаше като котка, когато я отвлякох. А помня времето, когато нейния род от планинските хора ме залови и отвлече в планините. Бяха баща ѝ, брат му и двамата ѝ родни братя. Но тя беше моя, беше живяла с мен. И през нощта, когато лежах вързан като диво прасе за клане, а те спяха уморени край огъня, тя припъля до тях и им разби главите с бойния боздуган, който аз бях направил със собствените си ръце. И тя плака над мен и ме развърза, и избяга с мен обратно при широката мудна река, където дроздовете и патиците се хранеха в оризовите блата, защото това стана преди времето, когато

дойдоха Синовете на реката.

Защото тя беше Арунга, едничката жена, вечната жена. Тя е живяла във всички времена и навред. Тя ще живее винаги. Тя е безсмъртна. Някога в далечна земя името ѝ е било Рут⁵². Името ѝ е било и Изелуг⁵³, и Елена, и Покахонтас, и Унга. И няма чужд мъж от чужди племена, който да не я е намирал и ще я намира в племената по цялата земя.

Спомням си толкова много жени, които са изваяли едничката жена. Имало е време, когато Хар, моят брат, и аз, като се редувахме да спим и да преследваме, вечно да гоним дивия жребец, и денем и нощем, и в широк кръг, който се сключваше, където лежеше този, който спи, изтормозихме жребеца без почивка с глад и жажда така, че трябваше да се укроти, и можахме накрая, както стоеше и трепереше, да го вържем с въжета, усукани от еленска кожа. Само с краката си, без лишения, подпомогнати само от разума – планът беше мой – брат ми и аз успяхме да завладеем това бързоного животно.

И когато всичко беше готово за мен да се кача на гърба му – защото такова бе видението ми още от самото начало – Селпа, моята жена, ме обгърна с ръцете си и издигна глас, и настоя Хар, а не аз, да го яхне, защото Хар нямаше нито жена, нито деца и можеше да умре, без някой нещо да загуби. А накрая тя се и разплака и с това бе ограби от видението ми, и Хар беше този, който гол яхна жребеца и се притисна до него, когато той полетя.

Беше по залез и време на голямо ридание, когато донесоха Хар от далечните скали, където го бяха намерили. Главата му беше съвсем счупена и мозъкът му капеше на земята като мед от паднал кошер. Майка му посипа главата си с пепел и почерни лицето. Баща му отрязва половината си пръсти на едната ръка в знак на скръб. А всички жени, особено младите и неомъжени, викаха и ме наричаха с лоши имена; а стареите поклащаха мъдрите си глави и мърмореха, и мънкаха, че нито бащите им, нито бащите на техните бащи са изпадали в такава лудост. Конското месо било добро за ядене; младите жребчета били крехки за стари зъби; и само някой глупак би се опитал да се справи с някой див кон, освен ако е бил ударен със стрела или се мъчи на кол в яма.

И Селпа ме хока докато заспах, а сутринта се събудих от нейното дърдорене и хули заради лудостта ми и не спираше да изрежда правата

52. в библията, моабитянка, последвала свекърва си Наоми във Витлеем, станала прабаба на Давид

53. или Изолда – прекрасна ирландска княгиня, възлюбената на Тристан, героиня на ризарските романи от цикъла на Крал Артур

си върху мен и правата на децата ни, докато най-после ми омръзна и аз изоставих далечното си видение и казах, че никога повече не ще си мечтая да яхна дивия кон, за да летя бързо като неговите крака и вятъра през пясъците и тревистата равнина.

А с годините историята за моята лудост не спираше да се разказва по станове край огъня. Но тъкмо това нейно разказване беше източникът на отмъщението ми; защото мечтата не умираше и младите, като слушаха да ѝ се смеят и присмиват, на свой ред мечтаеха за същото, така че накрая Отар, първородния ми син, самият той още съвсем млад, бе този, който залови див жребец, метна се на гърба му и се понесе пред всички ни с бързината на вятъра. След това, за да не изостанат от него, всички мъже залавяха диви коне и ги обздваха. Много коне бяха обздени и някой мъже, но не и аз, доживяха най-после деня, когато при промяна на мястото на стана за търсене на храна според годишното време дори и бебетата ни започнаха да пътуват в кошници от върбови пръчки, прехвърлени през гърба на конете, които носеха и покъщината и всичко друго.

Аз като млад мъж бях видял своето видение, мечтал своята мечта; Селпа, жената, беше пресякла това далечно желание; но Отар, наша издънка, който трябваше да живее след нас, бе видял моето видение и беше го постигнал, така че нашето племе стана богато с добиваното от лова.

Имаше една жена, при това велико преселение от Европа надолу, уморително преселение на много поколения, когато ние донесохме в Индия говеда с къси рога и сеенето на ечемика. Но тази жена е съществувала дълго преди да стигнем в Индия. Ние все още бяхме към средата на това продължило с векове преселение и никакви прозрения на географията не могат да определят за мен тази древна долина.

Жената беше Нухила. Долината беше тясна, не беше дълга и големият наклон на дъното ѝ и стръмните склонове от двете страни бяха разкопани на стъпала за отглеждане на ориз и просо – първите ориз и просо, с които ние, Синовете на планината, се запознахме. Те, хората в тази долина, бяха мекушави. Бяха омекнали от обработването на плодородна земя, направена още по-плодородна от водата. У тях за първи път видяхме напояване, макар и да няхахме много време да забележим рововете и каналите им, по които всичката вода от хълмовете се стичаше в разработените от тях ниви. Няхахме много време да го забележим, защото ние, Синовете на планината, които бяхме малко на брой, бяхахме, гонени от Чипоносите, които бяха много. Ние ги наричахме Безноси, а

те наричаха себе си Синове на орела. Но те бяха много и ние бяхаме пред тях с късорогия си добитък, кози и ечемиченото семе, с нашите жени и деца.

Докато Чипоносите избиваха нашите младежи отзад, ние избивахме пред себе си жителите на долината, които ни се противопоставяха, а бяха слаби. Селото беше кирпичено и със сламени покриви, обкръжаващата го стена беше кирпичена, но много висока. И след като бяхме избили хората, построили стената и бяхме подслонили вътре нашите стада и жени и деца, ние застанахме на стената и завикахме оскърбления към Чипоносите. Защото бяхме намерили кирпичените житници пълни с ориз и просо. Добитъкът ни можеше да яде сламата от покривите. А приближаваше времето на дъждовете, тъй че нямаше да останем без вода.

Това беше дълга обсада. Скоро след започването ѝ събрахме жените, старците и децата, които не бяхме изклали, и ги накарахме да излязат през стената, която бяха издигнали. Но Чипоносите ги избиха до един, тъй че в селото остана още повече храна за нас и повече храна за Чипоносите в долината.

Това беше изтощителна дълга обсада. Болести ни косяха и ние умирахме от чумата, дошла от нашите мъртъвци. Ние опразнихме житниците от ориза и просото. Нашите кози и късорогия добитък изяде покривите на къщите, а ние, преди да дойде краят, изядохме козите и добитъка.

Там, където бе имало пет наши мъже на стената, с времето остана по един, където бе имало половин хиляда бебета и деца, не остана нито едно. Нухила, моята жена, беше тази, която отрязва косата си и я оплете, та да имам здрава тетива за лъка си. Другите жени направиха същото и когато врагът нападна стената, застанаха рамо до рамо с нас между нашите копия и стрели и обсипаха главите на Чипоносите с черепи и камъни.

Ние, кажи-речи, изчерпахме и търпението на търпеливите Чипоноси. Настъпи ден, когато от всеки десет наши мъже на стената остана жив само един, а от жените ни останаха много малко, и Чипоносите поведоха преговори. Казаха ни, че сме държеливо племе и че нашите жени са мъжки майки, и че ако им дадем жените си, ще ни оставят да си господарстваме в долината, и че можем да си намерим жени от долините на юг.

Но Нухила каза „не“. И другите жени казаха „не“. И ние се подиграхме на Чипоносите и ги питахме дали са се изморили от воюването. И ние бяхме горе-долу мъртви вече, когато се подигравахме на враговете си, и малко сила за борба бе останала у нас, толкова бяхме слаби. Още

една атака срещу стената щеше да ни бъде краят. Знаехме го. Нашите жени го знаеха. И Нухила каза, че ние можем да сложим този край първи и да измамим Чипоносите. И нашите жени се съгласиха. И докато Чипоносите се готвеха за атака, която щеше да бъде края, там, на стената, ние убихме нашите жени. Нухила ме обичаше и се наведе напред да посрещне меча ми там на стената. А ние мъжете от любов към племето и съплеменниците си се заклахме един другия, докато останахме живи само Хорда и аз всред тези кърви. Хорда беше по-стар и аз се подложих на удара му. Но не умрях веднага. Аз бях последният от Синовете на планината, защото видях Хорда сам да пада върху меча си и веднага да издъхва. И когато умирах и виковете на налитащите Чипоноси заглъхваха в ушите ми, аз се радвах, че Чипоносите нямаше да имат наши синове, родени от нашите жени.

Не зная кое е било времето, когато съм бил Син на планината и когато ние умряхме в тясната долина, където бяхме избили Синовете на ориза и просото. Не зная освен това, че е било векове преди разгърналото се преселение на всичките нас, Синове на планината, да стигне до Индия, и че е било дълго преди да съм бил арийски господар в древния Египет и да си бях изградил двете гробници, и да бях заличил от лицето на земята гробове на царували преди мен.

Бих искал да разкажа повече за онези далечни дни, но времето сега е кратко. Скоро няма да ме има. И все пак съжалявам, че не мога да разкажа повече за онези ранни преселения, когато са загивали народи или настъпвали ледени покривки, или са се преселвали животните, които са служели за храна.

Също така бих искал да поговоря за мистерията. Защото винаги сме били любопитни да открием тайната на живота, смъртта и разрухата. Противно на други животни, човекът винаги се е взирал в звездите. Много богове е създавал по свой собствен образ и по образите на въображението си. В онези странни времена аз съм се кланял на слънцето и на тъмата. Кланял съм се на изкласилото зърно като родител на живота. Кланял съм се на Сар, богинята на царицата. А съм се кланял и на морски богове, речни богове и риби богове.

Да, спомням си и Ишар⁵⁴, преди да я откраднем от вавилонците, и Еа⁵⁵ също е бил наш, господар на долния свят, който дал на Ишар възможност да покори смъртта. Митра⁵⁶ е бил също добър стар арийски

54. главна вавилонска и асирийска богиня на войната, плодородието и плътската любов

55. вавилонски и асирийски бог на бездната

56. персийски бог на светлината

бог, преди да бъде откраднат от нас, и ние се отказахме от него. А спомням си и онова време, дълго след преселението, когато занесохме ечемика в Индия, че аз отидох в Индия като търговец на коне с много слуги и дълъг керван зад гърба си и че по онова време те се кланяха на Бодхисатва⁵⁷.

Наистина преклонението пред мистерията се е преселвало както хората и с краденето и заемането на богове е живяло не по-малко скитнически и от нас. Както шумерите взеха от нас назаем Шамашнапицин⁵⁸, така Синовете на Сим⁵⁹ го взеха от шумерите и го нарекоха Ной.

Ами че днес аз, Даръл Стендинг в отделението за убийци, се смея на това, че съм бил намерен за виновен и осъден на смърт от дванадесет съдебни заседатели, добродетелни и неподкупни. Дванадесет винаги е било магическо число на мистерията. И не води началото си от дванадесетте колена на Израел⁶⁰. Звездобройци, по-стари от тях, са отредили място на дванадесетте знака на зодиака на небето. И аз си спомням, че когато вярвах в Езир и във Ванир⁶¹, Один съдеше човеците със съд от дванайсет бога и че имената им бяха Тор, Балдур, Ниорд, Фрей, Тир, Броги, Хеймдал, Ходер, Видар, Ул, Форсети и Локи.

Дори нашите валкюри⁶² бяха откраднати от нас и превърнати в ангели, а крилата на валкюриевите коне бяха прикачени на раменете на ангелите. И нашият Хелхейм⁶³ от онези дни на леда и мраза се превърна в днешния ад, в който е толкова горещо, че кръвта възвира в жилите, докато у нас в Хелхейм е било толкова студено, че мозъкът замръзвал в костите. И самото небе, което сме виждали постоянно и вечно, се е месило и обръщало, тъй че днес намираме Скорпиона там, където знаехме, че е Козирог, а Стрелеца е на мястото на Рака.

Боготворения и боготворения! Вечно търсене на мистерията! Спомням си куция бог на гърците – майстора-ковач. Но техният Вулкан е бил германския Виланд⁶⁴, майсторът-ковач, на когото пленилият го Нилдунг, кралят на нидите, подрязал подколянното сухожилие. А преди това той е бил наш майстор-ковач, когото сме наричали Ил-маринен. И него ние сме породили във въображението си, като сме му дали за баща

57. будистко идеално същество, наставник и образец за другите хора

58. шумерска митология, отговаря на праотец Ной, възродил човечеството след потопа

59. най-големия син на Ной, праотец на семитската раса

60. племена произлезли от дванадесетте сина на Якова

61. пантеонът на северните богове, дванайсет на брой, възглавявани от Один

62. девойки, отнасящи на крилати коне падналите в бой във Валхала

63. адът

64. бог на огъня, богът-ковач на оръжие

брадатия бог на слънцето и сме накарали да го открият звездите на голямата мечка. Защото той, Вулкан, или Вилдан, или Ил-маринен се е родил под боровото дърво от космите на вълка и е бил наричан още баща на мечката много преди германците и гърците да си го присвоят и да му се кланят. В онези дни ние наричахме себе си синове на мечката и Синове на вълка, и мечката, и вълка бяха наши тотеми. Това е било преди преселението ни на юг, при което се съединихме със Синовете на гората и ги научихме на нашите тотеми и сказания.

Да, а кой е бил Кашяпа, кой е бил Пуру-равас⁶⁵, ако не и нашия куц майстор-ковач, познавач на желязото, донесен от нас при преселенията ни и преименуван и обожаван от южните жители и източните жители, Синовете на полюса, Синовете на огъня.

Но този разказ е твърде дълъг, макар че бих искал да разкажа за трилистната билка на живота, с която Зигмунд съживил отново Синфиоти. Защото това е същото индийско растение Сома⁶⁶, Светия Граал⁶⁷ на крал Артур... – но стига, стига!

И все пак, като обсъдя спокойно всичко това, идвам до заключението, че най-великото нещо в живота, във всички съществувания, за мен и за всички мъже е била жената, е жената и ще бъде жената като източник на живота, докато звездите се движат в небето и небесата претърпяват вечна промяна. По-велика от нашия труд и стремежи, от плодовете на нашата изобретателност и фантазия, от битките, звездобройството и мистерията – най-велика от всичко е била жената.

При все че ме е отклонявала от пътя ми и е пречила на моя полет, и е вечно привличала моя зареял се в звездите поглед към себе си, тя, пазителката на живота, земната майка, ми е дарявала велики дни и нощи и е изпълвала със смисъл годините. Дори и на мистерията съм придавал нейния образ и в картата на звездното небе съм включил нейно изображение.

Всичките ми трудове и замисли са водели към нея; тя е била в края на всички мои далечни видения. Когато направих пръчката и дъската за получаване на огън чрез триене, то е било за нея. За нея е било, макар и да не съм го знаел, когато сложих кол в ямата, за да хвана острозъбия тигър, когато опитомих коня, убих мамута и подкарах стадо елени на юг пред настъпващата ледена покривка. За нея събрах дивия ориз,

65. индийски съответствия на Вулкан

66. билка на живота с лекарствени свойства – *Acelepias acida*

67. чашата от която Исус пил на тайната вечеря и в която Йосиф Ариматейски събрал кръвта му – символ на чисто сърце

облагородих ечемика, житото и царевичата.

За нея и потомството, което раждаше по свой образ, аз съм умирах по върхове на дървета и съм устоявал на дълга обсада в отвори на пещери и върху керпичени стени. За нея съм сложил дванадесетте знака на небето. Тя е тази, която съм боготворил, когато съм се кланял пред десетте камъка нефрит и съм ги обожавал като месеци на бременността.

Жената винаги е седяла приклепнала близо до земята, като яребица, която пази пиленцата си; пристрастието ми към скитане винаги ме е извеждало на ярко блеснали пътища; и винаги звездните пътеки са ме връщали при нея – вечната фигура, жената, едничката жена, от чиято прегръдка имам такава нужда, че когато съм в нея, забравям за звездите.

За нея съм се спускал в одисей, изкачвал планини, прекосявал пустини; за нея съм бил пръв между ловците и начело в боя; и за нея, и на нея съм пял песни за това, което съм извършил. Всичките възторзи на живота и върхове на наслада са били мои благодарение на нея. И тук, накрая, мога да кажа, че не съм познавал по-сладка, по-дълбока забрава в битието, отколкото да потъна в благоуханното великолепие и унес на нейната коса.

Още една дума. Спомням си Дороти в онези дни, когато още четях лекции по агрономия на момчета земеделци. Тя беше единадесетгодишна. Баща ѝ беше декан на факултета. Тя беше жена-дете, и жена, и тя разбра, че ме люби. И аз се усмихнах на себе си, защото сърцето ми остана недокоснато и ме теглеше другаде.

Все пак усмивката ми беше нежна, защото в очите на детето виждах вечната жена, жената на всички времена и всички нейни възплъщения. В нейните очи видях очите на другарката ми от джунглата, на върха на дървото, в печерата и клекнала до огъня в стана. В нейните очи видях очите на Игар, когато бях Ушу стрелеца, очите на Арунга, когато събирах ориз, очите на Селпа, когато мечтаех да възседна жребец, очите на Нухила, която се наведе да посрешне моя меч. Да, в нейните очи имаше това, което ги превръщаше в очите на Леи-леи, която напуснах със смях на уста, очите на принцеса Ом, била четиридесет години моя другарка в просяшкия живот по пътищата, очите на Филип, заради която бях пронизан на тревата в стара Франция, очите на моята майка, когато бях Джеси на Планинските ливади в кръга от четиридесетте огромни фургона.

Тя беше жена-дете, но беше дъщеря на всички жени, както майка ѝ преди нея, и беше майка на всички жени, които щяха да дойдат след нея. Тя беше Сар, богинята на царевичата. Тя беше Ишар, победила

смъртта. Тя беше Савската царица и Клеопатра, тя беше Естер⁶⁸ и Иродиада⁶⁹. Тя беше Мария мадоната и Мария Магдалена, и Мария сестрата на Марта. Тя беше и Марта. Тя беше Брунхилда⁷⁰ и Гуинивир⁷¹, Изелут и Жулиета, Елоиза⁷² и Николет. Да, тя беше и Лилит⁷³, тя беше и Астарта. Тя беше единадесетгодишна и представляваше всички жени, които е имало, всички жени, които ще има.

Седа в килията си сега, а мухите бръмчат в съннения летен следобед и зная, че малко ми е останало. Скоро ще ми сложат ризата без яка... Но мълчи сърце! Духът е безсмъртен. След мрака аз ще живея отново и ще има жени. Бъдещето крие за мен жените в съществуванията, които те първа ще изживея. И макар звездите да се местят и небето да лъже, винаги остава жената, сияйна, вечна, едничката жена, както аз при всички мои превръщения и злощастия съм едничкия мъж, неин другар.

68. библейски персонаж, спасила евреите от избиване, замислено от Хамак, главен министър на Ксеркс

69. жена на Филип, брата на Ирод Антипа, поискала обезглавяването на Йоан Кръстител, майка на Саломе

70. главна героиня от Песен за нубелунгите, причинила смъртта на Зигмунд

71. невярната съпруга на крал Артур, любовница на Ланселот

72. възлюбена на Абелар, френски философ, описал в „История на бедствията ми“ тази нещастна любов

73. легендарна жена на Адам, преди Ева, описана в Талмуда

ГЛАВА 22

Остава ми много малко време. Целият ми ръкопис е благополучно изнесен от затвора. Има човек, на когото имам вяра и който ще се погрижи за издаването му. Вече не съм в отделението за убийци. Тези редове пиша в килията на смъртниците и за мен е сложен специален часовей. Нощ и ден този часовей бди над мен и парадоксалното му задължение е да внимава аз да не умра. Трябва да ме запазят жив за обесването, иначе обществото ще бъде измамано, законът опетнен и един недостатък, писан на сметката на приспособенеца-директор, който отговаря за този затвор и едно от чийто задължения е да се грижи осъдените на смърт да бъдат своевременно и съответно обесени. Често не мога да се начудя на начина, по който някой хора си изкарват хляба.

Сега пиша за последен път. Часът е определен за утре сутринта. Губернаторът е отказал да ме помилва или да замени присъдата, въпреки факта, че лигата против смъртното наказание вдигна доста голям шум в Калифорния. Репортерите са се събрали като ято лешояди. Приех ги всичките. Повечето чудновати млади хора, а най-странното е, че те имат желание да припечелят насъщния си хляб, и коктейли и тютюн, пари за наем и ако са женени, обувки и учебници за децата си, като присъстват на екзекуцията на професор Даръл Стандинг и опишат на обществото как професор Даръл Стандинг е увиснал на въжето. Е, няма значение, те ще се чувстват по-зле от мен в края на цялата история.

Както седя тук и размишлявам за всичко това, за стъпките на часовоя, който крачи нагоре-надолу пред клетката ми, за подозрителния му поглед, с който все се вижда в мен, чувствам как ми е омръзнало това вечно повторение. Изживял съм толкова много живота. Омръзнали са ми безкрайната борба и болка, и трагична развързка, до които стигат хората, заемащи високи места, изминаващи блестящ път и скитащи между звездите.

Кажи-речи, се надявам, че когато отново населя човешко тяло, то ще бъде на някой мирен земеделец. Например в стопанството на моите мечти. Бих искал да се занимавам поне един цял живот с това. О, мечтаното ми стопанство! Моите ливади с люцерна, моят породист добитък, моите високопланински пасища, моите обрасли с храсталаци склонове, превръщащи се в обработени ниви, докато ангорските кози очистват все по-високо храсталака за орачите!

Там има водоем, естествен водоем високо между склоновете, с чудесен водосбор от три страни. Бих искал да преградя четвъртата страна, която е изненадващо тясна. Срещу нищо и никакви разноси бих могъл да завиря двадесет милиона галона вода. Защото, трябва да знаете: голяма спънка на земеделието в Калифорния е дългото ни сухо лято. Това не позволява отглеждането на покривни култури⁷⁴ и слънцето изгаря хумуса в много тънкия слой чувствителна, гола почва. Но с този язовир бих могъл да отгледам по три реколти на година, ако спазвам съответното сеитбообращение, и бих могъл да използвам сума зеленина за тор...

Току-що изтърпях едно посещение на директора. „Изтърпях“ казвам умишлено. Той е съвсем различен от директора на Сан Куентин. Много е нервен и аз, ща не ща, трябваше да го приема. Това е първото обесване за него. И аз в неловък опит да бъда духовит не можах да го успокоя, като му обясних, че за мен то е също първото обесване. Той не можа да се засмее. Имал дъщеря в гимназията и син първокурсник в университета в Станфорд. Нямам други доходи освен заплатата, жена му била болна и го тревожело това, че лекарите на застрахователното дружество му отказвали застраховка за живот като рискована за тях сделка. Всъщност този човечец ми разправи почти всичките си грижи. Ако не бях дипломатично сложил край на разговора, щеше да е още тук и да ми говори за всичките си останали неприятности.

Последните ми две години в Сан Куентин бяха много мрачни и подтискащи. Ед Морел, по една от най-безумните прищевки на късмета, бе освободен от единичката и направен главен отговорник на целия затвор. Беше старата длъжност на Ал Хъчинс и носеше възнаграждение от три хиляди долара годишно. За мое нещастие Джейк Опънхаймър, който бе гнил в единичката толкова години, се озлоби против целия свят, против всичко. Осем месеца отказа да говори дори и с мен.

В затвора новините се разпространяват. Дайте им време и те ще стигнат и в карцера и в единичката. Така най-после научих, че Сесил Уинууд, поетът фалшификатор, издайникът, страхливецът и доносникът, бил пак в затвора. Трябва да ви припомня, че Сесил Уинууд беше този, който бе скълпил фантастичната приказка, че съм променил скривалището на несъществуващия динамит и заради когото бях прекарал пет години в единичка.

Аз решиха да убия Сесил Уинууд. Виждате ли, Ед Морел го нямаше, а Опънхаймър до опита за бягство, който му струва живота,

74. по-високи култури, пазещи засети под и между тях други култури

мълчеше и не проговорваше. Единочката ми беше станала скучна. Трябваше да правя нещо. Тогава се върнах в спомените си до времето, когато съм бил Адам Странг и четиридесет години съм изчакавал случая да си откъсна. Това, което направи той, бих могъл да направя и аз, ако можех да хвана Сесил Уинууд за гушата.

Не чакайте от мен да издам как се слобих с четирите игли. Бяха малки игли за батиста. Както бях измършавял, трябваше да прережа четири пръчки от решетката, на две места всяка, за да направя отвор, през който да мога да се провра. Аз го направих. Изхабих по една игла за всяка пръчка. Това значеше да се пререже всяка пръчка на две места и всяко прерязване ми отне по един месец. Така трябваше да отдели осем месеца, за да направя отвора. За зла чест счупих последната си игла и трябваше да чакам три месеца, докато се снабдя с нова. Но се снабдих и се измъкнах.

Извънредно много съжалявам, че не можах да докопам Сесил Уинууд. Бях пресметнал много добре всичко, освен едно нещо. Сигурната възможност да намеря Уинууд щеше да бъде в трапезарията по време на обяд. Затова изчаках, докато Джоунс Тестяното лице беше на смяна по обед. По това време в единочките нямаше никой освен мен, тъй че Джоунс Тестяното лице много скоро захърка. Аз извадих пръчките, промъкнах се през отвора, минах тихичко по отделението, отворих вратата и се видях свободен... в една вътрешна част от затвора.

И тука беше едничкото нещо, което не бях взел предвид. Бях прекарал пет години в единочка. Бях ужасно слаб. Тежах осемдесет иседем фунта. Бях полусляп. Веднага ме обхвана агорафобията⁷⁵. Беше ме страх от пространството. Пет години между тесни стени бяха ме направили негоден за огромния наклон на стълбите, за грамадния простор на двора.

Слизането по тези стълби смятам за най-геройския подвиг, който някога съм извършвал. Дворът беше безлюден. Беше огрят от заслепяващо слънце. Три пъти тръгнах да го прекося. Но сетивата ми отказваха и аз се притисках пак до стената за защита. Събрах пак всичките си сили и се опитах пак да тръгна. Но бедните ми съзлививи очи, като на прилеп, се стреснаха от сянката ми на плочите. Опитах се да заобиколя собствената си сянка, спънах се, паднах върху ѝ, и както давещия се се устремява към брега, запълзях по ръце и колене обратно към стената.

Облегнах се на стената и заплаках. Плачех за първи път от много

75. страх от открити пространства

години. Спомням си, дори и в туй бедствено положение усетих топлината на сълзите по бузите си и соления вкус, когато те стигнаха до устните ми. Тогава се разтреперах и известно време се тресох като от треска. После се отказах от открития двор като от невъзможно геройство за човек в моето състояние и все още разтреперан, притиснал се до закрилящата ме стена, тръгнах опипом да обикалям по нея.

Именно тогава, някъде към средата, ме забеляза надзирателя Търстън. Аз го видях разкритен от сълзливите си очи, огромно охранено чудовище, да се втурва към мен с невероятна скорост някъде отдалече. В този миг може да е бил на пет-шест крачки. Той тежеше сто и седемдесет фунта. Можете лесно да си представите борбата ни, но се твърди, че някъде в тази кратка схватка съм го ударил с юмрук в носа така, че от този орган потекла кръв.

Във всеки случай, понеже бях доживотен, а наказанието в Калифорния за нападение, извършено от доживотен, е смърт, аз бях намерен за виновен от съдебни заседатели, които не можеха да пренебрегнат твърденията на Търстън, а останалите подлещи в затвора ги потвърдиха, аз получих тази присъда от съдия, който не можеше да пренебрегне недвусмислените постановления на закона.

Търстън ми тегли хубав бой и по целия път обратно по това огромно стълбище аз бях здраво ритан, удрян, шибан от цяла орда отговорници и надзиратели, които си пречеха един на друг в старанието си да ми помогнат. Божичко, ако носът му беше наистина разкървавен, много вероятно е някой от неговата банда да са станали причина за това в разгорещеното боричкане. Не бих имал нищо против виновният да бъде аз, само че е много жалко нещо заради това да обесиш човек...

Току-що говорих с часовоя, който е на смяна при мен. Преди по-малко от една година Джейк Опънхаймър бил в същата тази килия за смъртници на път към бесилото, където ще отида утре аз. Този човек е стоял на пост при Джейк. Той е бивш войник. Непрекъснато дъвче тютюн и не е спретнат, защото побелялата му брада и мустаци са жълти от плюнката. Той е вдовец, има четиринадесет живи деца, всички женени, и е дядо на тридесет и един живи внуци и прадядо на четири едногодишни момиченца. Беше все едно че му вадох зъби, докато изтръгна тези сведения. Беше един особен чудак с много ниско умствено равнище. Затова, предполагам, е живял толкова дълго и народил толкова многобройно потомство. Мозъкът му трябва да е кристализирал преди тридесет години. Схващанията му не надминават тази възраст. Рядко ми казва нещо друго освен „да“ или „не“. То не е защото е необщителен. Просто

няма какво да каже. Не зная кога ще живея пак, но едно превъплащение като неговото би било хубаво вегетиране, през което да си почина, преди да се заскитам отново между звездите...

Но да се върна към приказката си. Трябва да напиша някой ред, в който да разкажа как, след като бях бутан и блъскан, ритан и шибан нагоре по това ужасно стълбище от Търстън и останалите копои на затвора, изпитах безкрайно облекчение, когато ме върнаха в тясната ми килия. Всичко беше тъй сигурно и спокойно. Чувствах се като завърнало се у дома загубило се дете. Изпитвах обич към същите тези стени, които бях толкова мразил пет години. Всичко, което не позволяваше на безкрая на пространството да се нахвърли отгоре ми като някое чудовище – тези мои чудесни дебели стени, толкова близо от всички страни! Агорафобията е ужасно разстройство. Бях имал случая да я изпитам само за малко, но от това малко мога да заключа, че обесването е нещо много по-лесно...

Ей сега се посмях от сърце. Лекарят на затвора, симпатичен тип, току-що се беше отбил при мен на приказка и между другото ми предложи услугите си по отношение на упойка. Разбира се аз отказах предложението му „да ми бутне“ толкова морфин за през нощта, че утре, като тръгна към бесилката, да не зная дали „идвам или отивам“. Това е било точно по маниера на Джейк Опънхаймър. Ясна ми е неприкритата му язвителност, когато е пръзулнал на репортерите преднамерената глупост, която те сметнали за неволна. Оказа се, че последната му сутрин, след като закусил и му облекли ризата без яка, репортерите се събрали в килията да чуят последните му думи и го попитали какви са възгледите му за смъртното наказание.

(Кой може да каже, че имаме повече от най-тъничък слой лустро върху грубата си диващина, щом група живи хора могат да задават такъв въпрос на човек пред прага на смъртта и когото ще видят да умира?)

Но Джейк винаги е имал платен отговор.

– Господа – казал той – надявам се да доживея да видя деня, когато смъртното наказание ще бъде отменено.

Аз съм живял толкова живота през дългите векове. Човекът, индивидът, не е напреднал в морално отношение през последните десет хиляди години. Заявявам това с абсолютна сигурност. Разликата между необязан жребец и търпеливия впрегнат кон е чисто и просто разлика в обучението. Обучението е единствената морална разлика между днешния човек и човека преди десет хиляди години. Под тъничкия слой морал, с който е бил лъснат, той си е същия дивак, какъвто е бил преди

десет хиляди години. Моралът е обществен капитал, насъбрал се през мъчителните столетия. Новороденото дете ще стане дивак, освен ако не бъде възпитано, лъснато с абстрактния морал, който се е натрупвал толкова дълго.

„Не убивай“ – дрън-дрън! Утре сутринта ще ме убият. „Не убивай“ – дрън-дрън! В корабостроителниците на всички цивилизовани страни днес залагат килове на дреднаути и супердреднаути. Драги приятели, аз, който съм пред прага на смъртта, ви поздравявам с „Дрън-дрън!“

Питам ви: с какво е по-изискан моралът, който се проповядва днес, от онзи, който е бил проповядван от Христа, от Буда, от Сократ и Платон, от Конфуций и който и да е бил авторът на „Махабхарата“? Боже Господи, преди петдесет хиляди години, в нашите тотемни семейства жените ни бяха по-чисти, семейните и груповите ни отношения по-строги и честни.

Трябва да кажа, че моралът, който сме упражнявали в онези прастари дни, е бил по-изискан, отколкото практикувания днес. Не бързайте да отхвърлите тази мисъл. Помислете за нашия детски труд, за подкупността на нашата полиция, за политическата ни корупция, за фалшифицирането на храните и за нашата робия на дъщерите на бедните. Когато съм бил Син на планината и Син на бика, проституцията не е била позната. Ние бяхме чисти, казвам ви. Ние и на сън не сме помисляли за такава низка поквара. Да, така са чисти днес всичките по-низши животни. Трябвало е да се появи човекът с неговото въображение, с неговите умения, за да изобрети смъртните грехове. По-низшите животни, другите животни не са способни да грешат.

Хвърлям набързо поглед назад към многото си животи, по много времена, на много места. Никога не съм познавал жестокост по-ужасна от нашата система на затворите днес. Казвах ви, че съм изтърпявал наказания в усмирителна риза и в единичка през първото десетилетие на двадесетия век след Христа. В стари времена ние наказвахме сурово и убивахме бързо. Правехме го, защото така желяхме – по прищявка, ако щете. Но не бяхме лицемери. Ние не призовавахме печата, църквата и университета да потвърдят предумишлената ни жестокост. Искахме ли да направим нещо, отивахме и го правехме, честно и открито, честно и открито пред лицето на всички укори и порицания, и не се криехме зад полите на учени икономисти и буржоазни философи, нито зад полите на платени проповедници, професори и редактори.

Ами че, боже мой, преди сто години, преди петдесет години, преди пет години в нашите Съединени щати за нападение с телесна повреда не

се е предвиждало смъртно наказание. Но ето в тази година господня 1913 в щата Калифорния обесиха за такова престъпление Джейк Опънхаймър, а утре за нападение с телесна повреда – един юмрук по носа – ще ме изведат и обесят мен. Пита се: Не е ли нужно дълго време за маймуната или тигъра да умрат, щом подобни постановления се включват в сборника закони на Калифорния в хиляда деветстотин и тринайста година след Христа? Боже мой, те само разпнаха Христа. Те са постъпили много по-жестоко спрямо Джейк Опънхаймър и мен...

Както Ед Морел веднъж ми изуча с кокалчетата на пръстите си: „Най-лошият начин, по който може да се използва човека, е да го обесят.“ Не, не мога да уважавам смъртното наказание. То е не само мръсна постъпка, унизителна за палачите, които я извършват лично срещу надница, но е унизителна за обществото, което го толерира, гласува за него и плаща данъци за поддържането му, смъртното наказание е толкова безсмислено, толкова глупаво, толкова ужасно противонаучно. „Да бъде предаден на смърт чрез обесване“ – това е странно словосъчетание, изказано от обществото...

Вече е утро – последното ми утро. Цялата нощ съм спал като пеленаче. Спал съм толкова спокойно, че веднъж часовият се уплашил. Помислил, че съм се удушил с одеялата. Уплахата на нещастника бе жалка. Можел да загуби нещастния си хляб. Ако беше наистина така, щеше да означава минус за него, може би уволнение, а изгледите на един безработен са много обезсърчителни сега. Казват ми, че в Европа започнали да ликвидират преди две години, а сега започнали в Съединените щати. Това значи ли финансова криза, или прикрита паника и че армията на безработните ще е голяма идната зима, а опашките пред безплатните кухни дълги...

Закусих. Като че ли беше глупаво да се закуси, но аз ядох с апетит. Директорът дойде с една кварта уиски. Аз го изпратих с моите поздравии на отделението за убийци. Директорът, нещастният, го е страх, че ако не съм пиян, може да забъркам някоя каша и да му навлека някоя неприятност...

Сложиха ми риза без яка...

Изглежда днес съм много важна личност. Сумати хора изведнъж се интересуват от мен...

Докторът току що си отиде. Провери ми пулса. Попитах го. Бил нормален...

Пиша тези случайни мисли и лист по лист те тръгват по тайния си път отвъд стените...

Аз съм най-спокойният човек в затвора. Аз съм като дете, което сега ще тръгне на пътешествие. Нямам търпение да тръгна, любопитен да видя новите места пред мен. Този страх от малката смърт е смешен за човек, който е потъвал в мрака толкова често и живял отново...

Директорът с кварта шампанско. Изпратих го в отделението за убийци. Не е ли странно, че ми се отделя толкова внимание в този сетен ден. Сигурно тези хора, на които предстои да ме убият, ги е страх от смъртта самите тях. Да цитирам Джейк Опънхаймър: Аз, който съм на път да умра, трябва да им се виждам като нещо „ужасно“...

Ед Морел току що ми изпрати бележка. Казаха ми, че цяла нощ крачил нагоре-надолу пред стената на затвора. Като бивш затворник бюрократично му забранили да се сбoguва с мен. Диваци ли? Не знам. Може би просто деца. Обзалагам се, че повечето от тях ще ги е страх да останат сами на тъмно довечера, след като ме окачат на въжето.

Но бележката на Ед Морел: „Стискам ти ръката, стари другарю. Зная, че ще увиснеш без да се предадеш“...

Репортерите ей сега си отидоха. Идущия и последен път ще ги видя от бесилката, преди палачът да скрие лицето ми с черната качулка. На тях странно ще личи, че им се гади. Странни младежи. На някой се вижда, че са пили. На двама-трима явно им прилошава от предчувствието за това, на което ще станат свидетели. Като че ли е по-лесно да бъдеш обесен, отколкото да гледаш...

Последните ми редове. Май че задържам шествието. Килията ми е претърпкана с длъжностни лица и големци. Всички са нервни. Искат по-скоро да свърши. Без съмнение някой от тях са канени на обед. Всъщност аз ги дразня като пища тези няколко думи. Духовникът пак изяви желанието си да бъде с мен до края. Бедничкият, защо да му откажа тази утеха? Съгласих се и той изглежда съвсем доволен. Такива дреболии правят някой хора щастливи! Бих могъл да спра и да се смея от сърце пет минути, ако не бързаха толкова много.

С това приключвам. Мога само да повтора думите си. Смърт няма. Животът е дух, а духът не умира. Само плътта умира и отминава, вечно напред с изпълнилия я химически фермент, вечно гъвкава, вечно кристализираща, само за да се стопи в един поток и наново да кристализира в нови, различни форми, които са преходни и пак се стопяват в този поток. Само духът остава и продължава да се изгражда чрез последователни и безкрайни непревълплъщения, като се изкачва нагоре, към светлината. Какъв ли ще бъде, когато заживея отново? Интересно. Интересно...

ПОСЛЕПИС

„Скитникът между звездите“ от Джек Лондон е произведение с интересна конструкция, обединяваща различни сюжети, исторически епохи и конкретни ситуации. В името на „съшиването“ на отделните части авторът предлага своеобразна философска постановка. В нея причудливо, на еkleктична основа се обединяват различни течения на буржоазната философия, модни в края на 19 и началото на 20 век. Джек Лондон се позовава на философи толкова различни като Конт и Бергсон, цитира дори Конфуций, чувства се влиянието на Платон, т.е. налице е комбинация от идеалистични идеи, оправдаваща хода на повествованието. Обективно литературните качества на творбата изместват на заден план философските разсъждения, но все пак и те се нуждаят от един, макар и бегъл, коментар.

За всички философски течения, чийто представители са изброени по-горе, е характерно тълкуването на духа като нещо непостижимо, преминаващо от една материална форма в друга и съответно от противопоставянето на материалното и идеалното, като последното съвсем не се тълкува като субективна реалност, възможна благодарение отражението на материалния свят. От тук е силно изкушението на твореца да заяви, че същината се постига „ноуменално“. В идеалистическата философия ноуменът е умопостигаемата същност, предметът на интелектуалното съзерцание, а според Кант възможна, но недостижима от човешкия опит обективна реалност, „вещ в себе си“.

Разбира се Джек Лондон няма намерение да разрешава основния философски въпрос, но за него отправна точка е твърдението на А. Бергсон, че животът не може да бъде обяснен със средствата на интелекта. По този начин е направена крачката към ирационализма, който в дадения случай служи на избрания художествен метод.

Съвременният ирационализъм се заражда в края на 19 век, когато възниква т. нар. „философия на живота“. Нейни представители освен цитирания в произведението Бергсон (Франция) са Ницше, Дилтей и Зимел (Германия) и др. Основната идея на това учение е подмяната на понятието материя с доста неопределеното понятие „живот“, разбирано като ирационален поток или „порив“. Това е интуитивно постигаема цялостна реалност, която не е тъждествена нито на духа, нито на материята. Съответно материята се третира като изстинал остатък, застинала

форма на живота.

Кризата, породена от революцията в естествознанието, води и до криза в буржоазната философия, подложена на унищожителна критика от В. И. Ленин в „Материализъм и емпириокритицизъм“. Всеобщ е стремежът материята да бъде изместена като централно понятие на философията. И според философията на „живота“ рационалното познание не е в състояние да се добере до същината на променливия, текущ, индивидуален „живот“, тъй като то борави с твърди „тела“, застинали абстрактни понятия. А познанието на „живота“ е възможно единствено посредством принципно различната от разума интуиция, т.е. от непосредственото преживяване на „живота“. На страниците на „Скитникът между звездите“ има отгласи на този моден тогава критичен подход към материята.

Тези постановки ни довеждат и до друга тема, присъстваща в творчеството на джек Лондон – индивидуализма на неговите герои. Ето защо и в това произведение на писателя, героят мени своите исторически одежди, но не и чертите на своя характер, които се приемат за изначално дадени. Това доближава Джек Лондон до пантеистичния вариант на философията на „живота“ (А. Бергсон), сторед който централното понятие „живот“, разбирано като космическа сила, разкрива същността си в непрекъснатото самовъзпроизвеждане и в творчеството на нови форми. Субстанция на „живота“ е чистата „дейност“ (а героите на Джек Лондон са дейни, активни натури), която се постига интуитивно. В романа се срещат и други познати от творчеството на писателя мотиви – интересът към теорията на еволюцията, биологизирането на зоциалното и пр., но те не играят важна роля. Като цяло не особено издържаната философска линия не ограничава писателя и той е създал интересна многопластова творба.

К.и.н. Огнян Пишев

КРАЙ

© 1915 Джек Лондон
© 1983 Сидер Флорин, превод от английски

Jack London
The Star Rover, 1915

Източник: <http://izvorite.com> (изпратена от Толина)

Публикация:

Джек Лондон, „Скитникът между звездите“, Варна, 1983.

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/419>]